د سردار محمد داود خان د واکمنۍ سیاسي ستونزې

لیکوال: پوهاند مست علي نیازی
د ننګرهار پوهنتون استاد

سریزه

د افغانستان خلکو د تاریخ په اوږدو کې د خپل استقلال او ملي هویت د ساتنې په غرض قرباني ورکړې او خپل استقلال یې ساتلی ، له بده مرغه دوی بیا د سیاسي قدرت د تر لاسه کولو لپاره خپلمنځي جګړې کړې دي. دا به د حیرانتیا خبره نه وي ، چې د هیواد سیاسي تاریخ د نفوسو له لږوالي سره سره بیا هم د پښتو له پلوه ډک او شتمن دی اود ګاونډیو هیوادونو له سیاسي تاریخ سره ډېر توپیر لري . د تاریخ او جغرافیې پوهانو هم افغانستان د نیواک ګرو ځواکونو د تګ اوراتګ ستراتیژیک پل ،د وریښمو د لاری دتقاطع ځای، د نړۍ د بام ،د هند د دروازې ، د اسلامي نړۍ د ختیځې دروازې ، د تمدنونو څلور لاری ، د نړیوالې سوداګری د لویې لارې او ځینو د اسیاد زړه په نومونو سره نومولی دی . ځینو افغانستان له (۵۴۵) قبل المیلاد څخه تر (۱۸۱۵) میلادي پورې د هند په خاوره باندې دیرغلګرو د توپ د تختې او پل په نوم پېژندلی دي . د وریښمولار هم له دې هیواد څخه تیریدله چې د هند ، پارس ،ماورا النهر،عراق اوجزیرت العرب، سوداګریزو قافلو پکې تګ او راتګ کاوه . افغانستان تل له ځانګړي جیو پولتیک ارزښت څخه برخمن و . خو دغې ځانګړتیا له ځان سره د وینو ډکې پېښې اوکړکېچونه هم لرلي. چې په نولسمه پېړۍ کې د روس او انګلیس تر مینځ د سیالۍ له امله د حایل هیواد په نوم په سوق الجیشي لحاظ ځانګړی ارزښت وموند . (۱۰ م ۱-۲)

د اسیا او اروپا سترو امپراتوریو تل داهڅه او مینه درلوده ،چې هند ونیسي خو دغو یرغلګرو د هند تر لرو ډېرو برخو نیولو وروسته د هند د هغې برخې ساتنه د نورو یرغلګروپه مقابل کې خپل وروستی هدف ګانه ،هر څومره چې د بریتانیې حکمراني د هند شمال لویدیځ پلوته پراخیده ور سره یې د ساتنې فکر هم پراخېده. په منځنۍ آسیا کې د روس شاهي تزاري دولت د یوې فعالې امپراتورۍ په شکل وده کوله چې د بریتاني حساسیت یې په ډېرې چټکتیا سره زیات کړ. هند ته د روس لخوا

خطر او ګرمو اوبو ته د هغوی د رسېدو هیله په بریتانوي هندوستان کې په عمومي ډول ومنلې شوه ،لومړی او دویم نړیوال جنګ ترلږ ځنډ وروسته دې نیمې وچې ته د تزاري روسیې او بیا د شوروي اتحاد د خطر په اړه د بریتانیې اندېښنو تر ۱۹۴۷ ز کال پورې دوام وکړ. تر څو د بریتانې واک په هند کې ختم شو ه:(۱۴-م۱)

انګلیسانو په افغانستان کې د حاکمیت اود روسانو د مخنیوي په غرض په ۱۸۳۹ ز کال د اپریل په (۲۰ مه) نېټه په کندهار کې شاه شجاع واک ته ورساوه . خود افغانستان قهرمان ملت د قربانیو په پایله کې یې ماتې وخوړه ، دوی خپله نظامي ماتې یو تصادفي کار وګاڼه ،د هوا سوړوالی او غلط تاکتیک یې بهانه کړ. د خپل حیثیت د اعاده کولو اوخپلو موخوته د رسېدو په خاطر یې د۱۸۷۸ زکال د نوامبر ۲۱ مه نېټه دوهم ځل لپاره پر افغانستان یرغل وکړ ، امیر شیرعلي خان فکر کاوه چې د روس او انګلیسانو له رقابت څخه په ګټې اخستلو سره به له روسانو څخه ډیره مرسته تر لاسه کړي ، ځکه یې له کابل څخه د شمال لورته د روسي هیواد ته د سفر په نیت حرکت وکړ ، خو هلته په مزار شریف کې وفات شو ، انګلیسانو له امیر محمد یعقوب خان سره د ګندمک د تړون (۱۸۷۹ ز کال د په ۲۲مه نیټه) تر لاسلیک کولو وروسته خپل سفیر کیوناري (د۱۸۷۹ زکال د جولای په ۲۴ مې نیټه) کابل ته را ولېږه ، هغه د مکناټن په څیر حکمراني پیل کړه دافغانستان زړور ملت هغه هم د مکناټن په برخلیک اخته کړ . تر دې وروسته انګلیسانو سیاسي لار خپله کړه : (۳۴ م_۱۲)

انګلیسانو پر سوق الجیشي لارو (بولان ، خیبر او کورمه) د تسلط په موخه محیلانه پلانونه طرحه کړل.دوی ددغو پلانونود تطبیق په لارکې د پښتنو له کلک مقاومت سره مخامخ شول. مګر بیا هم دوی خپل شوم پلانونه عملی کړل . انګلیسانو په ۱۸۴۳ زکال د سند او په ۱۸۴۸ زکال د پنجاب سیمې ونیولې ،د افغانستان ختیځ ولایتونه د سند د سیند تر غاړې پورې بریتانیا خپل متصرفات وګڼل ، په ۱۸۵۵ زکال کې د جمرود او ۱۸۵۷ زکال کې یې د پېښور یواړخیزه تړونونه له امیر دوست محمد خان سره لاسلیک کړل ، د ګندمک (۱۸۷۹ زکال) او ډیورند (۱۸۹۳زکال) د جبري تړونونو تر لاسلیک کولو وروسته د پښتونستان ډېرې سیمې د انګلیس تر نفوذ لاندې راغلې او دې سیمو ته یې د شمال لویدیځ سرحد اصطلاح استعمال کړه ، چې

هیڅ حقوقي جنبه یې نه لرله ددې سیمي (پښتونستان) خلک باید د اصل خودارادیت داصولو په رڼاکې خپل برخلیک پخپله وټاکي (۲۲ م م ـ ۱۹۸او۹۹)

د انګلیسانو ګټو ته په اسیا کې هغه وخت خطر پیښ شو ، چې د ترکستان پوځ آمو سیند ته نږدې دشیر آباد په سیمه کې ځای پر ځای شو . په دې اړه د ۱۸۷۸ زکال دمارچ په ۲۲ مه نېټه د قفقاذ د پوځ قوماندان د هغه ځای اداري مشر ته ولیکل : ((بې له شکه چې انګلستان خپله هندي پوله کې زمونږ په وړاندې کمزوری دی . دا مسئله دوه برخې لري (پوځي او سیاسي) چې دواړو برخو ته چمتو والی اړین دی . نن سبا انګلیستان او افغانستان سره خوا بدي دي . امیر شیر علي خان له هغې سبسایدي څخه لاس واخیست چې ده ته ورکول کیده . ځکه برتانوي هند واکمنې له افغانستان څخه داسې غوښتنې کولې چې ددوې سیاسي خپلواکۍ ته یې خطر پیښاوه....)) ۲۴م-۳۳

کله چې انګلیسان پوه شول چې امیر شیر علي خان د انګلیسانو دایمي استازی د کابل ، کندهار او هرات په ولایتونو کې نه قبلوي او کابل ته یې د چمبرلین په مشرۍ هیئت ونه مانه خو روسی هیئت ته یې د جنرال ستولیتوف تر مشرۍ لاندې اجازه ورکړه، چې د(۱۸۷۸ز کال) په جولای کې کابل ته راشي اوله دوی سره خبرې وکړي . سخت په قهر اود۱۸۷۸ زکال په نوامبر کې په افغانستان باندې دوهم یرغل پیل کړ. دوی په نظامي لحاظ ماتې وخوړه خو په سیاسي لحاظ لومړي ځل له شاه شجاع څخه د مثلث ټرون (۱۸۳۸ز) کې د پیښور او ورسره اړونډې سیمې ملتان، دیره جات او کشمیرد تل لپاره له افغانستان څخه جلا کړل په دوهم ځل یې د ګندمک د ټرون (۱۸۷۹زکال د می ۲۹ مه) په ترڅ کې له امیر محمد یعقوب خان څخه د سیبي، پښین، کرمې، سوات، باجوړ، چترال، باشګل، وزیرستان،داروچاګي، کویټې او چمن سیمې خپلې کړې او په (۱۸۹۳) کې د ډیورنډ ټرون په اساس چې له امیر عبدالرحمن خان سره یې لاسلیک کړ یو شمیر نوري سیمې هم جلا کړې او ددې سیمو جلاوالي ته یې قانوني بڼه ورکړه . انګلیسانو تر دواړو یرغلونو ورسته د افغانستان په بهرني سیاست تسلط پیدا کړ . اوپه ټولو ټرونونو کې به یې دا مطلب ذکر کاوه چې دافغانستان امیر حق نه لري، چې دانګلیسانو له اجازې پرته بل دولت سره ددوستۍ اړیکې ټینګې کړي . هر څه چې سرته رسوي باید د انګلیس په مشوره یې سرته ورسوي ، دامان الله خان تر راتګ پورې زمونږ هیواد سیاسي استقلال نه لاره ، دافغانستان او

انګلیس دربم جنګ د همدې سیاسي استقلال د اخبستلو په خاطر و شو چې دافغانستان په ګټه او بریالیتوب سره پای ته ورسید .۴۲م م : (۵۳او۵۴)

دافغانستان دولت لومړی ځل د امان الله خان په واکمنۍ کې د یو اساسي قانون پواسطه تنظیم شو . د نادر خان او اعلیحضرت محمد ظاهر شاه په وخت کې ددولت د ثبات لپاره ډیر کارونه وشول . ظاهر شاه (۱۹۳۰-۱۹۷۳زکلونه) په خپله واکمنۍ کې یو پیاوړی دولتي نظام ټینګ کړ. د سردار محمد داودخان د صدراعظمۍ پرمهال هیواد د عصري کیدو لپاره یو لړ اقتصادي او سیاسي اقدامات تر سره شول . هغه د دیموکراسۍ په لسیزه کې د هیواد رونړ اندو او ځوانانو ته د۱۳۴۳ ل کال د اساسي قانون په رنړا کې ځینې حقونه ورکړل . د پاچا هیله داوه چې دیموکراسي په کراره کراره پلي شي . اعلیحضرت محمد ظاهر شاه په دوهم نړیوال جنګ کې د افغانستان ناپېبلتوب وساته او هم یې په سیمه کې له ټکر څخه ځان وژغوره . خو داود خان په (۱۳۵۲ د سرطان په ۲۲ نیټه -۱۹۷۳زکال دجولای په ۱۷ نیټه) د یوې کودتاه په وسیله پاچاهۍ رژیم له مینځه یوړ، او پرځای یې جمهوري نظام اعلان کړ . (۳م-۲)

ده د ۱۳۴۳ل کال اساسي قانون چې په هغه کې د ګوندونو ، ورځپاڼو او بیان آزادي خوندي شوې وه لغوه او ددولت چارې د یوې کمیټې او ده خپله اداره کولې ، چې همدې کلتور تر ډېره وخته دوام وکړ او هیڅوا بیا د اساسي قانون دومره خیال ونه ساته .

تر دوهم نړیوال جنګ وروسته د امریکا او شوروي اتحاد نړیوال رقابت د افغانستان اقتصادي او سیاسي پر مختګ تر اغیزې لاندې راوست . د شاه محمودخان په دوره کې (۱۹۴۶-۱۹۵۳ زکال) د افغانستان بهرنۍ کړنلاره په دودیز ډول روانه وه . د داودخان دصدارت په دوره کې (۱۹۵۳-۱۹۶۳ زکال) لوی بدلون مینځ ته راغلل او په پوله کې دبریتانیې ځای پاکستان نیولی و . د دوهمې نړیوالې جګړې وروسته د افغانستان بهرنۍ تګ لاره د جیوپولټیک اهمیت پراساس مخ ته بیول کیده . په شمال کې د شوروي اتحاد شتون او مارکسیستي ایدیالوژۍ افغاني واکمنانو د ځان لپاره یو جدي ګواښ ګانه . له بله پلوه امریکا په خپلو نظامي ټرونونو کې دشوروي اتحاد ځینې ګاونډیو هیوادونه شامل کړل چې ترکیه په ۱۹۵۲ زکال په فبروري کې د شمالي اتلانتیک په دفاعي ټرون (NATO) کې شامله شو اوپاکستان په

۱۹۵۴ زکال په سپټمبر کې د جنوب ختیځې آسیا د پوځي ټړون (SEATO) غړی شو ، په ۱۹۵۵ زکال د بغداد ټړون لاس لیک شو چې ایران او پاکستان هم په کې شامل اود شوروي اتحاد پر ضد ایسارونکې کرښه بشپړه شوه . په افغانستان کې امریکا په ۱۹۴۲ ز کال یوه سیاسي نمایند ګي پرانسته چې بیا دغه نمایند ګي په ۱۹۴۸ زکال سفارت ته لوړه شوه اوایلی پالمر (Ely-palmaer) یې د لومړي سفیر په توګه وټاکل شو . خو د دواړو هیوادوتر مینځ پوځي ملګرتوب نا شونی و . ځکه افغانستان له شوروي اتحاد سره د ۱۹۳۱ کال ټړون له مخې چې هغه مهال هم د اجرا وړ و. نشو کولی چې له بل دربم هیواد سره ملګرتوب وکړي ، بل پلو د پاکستان او افغانستان تر مینځ د سرحد ستونزه بیا راپورته شوه ، ځکه افغانستان دانه وه هیره کړې چې داټک سیند پخوا له دې چې د بریتانیې له خوا ونیول شي، دافغانستان خاوره وه ، ځینو پښتنو د بریتانیا سره د یرغلګر په نوم جګړې کولې او نه یې غوښتل چې له پاکستان سره یو ځای شي. او له شوروي اتحاد سره هم په ۱۹۴۷ او ۱۹۵۵ ز کالونو کې دافغانستان نور ټړونونه لاس لیک کړل . خود داود خان د (۱۹۷۳ زکال) کودتاه سره په دغو اړیکو کې بدلون راغی. ۱۵ م م۴۸۲_ ۴۸۷

محمد داودخان د جمهوریت په دوره کې دومره مطلق العنانه شو چې د کودتا په تور یې ښاغلی محمد هاشم میوندو ال په زندان کې تر ډېرو شګنجو وروسته مړ کړ . خو په رسمي توګه داسې اعلان وشو چې ګواکې هغه په نکتایې سره ځان وژنه کړې ده خو دا خبره خلکو ته د منلو وړ نه وه . (۴۰ م۴۳)

خلکو امید درلودچې سردارمحمد داودخان به تردوهم ځل ټاکل کیدو وروسته په خپله اداره کې سمون راولي . خوبیا هم دده په کابینه کې د ملت له هیلو سره سم کوم بدلون نه لیدل کیده چې دا کار د خلکو د مایوسۍ سبب شو . بل کار چې د ده ستونزې یې زیاتې کړې د ملي انقلاب (ملي غورزنګ) د ګوند جوړول و. په نوي اساسي قانون کې دیو ګوندي سیستم وړاندوینه شوې وه. په دې ګوند کې هم درې مختلفې ډلګۍ موجودې وې. یوه یې هغه تحصیل لرونکي اشخاص وو چې د یو ګوندي سیستم او دیکتاتورۍ ته له اړتیا سره موافق و او غوښتل یې چې نومورې نظام بریالی شي . داډله د جمهور رئیس د مرستیال سید عبدالله پر شاوخوا راټوله شوې وه. دوهمه ډله

هغه فرصت طلبه حرفه يي عناصروو چې تل يې د قدرت اندول ته کتل. دربمه ډله هغه عناصروو چې د داودخان د کورنۍ له غړو سره د اړيکو له پياوړتيا وروسته يې غوښتل چې لومړنی ګروپ له صحنې وباسي او دهغوی ځای ونيسي دوی تل د داودخان له ورور سردار محمد نعيم خان او د داودخان د زوی عمر سره اړيکې ساتلې ، دوی فکر کاوه چې له داودخان وروسته به سردار محمد نعيم د قدرت په ګدۍ کښېنې او د چارو واګې به په لاس واخلي ، وروسته د سردار محمد نعيم خان او داودخان تر مينځ هم اړيکې ترينګلې شوې او دمحمد داودخان له همکارۍ يې ډډه وکړه . (۴۳م۲۵)

سردار محمد داودخان د جمهوري نظام په ورستيو کې له سياسي ستونزو سره مخ و. کوښښ يې کاوه چې دخپلو مخالفينو د له مينځه وړلو پواسطه خپل نظام ته نظامي ګوانښونه کم کړي . خو با لاخره د افغانستان د خلق ديموکراتيک ګوندرهبرۍ له بندي کيدو او دهغوی د محاکمې تر اعلان وروسته ديو وسله وال پاڅون په پايله کې دده جمهوري نظام ته د ۱۳۵۷ ل کال د ثور په اوومه نېټه د پای ټکی کيښود.

په دې څيړنيز اثر کې د نورو موضوعاتو په خوا کې دا يوه مهمه موضوع روښانه شوه چې محمد داودخان د امام الدين ساپي لخوا نه دی وژل شوی اوبلکې د ببرک نومي يو افسرله خوا چې په ګارد کې د اطفايی مسئول ووژل شوی ده، چې نومړي افسر بيا دافغانستان د جمهور رئيس نور محمد ترکي ياور و چې د نورمحمد ترکي د له مينځه وړلو پرمهال د مخالفينو لخوادی هم له مينځه يوړل شو دغه ټکی جنرال امام الدين ساپي هم تائيد کړی او وايي : ((ما سردارمحمد داودخان ته وويل چې واک دافغانستان د خلق ديموکراتيک ګوند ته ليږدول شوی او بايد تسليم شي)) داود خان وويل کمونستانوته نه تسليميږم ورسره جوخت يې پر ما ډزې وکړې. زه زخمي شوم کلاشينکوف مې نشو راپورته کولی له دې امله ما پر داودخان او دهغه پرکورنۍ ډزې نه دي کړي...)) بښاغلي دستګير پنجشيري هم د امام الدين وينا تائيد وي او وايي :((امام الدين نشو کولی چې کلاشينکوف راپورته کړي او ډزې وکړي ، هغه ټپي و . له هغه سره وسله وال سر تيري وو کله چې هغوی وليدل چې داوداخان او زوی يې ډزی کوي دوی هم پرهغوی ډزې وکړې او داود خان د کورنۍ له غړو سره يو ځای ووژل شو (۲۵م م ۷او۸)

د ۱۳۵۷ ل کال د ثور اوومه نېټه دهیواد په معاصر تاریخ کې د لیکوالانو لخوا د پلویتوب او مخالفت په وجه په راز راز نومونو لکه انقلاب، پاڅون، اوښتون اوکودتاه یاده شوې ده. ځینو دغه ورځ ستایلې او ځینو یې داسې غندنه کړې چې دقلم عفت ته یې هم پام نه دی شوی. زه نه غواړم چې په دې هکله وغږیږم ځکه چې دا کار یو ځانګړی بحث ته اړتیا لري او چې زما د څېړنې موخه نه ده. خو ما په خپله لیکنه کې داورځ د بدلون په نامه یاده کړې او د لیکوالونو لیکنې مې د هغوی د لیکنې په اساس د کودتاه یا بل نوم چې دوی ورکړې په امانتداری سره لیکلې دي. دغه څېړنیز اثر یوازې د سردارمحمد داودخان د سیاسي ستونزو په اړه دی. د هغه د واکمنۍ نور اړخونه لکه اقتصادي، اداري او ټولنیزو برخو ته یوازې د اړتیا تر بریده اشاره شوې او له بشپړې توضیح څخه یې ډډه شوې ده. دسردار محمد داودخان سیاسي ستونزو دافغانستان د خلکو پرژوند ډیره اغیزه درلوده او لري یې. په دغه اثرکې کوښښ شوی چې دده د سیاسي ستونزو پورې اړوند موضوعات چاڼ، پرتله، تحلیل او وروسته له اوسنیو پیښو سره د هغوی اړیکې و ښودل شي. په لیکنه کې د هر چا او هر شخص د لیکنې او نظر درناوي شوي که چیرې د هغوي سیاست او کړنې زموږ د ټولنې په زیان هم تمامې شوې وي دا به د وخت په تېرېدو سره روښانه شي. په اثر کې د پیښو نېټې په لمریز او په خواکې په زیږدیزه نیټه هم ښودل شوي دي چې لمریز پرځای د (ل) او دزیږدیز پرځای د(ز) توری استعمال شوی دی. چې (ل) د لمریز او (ز) د زیږدیز معنی ورکوي. د اثر په لیکنه کې له ښواو معتبرو ماخذونو څخه په ګټه اخېستل شوي ده. د اثر اصلي موضوع ترمختلفو سرلیکونو لاندې توضیح شوي ده.

موخې

دغه څېړنيز اثر چې دسردار محمد داودخان واکمنې او د هغه سياسي ستونزې تر سر ليک لاندې دغو موخو او اهدافو ته د رسيدو لپاره ليکل شوی دی :

۱ ـ د سردار محمد داودخان دصدارت او واکمنۍ دوره د افغانستان په معاصر تاريخ کی يوه حساسه اود ارزښت وړ موضوع ده ، د تاريخ او د افغانستان معاصر تاريخ د مضمون، جغرافيې په څانګه کې له اصلي مضامينو څخه د ی . او دغه مضمون له دې پوهنځي پرته د ننګرهار پوهنتون د کرنې، وترنري ، ژبو او ادبياتو او اقتصاد په پوهنځيو کې هم تدريسېږي . په دې هيله چې دا ليکل شوی اثر به د تاريخ او جغرافيې د څانګې او نورو پوهنځيو له محصلينو سره د مرستندويه موادو په توګه مرسته وکړي ، د مسلک خاوندانو او دافغانستان د تاريخ له مينه والو سره د معاصر تاريخ د يوې برخې او په ځانګړې ډول د سردار محمد داود خان په واکمنۍ او صدارت پورې اړوند پېښو په روښانولو کې مرسته وکړي .

۲ ـ په دې اثر کې د سردار محمد داودخان سياسي ستونزې ، ژوندا و شخصيت په اړه څېړنه شوې . چې تر اوسه دده دواکمنۍ او سياسي ستونزو په اړه کوم څېړنيز اثر نه دی ليکل شوی . او د هغه سياسي ستونزې له اوسنيو پېښو سره مستقيمې او نا مستقيمې اړيکي لري . ځکه ما داکار اړين وګاڼه . چې په دې برخه کې يو څېړنيز اثر وليکم .

۳ ـ ددې څېړنيز اثر په ليکنه کې د تاريخ او جغرافيې د څانګې درسي اړتياوې او موافقه هم په پام کې نيول شوې ده.

۴ ـ دغه څېړنيز اثر به د داودخان د ژوند د مختلفو اړخونو د څېړنې لپاره لاره هواره کړي تر څو لوستونکي وهڅېږي په دې اړه غوره او ښه څېړنيز کتابونه وليکي .

۵ ـ د داود خان په اړه ځينې ليکل شوي کتابونه يو مخيزه دي يعنې زيات يې توصيفي بڼه لري . ما کوښښ کړی چې په ريښتنې ډول د هغه شخصيت او ستونزې لوستونکو ته ور وپېژنم .

۶ ـ د ذکر شوي اثر ليکنه له پوهنمل علمي رتبې څخه د پوهندوی علمي رتبې ته د لوړيدو په خاطر د يوشرط په توګه د تاريخ اوجغرافيې څانګې له خوا را سپارل شوی دی .

تیرو ماخذونو ته یو کتنه (د منابعو څرنگوالی)

هر څیړونکی د خپلی موضوع پوری اړوند یو لړ علمی او لیکلي اثار مطالعه او د هغوي د معلوماتو څخه په خپله لیکنه کې گټه اخلي ، ماته هم (دسردار محمد داودخان واکمني او دهغه سیاسي ستونزي تر سر لیک لاندې د یو څیړنیزاثر لیکنه د تاریخ او جغرافي د څانگي لخوا د پوهنمل علمي رتبي څخه د پوهندوي علمي رتبي ته د لوړیدو له پاره دنده سپارل شوي و مادي اثر د لیکني په خاطر د موادو د برابرولو او بشپړولو په غرض مختلف کتابتونونه لکه دننگرهار پوهنتون کتابتون ، د کابل پوهنتون کتابتون د ننگرهار داطلاعاتو او کلتور د ریاست کتابتون څخه گټه اخیستي او هم مي هڅه کړي چې داود خان ته نږدي اشخاص پیدا او په دي اړه د هغو د معلوماتو څخه گټه واخلم ، له کومو کتابونوڅخه چې ددي اثر په لیکلوکې استفاده کړي او ځینې یې تازه چاپ شوي یو څو کتابونه په لاندې کرښو کې در پیژنم.

۱_ د سرطان کودتا دافغانستان داوړدي بي ثباتي پیلامه:

پورتني اثر د افغانستان معاصر تاریخ پوه ښاغلي پوهاند محمد حسن کاکړ په (۱۷۲) مخونو کې لیکلې چې د دانش خپرندویه ټولني په ۱۳۸۸ لمریز (۲۰۰۹ز) کال کې چاپ کړي. ده د محمد داودخان د واکمني پیښې، د هغه سیاسي کړنلاري ، پاکستان ته د محمد داودخان سفر او دهغه پایلي د افغانستان پر سیاسي وضع باندي د داودخان د سیاست اغیزي . او د کودتا گانو له لاري د افغانستان د سیاسي رژیمونو کاواکه کیدل ، په دقیق او عملي ډول تحلیل اوارزیابي کړي. د کتاب په اخر کې یو څو کتابونه ته چې د داود خان د واکمني سره تړاو لري یوه کتنه کړي. ما ددي اثر څخه د خپلې لیکنې په مختلفو ځایونو کې گټه اخیستي او لوستل یې د افغانستان د تاریخ مینه والو ته گټور گڼم .

۲_ د افغانستان پر معاصر تاریخ یو لنډه کتنه :

مرحوم محمد ابراهیم عطایی لخوا لیکل شوي اثر (د افغانستان پر معاصر یو لنډه کتنه) د افغانستان د معاصر تاریخ ډیر پښې بررسی کړي . هغه معاصر تاریخ د پیل (۱۷۴۷ م) کال ، انگلیسانو او روسانو رقابت ، پر افغانستان د انگریزانو

دواړه یرغلونه ، د روسانو یرغل ، د مجاهدینو د حکومت جوړیدل او کورنی جګړې څېړلي دي . ده د محمدداودخان په صدارت یې پوره بحث کړي او ما دا اثر د لیکلو پرمهال د نوي اساسي قانون (۱۳۴۳ل) تصویب، د جرګې دایریدل ، او یو لړ نور موضوعاتو په روښانولو کې تري استفاده کړي ده . نومورې کتاب د معاصر تاریخ د مینه والو لپاره یو غوره ماخذ ده . چې نومړي کتاب په ۴۳۶ مخونواو دویشت فصلونو کې دمیوند د خپرندویه ټولنی لخوا په (۱۳۸۳) لمریز کال کې دریم ځل لپاره چاپ شوي دی .

۳_ افغانستان در مسیر تاریخ:

د افغانستان مشهور لیکوال، مؤرخ او سیاست مدار ښاغلي میر غلام محمد(غبار لیکلي دي . نومورې اثر د پوره شهرت څخه برخمن دي زه نه غواړم چې د هغه په اړه څه ولیکم خو دومره زیاتوم چې ما له دي ارزښتناکه اثر څخه دپښتونستان مساله او دپاکستان سره داړیکو خرابوالي په عنوان کې پوره ګټه اخېستي. ځکه ما نومورې اثر له نورو کتابو نو سره پرتله کړ خو ښاغلي غبار د پښتونستان د موضوع په اړه تاریخي معلومات لیکلي زه بیا هم دا اثر د ټولو افغانانو له پاره یو ګټور اثر بولم چې لومړي ځل په ۱۳۴۲ لمریز کال د دولتي مطبعې لخوا چاپ شوي دي خو وروسته څو ځله د مختلفو نشراتي ارګانو لخوا چاپ او نشر شوي دي .

۴_ افغانستان در دوران صدارت محمد داودخان :

نومورې اثر ښاغلي محقق عبدالصابر جنبش لیکلي اوپه ۱۳۸۵ لمریزکال د سعید نشراتي مرکز لخوا په (۲۰۲) مخونو کي چاپ شوي ده . دغه اثر یو تحقیقي اثر دي چې داودخان د صدارت دوره یې په مکمل ډول څېړلي ده . د داودخان اقتصادي فعالیتونه ، سیاسي کړنلاري، معارف ته خدمت کول او په دي دوری پوري ټول موضوعات څېړلي او دتاریخ لیکنې د اصولو سره سم یې غوره او معتبرو ماخذونو څخ استفاده کړي . نومورې علمي اثر د علومو اکاډمی د محققینو تقریظونه هم لري .

۵_ افغانستان در قرن بیستم :

ښاغلي امين الله دريځ په خپل کتاب (افغانستان در قرن بيستم) کې د افغانستان سياسي تاريخ د امير عبدالرحمن د واکمنۍ څخه پيل د ۱۳۵۷ ل کال د ثور تر (۷) نيټې پورې ليکلي ، نوموړي زيار کښلي چې پيښې په تحليلي او روانه بڼه توضيح کړي ، ده په خپل کتاب کې د نورو موضوعاتو تر څنګ د سردار محمد داودخان د صدارت دوره ، اقتصادي پلانونه ، ټولنيزه حالت او د داود خان د واکمنۍ دوري سره يو ځاي توضيح کړي .نوموړی په خپل کتاب کې ځينې انځورونه هم ځای کړي دي . دغه کتاب کې موضوعات په مفصل ډول بيان شوي . نو ځکه پنډوالي يې (۲۱۲) مخونه ته رسيږي چې په (۱۳۷۹) لمريز (۲۰۰۱ ز) کال کې دانش کتابخانې چاپ کړي ، ده د داود خان پرسياسي او پرمختيايې کړنلاري پوره بحث کړي ، د ديموکراسۍ دوري صدراعظمان يې معرفي کړي دي . ماهم ددي کتاب څخه په خپل اثر کې ګټه اخيستي خو لوستل يې ټولو افغانستان ته داهميت وړ دي .

۲_ افغانستان در قرن بيستم :

ليکوال ژورنالیست او ديپلومات ښاغلي ظاهر طنين دا کتاب ليکلي ده.په خپل کتاب کې د امير حبيب الله خان د واکمنۍ څخه د مجاهدينو د حکومت تر جوړيدو پورې موضوعات په ژورنالستيکې بڼه څيړلې دي . ده د داود خان د صدارت دوره او د داود خان جمهوريت د نورو موضوعاتو سره پوره څيړلې او ډيرمعلومات د مصاحبو له لارې راټول او بيايې تحليل کړې دي ، دده په کتاب کې د سياسي رهبرانو او لوړو پوړو چارواکو نظريات شته چې د اهميت وړ ده دغه کتاب په (۵۱۸) مخونو کې په (۱۳۸۳) ل کال لومړی ځل د ميوند نشراتي موسسې ، سبا کتابخاني لخوا چاپ شوي دي .

۷_ اردو و سياست در سه دهه اخير :

ښاغلی محمد نبی عظيمی دغه کتاب (۲۷۲) مخونه کې ليکلې او د ميوند د نشراتي موسسی ، سبا کتابخانی لخوا په ۱۳۸۷ لمريز کال دربم ځل له پاره چاپ شوې دې . دا کتاب چې ډير پنډ دي خو د پام وړ مطالب لري . د کتاب ليکونکی د سردار محمد داود خان په کودتاه کې فعاله ونډه در لوده چې د ډيرو پيښو عينې شاهد ده . د پوځی حالت د بيانولو ترڅنګ سياسی مسايل هم څيړلي دي او د ۱۳۵۷ لمريز د ثور ۷ نېټې په بدلون کې د دواړو قوتونو ترکيب او د کاميابې

عواملو ته کتنه کړي ده .په وروسته دولتونو کې يې هم د پوځ حالت څېړلي چې پوځ او پوځی کودتاه ګانو په اړه يو بڼه ماخذ ده .

۸ ـ ژوندي خاطري

په تيرو نهو لسيزو کی د افغانستان تاريخ ۱۹۰۰ ـ ۱۹۹۳ م .

ډير تکړه ژورنالست ، ليکوال او څېړونکی ډاکتر عبدالعلی ارغنداوي نوموړي کتاب په (۲۰۹) مخونه او (۹) نهه فصلونو کی ليکلې او په ۱۹۹۷ ز کال د بی بی سی د پښتو څانګی لخوا په پيښور کی چاپ او خپور شو . په کتاب کې د امير حبيب الله خان څخه د ډاکتر نجيب الله د حکومت تر سقوط پوری موضوعات ليکل شوي، چې اخرنی عنوان د ملګرو ملتونو د سولی پروسی ناکامی ده . وروسته يو شمير اړيني نښلونې هم لري چې د نورو مطالبو په خوا کی د داود خان کودتاه ، جمهوريت ، اقتصادي پاليسی ، د ځمکی اصلاحاتو ، حزب انقلاب ملی ، د پښتونستان مسله او د افغانستان خارجی پاليسی په اړه يو لړ غوره علمی مطالب لري. چې د څېړونکو لپاره غوره ماخذ او لوستونکو ته د معلوماتو بڼه منبع ده . ده مسايل د پوښتنو له لاري د څېړني او تحليل وروسته د يوي پروژي په بڼه را ټول او تکميل کړي، چې لومړي د بی بی سی راډيو له لاري خپاره او وروسته دغه معلومات د يو کتاب په بڼه چاپ کړل، نوموړي معلومات تر ډيره بريده د سياسی او دولتی لوړ پوړو چارواکو څخه د پوښتنو او د هغوي په نظريو ډډه لګوي .

۹ ـ تحليل واقعات سياسی افغانستان ۱۹۱۹ ـ ۱۹۹۲ .

تکړه ليکوال او ژونالست ښاغلی عبدالحميد مبارز دغه کتاب (۵۳۲) مخونو او ۹ نهه فصلونو په ۱۳۷۵ کال کې دويم ځل چاپ شوی . خو د چاپ موسسه يې معلومه نه ده . يوازي طرح او ديزاين يې د حميد نور پواسطه شوي . په کتاب کی لومړي فصل دافغانستان په اړه ، دويم فصل د امان الله خان د اصلاحی پروګرام ، په دريم او نورو فصلونو کی د نادرخان ، ظاهرشاه ، سردارمحمد هاشم ، سردار شاه محمودخان ، سردارمحمد داود خان د صدارت دوره او يو لړ مسايل لکه د دوکتور محمودي قتل ، د ديموکراسی دوره ، د ۱۳۴۳ ل کال اساسی قانون ، د ديموکراسی دوري صدراعظمان ، محمد هاشم ميوندوال شهادت او ډاکتر نجيب الله د حکومت تر سقوط پوري يې مهم مسايل څېړلي دي . د کتاب په اخر کی يو لړ

ماخذونه هم معرفی کړي دي . نومورې کتاب څخه ما هم استفاده کړې. د دیموکراسۍ او جمهوریت دورو پورې اړوند مسایلو د څېړنې لپاره یو ښه ماخذ ده .

۱۰ _ تاسیس و تخریب اولین جمهوري افغانستان جز خاطرات ۱۳۱۰ _ ۱۳۷۴

ډاکتر محمد حسن شرق په نومورې کتاب کې د جمهوري دولت اړونده پېښې څېړلی او دي په خپله د داود خان د کودتاه فعال غړي و او په ډیرو پریکړو کی شریک و. ده په دي کتاب کې د داود خان سیاستونه ، د جمهوریت سقوط ، د جمهورت سیاسی کړنلاره (خطاب به مردم) او د سردار محمد داود خان لومړي وینا هم په دي کتاب کی شته خو د کتاب د خپرونی موسسه او کال نه دي معلوم او له جمهوریت وروسته رژیمونو یې هم څېړلی دي.

۱۱ _ نگاهي به شحصیت ، نظریات ، و سیاست هاي سردار محمد داود خان

ښاغلی ډاکتر عاصم اکرم په دي کتاب کې د داود خان ژوند زده کړو او دندو په اړه د شاه محمود خان د صدارت په دوره کی له هغه سره د داود خان اختلافات، بهرنی کړنلاره ، د پښتونستان مسله ، د محمد هاشم میوندوال شهادت ، د جمهوریت لومړي کابینی په اړه او همدارنگه یو لړ مسایل په خپل کتاب کې تحلیل او ارزولي دي . دا کتاب په (۴۲۲) مخونو کې چاپ شوي خو د چاپ ځای او نشراتی موسسه یې نه ده معلومه خو ددي کتاب لوستل ډیر ګټور دي ځکه موضوعات یې تازه او د پوهیدو اړتیا یې ډیره ده.

۱۲ _ افغانستان د دیموکراسی او جمهوریت په کلونوکې (۱۹۲۳ _ ۱۹۷۸ ز کال)

محترم عبدالغفار فراهي دغه کتاب په ۱۳۸۱ لمریز (۲۰۰۲ ز) کال په (۳۰۲) مخونو کې لیکلی او دانش خپرندویه ټولنی لخوا چاپ شوي ده. په دي کتاب کې د محمد داود خان د صدارت په دوره کې د حکومت طرز ، د صدارت څخه د استفا عوامل، داستفا څخه وروسته ژوند ، دیموکراسی دوره او ددي دوري صدراعظمان او د هغوي کابینی په اړه معلومات ځای کړل شوي دي ، په کتاب کې د ګوندونو ،

مطبوعات او یو شمیر نور مسایلو په اړه معلومات هم شته چې د دي کتاب معالعه د ټولو افغانانو خصوصاً د سیاسی فعالینو او د تاریخ څیړونکو له پاره ضروري ده .

۱۳ _ داود خان د (کې جې بې) په لوموکی .

ښاغلی ۱: هارون نوموړي کتاب په (۲۲۲) مخونو د سبا د نشراتو لخوا په ۱۳۷۲ ل کال کې چاپ شوی دی. په دي کتاب کې د روسانو لخوا د فعالیت پیل ، د داود خان کودتاه ، په نوي حکومت کې ټاکنی ، د کمونستانو پراخه فعالیت او ۱۳۵۷المریز کال د ثورد (۷) نېټی ترکودتاه پوري ډیر مسایل په انتقادي توګه لیکلې دي. ده زیات معلومات د (ع) په حواله لیکلی نوموړي کتاب څو ځله چاپ شوی ، د داود خان کړنو او واکمنی پوري اړوند یو لړ موضوعاتو لرونکی دي. هیله ده چې لوستونکی تري استفاده وکړي .

۱۴ _ دافغانستان سقوط .

ښاغلی عبدالصمد غوث چې د بهرنیو چارو په وزارت کې دنده درلوده . ده د لیدلو پیښو په اړه خپل معلومات په پورتنی کتاب کې په (۲۴۸) مخونو او اته (۸) فصلونو کې په ۱۳۷۸ لمریز (۱۹۹۹ ز) کال کې د دانش خپرندوي ټولنی لخوا چاپ شوي دي . نوموړي کتاب کې شوروي اتحاد ته د داود خان سفر او لیونید بریژنف سره د هغه لفظی ټکر، د ایران ، پاکستان او امریکا سره د سیاسی اړیکو ، د پښتونستان مسله، افغانستان ته د بوټو راتګ ، پاکستان ته د داودخان سفر او سوداګریزه اړیکو په اړه پوره معلومات لري او د نوموړي کتاب لوستل د سیاسی څیړونکو او د تاریخ مینه والو له پاره ډیراړین او د اهمیت وړ دي

۱۵ _ ارمغان زندان .

ښاغلي عبدالملک عبدالرحیم زی چې د داود خان یو تکړه وزیر و، د کودتاه په تور بندي شو. وروسته دده نظریات او خاطرات د یو کتاب په بڼه په ۱۳۸۸ لمریز کال په (۳۸۵) مخونو کې په کابل کې د شمشاد د مطبعی لخوا چاپ شوي . نوموړي چې د مالي وزیر و . ده په خپل کتاب کې د نورو موضوعاتو په خوا کې د داود خان په اقتصادي کړنلارو او د هغه په اوه کلن اقتصادي پلان نیوکې کړي او د ده پلان بې پوره تحلیل او نیمګړتیاوي په ګوته کړي، د ده په کتاب کې د داود خان د

کړنو په اړه پوره معلومات شته چې لوستل يې د جمهوريت د پيښو د څېړنو لپاره اړين دي.

۱۶ _ خاطرات سياسی سيد قاسم رښتيا ۱۳۱۱ (۱۹۳۳) ۱۳۷۱ (۱۹۹۳).

ښاغلی سيد قاسم رښتيا د محمد داود خان صدرات پر مهال هم لوړه دولتی دنده درلوده. ده ډيری پيښی د خپل ژوند ليک او خاطرو په بڼه توضيح کړي. نومورې د محمد داودخان سره د باندونګ په کنفرانس کی ملګری و او په دي کتاب کی ده د هغه کنفرانس ټول جريان ليکلې او هم يې د داود خان برخورد او وړانديزونه په روان ډول توضيح کړي دي نومورې کتاب په (۴۲۵) مخونو کې چاپ شوي خو د چاپ ځای او نېټه يې نه ده معلوم، فقط ليکل شوي چې بااهتمام محمد قوي کوشان.

۱۷ _ څلرويشت ساعته چې افغانستان يې واړواه :

پياوړي ژورنالست او ليکوال ښاغلی ډاکتر داود جنبش نومورې کتاب تدوين او ترتيب کړي او سريزه يې هم پرې ليکلې چې په (۵۰) مخونو کې د افغانستان د کلتوري ودي ټولنې لخوا خپور او د اسد دانش مطبعی لخوا په ۱۳۸۸ ل (۲۰۰۹ ز) کال کې چاپ شوي په دي کتاب کې د ۱۳۵۷ لمريز کال د ثور د ۷ مې او ۸ مې د نظامي پيښو جريان د دقيقو او ساعتو په حساب توضيح او ليکل شوي او د ثور د ۷مې نېټې د سهارځخه د ثور تر (۸) مې نېټې يعنی داود خان تر شهادت پورې چې د داود خان ټول حرکات او کارونه تشريح شوي او هم د داود خان او د هغه د کورنۍ د مړو د مېندلو جريان په مفصل ډول څېړل شوي. کتاب د حجم په لحاظ وړوکی خو د مطالبو په لحاظ ډېر غنی ده. چې د لوستونکو له پاره ډېر په زړه پورې او مهمو مطالبو لرونکی دي. د کتاب په اخر کې د داود خان او د کورنۍ د غړو د مړو د خښيدو د مراسمو انځورونه چاپ شوي. د کتاب لوستل د هر افغان اوتاريخ مينوالو له پاره ډېر اړين او مهم دي.

ما د موضوع د اوږدو څخه دمخنوي په خاطر د هغو ټولو کتابونو د يادونې څخه چې ما د دي اثر په ليکلو کې تر ګټه اخستی ډډه وکړه. خو د دي ټولو کتابونو مطالعی څخه وروسته دي پايلې ته ورسيدم چې د داود خان د واکمنۍ او د هغه د سياسي ستونزو په اړه چې نومورې ور سره مخامخ و او د غه ستونزې څه د مخکی څخه موجود وي او ځينی يې ده د خپله مطلقه پاليسی په نيتجه کې پيدا

کړي ، خو د ده د سیاسی ستونزو په اړه کوم ځانګړي کتاب نه ده لیکل شوي ، ما د توان تر بریده هڅه اوهاند کړي چې په دي څېړنیز اثرکې نوي ، تازه ، کره او باوري معلومات راټول او تحلیل کړم . تر څو لوستونکی تري ګټه واخلی زه په دي وتوانیدم چې داود خان ته دوه نږدي اشخاص یو لالا جان ځائی حق شناس چې د جمهوري ګارد د دوهم کنډک د لومړي ټولې قوماندان او د ګلخاني د امنیت مسؤل و. دویم ډاکتر لالا جان شیرزي چې د ۱۳۵۲ ل کال څخه تر ۱۳۵۷ کال پورې د ګارد د روغتون سرطبیب و، پیدا کړم. ما د دوي د معلوماتو څخه د دي اثر په مختلفو برخو کې ګټه اخیستی ده. زه د ډیرو هڅو او کوښښ څخه وروسته وتوانیدم چې دغه څېړنیزه اثر بشپړ کړم .

مواد او کړنلاره :

پر دې څېړنیز اثر مې د څېړنې او لیکنې د ټولو معیارونو په نظر کې نیولو سره کار پیل کړ . څرنګه چې موضوع د معاصر تاریخ یو ه سیاسي موضوع ده لومړی مې خپل کاري پلان ترتیب بیا مې دمعتبرو او نویو ماخذونو د پیداکولو لټه پیل کړه ، هڅه مې وکړه چې غوره ، نوي او دهغو اشخاصو لیکنې پیدا کړم چې له داودخان سره یې په اداره کې ګډ کار کړی او یا په هغه وخت کې د هغه مخالف سیاسي اشخاص وو ، کوښښ مې وکړ چې داودخان ته نږدې اشخاص پیدا کړم او له هغوی څخه د منظم پوښتنلیک پواسطه معلومات تر لاسه کړم تر څو ددې اثر په لیکلو کې تر ې ګټه واخلم . په همدې ډول د څېړنې په بهیرکې مې د نورو څېړنیزواو علمي اثارو په څیر له معتبرو منابعوڅخه ددې اثر په بشپړیدو کې استفاده کړې چې د اثر په ماخذ ونو کې ځای په ځای ننبه شوي دي .

په لیکنه کې دسردار محمد داودخان له صدارت دورې څخه د دیموکراسۍ د لسیزې ، د هغه دګوښه ګیرۍ ژوند او دده پر پالیسۍ د هغې اغیزه، د محمد داودخان واک ته رسېدل او دهغه له خوادسیاسي کړنلارې اعلان ، د هغه کورنۍ سیاست ، په واک کې ځینو خلکو ته د ډېرې ونډې ورکول او دهغې منفي اغېز ، دګوندونو عکس العملونه، پر لغمان او پنجشیر د اسلامي ګوند حملې ، د ۱۳۵۵ ل کال جرګه او د داودخان بیا دویم ځلې ټاکنه ، له امریکا او شوروي سره اړیکې ، دپښتونښتان مسئله او له پاکستان سره داړیکو خرابیدل ، له ناپېلتوب غورزنګ سره اړیکې، له بهرنیو هیوادونو څخه د قرضې اخېستل ، اووه کلن پرمختیایې پلان او دسردار محمد داودخان شهادت او دجمهوریت ړنګېدل . دغه یاد شوي سرلیکونه بیا پر کوچنیو عنوانونو ویشل شوي چې هر عنوان په بشپړ او مکمل ډول څېړل شوی دی . په اثر کې را ټول شوي مواد او معلومات، د مسلک خاوندانو ، دتاریخ د څانګې محصلینو، د تاریخ مینه والواو د داود خان علاقه مندانو ته له ګټې څخه خالې نه وي او دکومکې موادو په توګه به ورسره مرسته وکړي . په دغه څېړنیز اثر کې د داودخان سیاسي ستونزې د شاه محمود خان ، محمد یوسف او نورو صدراعظمانو سره پرتله شوي دي ، هڅه شوې ده چې د اوسنیو پېښو اود داود خان د سیاسي ستونزو تر مینځ اړیکې و ښودل شي . چې سیاستوال د افغانستان جیو پولتیک موقعیت ته دقیقه پاملرنه وکړي

او دګاونډیو هېوادونو لاس وهنې په دقیقه توګه وڅاري او هم د نړیوالو لویو قدرتونو ګټو ته پام وکړي او په خپلو سیاسي کړنلارو کې دې موضوع ته ژوره پاملرنه وکړي. چې زمونږ هیواد بیا دخپل سیاسي ثبات خاوند شي . ځکه په دې اثر کې د نړیوالو اود ګاونډیو هیوادنو دلاس وهنو او مداخلې اغیزې هم څېړل شوي دي.

د سردار محمد داود خان د صدارت دوره او دهغه د ګوښه کېدو لاملونه

۱۵ سنبله ۱۳۳۲ل – ۱۸ حوت ۱۳۴۱ ل کال

۷ سپتمبر ۱۹۵۳ ز – ۷ مارچ ۱۹۶۳ز کال

د دویمې نړیوالې جګړې له پای ته رسیدو سره سم ، د افغانستان په بهرنۍ سیاسي کړنلاره کې بدلون راغی ، چې لامل یې دهند له نیمې وچې څخه د انګلیستانو (۱۹۴۷ز – ۱۳۲۶ ل کال کې) ووتل او د هند نیمه وچه په دوو برخو (هند او پاکستان) وویشله شوه . د افغانستان په ګاونډ کې یو نوی هېواد (پاکستان) جوړ شو . له پاکستان سره افغانستان د پښتونستان د سرحد ایالت یا کوزې پښتونخوا د مسئلې پر سر اختلاف درلود ، بل پلو ته شوروي اتحاد د نړیوال فاتح ځواک په توګه په نړیوال او سیمه ایز سیاست کې د یواغیزمن نفوذ په لټه کې و . نړۍ په دوو نظامي او سیاسي بلاکونو ووېشل شوه ، دختیځ بلاک په سر کې شوروي اتحاد ، د لویدیځ بلاک په سر کې یې د امریکا متحده ایالات ولاړ وو. دواړو خواوې د نظامي او اقتصادي توان لرونکی وی له دې وېش سره جوخت ، د ناپلیتوب غورځنګ ، هم منځ ته راغې ، خو دد ې غورځنګ غړیو هیوادو اقتصادي او نظامي توان د لویو قدرتونو په پرتله ډېر کم و. چې ناپلیو هیوادونه یا غیر منسلک نهضت کې عمدتاً پرمختیایي هیوادونه شامل وو چې نه دسیو سیالستي نظام لرونکی وه او نه هم پانګوال پرمخ تللي صنعتی هیوادونه شمیرل کیدل . چې افغانستان هم ددغه نهضت غړي او حتی د بنسټ ایښودونکو له جملې څخه ګڼل کیده چې داودخان ددي نهضت په ایجاد او وړتیا کې ځانګړي رول درلود ، د افغانستان له سیاستوالو او روڼ اندو سره دا پوښتنه پېدا شوه، چې افغانستان له ډېر وخته راپه دې خوا د دوو نړیوالو قدرتونو تر منځ یو خپلواک ناپېیلی هیواد دی ،خو ددې نویو شرایطو په رامنځته کیدو سره دهېواد په سیاسیی کړنلاره کې نوي والي اوبدلون ته اړتیا وه . ترڅو د شوروي اتحاد او امریکا تر مینځ اندول وساتل شي، ځکه امریکا ښایي دافغانستان په سیاسي ژوند کې د انګلیستان دنده او رول سر ته ورسوي او هغه تشه چې له هند څخه د انګلیسانو په وتلو سره منځته راغلې ده ،ډکه کړي.

د دویمې نړیوالې جګړې پای ته رسیدو سره په کابل کې د حکومت واک د سردار محمد هاشم خان په لاس کې و، نوموړی په (۱۹۴۶ ز ۱۳۲۵ل) کال استعفا وکړه. بیا هم ده د خپل ورور شاه محمود خان د صدارت په وخت [۱۹۴۶-۱۹۵۳ز (۱۳۲۵ل-۱۳۳۲ل)] کې هم قوي لاس درلود. نوموړي د شاه محمود تر استعفا یوه میاشت مخکې مړ شو. خود سردار محمد داود خان د صدارت په وخت (۱۵/ ۲/ ۱۳۳۲_ ۱۳۴۱/۱۲/۱۸ل) کې د افغانستان د حکومت په سیاسي کړنلاره کې ژور بدلون راغی. (۳، م:۳۸۹

د (۱۹۴۹ ز) کال تر پارلماني ټاکنو وروسته هم نا دولتي ازادو ورځپاڼو د دولت په کړنلاره نیوکې کولې، د عدالت، دیموکراسۍ او د بیان د ازادۍ غوښتنه یې کوله. د پاچا کورنۍ تر دوو کالو زغم وروسته دنا دولتي ورځپاڼو په خپرونو بندیز ولګاوه او د محصلینو د اتحادیې فعالیت یې بند کړ. اصلاح غوښتونکی مخالفین بندیان کړل. دې کار په کابل کې د رونړ اندو ناخوښي نوره هم یې زیاته کړه (۱۲)م ۴۹

د سردار شاه محمود خان اود هغه د وخت دملي دفاع وزیر سردار محمد داود خان تر منځ هم د پښتونستان د مسئلې پر سر اړیکې خرابې شوې. د سردار محمد داود خان غوښتنه دا وه، چې د افغانستان دولت باید د پښتونستان د موضوع په اړوند غوڅه کړنلاره غوره کړي. خو شاه محمود خان دې موضوع ته ارزښت نه ورکاوه. او پر حکومت د نوموړي نیوکې زیاتې شوې. د پاچا په کورنۍ کې دا وېره پیدا شوه، چې سردار محمد داود خان د شاه محمود خان پر ضد وسلوال پاڅون ونه کړي، ځکه نوموړي د دفاع پر وزارت سر ببره د مرکزي قول اردو قوماندان هم و. د پاچا کورنۍ شورا[⊗] پریکړه وکړه، چې د صدارت یوه دوره د سردار محمد داود خان ته چې د ښو احساساتو خاوند او له رونړ اندو سره یو څه اړیکې لري وسپارل شي، که څه هم شاه محمود خان په دې پریکړه خوښ نه و، خو د پاچا د کورنۍ شورا پریکړه وه او هیڅا سر غړونه ترې نه شوه کولې.

⊗ د پاچا کورنۍ شورا کې د پاچا ترونه، کاکا زامن او د کورنۍ مهم غړي شامل وو. دوي د دولت او حکومت د مهمو چارو په اړه پریکړې کولې. پاچا مجبور و چې د شورا پریکړې عملي کړي.

د پاچا کورنۍ شورا شاه محمود خان د ناروغۍ له امله له دندې ګوښه کړه، سردار محمد داود خان ته يې د صدارت دنده وسپارله ، چې خپله کابينه جوړه کړي. سردار محمد داود خان د پاچا له حکم سره سم د ۱۹۵۳ ز کال د سپتمبر په شپږمه او ۱۳۳۲ ل کال د وږي په پنځلسمه نېټه کابينه جوړه او د سپتمبر په شلمه يې خپله کړنلاره اعلان کړه (۱۲، م ۵۰

د سردار محمد داود خان د ټاکنې لا مل دا و ، چې د شاهي کورنۍ شورا بايد ټولې شاهي کورنۍ ته د محمد عزيز خان د زامنو په ګډون ونډه ورکړي ، دا چې محمد داود د کابل ښار له رونې اندو سره اړيکې درلودې او هم د عسکري کرکټر خاوند و ،او هم يې د پښتونستان له موضوع سره ډېره مينه درلوده ، دې ملي موضوع په هغه وخت کې ډېر پلويان درلودل ، دوي غوښتل ، چې دده په وجود کې هغه کرکه او نفرت چې د دوي په مقابل کې پيدا شوي دي له خلکو څخه هير او د هغوي غوښتنې يو څه پوره کړي ، که څه هم محمد داود ټول عمر په پوځ کې تير کړی و ، خو هغو ی پوهېدل ، چې له ده سره په خواکې د ده تجربه لرونکی ورور (سردار محمد نعيم) به هرو مرو له ده سره مرسته کوي . د دوی دا وړاندوينه تر ډېره حده، رښتيا شوه . داود خان به ډېری ستونزې د محمد نعيم په مرسته اوارولې . همدا علت و ، چې تر پايه پورې هغه د بهرنيو چارو د وزيرر په توګه کار وکړ.

سردار محمد داود خپله کابينه په لاندې ترکيب اعلان کړه

صدر اعظم	محمد داود خان	۱۹۵۳ ز—۱۹۲۳ ز کال پورې
د صدر اعظم لومړی مرستيال	علی محمد خان بدخشي	۱۹۵۳—۱۹۲۳ ز کال پورې
دوهم مرستيال	سردار محمد نعيم	۱۹۵۳ز—۱۹۲۳ ز کال پورې
د بهرنيو چارو وزير	سردار محمد نعيم	۱۹۵۳ز—۱۹۲۳ کال پورې
د ملي دفاع وزير	جنرال محمد عارف	۱۹۵۳ز—۱۹۵۴ز کال پورې
	سردار محمد داود	۱۹۵۴ز—۱۹۲۳ز کال پورې
کورنيو چارو وزير	محمد داود	۱۹۵۳ز—۱۹۵۵ز کال پورې
	عبدالحکيم شاه عالمي	۱۹۵۵ز—۱۹۵۸ز کال پورې
	سيد عبد الله خان	۱۹۵۸ز—۱۹۲۳ز کال پورې
د مالېې وزير	عبدالملک عبدالرحيمزی	۱۹۵۳ز—۱۹۵۷ ز کال پورې
	عبد الله ملکيار	۱۹۵۷ز—۱۹۲۳ز کال پورې
د عدلېې وزير	نه و	
د سوداګرۍ وزير	عبد الروف حيدر	۱۹۵۳ز—۱۹۵۴ز کال پورې
	عبدالمالک عبدالرحيمزی	۱۹۵۷ز—۱۹۵۷ز کال پورې

	عبد الله ملکیار	۱۹۵۷ز—۱۹۵۸ز کال پورې
	غلام محمد شیرزاد	۱۹۵۸ز—۱۹۶۳ز کال پورې
د پوهنې وزیر	ډاکترعبدالمجید خان	۱۹۵۳ز—۱۹۵۵ز کال پورې
	ډاکتر علی احمد پوپل	۱۹۵۵ز—۱۹۶۳ز کال پورې
د فواید عامې وزیر	عبدالحکیم شاه عالمي	۱۹۵۳ز—۱۹۵۵ز کال پورې
	محمد کبیر خان	۱۹۵۵ز—۱۹۶۳ز کال پورې
د روغتیا وزیر	ډاکتر غلام فاروق خان	۱۹۵۳ز—۱۹۵۵ ز کال پورې
	ډاکتر عبدالظاهر خان	۱۹۵۵ز—۱۹۵۸ز کال پورې
د مخابراتو وزیر	عبدالحکیم شاه عالمي	۱۹۵۳ز—۱۹۵۴ز کال پورې
	محمد مرید خان	۱۹۵۴ز—۱۹۶۳ ز کال پورې
د کانو وزیر	ډاکتر محمد یوسف	۱۹۵۳ز—۱۹۶۳ز کال پورې
د کرنې وزیر	میر محمد یوسف خان	۱۹۵۳ز—۱۹۵۸ز کال پورې
	غلام حیدر خان عدالت	۱۹۵۸ز—۱۹۶۳ز کال پورې
د مطبوعاتو مستقل رئیس	صلاح الدین سلجوقي	۱۹۵۳ز—۱۹۵۵ ز کال پورې
	محمد هاشم میوندوال *	۱۹۵۵ز—۱۹۵۲ ز کال پورې
	سید قاسم رښتیا	۱۹۵۸ز—۱۹۶۰ ز کال پورې
	محمد اصف سهیل	۱۹۵۷ز—۱۹۶۳ ز کال پورې
*د پلان وزیر	سردار محمد داود	۱۹۵۷ز—۱۹۶۳ ز کال پورې
د قبایلو مستقل رئیس	سید شمس الدین مجروح	۱۹۵۷ز—۱۹۶۳ ز کال پورې (۴۰) م م ۵۹ او ۶۰

په دولت کې یو شمېر نور ارګانونه موجودد وو چې وزیرانو په مجلس کې شامل نه وو چې عبارت دي له :

د دربار وزیر	احمد علی سلیمان	۱۹۵۳ز—۱۹۶۳ ز کال پورې
سر منشي	حافظ نور محمد کهګدای	۱۹۵۳—۱۹۶۳ ز کال پورې
د ملي شورا رئیس	عبدالرشید خان	۱۹۵۲ز—۱۹۵۵ ز کال پورې
	محمد نوروز خان	۱۹۵۵ز—۱۹۶۱ کال پورې
	ډاکتر عبدالظاهر	۱۹۶۱ز—۱۹۶۴ز کال پورې
د مشرانو د جرګې رئیس	فضل احمد مجددي	(۱۲) م م ۱۰۵ او ۱۰۶

د سردار محمد داود خان کابینې ته که ځېر شو دده کابینه نېه او مسلکي وه ، زیاتو وزیرانو یې له سلطنتي کورنۍ سره اړیکې نه درلودې . خو یو ټکي ته پام په

* ښاغلی محمد هاشم میوند وال په هرات کې د ورځپاڼی مسول و تخلص یې پردیس و کله چې په کابل کې د انیس ورځپاڼې مسول شو خپل تحلص یې د پردیس څخه په میوند وال پاندې بدل کړ.

* د پلان د وزارت ټول کارونه د پلان د وزارت معین عبدالحی عزیز سرته رسول

کار دی هغه دا چې د کابینې زیات واک ده سره و. ځکه له صدر اعظمۍ سر ببره یې دملي دفاع ، کورنیو چارو او د پلان وزارتونو دندې هم تر سره کولې له بله پلوه ټولو وزیرانو دده له هیلې سره سم کار کوه او دده هیلو ته یې درناوی درلود ، خو دوو وزیرانو (عبدالملک عبدالرحیمزي او سردار محمد نعیم) په کار او خیال کې ځانونه خپلواک او خپل چاری ګڼل او آزادي ساتله ، خو د عبدالرحیمزي د وزارت د دندې موده ډېره لږه وه ، سردار محمد نعیم دهغه ورور و ،پرده یې ډیره اغیزه درلوده ځکه یې دهغه مخه یې نه شوه نیولې ، کله چې به محمد داود خان میز پر سوک وواهه نو وزیران پوهېدل ، چې نور بحث پکار نه دې ، دده خبره او نظر به ومنل شو.

کورنی سیاست:

د ۱۳۰۸ لمریز کال وروسته د نورو حکومتونو په پرتله د سردار محمد داود خان حکومت یو انقلابي حکومت ګڼل کېده ، چې د ډېرو بدلونونو تمه تري کېده ، په رڼ اندو کې داسې هیلې پیدا شوې وې، چې افغانستان کې به د امان الله خان د دورې سیاسي ، ټولنیزه او اقتصادي اصلاحات پیل او عملي شي ،کومو ټکو چې رڼ اندې یې هیله من کړي ووهغه د سردار محمد داود خان په کابینه کې د لوړ تحصیل لرونکو او کار پوهو وزیرانو شتون وو. لکه ډاکتر محمد یوسف ډاکتر علی احمد پوپل ، ډاکتر عبدالمجید ، عبدالله ملکیار او نور .... له بله پلوه سردار محمد داود له دې مخکې هم د چارو په تر سره کیدو کې جدي و ، تل یې هڅه کوله چې کارونه منظم او ژر ترسره شي، دده یو اځنۍ هیله داوه چې افغانستان دده تر لار ښوونې لاندې ډېر ژر پرمختګ وکړي ، نوموړي بسټیزه ازادي ، د اقتصادي پرمختګ په لار کې خنډ ګڼله.

د سردار محمد داود خان په کورنۍ سیاست کې ځوانانو ته په حکومت کې د جذب لپاره د لومړیتوب حق ورکړل شو. ، هغه چاچې لوړې زده کړې درلودې، هغوی ته یې ډېره پاملرنه کوله ، نوموړي دحقوقو پوهنځي د محصلینو غوندې ته په خپله وینا کې ځوانان د خپلو پرمختللو پلانونو ملا تړ ته راوبلل ، د هغوي د باور د لاسته راوړلو په غرض یې د حقوقو د پوهنځي فارغان د کابل ښار د ناحیو د مدیرانو او ولایتونو کې د ولسوالانو په توګه مقرر کړل ، په دې ترتیب ټولو وزارتونو په جذب

کې ځوانانو ته د لومړيتوب حق ورکړاو هم يې په ۱۳۳۲المريز کال کې پنځوسو تنو فارغانو ته يوه يوه نمره ځمکه توزيع او د جوړولو لپاره يې د تعميراتي بانک لخوا دوي ته پور هم ورکړ. (۲۰، مم ۲۰۲ او ۲۰۷)

نوموړي لومړی ځل د سوداګرۍ د خونو د رياست په غونډه کې د کورنۍ اقتصاد د پرمختګ لپاره رهبري شوې اقتصاد او د پرانستو دروازو سياست اعلان کړ، مګر په سوداګريز او ملي اقتصاد کې يې د ازاد او کنترول شوي اندوليزه اقتصادي حالت توصيه کړ. کوچني پانګوال او ځمکوال يې هڅول، مګر مقتدر او زور مند ملکان او فيوډالان يې نه خوښول. محمد داود خان په خپله پښتون و. خو هر ډول سمتي، ژبني او مذهبي اختلافات يې بد ګڼل، حتی په خپله يې تل په دري ژبه وينا او خبرې کولې، په پښتو ژبه يې ډېرې لږې خبرې او ليکنه کوله.

سردار محمد داود خان غوښتل چې په پوځي برخه کې ژور بدلون راولي او په نو يو وسلو يې سنبال کړي، په خپله يې د پوځ د کميت او کيفيت د لوړوالي ځارنه کوله، ښځو ته يې په ټولنيز ژوند کې د پوره ونډې ورکول غوښتل چې په دولت کې دنده تر سره کړي. د ښځې مخ لوڅول د لومړی ځل لپاره دده د صدارت په وخت کې عملي شول، ځکه نوموړي له خپلې ميرمنې سره د جشن په مراسمو کې په همدې بڼه (په لوڅ مخ) ګډون وکړ.

بهرني سياسي کړنلاره

د صدراعظمۍ پر څوکۍ د سردار محمد داود خان د ټاکنې پر وخت (۱۳۳۲ل (۱۹۵۳ ز)) کال د نړۍ دهيوادونو په سياسي ژوند او بهرنۍ سياست کې ژور بدلونونه منځ ته راغلي وو ځکه د دويمې نړيوالې جګړې په پايله کې د ډېرو هيوادونو په سياسي نقشه او سياسي رژيمونو کې بدلون راغې، د افغانستان نوي صدر اعظم غوښتل د ناپيلتوب د سياسي کړنلارې سره افغانستان په سياسي او اقتصادي لحاظ ډېر ژر پرمختګ وکړي. د ګوښه ګيرۍ د سياست څخه يې راوباسي او د نړۍ د ډېرو پر مختللو هيوادونو په قطار کې يې ودروي. خو د پاکستان جوړيدو نوموړی په خپله موخه کې دستونزو سره مخامخ کړ.

له دويمې نړيوالې جګړې وروسته نوی نړيوال ځواکونه منځ ته راغلل ځکه المان او جاپان په دوهمه نړيواله جګړه (۱۹۳۹ز- ۱۹۴۵ز کال) کې ماتې وخوړه ، د نړۍ دوه لوی نيواکګر هيوادونه (انګليستان او فرانسې) په دې جګړه کې ډېر تاوان وکړ ، خپلې مستعمرې يې له لاسه ورکړې ، ددوي ځای دوو نورو نړيوالو ځواکونو (شوروي اتحاد او امريکا متحده ايالات) ونيو.

د امريکا متحده ايالات عملاً دجګړې له ډګر څخه ليرې و ، ډېر تاوان يې ونه ليد خو د لويديځې اروپا د هيواد ونو په ازادولو کې يې پوره ونډه واخسته او د هغوي کلک ملاتړ يې وکړ ، په يوروشيما او ناګاساکي کې د اتوم بم له استعمال وروسته جاپان د جګړې څخه لاس واخست چې تر فلپين پورې ټولې ځمکې يې له لاسه ورکړې ، شوروي اتحاد هم پرختيځه اروپا او نيمه کوريا باندې واکمن د امريکا متحد ايالات او شوروي اتحاد د دوهمې نړيوالې جګړې په اوږدوکې سره ملګری وو. خو له جګړې وروسته په نړيوالو مسائيلو کې خصوصاً د نفوذ په پراختيا غوښتنې او هيوادونو باندې د تسلط په برخه کې دوي سره دښمن شول. خو کله چې د ۱۹۴۶ز کال د مارچ په پنځمه نېټه د انګليستان صدراعظم (چرچل Wistan Charchil) د امريکا په يو کالج کې وينا وکړه داوياد اوسپنيزې پردې د وينا په نوم شهرت لري ټول غربي بلاک په تېره بيا يې امريکا د کمونيزم خطر ته متوجه کړه چې له همدې نېټې وروسته د دواړو بلاکونو تر منځ سړه جګړه پيل شوه .(۴۰) م م : ۵۲ او ۵۳

د امريکا متحده ايالات ددې لپاره چې د شوروي اتحاد د نفوذ د پراختيا مخه يې نيوولې وي لومړی يې د لويديځې اروپا د بيا ودانولو لپاره يو لوی پلان په (۱۹۴۷ ز –۱۹۵۲زکال کې) جوړ کړ چې د مارشال پلان په نوم هم ياد شوي، بل پلو ته يې د شوروي اتحاد پر شا وخوا د سينتو CENTO ، سياتو SEAT او ناتو NATO پوځی اتحاديې جوړې کړې ، چې د دغو اتحاديو غړو هيوادونو په وسيله د غربي اروپا ، منځنۍ آسيا او د اسيا جنوب ختيځې سيمې د يو ځنځير په څير سره تړل شوی وې ، پاکستان او ترکيه ددې ځنځير د يو ځای کيدو مهمې کړۍ وې او شوروي اتحاد دناتو په مقابل کې دختيځی اروپا دهيوادونو په ګډون د وارسا نظامي اتحاديه جوړه کړه (۴۰)م م ۵۳ _ ۵۴

په اسيا او افريقا کې يو شمېر هيوادونو د اروپايي استعمار څخه ازادي واخسته په دې هيوادو کې تکړه سياسي او ملي مشران لکه په مصر کې جمال عبدالناصر ، په اندونيزيا کې عبدالرحيم سوکارنو او دهند صدر اعظم جواهر لال نهرو په ويتنام کې هوچمن وو ، دوی دازادۍ د اخستلو وروسته د اقتصادي پرمختګ او ملي حاکميت دخوندي ساتلو لپاره يوه پريکړه وکړه ، چې د ختيځ او لويديځ په نظامي اتحاديو کې به نه شاملېږي ، د خپلو هيوادونو لپاره يې د ناپېښليتوب د غورځنګ لاره غوره کړه ، د دوي هيله داوه چې نوي ازاد شوي هيوادونه يو دبل سره نږدې شي او د دريم ځواک په توګه د ازاد قضاوت توان ولري او په نړيوالو مسايلو کې فعاله ونډه واخلي ، ددې غورځنګ لومړی غونډه په (۱۹۵۵ز) کال په باندونګ کې جوړه شوه.(۴۰) م۵۵

شوروي اتحاد هم دستالين له مړينې وروسته ددې غورځنګ دغړو هيوادونو سره مرسته کوله ، خو لويديځو هيوادونو هغه هيوادونه دځان دښمنان ګڼل چې د دوي په نظامي اتحاديه کې به نه شاملېدل . دهند په نيمه وچه کې پاکستان د دولت جوړېدو د افغانستان لپاره ډېرې ستونزې پيدا کړې ځکه امريکا د انګليستان ځای ونيو ، افغانستان د دوو لويو قدرتونو په منځ کې وو ډېره ګرانه وه چې افغانستان يوې خوا ته ولاړ شي او د بل په مقابل کې ودرېږي ، افغانستان هم د ناپېښليتوب د غورځنګ غړی شو او په ۱۹۵۵ ز کال کې يې د باندونک په کنفرانس کې ګډون وکړ . سردار محمد داود خان د ناپېښليتوب غورځنګ ته وفادار و ، کوښښ يې کاوه چې د دواړو نړيوالو ځواکونو تر منځ اندول وساتي او د دوي د مرستو څخه دخپل هيواد په ابادۍ کې ګټه واخلي ، خو امريکا ددې غورځنګ سره دښمني درلوده ، د امريکا د بهرنيو چارو وزير په ۱۹۵۲ ز کال د جون په ۹ نېټه په يوګوسلاويا کې وويل : ((هر هغه هيواد چې د امريکامتحده ايالات ملګری نه وي هغه هيواد د امريکا دښمن دی)) دده په خوله تر هغه وخته چې افغانستان د سينتو د اتحادیي غړی نه شي د امريکا متحده ايالات افغانستان دخپلو ملګرو په لست کې نه شاملوي . (۴۰) م ۵۲

د سردار محمد داود خان په مشري د افغانستان دولت د ناپېښليتوب له غورځنګ سره ودريده نو ځکه د امريکامتحده ايالات د مرستو څخه بې برخې شو ،

او په بهرني سياسي کړنلاره کې تر اخره پورې ناپېيلې او ددې غورځنګ د اصولو رښتينې پلوي و

اقصادي کړنلاره :

(د پنځه کلن پرمختيايي پلان طرحه او عملی کول)

د سردار محمد داود خان د صدارت پر مهال (۱۹۵۳ ز کال) افغانستان له اقتصادي پلوه ډېر وروسته پاتې و ، نوموړي په ۱۹۵۴ ز ۱۳۳۳ل کال خپله اقتصادي کړنلاره داسې اعلان کړه: د پولې توارم له منځه وړل، د پانګې او اسعارو ساتنه او پراختيا ، رهبري شوي اقتصاد ، د بهرني پانګی جلبول، د ګډو وډو (سهامي) شرکتونو جوړول، د خصوصي سکتور پيا وړتيا چې دولت تر لار ښوونې لاندې د پانګوالې ډوله اقتصاد وده . د همدې کړنلاری سره سم چې په ۱۹۵۴ ز کال د کرنې پراختيا بانک او پښتنې تجارتي بانک جوړ کړ ، همدارنګه رهنی تعميراتي بانکونه هم جوړ کړل . نوموړی بانک به سهامي شرکتونو ته پورونه ورکول. ۲۰ م: ۳۰۹

د دغو بانکونو په سلو کې ۵۱ % سلنه پانګه د افغانستان بانک او پاتې پانګه يې پانګوالو شرکتونو پورې اړه درلوده ، په ۱۳۳۳المريز (۱۹۵۴ ز)کال د بهرنی پانګې د جلبولو قانون جوړ شو ، د همدې کال په پای کې د اريانا هوايي شرکت ، زيمنس شرکت جوړ او د کندوز دچينې جوړولو فابريکه د جاپان په مرسته جوړه شوه . د دې قانون سره سم په ټولو سهامي شرکتونو او فابريکو کې بايد ۵۱ % سلنه پانګه د داخلي موسساتوپه واک کې وي (۲۰، م ۳۱۰

په ۱۳۳۳ لمريز (۱۹۵۴ ز) کال کې د خوراکي موادو کمښت له کبله امريکا متحده ايالات سره د خوراکي موادو اخېستلو ټرون لاس ليک شو او د امريکا متحده ايالات د صادراتو او وارداتو بانک ۸،۵ ميلونه ډالره د هلمند د پروژې لپاره افغانستان ته ورکړل ، خو سردار محمد داودخان دځينو لا ملونو له مخی شوروي اتحاد سره ا ړيکې ټينګې کړی او په ۱۳۳۳ لمريز(۱۹۵۴ز) کال کې د شوروي اتحاد سره د همکاري يو ټرون لاس ليک کړ. د شوروي اتحاد په مرسته مرکزي سيلو او د کابل د قير د فابريکی د جوړولواو نورو يو شمير لويو او وړو پروژو کار پېل او سرته ورسيد ، سر دار محمد داود خان ددې لپاره چې د

افغانستان اقتصاد په منظم ډول پرمختګ وکړي په ۱۹۵۴ ز کال د اقتصادي پلان د ترتیبولو په لپاره یو کمیټه وټاکله.

د ده لومړی اقتصادي پلان په ۱۹۵۶ز—۱۹۶۰ز (۱۳۳۵—۱۳۴۰ لمریز کال) کې تطبیق شو، چې موخه یې د کرنې، اوبو لګولو او مخابراتي سیستم سمون او پراختیا وه. ددې پلان عمومي پانګه ۱۰،۲ میلیارده افغانۍ وړاندو ینه شوي وه، چې زیاته تکیه چې په بهرنیو مرستو او د خصوصي سکتور په فعالې ونډې باندې وه، خصوصي سکتور پکې ښه او غوره ونډه وانه خسته، ځکه دولت ددې وسه نه درلوده چې دا پانګه پوره کړي او د خصوصي سکتور د ونډې نه اخستلو لپاره لاندې لا ملونه موجود وو.

- د مالونو د واردولو لپاره د اسعارو د بیې لوړوالی.
- پر پانګوالو باندې د دولت ډېر تاکید چې پرمختیایي پروژو کې ونډه واخلي.
- د بهرنیو صنعتي مالونو په مقابل کې مقاومت.
- بې ځایه بیرو کراسي.
- د پانګوالو نه باور چې دولت به تل د دوي څخه د بهرنیو هیوادونو د مالونو په مقابل کې ملا تړ وکړي.
- د ګاونډیو هیوادونو د مالونو په مقابل کې د سیالی د توان نه لرل.
- د ځمکې نا منظم مالکیت په دې مانا چې د ځینو ځمکوالو په لاس کې د ځمکې ډېر برخه وه چې بې حاصله پاتې کیده (۲۰، م ۳۱۱).

یو اقتصاد پوه روح الله حبیب چې په ولسي جرګه کې وکیل هم و ددې پلان په اړه داسې لیکلي: «په لومړۍ او دوهم پلان کې زمونږ دهیواد د لارو په جوړولو او مخابراتي اسانتیاو باندې ډېر تاکید شوي و. دې ډول پروژو په خپل ذات کې تولید منځ ته را نه وړ، او هم یې کارګران په دایمي ډول په کار نه ګمارل، مونږ هوایي ډګرونه جوړ کړل پرته له دې چې مالي منابع، اقتصادي مشروعیت او خپل اړتیاوي په نظر کې ونیسو، ډېرې پېسې په ودانیو ولګیدی چې هیڅ تولید یې نه درلود، د پیسو زیاته برخه په اداري سیستم ونه لګیدلی، د بې ضرورته او لوکسو سامان الا تو د واردولو په مخنیوې کې هیڅ اقدام ونشو، که چېرې ددې پرځای ز

مونږ زیات پام صنعتي او کرنیزو پروژو ته کړي وای پایله به یې مثبته وه، ځکه د غو پروژو هم تولید درلود او هم یې کارګران په دایمي ډول په دنده ګومارل ....) ۲۰ م ۳۱۲

پورتني لا ملونه د لومړي پلان په تطبیق او پایلو کې څۀ نا څه اغېزه درلوده، خو بیا هم کوم آساسات چې په هغه وخت کې ایښودل شوي وو، تر اوسه زمونږ هیوادوال تري ګټه اخلي.

دویم اقتصادي پلان په (۱۹۶۲—۱۹۶۷ ز(۱۳۴۱—۱۳۴۵المریز کال)) کې جوړ شو ، هغه پروژې چې په لومړي پلان کې پېل شوی وی په دویم پلان کې بشپړې شوې ، ددې پلان %۷۵ پانګه په بهرنیو اقتصادي او تخنیکي مرستو باندې ولاړه وه ، خو امریکامتحده ایالات د پلان په اوږدو کې د مرستوڅخه ډډه وکړه . نو ځکه دا پلان په بشپړ ډول تطبیق نه شو او لږه موده وروسته سرادر محمد داود خان استعفا وکړه.

ددې پلانونو اقتصادي اغېزې ډېرې ښې وې ، خو ددې پلانونو په ښه تطبیق کې سیاسي ستونزې ډېرې مهمې وي . ځکه د پاکستان او افغانستان اړیکې خرابې شوې.او امریکا نه غوښتل چې پاکستان خفه کړي، بل په نظامي ټرونونو کې د افغانستان نه ګډون هم امریکایان خفه کړل ، په داخل کې داود خان استعفااو د نورو صدراعظمانو منځ ته راتګ سیاسي وضع بې ثباته کړه ، په دې توګه اقتصادي فعالیتونه ورو او په کراره عملي کیدل ، خو بیا هم د سردار محمد داود خان د صدارت څخه مخکې په ټول افغانستان کې (۱۱) کیلومتره سرک قیر شوی و ، خو دده د استعفا پر مهال د غه اندازه (۲۰۰۰ دوه زره) کیلو مترو ته ورسیده.

پوځي چارې:

د دویمې نړیوالې جګړې له پای ته رسیدو وروسته نړۍ کې ژور سیاسي او نظامي بدلونونه منځ ته راغلل. لویو قدرتونو نړۍ په خپل منځ کې وویشله ، ډېر هیوادونه یوې خوا ته په نظامي ټرون کې شامل شول. ناپېیلي هیوادونه هم د ځان د ساتنې او د مرستو پیدا کولو لپاره کرار ، کرار یوې او بلې خواته میلان پیدا کړ. افغانستان چې د ناپېیلیو هیوادونو د غورځنګ فعال غړی و ، زمونږ دولتې چارواکو کوښښ کاوه چې د لویو قدرتونو تر منځ اندول وساتي او د کوم نظامي

ځواک پورې ونه تړل شي . همدا لا امل و چې تر ډېره وخته يې بهرنی نړی څخه مرستې تر لاسه نه کړی.

په ۱۹۴۶ ز کال د مئ په ۹ مه نېټه د سردار محمد هاشم خان د استعفا وروسته د هغه پر ځای سردار شاه محمود خان د صدر اعظم په توګه وټاکل شو ،او يو کال وروسته په ۱۹۴۷ ز کال په ختيځو ولايتونو کې د دولت ضد شورش پيل شو. د افغانستان فوځ د دغه شورش د ارامولو توان نه درلود. نو يې د قومونو څخه د شورش په غلي کولو کې ګټه واخسته، په ۱۹۴۸ز کال د ملي اقتصاد وزير عبدالمجيد زابلي د ۱۱۸ ميلونه ډالرو پور اخستلو لپاره امريکا ته سفر وکړ ، نوموړي امريکايانو ته د وسلو تر لاسه کولو لپاره ډير دلايل وړاندی کړل مګر امريکا يې هيئت د هغه دلايل ونه منل.ځکه دهغوی ډېره پاملرنه هند ، پاکستان ، ايران او اسرائيلو ته اړولی وه ،او استدلال يې کاوه چې افغانستان يو کوچنی هيواد دی که شوروي په دې هيواد کې نفوذ هم پيدا کړي بيا هم آسيا ته خطر نشي پيدا کولې (۱۲).م۱۲۴

امريکامتحده ايالا تو دغه دريځ يوه لويه تېروتنه وه چې نن يې دواړه هيوادونه د هغې تېروتنې ثمره په خپلو سترګوويني ، خو امريکا د پاکستان خپګان له امله دا کار نه کاوه ځکه (پاکستان) يې د نظامي پيمان غړی او په سيمه کې د دوي د ګټو ساتونکی و.

امريکا افغانستان ته د وسلو ورکول په لاندې څلور شرطونو پورې وتړل:

۱ـ د وسلو د بيې ورکول.

۲ـ نوموړی وسله به د پاکستان له لارې افغانستان ته وړل کېږي.

۳ـ له امريکا سره به افغانستان تل نېږي او دوستانه اړيکې ساتي.

۴ـ تر ټولو مهم شرط دا و چې افغانستان به د پښتونستان له دعوې څخه تېريږي، چې ځينې شرطونه د افغانستان لپاره د منلو وړ نه و .خو بيا هم د افغانستان دولت د ۱۹۵۱ ز کال د اګست په ۱۳مه نېټه د اړتيا وړ وسلو لست ديوې رسمي ليک سره سم دامريکامتحد ايالاتو ته واستو، خو امريکامتحده ايالات د ۱۹۵۱ ز کال د نوامبر په ۲۷ مه نېټه ددې ليک په ځواب کې هغه پخوانی شرطونه تازه او ټينګار يې پرې کړې و. د سردار محمد داود خان دصدارت

په وخت (۱۹۵۴د ډسمبر په ۲۸مه نېټه) د امریکامتحده ایالاتو څخه د وسلو غوښتنه وکړه ، خو د امریکامتحده ایلاتو لخوا دا غوښتنه ونه منل شو.(۱م ۱۲۲)

سردار محمد داود خان د پوځ د نوی او مجهز کولو لپاره تصمیم نیولې و . د امریکا څخه د منفي ځواب تر لاسه کولو وروسته د ناچاري نه یې شوروي اتحاد ته مخه کړه، د شوروي اتحاد سره یې په ۱۹۵۲ ز کال د اګست په میاشت کې د ۲۵ میلونو ډالرو په ارزښت نظامي تړون لاس لیک کړ،چې د همدې تړون په اساس شوروي اتحاد له ۱۹۵۷او ۱۹۵۸ ز کلونو کې د ۲۵ میلونو ډالرو په ارزښت ډول وسلې افغانستان ته راولېږلې او د پوځي افسرانو د تربیې لپاره تیاری وښوده تر څوافغاني افسران د نوو وسلو د استعمال سره بلدیت پیدا کړي . د نوو وسلو وار دولو سره د پوځ په ټولو بر خو کې بدلون راغې ، ځوان افسران شوروي اتحاد ته د نظامي زده کړو لپاره ولیږل شول، هوایي نظامي ډګرونه جوړ شول ، ځکه چې سردار محمد داود خان غوښتل د افغانستان پوځ د ګاونډیو هیوادونو د پوځونو څخه څوځله غښتلي او قوي وي ، ځانګړي پوځي تشکیلات او اداري یې جوړې او عسکري نظام له پخواڅخه ډېر ښه شو ، د موضوع د اوږدیدو په سبب د دغو تشکیلاتو له یادولو څخه ډډه کوم.

ښوونه او روزنه :

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې بنسټ په رسمي توګه د امیر شیرعلي خان د دوهم ځل واکمنۍ پر مهال ایښودل شوی دی ، د امیر عبدالرحمن خان دوره د امنیت په ټینګولو کې تېره شوه، د حبیب الله خان او امان الله دواکمنیو پر مهال معارف ته پاملرنه وشوه، د حبیب الله کلکاني خادم دین رسو الله د پاچاهۍ په وخت کې په رسمي ډول ټول ښوونځي وتړل شول،او د محمد نادر شاه او اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د واکمنیو په وخت کې په ټولو برخو کې کارونه پېل شول چې په هغه جمله کې، ښوونې او روزنې ته یې د لومړیتوب حق ورکړ.

د سردار محمد داود خان دصدارت په دوره کې د زده کوونکو او ښوونځیو په کمیت او کیفیت کې د پام وړ بدلون راغې ، دده له صدرات څخه د مخه د زده کونکو ټول شمېر ۱۲۲۰۹۲ تنو او د ښوونځیو شمېر (۸۰۲) بابو ته رسیده، خو

لومړي پلان دتطبیق نه وروسته په ۱۳۴۰ لمریز کال کې د زده کوونکو شمېر (۲۳۵۳۰۱) او د ښوونځیو شمېر (۱۴۳۶) بابو ته ورسیده.۱۲ م ۱۳۴

که چېرې اوس دده د صدارت څخه مخکې او وروسته شمېر سره پرتله کړو د مخکنې ټولې دورې په پرتله ډېر کار شوي خو دلته د کورنۍ امنیت ، د رونړ اندو فشار ، بهرنۍ نړۍ نړدیوالی هم بې اغېزې نه و ، ځکه پرمختللې افغانستان د ښوونې او روزنې د پیاوړتیا څخه پرته ناشونی کار و .

د سردار محمد داود خان بل مهم سیاسي اقدام په ۱۹۵۲ز کال کې د لوي جرګې د جوړېدو وړاندیز و ، پاچا دغه وړاندیز ومانه د ۱۳۳۴ لمریز کال د لړم په ۲۲مه نېټه لویه جرګه جوړه شوه، جرګې په ۱:۳۰ بجود بهرنیو چارو وزارت دستوري په مانې کې د پاچا د ریاست لاندې د هغه د وینا سره سم په کارر پېل وکړ ، دا چې پاچا تل د جرګې غونډو کې ګډون نشو کولی ځکه یې د شورا د نهمې دورې رئیس محمد نوروز خان د جرګې د رئیس او محمد ګل خان مهمند د نماینده ګانو لخوا د جرګې د نایب په توګه وټاکل شول. سردار محمد داود خان دې جرګې ته په خپله وینا کې وکړه و ویل: «د افغانستان حکومت اته کاله کوښښ وکړ چې د پاکستان واکمنانو سره د دوستۍ په فضا کې د خبرو او مفاهمې له لارې د پښتونستان د مسئلې اهمیت رامنځته کړي. تر څو دا مسئله په سوله ییزه توګه اواره شي مګر له بده مرغه چې د افغانستان د حکومت کوښښ او زیار کوم ځای ونه نیوه، نتیجه دا شوه چې پاکستان اوس غواړي په زور د پښتونستان خاوره د خپل هیواد یو برخه وګڼي، دوي په خپل عمل سره دا ثابته کړه چې دوي د پښتونستان د خلکو خوښی خلاف پریکړه کړې ترڅو د هغوي حقوق د تل لپاره له منځه یوسي، او دپښتونستان سیمه د پښتنو د ارزو بر خلاف د پاکستان برخه ګڼي ، له بله پلوه هغه اقتصادي او نظامي مرستې چې پاکستان یې له لویو دولتو څخه تر لاسه کوي، په اسیا کې د قواو انډول ته زیان اړوي ، په اوس اوراتلونکي کې یې د افغانستان لپاره جدي خطر پیدا کړی دی. د پاکستان همدا نظامي برتري پاکستان ته وخت په لاس ورکړی چې د زور او ظلم په وسیله د پښتونستان د خلکو حقوق تر پښو لاندې کړي، دهغو د بشپړې نابودۍ لپاره یې ډېر غښتلی او درانده ګامونه پورته کړي. ...» ۱۲ م م:۱۷ _ ۱۷۱

د جرګې ګډون کوونکو د داود خان د وینا له اوریدو وروسته حکومت ته دنده وسپارله چې خپل پوځ پیاوړې کړي ، سردار محمد داود خان ددې پربکړې سره سم له شوروي اتحاد څخه فوځي سامان الات او وسلې هیواد ته واردې کړې .

سردار محمد داود خان د ۱۳۴۱ ل کال د حوت ۱۸ مه د ۱۹۶۳ زکال د مارچ په ۷ مه نیټه د صدارت له څوکۍ څخه استفاه وکړه چې ځینې افغانان د هغه د استفاه لامل دا ګڼي چې د افغانستان د صدارت په څوکۍ کې د پاچا ترونه او د اکا زامن په نوبت مقرربدل ، له محمد داود وروسته د مارشال شاه ولي خان د زوی سردار عبدالولي خان نوبت و ، محمد داود خان نه غوښتل چې سردار عبدالولي د افغانستان صدراعظم شي ، پاچاته يې وړاندیز وکړ چې د ۱۹۳۱ ز کال په اساسي قانون دی نوی کتنه وشي ، تر څو په هیواد کې دیموکراسي راشي او خلکو ته د ګوندونو دجوړولو اجازه ورکړل شي.

د سردار محمد داود خان پلویان په دې عقیده وو ، چې د دیموکراسۍ په صورت کې به نوموړی یو لوي ګوند جوړ کړي او ددې لارې به بېرته قدرت ته ورسیږي او دیو ملي لارښود په توګه به ډېر وخت په قدرت کې پاتې شي ، په دې اړه سردار محمد داود خان په ۱۹۵۹ ز کال د حقوقو د پوهنځي د محصلینو په یوه غونډه کې وویل : « اوس د دې وخت رارسیدلې دی چې په هیواد کې د اقتصادي تحولاتو ترڅنګ اجتماعي بدلونونه هم راوړل شي....» (۴۰، م ۲۱

د ورته لا ملونه تر څنګ د پاکستان سره د اړیکو خړپړتیا ، د امریکامتحده ایالات فشار د سلطنتي کورنۍ ناخوښي او د محمد داود خان دا خیال چې د ګوند جوړولو او ټاکنو له لارې به بیا هم صدراعظم شي دده د استعفا لپاره زمینه برابره کړه ،نوموړی په ۱۳۴۱ ل کال د چنګاښ د میاشتې په ۹ (۱۹۶۲ ز کال د جون په ۳۰ نېټۀ) پاچا ته د یو لیک په وسیله لاندې وړاندیزو نه وکړل.

۱ - د قانون پوهانو یو ټولنه دې جوړه شي چې د مشروطه شاهي نظام په اساسي قانون باندې له سره کتنه وکړي او د اساسي قانون نوې مسوده دې حکومت ته وړاندې کړي.

۲ - د ټاکنو او اساسي قانون نور بشپړونکي قوانین دې جوړ او حکومت ته دې وسپارل شي.

۳ – د قوانینو د تصویب لپاره دې لویه جرګه راوغوښتل شي.
۴ – د قوانینو تر تصویب وروسته دی په هیواد کې نافذ کړي.
۵ – نوی شورا به دیو یا دوو ګوندونو لخوا جوړیږي ، د نوی شورا تر پرانستلو وروسته به اوسنی حکومت استعفا کوی او نوی حکومت به د چارو واکی په لاس کې واخلي.

پاچا د ۱۳۴۱لمریز کال د سنبلې د میاشتې په ۱۲مه نېټه د محمد داود خان وړاندیزونه داسې ځواب کړل: « زه په پرنسیپ کې د دیموکراسۍ د راتلو سره موافقه لرم په دې خاطر چې دا کار زما د پلار محمد نادر خان د اروزګانو څخه و .» پاچا د دغه کار عملي کیدل په بل وخت کې د نورو کسانو په وسیله عملي وګڼل. سردار محمد داود خان د ۱۳۴۱ل کال د مرغومی د میاشتې پر ۲۴مه نېټه د پاچا لیک ته په دې مفهوم ځواب ولیکه:

۱ – د افغانستان شاهي به مشروطه وي ، حکومت به پارلماني وي او هیواد کې به دیموکراسي راځي.
۲ – په اساسي قانون کې به د سلطنتي کورنۍ حدود تثبیتیږي.
۳-- په اساسي قانون کې به فردي ازادي او شخصي ملکیت تضمینیږي.
۴ -- په اساس قانون کې به دوو ګوندونو موجودیت وړاندوینه کېږي په پارلمان کې به د اکثریت ګوند مشر ، د پاچا لخوا د حکومت په جوړولو مؤظف کېږي.
۵ – دولت پر تقنینه ، قضایه او اجرائیه قواوو ویشل کېږي.
۶ – یو شمېر پوهان به د اساسي قانون د تسوید لپاره توظیف کېږي.
۷ -- د اساسي قانون د تصویب لپاره به لویه جرګه راغوښتله کېږي.
۸ – سیاسي ګوندونو ته به د فعالیت اجازه وکول کېږي.

اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د سردار محمد داود خان وروستنی لیک ته ځواب ورنکړ نو ځکه نوموړی د ۱۹۶۳ ز کال د مارچ په ۳ (۱۳۴۱ لمریز د کب په ۱۱ مه نېټه) خپل استعفا لیک پاچا ته واستوه(۴۰، م ۲۲

د ۱۳۴۱ لمریز کال د کب په مه ۱۸ نېټه (د ۱۹۶۳ ز کال د مارچ په ۷) مه د افغانستان رادیو د افغانستان پاچا د دارالتحریر مدیریت د وینا سره سم د سردار محمد خان استعفا اعلان او زیاته یې کړه چې اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د

نوموړی استعفا قبوله او ښاغلي ډاکتر محمد یوسف ته یې دنده وسپارله چې خپله کابینه جوړه کړي (۱۲م ۱۸۹

سردار محمد داود خان د (۱۳۳۲/۲/۱۵ – ۱۳۴۱/۱۲/ ۱۸المریز کال) (۲ سپتمبر ۱۹۵۳ز – ۷ مارچ ۱۹۶۳ ز) نږدي نهه (۹) کال او (۲) میاشتې او درې ورځې د افغانستان د صدر اعظم په توګه دنده اجرا کړه. دده د صدارت په دوره کې د هیواد په لارو، صنایعو، ښوونې او روزنې کې بنسټیز بدلونونه منځ ته راغلل، اعلیحضرت محمد ظاهر شاه دده وړاندیزونه ونه منل خو دوه کاله وروسته (۱۳۴۳ لمریز) کال کې نوی اساسي قانون جوړ کړ ګوندونو او مطبوعاتو ته یې ازادي ورکړه وروسته ټول صدر اعظمان یې د سلطنتي کورنۍ نه بهر وټاکل شول. ده خپلې سیاسي مبارزې ته دوام ورکړ او د پاچا له کورنۍ سره د ده سیاسي ستونزي نوري هم زیاتي شوي تر څو په ۱۳۵۲ لمریز کال د چنګاښ په ۲۶نیټه د کودتاه په وسیله دپاچا سلطنت ته د پای ټکي کیښود، خو پاچا د ده جمهوریت په رسمیت وپیژانده تر څو نوموړي د خپلې کړنلارې په تطبیق کې بریالي شي.

د سردار محمد داود خان د صدرات دورې مهمې سیاسي پېښې په لاندې ډول دي.

- په ۱۹۵۵ ز (۱۳۳۴المریز) کال په کابل کې دده په وړاندیز لویه جرګه جوړه شوه، دغې لوی جرګې حکومت ته توصیه وکړه چې د بهرنیو د تیریود مخنیوي لپاره باید پوځ پیاوړی شي.
- په ۱۹۵۶ ز کال د اګست د میاشتې پر ۲۵مې نېټې د وسلو اخستلو تړون د شوروي اتحاد او چکوسلواکیا سره لاس لیک کړ.اوپه ۱۹۵۶ ز کال د افغانستان او چین تر منځ سیاسي مناسبات ټینګ شول. چې په ۱۹۵۶ز کال د افغانستان او امریکا تر منځ د هلمند د ناوې د پراختیا له پاره یو نیم میلون ډالرو د پور اخستلو تړون هم لاس لیک شو. په ۱۹۵۸ ز کال کې لویدیځ المان د افغانستان سره د قدر وړ مرستې وکړې.او په ۱۹۵۸ ز کال صدر اعظم محمد داود خان امریکامتحده ایالاتو ته سفر وکړتر څوافغانستان سره مرستې وکړې خو امریکا د مرستو څخه ډډه وکړه. د دغو هیوادو سربیري په ۱۹۵۹ ز کال د فرانسې او جاپان او په ۱۹۶۰ز کال کې د ایتالیا سره اقتصادي او

فرهنګي ټرونونه لاس ليک کړل.او د ۱۹۵۹ ز کال د نوامبر په میاشت کې د امریکا جمهور رئیس ایزن هاور کابل ته راغې . په ۱۹۶۱ ز کال سردار محمد داود خان د ناپېیلو هیوادو په غونډه کې چې په بلګراد کې جوړه شوې وه ګډون وکړ [۴۰م م ۵۷ او ۵۸]د سردار محمد داود خان د سیاسي او اقتصادي اصلاحاتو تطبیق ده ته سیاسي ستونزې زیاتې کړې . په پای کې امریکا خفګان ، د پاکستان سره د اړیکو خړپړتیا ، په داخل کې د پاچا د کورنۍ ناخوښی د پاچا لخوا دده وړاندیزونو ته ځواب نه ورکول، او د ټاکنو له لارې ببرته واک ته رسیدل، نوموړی د استعفا لپاره وهڅاوه ، پاچا ددې استعفا پرته له دې چې پوښتنه وکړي ومنله. د ده له استفاه وروسته د پاچا کورنۍ او سیاسي شنونکوفکر کاوه چې وضع به د ثبات او د افغانستان په پرمختګ مثبته اغیزه وکړي خو برعکس له ده وروسته یو صدراعظم هم د خپلې کړنلارې په تطبیق کې بریالي نشو .

ددیموکراسۍ لسیزه او د محمد داودخان دکودتا په درشل کی د افغانستان وضعیت

د دیموکراسۍ کلیمه د لویدیځو فیلسوفانو د فکر زیږنده ده . په اروپا کې ځینې دیموکراتیک دولتی سیستمونه د منځنیو پیړیو په پای کې رامنځته شول . د (۱۹) میلادي پیړۍ له دویمی نیمائي څخه د (۲۰) میلادي پیړۍ تر پایه یو شمیر هیوادونه کې دیموکراتیک نظامونه جوړ شول ، چې وروسته دغه سیستم نړیواله بڼه غوره کړه.

په افغانستان کې سلطنتي کورنۍ دا درک کړه چې د افغانستان په شمول نړۍ کې دیموکراتیک سیستم د پراختیا په حال کې دی ، دوي نور نه شی کولی چی په مطلق العنانه ډول خپل حاکمیت ته دوام ورکړی ، ځکه په نړیواله سطحه په انزوا کې د پاتی کیده وېره موجوده وه او د هیواد دننه د یو لړ ستونزو د پیښېدو ډار احساسېده ، سردار محمد داود خان هم په دې اړوند د ارزښت څخه ډک وړاندیزونه کړي و ، خو پاچا په نړۍ کی د لازم ځای او محبوبیت د پیدا کولو په داخل کې د رونې اندو او خپلو خلکو د خوښې لپاره پریکړه وکړه چې د دولت په اداره کې بدلون راولي، وروسته تر دې به د حکومت ریاست (صدارت) د پاچا د کورنۍ له غړو پرته د افغانستان د خلکو لخوا اداره او خپل حکومت به د لویدیځي دیموکراسۍ له دود سره سم جوړ کړي.

د (۱۹۶۵) ز کال په لومړیو وختو کې د لومړي ځل لپاره د صدراعظم وینا کټ مټ پرته له سانسور څخه په مطبوعاتو کی خپاره شوه او د دیموکراسۍ په اړه لیکنې پیل شوې ، رونې اندي په دې باور شول چی د دیموکراتیک نظام د جوړښت له پاره هیلې په ټوکیدو شوې او ملت ته په کې ونډه ورکول کیږي . د ډاکتر محمد یوسف د وینا خپریدل ځکه د پام وړ و ، چی له دې مخکې مطبوعاتو دا حق نه درلود چی د لوړ پوړو چارواکو وینا وې خپرې کړي ، له بله پلوه د نوي صدراعظم په خبرو کې په دولت باندې نیوکې او د ملت د استازو په ټاکنه کې د خلکو فعالې ونډې ته ارزښت ورکړ شوې و . ډاکتر محمد یوسف د نوي اساسي قانون لپاره یو کمسیون

وټاکه . بیا نومورۍ قانون د یوی جرګی لخوا تصویب شو خو د نومورۍ اساسي قانون د (۲۴) مادې د موادو په اساس د پاچا د کورنۍ هر غړی د صدارت له څوکۍ نیولو بې برخې شو . د دیموکراسۍ د لسیزې په لس کلنه دوره کې اجرائیه قوه د پنځو صدراعظمانو (ډاکتر محمد یوسف ، محمد هاشم میوندوال، نوراحمد اعتمادي، ډاکتر عبدالظاهر او محمد موسی شفیق) له خوا په خپل وار سره اداره او رهبري شوه د ډاکتر محمد یوسف د صدارت دویمه دوره په ۱۹۶۵ز کال کې تر ټولو لنډه دوره وه چې څلور ورځې یې دوام وکړ . ۲۰م-۳۷۷

د دیموکراسۍ په دوره کې د صدارت څوکۍ د پاچا د کورنۍ له واک نه ووته خو صدراعظمان مجبور وو چې ځینو وزیرانو ته په کابینه کې د پاچا له خوښې سره سم ځای ورکړي ، د ساري په توګه جنرال خان محمد چې د ټولو صدراعظمانو په کابینو کې د ملي دفاع د وزیر په توګه دنده اجرا کړه .

ډاکتر محمد یوسف د ۱۳۴۱ لمریز کال د حوت په ۱۳مه د ۱۹۶۳ز کال د مارچ په ۱۲مه د صدراعظم په توګه و ټاکل شو. نومورۍ دغه دنده د ۱۳۴۴لمریز کال د عقرب تر ۵می د ۱۹۶۵زکال د اکتوبر تر ۲۹می نیټې پورې اجرا کړه . ښاغلی ډاکتر محمد یوسف د محمد حسن زوی په کابل کې زیږیدلې ، لومړنۍ او منځنۍ زده کړې ئې د نجات په لیسه کې پای ته ورسولې ، وروسته د لوړو زده کړو لپاره لویدیځ المان ته ولاړ ، هلته ئې دګوتینګس له پوهنتون څخه د فزیک په څانګه کې ډاکتري واخېسته . هیواد ته له راستنیدو وروسته د کابل پوهنتون د ساینس پوهنځي کې د استاد په توګه مقرر شو .

نومورۍ په ۱۳۲۲ل کال د ساینس د پوهنځي مرستیال ، په ۱۳۲۶ل کې د پوهنې د وزارت د مسلکي تدریساتو رئیس ، په ۱۳۲۸ل کال د پوهنې د وزارت تدریسي معین ، په ۱۳۳۱ ل کال په اروپا کې د فرهنګي چارو رئیس ، په ۱۳۳۴ل کال د سردار محمد داود خان په کابینه کې دکانو او صنایعو د وزیر په توګه دنده اجرا کړیده . په ۱۳۴۱ ل کال د حوت په میاشت کې د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه لخوا د صدراعظم په حیثیت ونومول شو . ډاکتر محمد یوسف په پښتو ، دري ، المانې او انګلیسي ژبو ښه پوهیده ، خو په عربي او فرانسوي ژبو هم لږ و ډیر پوهیده . ۲۰-م۳۷۸

کله چې د سردار محمد داود خان استعفا ومنل شوه د هغه څخه د نوي صدراعظم په اړه پوښتنه وشوه ، هغه ډاکتر محمد یوسف په ګوته کړ، چې ددې دندې د اجرا کولو توان لري ، په دې اړه ښاغلی عبدالحمید مبارز وایي: «ډاکتر محمد یوسف د سردار محمد داود خان د لومړی کابینې یو ډیر پوه او لایق وزیر او پیژندل شوی شخصیت و . بل دا چې نومورې د سردار محمد داود خان او پاچا دواړو د ډاډ ور شخص و ، په هغه مهال فکر کیده چې ددوو کسانو (ډاکتر محمد یوسف او ډاکتر عبدالظاهر) څخه به یو تن صدراعظم شي ، ډاکتر عبدالظاهر دغه وړاندیز قبول نکړ لیکن ډاکتر محمد یوسف ومانه. ...» ۴م م ۱۲۲ او ۱۲۳

نومورې خپله کابینه د ۱۳۴۱ لمریز کال د حوت په میاشت کې په لاندې ترکیب سره اعلان کړه:

صدراعظم	ډاکتر محمد یوسف	۱۹۲۲ز-۱۹۲۵زکال پوري
دصدراعظم لومړی مرستیال	عبد الله ملکیار	۱۹۲۲ز-۱۹۲۴زکال پوري
دویم مرستیال	ډاکتر علی احمد پوپل	۱۹۲۲ز-۱۹۲۴زکال پوري
دریم مرستیال	ډاکتر عبدالظاهر	۱۹۲۴ز-۱۹۲۵زکال پوري
د ملي دفاع وزیر	جنرال خان محمد	۱۹۲۲ز-۱۹۲۵زکال پوري
د بهرینو چارو وزیر	ډاکتر محمد یوسف	۱۹۲۲ز-۱۹۲۵زکال پوري
دکورنیو چارو وزیر	سید عبدالله	۱۹۲۲ز-۱۹۲۳زکال پوري
	ډاکتر عبدالقیوم	۱۹۲۳ز-۱۹۲۵زکال پوري
د مالیې وزیر	عبدالله ملکیار	۱۹۲۲ز-۱۹۲۴زکال پوري
	سید قاسم رښتیا	۱۹۲۴ز-۱۹۲۵زکال پوري
د عدلیې وزیر	سید شمس الدین مجروح	۱۹۲۲ز-۱۹۲۵زکال پوري
د کانو وزیر	ډاکتر محمد یوسف	۱۹۲۲ز-۱۹۲۳زکال پوري
	انجینر محمد حسین مسا	۱۹۲۳ز-۱۹۲۵زکال پوري
د کرنې وزیر	ډاکتر محمد ناصر کشاورز	۱۹۲۲ز-۱۹۲۵زکال پوري
د فواید عامې وزیر	جنرال محمد عظیم	۱۹۲۲ز-۱۹۲۵زکال پوري
دپوهنې وزیر	ډاکتر علی احمد پوپل	۱۹۲۲ز-۱۹۲۴زکال پوري
	ډاکتر محمد انس	۱۹۲۴ز-۱۹۲۵زکال پوري
د مطبوعاتو وزیر	سید قاسم رښتیا	۱۹۲۲ز-۱۹۲۴زکال پوري
	محمد هاشم میوند وال	۱۹۲۴ز-۱۹۲۵زکال پوري
د سوداګرۍ وزیر	محمد سرور عمر	۱۹۲۲ز-۱۹۲۵زکال پوري

د پلان وزير	عبد الحی عزيز	۱۹۲۲ز-۱۹۲۳زکال پوري
	عبدالله يفتلي	۱۹۲۳ز-۱۹۲۵زکال پوري
د روغتيا وزير	ډاکتر عبد الرحيم	۱۹۲۲ز-۱۹۲۴زکال پوري
	ډاکتر عبد الظاهر	۱۹۲۴ز-۱۹۲۵زکال پوري
د مخابراتو وزير	ډاکتر عبدالقيوم	۱۹۲۲ز-۱۹۲۳زکال پوري
	ډاکتر محمد حيدر	۱۹۲۳ز-۱۹۲۵زکال پوري
	سيد شمس الدين مجروح	۱۹۲۲ز-۱۹۲۳زکال پوري
د قبايلو مستقل رئيس	گل پاچا الفت	۱۹۲۳ز-۱۹۲۵زکال پوري
		۴۰م م۸۹او ۹۰
د کابل د پوهنتون رئيس	ډاکتر محمد عثمان	(۲۰) ۱م۳۷۸
ملکي هوائي رئيس	سلطان محمود غازي	

ډاکتر محمد يوسف د سردار محمد داود خان د استعفا وروسته ډير ژر ۱۹۲۳زکال د مارچ په ۱۳ مه صدراعظم شو . نوموړی د ديموکراسۍ د لسيزې د پيل لومړنی صدراعظم و . نوموړي د نوي اساسي قانون په جوړولو مؤظف شو ده د اساسي قانون د جوړولو لپاره د تسويد کميته په لاندې ترکيب سره وټاکله:

۱	د عدليې وزير	سيد شمس الدين	د رئيس په توګه
۲	د مطبوعاتو مستقل وزير	سيد قاسم رښتيا	د غړي په توګه
۳	د پوهنې د وزارت مشاور	نجم الدين	د غړي په توګه
۴	د عدلې وزارت د قوانينو مدير	موسی شفيق	د غړي په توګه
۵	د پوهنې وزارت د منځنيو تدريساتو رئيس	عبدالصمد حامد	د غړي په توګه
۶	د رښتيا ورور	محمد صديق فرهنګ	د غړي په توګه
۷	د کابل پوهنتون د حقوقو پوهنځي استاد	حميد الله د علی محمد بد خشي زوی	د غړي په توګه

په دې مسوده کې (۲۴مه) ماده ډېره جنجالي وه ، ځکه په دې ماده کې د پاچا زوی ، لور ، نښځه د پاچا اکا او د اکا زامن د پاچا کورنۍ وګڼل شوه او د پاچا کورنۍ به په رسمي تشريفاتو کې تر پاچا او ملکې وروسته ځای نيسي . د پاچا د کورنۍ خرڅ (مصرف) د پاچا د خرڅ (مصرف) په بودیجه کې ټاکل کيږي ، القاب يوازې د

پاچا کورنۍ ته ځانګړي دي . چې د قانون مطابق به انتخابيږي ، د پاچا د کورنۍ غړي په سياسي ګوندونو کې ګډون نه شی کولی او لاندې دندې به نه اجرا کوي:

۱- د صدراعظم او وزارت دندې

۲- د شورا غړيتوب

۳- دستړي محکمې غړيتوب(۴ م م ۲۲۲او ۲۲۳)

نوموړي مادې لويه غوغا پيل کړه ، د داود خان پلويان فکر کاوه چې پاچا د تل لپاره له داود خان څخه ځان خلاص کړ ، ځکه سردار محمد داود خان او د هغه ملګري په دې يقيني وو چې له استعفا وروسته به دوي دسياسي مبارزې او د ګوند جوړولو له لارې اکثريت رائې وګټي او په دې توګه به واک ترلاسه کړي . خو نوموړی د پاچا د کورنۍ غړی وګڼل شو چی د پورتنۍ مادې په اساس نه يوازې له ګوند جوړولو منع شو بلکې د صدارت له دندې هم محروم شو .

حکومت (۱۹۲۴ ز کال د فبروري په ۹) د اساسي قانون د مسودې د کتنې او غور په موخه د لاندې اشخاصو په ګډون يو کميسون وټاکه:

1. عبد الهادي داوي ليکوال او سياسي شخصيت
2. صلاح الدين سلجوقي دانشمند .
3. عبدالمجيد زابلی داقتصاد پوه .
4. خليل الله خليلي شاعر.
5. نور احمد اعتمادي ديپلومات
6. ډاکتر محمد اصغر کابل ښاروال
7. ډاکتر محمد آصف سهيل ډاکتر او شاعر
8. محمد قدير ترکی استاد
9. مير غلام محمد غبار مؤرخ
10. ډاکتر عبد القيوم رسول د طب ډاکتر
11. احمد علی کهزاد مؤرخ
12. عبدالرشيد لطيفي ليکوال او ډرامه ليکوونکی
13. امرالدين شنسب انجينراو پانګوال
14. صديق الله رښتين استاد او ليکوال

15.معصومه وردک
16.غلام سرور رحيمي استاد
17.کبرا نورزايي استاده
18.محمد هاشم مجددي استاد
19.محمد کريم تزيهی ليکوال
20.محمد کريم عفيفي ليکوال
21.مولوي محمد ارشاد فقيه
22.مولوي عبدالرب فقيه
23.مولوي محمد نبي کاموي
24.ډاکتر عبدالواحد سرابي
25.عبدالکريم اسرار ليکوال
26.لعل محمد کاکړ د کندهار ښاروال
27.محمد طاهر ځدران ښوونکی
28.ډاکتر خليل احمد ابوي استاد

ميرغلامحمد غبار او صلاح الدين سلجوقي د ناروغۍ او محمد آصف سهيل د نامالومو دلايلو له مخې په کميسون کې برخه وا نه خيسته، نومورې کميسون د ۱۹۲۴ز کال د فبروری څخه د مارچ تر مياشتې ددې قانون ټولې مادې په غور سره مطالعه کړې خو د (۲۴مې) مادې جنجال پر خپل حال پاتې شو. ۳۲م م ۲۲۳او ۲۲۴

د ۱۳۴۳المريز کال د لويي جرګې د دايريدو په اړه پاچا د ۱۹۲۴ز کال د اګست په ۱۲مه نيټه داسی اعلان وکړ.

ملت عزيزم!

قبلاً طی اعلان پادشاهی مورخ ۲۱دلو ۱۳۴۲ از اراده خود بر دایر وانعقاد لوی جرګه جهت مطالعه مسوده قانون اساسي جديد افغانستان در مودرد آن در نيمه اول امسال بشما اعلام نموده بودم.

اکنون مسوده قانون اساسی به پايه اکمال رسيده ، بعد از اخذ مشوره يک کميسون مرکب از اهل دانش و خبره از طرف مجلس وزرا نيز تصويب شده است ، با

استعانت از بارگاه پروردگار جل علی شانه عزم کرده ایم مجلس بزرگ و تاریخی لوی جرگه بروز هژدهم ماه سنبله ۱۳۴۳هجری شمسی در پایتخت دایر گردد .

بدین ترتیب مراتب اتی را بشما عزیزان خود ابلاغ میدارم:

اول: مردم هر حوزه انتخابی مجلس شورای ملی قبل از ماه اسد سال جاری یک نفر از بین خود را مطابق به تعامل لویه جرگه سال ۱۳۴۳ جهت اشتراک در لویه جرگه انتخاب نمایند . موعد آغاز انتخاب بعداً از طرف حکومت با اطلاع شما رسانده خواهد شد .

دوهم: لویه جرگه از ارکان ذیل تشکیل خواهد گردید .

الف: اعضای شورای ملی که دوره خدمت شان تا کار ختم لویه جرگه تمدید گردیده است .

ب: رئیس و اعضای مجلس اعیان

ج: وکلا ئیکه از طرف شما برای شرکت در لویه جرگه انتخاب میشوند .

د: صدراعظم و وزرأ

هـ: رئیس و اعضای محکمه تمیز و عدلیه

و: رئیس و اعضای کمیته مطالعه قانون اساسی

ز: رئیس و اعضای کمیسون مشورتی

ح: یک تعداد اشخاصیکه از طرف ما حسب المعمول به عضویت لویه جرگه تعین خواهند گردید .

از خدای پاک تبارک و تعلی نیاز مندم تا به همه افراد ملت عزیز در ادای این وظیفه بزرگ تاریخی توفیق ایزدی خود را عنایت فرماید .

محمد ظاهر پادشاه افغانستان ۴۷م م ۲۲۵ او ۲۲۲

د پاچا د اعلان او دجرګې د جوړيدو په اړه د فرمان د صادريدو سره سم خلکو خپل استازي و ټاکل ، جرګه د ۱۹۲۴ ز کال دسپتمبر په (۹) نيټه په لاندې توګه دايره شوه .

۱- د ملي شورا د يولسمی دوری وکيلان	۱۷۲ تنه
۲- نوی ټاکل شوی وکيلان	۱۷۲تنه
۳- د اعيانو د مجلس غړي	۱۹ تنه
۴- د وزيرانو د هئيت غړي	۱۴تنه
۵- د تميز د عالی محکمی غړي	۵ تنه
۶- د اساسي قانون د تسويد د کميټی غړي	۷ تنه
۷- د مشورتي کميسون غړي	۲۳تنه
۸- د مشورتي کميسون غړي	۲۴تنه
ټول	۴۴۵ تنه

پاچا د سپتمبر په ۲۰ مه نيټه د اساسي قانون متن له تصويب وروسته د ۱۳۴۳لمريز کال د ميزان په (۹) نيټه توشيح کړ چی له دې سره سم انتقالي دوره هم پيل شوه ۳۲م ۲۲۴

د ۱۳۴۳ لمريز کال په لويه جرګه کې د اعليحضرت محمد ظاهر شاه د پرانيستونکې وينا متن .

بسم الله الرحمن الرحيم

« له لوي او توانا خدای (ج) څخه ډير راضي يم چی ماته يې دا وخت مساعد کړ تر څو په افغانستان کی د نوی نظام د تاسيس لپاره د افغانستان د خلکو لويه جرګه پرانيزم . زه نوموړی جرګه په داسې حال کې پرانيزم چی په هيواد او نړۍ کې پوره امنيت ټينګ دی . په دې غونډه کې ستاسې د هر يو ليدنه چی د ملت اراده تمثيلوي زما لپاره د خوښې سبب ده . هيله لرم چې په پلازمينه کابل کې تاسې د اوسيدو پر مهال خوښ او ستاسې هره غونډه بريالی او پايلی يې ددی ملت په ټن او راتلونکي ژوند کې مثبتی او ژورې اغيزې ولري او پريکړې يې د ټولو هيوادوالو لپاره د ويار وړ وي . دغه لويه جرګه چې ټن دايريږي له يوې خوا زمونږ د هيواد په سياسي فضا کې يوه نوی دوره بلل کيږي ، له بلي خوا جرګه زمونږ د لرغونې قومي

عنعنې څخه نماینده ګی کوي چی همدا جرګه زمونږ د تیر او راتلونکي د پیوستون کړی ده . (۳۵) کاله مخکې هغه وخت چی زمونږ هیواد د کورنۍ جګړې او انقلاب په اور کې سوزیده ، زما شهید پلار اعلیحضرت محمد نادر شاه چی ناروغ هم و هیواد ته راغې ټول هیواد ته یې د کورنۍ جګړې څخه نجات ورکړ بیا یې په هیواد کې نظم ټینګ کړ ، په دویم پړاو کې هغه ارزو درلوده چې په افغانستان کې د خلکو په خوښۍ داسې حکومت جوړ کړي چې په هغه کې فردي حقوق تامین او د ټولنیز عدالت په رڼا کې د راتلونکي لپاره د ویاړ نه ډکه لار طی کړي . ...

سردار محمد هاشم خان او سردار شاه محمود خان هر یو په خپل نوبت په ډیرو سختو ورځو کې خپلې دندې په ډیر صداقت او امانتداری سره سرته ورسولې او د سردارمحمد داود خان هغه هڅې چې دې لوړ هدف ته د رسیدو په خاطر یې سرته رسوي زما د خوښې او ستاینې وړ دي.

د ټولنیزې او سیاسي وضعې د پرمختک په نظر کې نیولو سره دا احساس پیدا کیږي چې په افغانستان کې مشروطه رژیم چې د ښاغلي شهید محمد نادرخان په وسیله یې بنسټ ایښودل شوی و چې تل یې د بشپړیدو هیله درلوده مونږ باید ، پراختیا ورکړو ، تر اوسه پورې د اړتیا او د خلکو اعتماد په اساس د حکومت چارې زمونږ د کورنۍ لخوا اداره کیدلې . وروسته له دې دا د پاچاهي کورنۍ څخه جلا شو . په دې ترتیب مونږ د دیموکراسۍ د اساساتو یو رکن ته عملي بڼه ورکړه . اوس ما ډاکتر محمد یوسف چې یو منور او تجربه لرونکی ځوان ، زما او د افغانستان د خلکو د اعتماد وړ دی مؤظف کړ چې خپله کابینه ترتیب او د اړتیا وړ قانوني اصلاحات عملي کړي . خوښ یم چې ډاکتر محمد یوسف په دې یو نیم کال کې د نوی حکومت له جوړیدو وروسته هغه دندې چې ورسپارل شوی وې د هیواد پال انسان په توګه ډیرې ښې سرته رسولي دي.

یو نیم کال مخکې د نویو او بنسټیزو بدلونونو په نتیجه کې پریکړه وشوه چی د افغانستان په اساسي قانون دې بیا کتنه وشي . نوي اساسات چې د هیواد د ملي پرمختګ لپاره لار خلاصه کړي او په دې ملي سند کې دې ثبت شي ، د همدې له پاره د نوی اساسي قانون د مسودې د ترتیبولو کار د هیواد پوهانو ته وسپارل شو. له مطالعې او څیړنې وروسته د اساسي قانون مسوده تیاره شوې ده ، د ښې او دقیقې

څيړنې لپاره مو هغه مسوده يو بل هئيت ته چې د هيواد له مسلکي پوهانو څخه جوړ وو. وسپارله اوس دغه مسوده د وزيرانو له غونډې هم تير شوې ، لوی جرګې ته وړاندې کيږي.

فکر نه کوم ددې اړتيا به وي چې ستاسې د دندې د اهميت او عظمت په اړه چې يې په دې ورځو کې سرته رسوئ خبرې وکړم ، ځکه تاسې له غور او ژور فکر وروسته داسې يو ملي سند تصويبوی چې د هغې پواسطه د دولت کړنلاره او د ملت د ژوند راتلونی ټاکل کيږي.

زه د لوی او توانا خدای (ج) له درباره دا اميد لرم چې د افغانستان نوی اساسي قانون زما د ګران ملت د نن او سبا ژوند د نيکمرغۍ ضامن وي ۴۷م م ۲۲۷-۲۲۸-۲۲۹

د جرګې د سکرتريت آمر او د اساسي قانون د تسويد کميټې غړي موسی شفيق د مزارشريف د ولايت استازي متقاعد جنرال عطا محمد خان ((توخي)) د تعامل سره سم د جرګې د معرفت د رئيس په توګه پشنهاد کړ جرګې هم موافقه وکړه ، توخي د جرګې له اعتماد څخه مننه وکړه ، د جرګې دايمي او لومړی رئيس په خپله پاچا دی . د رئيس مرستيال (نائب) بايد وټاکل شي. پوهاند اصغر، ډاکتر عبدالظاهر د ملی شورا رئيس د جرګې د نائبت لپاره پشنهاد کړ ، دوو تنو محمد اسمعيل مايار هم پشنهاد کړ مخکې له دې چې د نائب په اړه پريکړه وشي ضياء المشايخ محمد ابراهيم مجددي شير پادشا بيانيه ورکړه له پاچا څخه مننه وکړه ، وروسته لوی جرګې ډاکتر عبدالظاهر د جرګې د نائب او ډاکتر موسی شفيق د جرګې د منشي په توګه وټاکل . ډاکتر عبداظاهر ، ډاکتر محمد يوسف ته په جرګه کې د وينا کولولپاره بلنه ورکړه . ۴۷م م ۲۲۹ او ۲۳۰

د ډاکتر محمد يوسف له هر اړخيزې وينا وروسته لوی جرګې د ۱۳۴۳ لمريز کال د سنبلې د مياشتې د ۱۸ نيټې څخه تر ۲۸نيټې پورې په خپلو غونډو کې د نوموړي قانون ټولې مادې تر بحث لاندې ونيولې او د ځينو بدلونونو له راوړلو وروسته يې په يوولسو فصلونو او (۱۲۸) مادو کې تصويب کړ. اعليحضرت محمد ظاهرشاه د اساسي قانون د توشيح پر مهال داسې وليکل: زه المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه د افغانستان پاچا د نوی اساسي قانون مسوده چې د لوي جرګې لخوا د ۱۳۴۳المريز کال د سنبلې له ۱۸ څخه تر ۲۸ نيټې پورې د کابل په ښار کې

جوړه شوې و تصویب شوه ، د لوی خدای (ج) په نوم یې توشیح کوم. له نن څخه یې د اساسي قانون په حیث د هیواد په ټولو برخو کی نافذ اعلانوم.

سر له نن ورځې هغه اساسي قانون چې د ۱۳۰۹هـ ش کال د لوی جرګې لخوا تصویب شوی او تر اوسه په هیواد کې نافذ و د ټولو ضمیمو سره لغوه اعلانوم .

د ګل خاني مانۍ ۴۷ م ۲۲۳

۹ / میزان /۱۳۴۳المریز کال

ډاکتر محمد یوسف د دوه نیمو کالو انتقالي دوره کې یو شمیر چارې سرته ورسولې ، خو د نوی اساسي قانون په بنسټ نوی غوره شوی شورا د ۱۹۲۵ز کال د اکتوبر په (۱۴مه) دایره شوه او پاچا یو ځل بیا ډاکتر محمد یوسف ته بلنه ورکړه چې د خپلې کابینې او کړنلارې څخه شورا ته اړینې څرګندونې وکړي .

صدراعظم د اکتوبر په ۲۴ نیټه د وزیرانو سره شورا ته ورغې خو هلته یې ولیدل چې د ځینو وکیلانو پر ځای نور نندار چیان چې زیاتره یې محصلین وو ناست وو ، او په شورا کې ګډوډي روانه وه ، صدراعظم د وضع په لیدو سره سم دستي بهر ته راووت او شورا (ولسي جرګه) رهبري جلسه وځنډوله . سبا د (۱۹۲۵ ز کال د اکتوبر ۲۵ او د ۱۳۴۴المریز کال د عقرب په دریمه نیټه) شورا تر امنیتي قیوداتو لاندې وه ، کله چې ډاکتر محمد یوسف خپله کابینه ور وپیژانده او کړنلاره یې ولوستله نو یې د ولسي جرګې د غړو له بحث وروسته د باور رایه تر لاسه کړه او ډاکتر محمد یوسف ته د حکومت د اعتماد رایه ورکړل شوه . خو د ولسي جرګې نندارچیانو لخوا مظاهره وشوه. ځکه هغوي د ولسي جرګې تالار ته نندارچیان نه پریښودل، ورو ورو تر ماسپښین پورې د مظاهره چیانو شمیر زیات شو.

دوي د ډاکتر محمد یوسف او د ولسي جرګې له خوا دا عمل یو توطیه او غیر دیموکراتیک عمل و باله، په ډیر شدت سره یې د زنده باد او مرده باد نارې یې وهلې تر لمر ډوبیدو لږ وړاندې د ډاکتر محمد یوسف کور ته ورسیدل ، هلته ساتونکو او امنیتي قواو هوایي ډزې وکړې ، خو مظاهر چیان شاته نشول تر څو د مقاماتو د امر په اساس په مظاهر چیان مستقیم فیرونه وشول. چې مرګ او ژوبله یې له ځانه سره درلوده، داسې ویل کیدل چې دا امر د پاچا زوم او د مرکزي قواو قوماندان سردار ولي کړې و. په دې کار مظاهره پراخه شوه پاچا اړ شو چې د ډاکتر محمد

یوسف پر ځای بل څوک دي څوکۍ ته وټاکي ، ځکه یې د ۱۹۲۵ زکال د اکتوبر پر ۲۹ نیټه د راډیو څخه دا اعلان وشو چې ډاکتر محمد یوسف د روغتیایي ستونزو په نسبت له خپلې دندې څخه لاس واخیست او پاچا هم دده استعفا ومنله او محمد هاشم میوندوال یې د کابینې په جوړولو مؤظف کړ. ۳۲م ۲۲۲

ددې پیښو په پرتله د عقرب د دریمې نیټې پینښه دومره نه وه چې صدراعظم استعفا ورکړي ، خو د افغانستان خلق دیموکراتیک ګوند دواړو خواو (خلق او پرچم) ددې پیښې څخه ډیره ګټه واخیسته ، د پراخه تبلیغاتو په نتیجه کې مظاهره پراخه شوه، پاچا مجبور شو چې صدراعظم له کاره ګوښه کړي چې په دې ډول سیاسي وضع نوره هم کاواکه شوه.

ښاغلی محمد هاشم میوندوال د پاچا د امر سره سم د ۱۳۴۴ لمریز کال د عقرب په ۷مه ، د ۱۹۲۵ز کال د اکتوبر په ۳۰مه د افغانستان د صدراعظم په توګه وټاکل شو. او د ۱۳۴۲ لمریز کال د میزان تر ۱۸مي ، ۱۹۲۷ ز کال د اکتوبر تر ۱۱ نیټې پورې د صدراعظم په توګه دنده اجرا کړه. ښاغلی محمد هاشم میوندوال د ملا عبدالرحیم زوی په ۱۲۹۸لمریز (۱۹۱۹ ز) کال د غزني ولایت د مقر په ولسوالۍ کې زیږیدلی دی. پر ۱۳۲۱ لمریز (۱۹۴۲ز) کال له حبیبې لیسې څخه فارغ او په هرات کې د اتفاق اسلام د جریدې د مدیر په توګه مقرر شو چې په دغه وخت کې نوموړي پردیس تخلص کاوه. ۴۰م ۲۷

محمد هاشم میوندوال د ښه استعداد خاوند او د دولت په مهمو څوکیو کې دنده تر سره کړیده ، نوموړي دري ځلې د مطبوعاتو رئیس، دوه ځلې په کراچۍ کې د افغاني سفیر، د بهرینو چارو په وزارت کې د معین په توګه دنده اجرا کړې او یو څه وخت د پاچا مطبوعاتي مشاور هم و ، نوموړی د ۱۹۲۵ ز کال د اکتوبر په (۳۰) نیټه د پاچا لخوا د حکومت په جوړولو مؤظف شو . خپله کابینه او کړنلاره یې د ۱۹۲۵ ز کال د نومبر په دویمه ترتیب او د ولسي جرګې څخه د باور رایه واخیسته .

صدراعظم د یو شمیر وزیرانو سره د کابل پوهنتون په ادیتورم کې د عقرب د دریمې نیټې د وژل شویو محصلینو د فاتحې په مراسمو کې ګډون وکړ. محصلینو ته یې وعده ورکړه چې ددې پیښې عاملینو ته به سزا ورکوي او محصلین د اتحادیه

جوړه کړي، خو د عاملينوته په سزا کې پاتې راغې ځکه چې د دوې تر شاه قوي لاس موجود و. ۴۰م۲۲

محمد هاشم ميوندوال په بهرني سياست کې ډېر محتاط و ، د هيواد د بې طرفۍ سياست يې تعقيباوه، د خپلو ګاونډيانو سره يې ښې اړيکې درلودې . په ۱۹۲۲زکال د پاکستان واکمن مارشال ايوب خان تاشکند ته د تګ پر مهال کابل کې تم شو او له پاچا محمد ظاهرشاه او محمد هاشم ميوندوال سره يې ليدنه وکړه.

د شوروي اتحاد د بهرنيو چارو وزير کاسګين د ۱۳۴۴ لمريز کال د مرغومي په ۲۴ نيټه له ډهلي څخه کابل ته راغی ، د ميوندوال او پاچا سره يې وليدل ، ميوندوال يې دعوت کړ چې شوروي اتحاد ته دوستانه سفر وکړي. ميوندوال په ۱۳۴۴ لمريز (۱۹۲۲ز) کال مسکو ته ولاړ ، د شوروي له بيلابيلو ښارونو يې ليدنه وکړه، شوروي رهبری کوښښ وکړ چې افغانستان د ځان دوست او امريکا يې دښمن وښئي، خو ګټه يې ونکړه. نوموړی ترکي ، متحده عربو جمهوريت او چين ته سفرونه وکړل. ۷ م۲۹۶

محمد هاشم ميوندوال په ۱۹۲۷ ز کال د مارچ په ديارلسمه نيټه امريکا ته سفر وکړ ، د ملګروملتو د عمومي منشي او د امريکا جمهور رئيس سره يې وکتل ، د کرنې په برخه کې يې د مرستو غوښتنه وکړه او د ملګرو ملتونو د سازمان په غونډه کې چې د عربو او اسرائيلو د جګړې د ختميدو لپاره يوه لار پيدا کړي.د هيوادونو مشران يې را بللی و چې د افغانستان په استازيتوب ميوندوال پکې ګډون وکړ ، نوموړي په خپلی وينا کې د مسلمانانو پلوي وکړه.

ميوندوال په کورنۍ سياست کې پر ستونزو بريالی نه شو ځکه کومه وعده (دمحصلينو د قاتلانو نيول) چې يې له محصلينو سره کړې وه پوره نکړه، د ولسي جرګې وکيلانو به دده په کارونو باندې نيوکې کولی، ميوندوال د سوسيال مترقی ديموکرات په نامه يو ګوند جوړ کړ خو د ستونزو په حل کې ورسره چندان مرسته و نشوه کولی . په پای کې د کابل په ښار کې د تېر په څير مظاهرو پراختيا پيدا کړه . د ښاغلي ميوندوال روغتيايي حالت ډير خراب و ، ځکه نوموړی د کولمو د انسداد له امله درې ځله عمليات شوي و ، څلورم عمليات ته هم اړتيا وه ، ځکه يې د ۱۹۲۷ ز کال د اکتوبر په ۱۱نيټه پاچا ته خپل استعفا ليک وړاندې کړ. ۴۰م۹۴

ځینې داسې استدلال کوي چې میوندوال ته پاچا وعده ورکړې وه چې د درملنې په موخه له امریکا څخه د راګرځیدو پورې به هیڅوک د ده پر ځای تعین نه کړي. دا خبره رښتیا ښکاري ځکه د نورو صدراعظمانو په خلاف تر ۷۰ ورځو پورې یې د ده پر ځای څوک د حکومت په جوړولو مؤظف نکړ. یوازې د هغه مرستیال عبدالله یفتلي ته یې دنده وسپارله چې د حکومت چارې مخکې یوسي.

ځینې داسې ګمان کوي چې په شوروي اتحاد کې د محمد هاشم میوندوال له وینا وروسته پاچا پر ده شکمن و چې نوموړي شوروي اتحاد ته میلان پیدا کړی، کله چې میوندوال له امریکا څخه راستون شو، وضع یې بالکل بدله شوې و، د پاچا کورنۍ شورا پریکړه کړې وه چې میوندوال باید شهرت پیدا نه کړي. د مساوات خپروني یې تر کنترول لاندې ونیوه، خو میوندوال هم له امریکا څخه له راګرځیدو وروسته په عملي توګه مخالفت غوره کړ مګر د ده هڅو بیا هم نتیجه ورنکړه. ۲۰ م م ۴۱۲-۴۱۷

عبدالحمید مبارز د میوندوال په اړه لیکي: «نوموړی یو سیاستمدار و، د هیواد سیاسي وضع یې د بدلون په حال کې لیدله، ده پریکړه وکړه چې نور باید د پاچا سره د نږدیوالي په اساس واک ته ونه رسیږي، ځکه سلطنت یې د کینې اړخ ځواکونو او داود خان د پلویانو لخوا په خطر کې لیده، ده غوښتل چې د خلکو لخوا واک ته ورسیږي. مترقي دیموکرات ګوند یې جوړ کړ او د پاچا ملاتړ یې له لاسه ورکړ، خو د کینې اړخ او داودخان پلویان یې راضي نه کړای شول، میوندوال هیله درلوده چې افغانستان د یو ریښتینی دیموکراتیک نظام په جوړیدو سره پرمختګ وکړي، ده له یوه دیموکراتیک نظام، آزاد دولت او ګوند له موجودیت پرته پرمختګ نیمګړی ګاڼه، ده د مترقي ګوند په جوړولو سره غوښتل چې د چپ او ښي اړخ تر منځ تشه ډکه کړي. خو د نوموړي روغتیا یې حالت د داودخان د پلویانو لکه وحید عبدالله، حسن شرق، خلقیانو او د ډاکتر محمد یوسف د طرفدارانو لخوا کړه وړه او د ده پر ضد تبلیغ د نوموړي او پاچا تر منځ واټن زیات کړ، تر څو مخالفت په دښمنۍ او یو خدمتګار په دښمن بدل شو.» ۴۷ م ۸۷

په هر حال پاچا د میوندوال استعفا منظوره او نوراحمد اعتمادي ته يې دنده وسپارله چې حکومت جوړ کړي، د محمد هاشم میوندوال د حکومت غړې په لاندې ډول وو .

صدراعظم	محمد هاشم میوندوال	۱۹۲۵-۱۹۲۷زکال پورې
د صدراعظم لومړی مرستیال	نور احمد اعتمادي	۱۹۲۵-۱۹۲۵ ز کال پورې
دویم مرستیال	عبدالستار شالیزی	۱۹۲۵-۱۹۲۷زکال پورې
د ملي دفاع وزیر	جنرال خان محمد	۱۹۲۵-۱۹۲۷زکال پورې
د بهرنیو چارو وزیر	نور احمد اعتمادي	۱۹۲۵-۱۹۲۷زکال پورې
کورنیو چارو وزیر	عبدالستار شالیزی	۱۹۲۵-۱۹۲۲ زکال پورې
	انجینر احمدالله	۱۹۲۲-۱۹۲۷ ز کال پورې
	عبدالله یفتلي	۱۹۲۵-۱۹۲۷زکال پورې
د مالیې وزیر	عبدالکریم حکیمي	۱۹۲۷-۱۹۲۷زکال پورې
	ډاکتر محمد احسان تره کی	۱۹۲۷-۱۹۲۷زکال پورې
د کانو وزیر	انجینر عبدالصمد سلیم	۱۹۲۵-۱۹۲۵ ز کال پورې
د کرنې وزیر	انجینر محمد اکبر رضا	۱۹۲۵-۱۹۲۵ ز کال پورې
د فواید عامې وزیر	انجینر احمدالله	۱۹۲۵-۱۹۲۲زکال پورې
	انجینر محمد حسن مسا	۱۹۲۲-۱۹۲۷زکال پورې
د پوهنې وزیر	محمدهاشم میوندوال	۱۹۲۵-۱۹۲۵ ز کال پورې
	ډاکتر محمد عثمان انوري	۱۹۲۵-۱۹۲۷زکال پورې
	محمد هاشم میوندوال	۱۹۲۵-۱۹۲۵ ز کال پورې
دمطبوعاتو وزیر	محمد عثمان صدقي	۱۹۲۵-۱۹۲۷زکال پورې
	عبدالرؤف بینوا	۱۹۲۷-۱۹۲۷زکال پورې
د سوداګرۍ وزیر	ډاکتر نورعلی	۱۹۲۵-۱۹۲۷زکال پورې
دپلان وزیر	عبدالحکیم ضیایي	۱۹۲۲-۱۹۲۷زکال پورې
	عبدالله یفتلي	۱۹۲۷-۱۹۲۷زکال پورې
د روغتیا وزیر	محمد عثمان انوري	۱۹۲۵-۱۹۲۵ ز کال پورې
	پیغله کبرا نورزائي	۱۹۲۵-۱۹۲۷زکال پورې
د مخابراتو وزیر	ډاکتر محمد حیدر	۱۹۲۵-۱۹۲۲ز کال پورې
	عبدالکریم حکیمي	۱۹۲۲-۱۹۲۷زکال پورې
مشاور وزیر	ډاکتر محمد انس	۱۹۲۷-۱۹۲۷زکال پورې
	عبدالله یفتلي	۱۹۲۷-۱۹۲۷زکال پورې
د قبایلو مستقل رئیس	محمد خالد روښان	۱۹۲۵-۱۹۲۷زکال پورې

د وزيرانو د شورا منشي	عبدالغفور روان فرهادي	۱۹۲۵-۱۹۲۷زکال پورې

۴۰م م ۹۲او ۹۷

نوراحمد عتمادي د ۱۳۴۶المريز کال د عقرب په ۹مه نيټه ، ۱۹۲۷ز کال د نومبر په لومړي نيټه د پاچا لخوا د صدراعظم په توګه وټاکل شو ، چې ۱۳۵۰ لمريز کال د ثور تر ۲۲مي نيټې پورې يې د افغانستان د صدراعظم په توګه دنده اجرا کړه، نومورې په ۱۲۹۹ لمريز (۱۹۲۰ز) کال په کندهار کې زيږيدلی دی . نور احمد اعتمادی د غلام محمد زوی او د عبدالقدوس خان لمسی ((عبدالقدوس د افغانستان آزادی (۱۹۱۹ز) کال په جګړه کې د کندهار د جبهې قوماندان و)) ده، عبدالقدوس خان د مشروطه غوښتونکو د نهضت او د محمد زيو د کورنۍ غړی و. ۲۰م۴۱۸

نور احمد اعتمادي د سرادار محمد داودخان پلوي ، د ډاکتر محمد يوسف او ميوندوال د حکومتونو پرمهال چې له هغه سره ښې اړيکې درلودې ، هڅه وکړه چې د پاچا او محمد داود تر منځ اړيکي ښې کړي . د ده هڅو مثبته نتيجه ورنه کړه ، نوراحمد اعتمادي د استقلال لېسې څخه له فارغيدو وروسته د پوهنې په وزارت کې په کار پيل وکړ ، وروسته د بهرنيو چارو په وزارت کې په مختلفو څوکيو دنده اجرا کړه. څه موده په کراچۍ او اسلام اباد کې سفير و ، نومورې پياوړی ديپلومات او د ميوندوال په کابينه کې د صدراعظم مرستيال او د بهرنيو چارو وزير و . ۲۰م۴۱۸

کله چې محمد ظاهر شاه د ۱۳۴۶المريز کال د لړم په ۹ (۱۹۲۷ز کال د نومبر په لومړۍ نيټه نور احمد اعتمادی د حکومت په جوړولو موظف کړ . نومورې هم د ۱۳۴۶المريز کال د عقرب په ۲۳ او ۱۹۲۷ز کال د نومبر په دولسمه نيټه په لاندې ترکيب سره د اعتماد رايه واخېسته.

صدراعظم	نور احمد اعتمادي	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
د صدراعظم لومړی مرستيال	ډاکتر علی احمد پوپل	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
دويم مرستيال	عبدالله يفتلي	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
د ملي دفاع وزير	جنرال خان محمد	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
د بهرنيو چارو وزير	نور احمد اعتمادي	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
د کورنيو چارو وزير	ډاکتر محمد عمر وردک	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې

د مالیې وزیر	محمد انور ضیایي	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
د کانو وزیر	انجینر عبدالصمد	۱۹۲۷ز-۱۹۲۸زکال پورې
	انجینر محمد حسن مسا	۱۹۲۸ز-۱۹۲۹زکال پورې
د عدلیې وزیر	ډاکتر محمد اصغر	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
د کرنې وزیر	انجینر محمد اکبر رضا	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
د فواید عامی وزیر	انجینر محمد حسن مسا	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
د پوهنې وزیر	ډاکتر علی احمد پوپل	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
	ډاکتر محمد اکرم	۱۹۲۹ز-۱۹۲۹زکال پورې
د اطلاعاتو او کلتور وزیر	ډاکتر محمد انس	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
د سوداګرۍ وزیر	ډاکتر نورعلی	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
د پلان وزیر	ډاکتر عبدالصمد حامد	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
د روغتیا وزیر	پیغله کبرا نورزائي	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
مخابراتو وزیر	انجینر محمد اعظم ګران	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
مشاور وزیر	عبدالواحد سرابي	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې
د قبایلو مستقل رئیس	سید مسعود پوهنیار	۱۹۲۷ز-۱۹۲۹زکال پورې

۲ م م ۱۹۲او-۹۷

په ۱۹۲۹ ز کال کې د ولسي جرګې له انتخاباتو وروسته نور احمد اعتمادي مجبور و چې د نوې ولسي جرګې څخه بیا د اعتماد رایه تر لاسه کړي ، نومورې د دویم ځل لپاره خپله کابینه په لاندې ترکیب سره پشنهاد کړه.

د نور احمد اعتمادي د دویم حکومت غړي

صدراعظم	نور احمد اعتمادي	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د صدراعظم لومړی مرستیال	عبدالله یفتلي	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
دویم مرستیال	ډاکتر عبدالقیوم	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د ملي دفاع وزیر	جنرال خان محمد	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د بهرنیو چارو وزیر	نور احمد اعتمادي	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د کورنیو چارو وزیر	محمد بشیر لودین	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د مالیې وزیر	ډاکتر محمدامان	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د کانو وزیر	امان الله منصوري	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د عدلیې وزیر	عبدالستار سیرت	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د کرنې وزیر	عبدالحکیم	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د پوهنې وزیر	ډاکتر عبدالقیوم	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې

د اطلاعاتو او کلتور وزیر	ډاکتر محمود حبیبي	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د سوداګرۍ وزیر	ډاکتر محمد کبیر عمر	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د پلان وزیر	ډاکتر عبدالواحد سرابي	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د روغتیا وزیر	ډاکتر محمد ابراهیم مجید سراج	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د فوایدعامی وزیر	انجینر محمد یعقوب لعلي	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
مشاوره وزیره	میرمن شفیقه ضیایي	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې
د قبایلو مستقل رئیس	سید مسعود پوهنیار	۱۹۲۹ز- ۱۹۷۱ز کال پورې

۲ م م ۹۲-او۹۷

نور احمد اعتمادي د باور د رایو تر لاسه کولو وروسته د یو لړ ستونزو سره مخ شو. چې همدغه ستونزې دده د حکومت د سقوط سبب شوې، او هغه دادي:ـ دغه اوازه چې په مسکو کې یو محصل د غلام سخي غیرت په نوم د قرانکریم او خدای (ج) د نوم احانت کړی دی ، د کابل په سینماګانو کې د حضرت یوسف (ع) په نامه یو فلم ننداري ته وړاندې شو چې ځینې برخې یې د اسلام د مقدس دین پر ضد وی ، د پرچم په جریده کې پر لینن باندې درود ویل.دغه موضوعات په ډیر افراطي ډول تبلیغ شول، عام خلک او ملایان راوپاریدل، یو شمیر ملایان د پل خشتې په جومات کې سره راټول شول تقریباً (۴۳) ورځې یې په جومات کې تیري کړې ، د دولت پر ضد یې مظاهرې کولې چې د پلازمینې سیاسي او امنیتي وضع یې تقریباً بې ثباته کړه ، ځکه د دوی شمیر وخت په وخت زیاتیده ، د شورا ځینو غړو هم د ملایانو پلوي کوله . په ۱۹۷۰ زکال کې د ټولو سیمو د طالبانو د یو ځای کیدو بهیر مخ په زیاتیدو و. ددې ملایانو مشر مولوي فیضاني به مسجد کې د دولت پر ضد بیانیې ورکولې ، او مهمې غوښتنې یې دا وې:

- په هیواد کې د اسلامي شریعت او حنفي مذهب پوره او کامل تطبیق.
- د پوهنې وزارت په تعلیمي نصاب کې د اسلامي مضامینو زیاتوالی.
- ښځو ته د حجاب په سرول.

حکومت د دوی غوښتنې و نه منلې ، ټول ملایان یې د شپې لخوا په زور سره په عسکري موټرو کې ولایتونو ته انتقال کړل، پاچا د شورا غړي را وغوښتل چې ملایان باید هیڅ ډول دولتي ضد اقدام و نه کړي. ۴۰م۱۰۳

پر دې سربیره د محصلینو او زده کونکو پراخې مظاهرې ، د حکومت په چارو کې دسترې محکمې او د پاچا د کورنۍ لاس وهنې د حکومت د کمزورۍ لامل شوې.

ځینې وایي پر اعتمادي یې دومره بده اغیزه وکړه چې ځان ووژني، غوښتل یې چې د قرغې په ډنډ کې ځان ډوب کړي، خو دا خبرې او ګونګوسې چندان رښتینې نه ښکاري، دا چې نوموړی د موجوده ستونزو په حل کې پاتې راغې دا یقیني خبره وه ځکه چې ده کوم سیاسي ګوند هم نه درلود، چې د ستونزو په حل کې له ده سره مرسته وکړي. ده دغه مداخلې د هغه عمل بدل ګڼلې چې ده د ۱۹۷۱ ز کال د اپریل په ۷ نیټه په ولسي جرګه کې د وکیلانو پوښتنو ته هیڅ ځواب و نه ویلې، وکیلانو په غونډه کې د اعتماد رایه مطرح کړه، مګر پاچا نه غوښتل چې د اعتمادي حکومت د ولسي جرګې د نه باور د رایې د استعمال پواسطه سقوط وکړي، په خصوصي ډول په دې بریالی شو چې اعتمادي استعفا ورکړي.

نور احمد اعتمادي د ۱۹۷۱ ز کال د اپریل په ۷ نیټه خپل استعفا لیک پاچا ته وړاندې کړ، پاچا هم دده استعفا قبوله کړه. او ډاکتر عبدالظاهر ته یې دنده وسپارله چې نوي حکومت جوړ کړي. ۴۰م۱۰۵

نور احمد اعتمادي په کار پوه، هیواد ته وفادار و، کابینه یې هم په کار پوه اشخاصو څخه جوړه شوې وو. خو هغه وخت سیاسي فضا داسې حالت کې وه چې سیاسي ګوندونو ډیر امتیازات غوښتل او د هیواد سیاسي وضع یې کاواکه کړی وه، دده استعفا په دې معنی نه وه چې دې په کار نه پوهیده، د هغه موخه دا وه که دده په لري کیدو د هیواد وضع ثبات پیدا کوي اود پرمختګ لپاره لار هواریږي نوموړي هم له خپلې څوکۍ څخه د نور په ځیر تیر شو او استعفا یې ورکړه.

ډاکتر عبدالظاهر د پاچا د امر په اساس د ۱۳۵۰المریز کال د ثور په ۲۲ مه نیټه، د ۱۹۷۱ ز کال د مې په ۱۲ نیټه د صدراعظم په توګه وټاکل شو. او د ۱۳۵۱المریز کال د میزان ۲مې او د ۱۹۷۲ ز کال د سپتمبر تر ۲۴مې نیټې پورې د افغانستان د صدراعظم په توګه دنده اجرا کړه. ښاغلی ډاکتر عبدالظاهر د عبدالقادر ابراهیم خیل زوی په ۱۲۸۹المریز (۱۹۱۰ز) کال د لغمان ولایت کې زیږیدلی دی. په ۱۳۱۰المریز (۱۹۳۱ز) کال د حبیبي لیسې څخه فارغ شوی، په ۱۳۱۴المریز کال د امریکا د کولمبیا پوهنتون څخه یې لیسانس او په ۱۳۱۸المریز (۱۹۳۹ز) کال د همدې پوهنتون څخه ډاکتري واخېسته او په ۱۳۲۱المریز کال یې د نوموړي پوهنتون څخه د روغتیا په برخه کې د تخصص دیپلوم هم واخېسته.

ډاکتر عبدالظاهر په ۱۳۳۴لمریز (۱۹۵۵ز) کال د روغتیا وزارت کفیل ، وروسته په کراچۍ او روم کې د افغانستان سفیر ، په یولسمه او دولسمه دوره کې د ولسي جرګې رئیس ، په ۱۹۲۴ ز کال کې د لوی جرګې د رئیس په توګه مختلفې دندې اجرا کړې دي. ۴۰م۱۰۵

اعلیحضرت محمد ظاهر شاه ډاکتر عبدالظاهر ته د ۱۹۷۱ ز کال د مۍ پر ۱۲ او ۱۳۵۰لمریز کال د ثور په ۲۲ نیټه دنده وسپارله چې نوی حکومت جوړ کړي. نومورې د ۱۹۷۱ ز کال د جولای په ۲ د ۱۳۵۰ لمریز کال د اسد په ۴ مه نیټه وتوانیده چې د ولسي جرګې څخه د باور رایه واخلي او د ۱۹۷۲ ز کال د سپتمبر د میاشتې تر ۲۴مۍ نیټې پورې د افغانستان صدراعظم و ، د ډاکتر عبد الظاهر د صدارت پر مهال زیات واک د عبدالصمد حامد او محمد موسی شفیق سره و.۲۰م ۴۲۸

نومورې یو لړ ستونزو لکه د ژبو موضوع، د نوو قوانینو د انفاذ په اړه د محصلینو غوښتنه، وچکالي، د غلې کمبود او په ځینو سیمو کې له لوږې څخه د خلکو مړه کیدل ،د بچیانو خرڅول او نورې هغه پیښې وې چې دده حکومت یې کاواکه کړ. ده د عبدالصمد حامد په مشرۍ یو پلاوې بادغیس او هرات ته ولیږه، ستونزه پیچلې شوه او عبدالصمد حامد په چغچران کې د لاریون کوونکو لخوا په ډبرو وویشتل شو. د پلاوې ځینې غړي ټپیان او د هغوي د استوګنې مانۍ ښیښې ماتې شوې. عبدالصمد حامد د غور والي او اداري مسئولین ددې غمیزې مسئول وګڼل ، د هغوی د برطرفۍ او بدلیدو غوښتنه یې وکړه، عبدالصمد حامد بیرته کابل ته را وګرځیدو. غوښتل یې چې ستونزه د وزیرانو په غونډه کې مطرح کړي خو دغه غونډه ونشوه،عبدالصمد حامد خپله دنده پریښودله، څو ورځې وروسته د درملنې په پلمه اروپا ته ولاړ. حکومت د بادغیس خلکو سره مرسته و نشو کولی، د حکومت د غفلت په اساس خلکو ته ډیر زیان واوښته . ډاکتر عبدالظاهر د ډیري کمې مودې دندې د اجرا نه وروسته د ۱۹۷۲ز کال د سپتمبر په ۲۴ نیټه استعفا ورکړه او پاچا موسی شفیق ته دنده وسپارل چې نوی حکومت جوړ کړي . ۴۰م۱۰۷

د ډاکتر عبدالظاهر د حکومت غړي

صدراعظم	ډاکتر عبدالظاهر	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې

د صدراعظم لومړی مرستیال	ډاکتر عبدالمجید	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د ملي دفاع وزیر	جنرال خان محمد	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د بهرنیو چارو وزیر	موسی شفیق	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د کورنیو چارو وزیر	امان الله منصوري	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د مالیې وزیر	غلام حیدر داود	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د کانو او صنایعو وزیر	محمد یعقوب لعلي	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د عدلیې وزیر	محمد انور ارغندیوال	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د کرنې وزیر	عبدالحکیم	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د پوهنې وزیر	حمیدالله عنایت سراج	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د مخابراتو وزیر	نصرت الله ملکیار	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د اطلاعاتو او کلتور وزیر	محمد ابراهیم عباس	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د سوداګرۍ وزیر	محمد عارف غوثي	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د پلان وزیر	ډاکتر عبدالواحد سرابي	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د روغتیا وزیر	ډاکترمحمد ابراهیم مجید سراج	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د فواید عامې وزیر	جنرال خوازک ځلمي	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
مشاوره وزیره	میرمن شفیقه ضیائي	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
مشاور وزیر	عبدالستار سیرت	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې
د قبایلو مستقل رئیس	محمد ایوب عزیز	۱۹۷۱ز-۱۹۷۲ز کال پورې

۲ م م ۹۷-۹۹

ډاکترعبدالظاهر هم د نوراحمد اعتمادي په څیر د ستونزو سره مخامخ و ، خو یې هیڅکله نه غوښتل چې د پاچا کورنۍ سره ځان خپه کړي ، او هم یې د هیواد ویجاړ سیاست زغملی نه شو . ده هڅه کوله چې هیواد کې اداري او اقتصادي اصلاحات عملي کړي او د نورو هیوادونو له تجربو څخه ګټه واخلي، خو ده ته هم د نور په څیر سیاسي ستونزي پیدا شوي. د وینو د تویولو پر ځای یې د څوکۍ پریښودل بهتر وګڼل.

محمد موسی شفیق د ډاکتر عبدالظاهر تر استعفا وروسته د پاچا په امر د ۱۳۵۱لمریز کال د قوس په ۱۲مه، ۱۹۷۲زکال د ډسمبر په ۲۴ نېټه د افغانستان د صدراعظم په توګه وټاکل شو، چې د ۱۳۵۲لمریز کال د چنګاښ تر ۲۲مې او د۱۹۷۳ز کال د جولایي تر ۱۷نېټې پورې دنده اجرا کړه. ښاغلی موسی شفیق د مولوي محمد ابراهیم کاموي زوی او په ۱۳۱۰ لمریز کال په کابل کې زیږدیدلی دی

. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې يې د جلال آباد په نجم المدارس او د ابوالحنيفه په مدرسو کې پای ته رسولې. د مصر له الازهر پوهنتون څخه يې د حقوقو په څانګه کې د ليسانس اخېستلو وروسته له همدې پوهنتون څخه يې د قضا په څانګه کې مافوق ليسانس درجه واخېسته ، نوموړی د کولمبيا په پوهنتون کې د حقوقو په بين الدوله څانګه کې د مافوق ليسانس د سند په اخېستلو بريالی شو او د امريکې د هارورد له پوهنتون څخه د نړيوالو مسايلو په څانګې کې برې ليک ترلاسه کړ. ۲۰م۴۳۹

ښاغلی موسی شفيق د زده کړو د پای ته رسولو او هيواد ته د راستنيدو سره سم د کابل پوهنتون د حقوقو او سياسي علومو په پوهنځي کې د استاد په توګه مقرر شو . نوموړی وروسته د عدليې وزارت د قوانينو د مدير ، د عدليې وزارت د تقيقني چارو رئيس ، د عدليې وزارت معين، د اساسي قانون د مطالعې د کميسون غړی ، د ۱۳۴۳ لمريز کال د اساسي قانون د لوی جرګې منشي، د بهرنيو چارو د وزارت سلاکار، په قاهره، بيروت، خرتوم او اګره کې د افغانستان د سفير په حيث دندې اجرا کړې. همدارنګه موسی شفيق د اتن په ښار کې د حقوق پوهانو او په لاهور کې د ختيځ پيژندونکو ټولنه کې د غړي په توګه ګډون کړی، او په ژنيو کې د اتومي وسلې لرونکو هيوادونو په غونډه کې د افغاني هئيت رئيس و . نوموړی په پښتو، دري، عربي ، انګليسي او فرانسوي ژبو ويل او ليکل کولی شول. د ډاکترعبد الظاهر له استعفا دوه ورځې وروسته د پاچا لخوا د ۱۹۷۲ ز کال د دسمبر په ۲۴ او د ۱۳۵۱لمريز کال د لينديۍ په ۱۲ نېټه د کابينې په جوړولو موظف شو. ۲۰ م م ۴۳۹-او ۴۴۰

د موسی شفيق د حکومت غړي.

صدراعظم	محمد موسی شفيق	۱۹۷۲ز-۱۹۷۳ ز کال پورې
د ملې دفاع وزير	جنرال خان محمد	۱۹۷۲ز-۱۹۷۳ ز کال پورې
د بهرنيو چارو وزير	محمد موسی شفيق	۱۹۷۲ز-۱۹۷۳ ز کال پورې
د مالېې وزير	محمد خان جلالر	۱۹۷۲ز-۱۹۷۳ ز کال پورې
د کانو او صنايعو وزير	غلام دستګير عزيز	۱۹۷۲ز-۱۹۷۳ ز کال پورې
د کرنې وزير	ډاکتر عبدالوکيل	۱۹۷۲ز-۱۹۷۳ ز کال پورې
د پوهنې وزير	ډاکتر محمد ياسين عظيم	۱۹۷۲ز-۱۹۷۳ ز کال پورې
د مخابراتو وزير	نصرت الله ملکيار	۱۹۷۲ز-۱۹۷۳ ز کال پورې
د اطلاعاتو او کلتور وزير	صباح الدين کشککي	۱۹۷۲ز-۱۹۷۳ ز کال پورې

د پلان وزیر	ډاکتر عبدالواحد سرابي	۱۹۷۲ز-۱۹۷۳ ز کال پورې
د فواید عامې وزیر	جنرال خوازک ځلمی	۱۹۷۲ز-۱۹۷۳ ز کال پورې

۴۰ م ۱۲۰

موسی شفیق راتلونکي انتخابات و ځنډول، د ځینو جریدو مسئولین یې په دولت کې مقرر کړل، د لوړو زده کړو د وزارت اساسنامه یې جوړه کړه، په کابل رادیو او خپرونو کې رسماً اذان شامل کړ، ټولو سیاسي ګوندونو ته یې خبر ورکړ چې له دې وروسته د دولت پرضد مظاهرې نه شي کولی، ده غوښتل چې نوی کړنلاره په شورا کې تصویب کړي خو وخت یې پیدا نکړ، نوموړي غوښتل چې په حکومتي چارو کې د سلطنتي کورنۍ د لاسوهنې مخه ونیسي ، موخه یې د محمد داود خان مخه نیول و. داسې ګومان کېده چې داود خان د ځینو سیاسي ګوندونو ملاتړ کولو.

موسی شفیق د ۱۹۷۳ ز کال د جولای په ۱۲ او د ۱۳۵۲المریز کال د سرطان په ۲۵ نیټه د مازیګر په پنځو بجو پاچا ته د تیلفون په کړښه په هیواد کې د کرارۍ او امنیت راپور ورکړ، خو ۹ ساعته وروسته همغې شپې (۱۳۵۲المریز کال د چنګاښ $\frac{25}{26}$ شپه) په دوو بجو د سردار محمد داود خان له لورې کودتا پېل شوه، او په پنځو ساعتونو کې یې د سلطنت کمبله ورټوله کړه. د سهار پر (۷) بجو د سردار محمد داود په وینا سره په هیواد کې سلطنتي نظام رنګ او پر ځای ئې جمهوري نظام اعلان شو. ۴۰م ۱۲۲

د سردار محمد داود خان د کودتا وروسته زمونږ د هیواد سیاسي او ټولنیزو پیښو نوی بڼه غوره کړه. په لومړیو وختونو کې مترقي او چپي ګوندونو دده پلویتوب کاوه، دده پروګرامونه یې تائیدول او د هیواد د پر مختګ لپاره یې موثر ګڼل.

د دیموکراسۍ لسیزه که څه هم د هیواد سیاسي وضع د څو حکومتونو په راتګ او له منځه تګ سره کاواکه کړه خو په هیواد کې د لومړي ځل لپاره د دیموکراسۍ پلوشي وځلیدلې . په هیواد کې دري ډوله مطبوعات رامنځ ته شول . چې عبارت وو له : دولتي مطبوعاتو، ګوندي مطبوعاتو او ازاد مطبوعاتو څخه . دا ټولې خپرونې په کابل کې خپریدلې چې مونږ دلته په مجموع کې د ټولو جریدو یادونه کوو ، لکه: وحدت، پیام امروز، افغان ملت، خلق، مردم، مساوات ، پیام

وجدان، پرچم، صدای عوام، شعله جاوید ، ترجمان، صبا ، کاروان، خیبر، ګهیځ، پروانه، هدف، جبهه ملی، پکتیا ، سپیده دم، افغان ولس، اتحاد ملی ، روزګار افغان، نداي خلق، ملت ، افکار نو ، پیکار او شوخک په نومونو خپریدلی، چې مختلفې ایدیالوژګانې او ارمانونه یې خپرول، که څه هم ددوي عمر لنډ و ، خو بیا یې هم په ځوانانو باندې ډیره اغیزه وکړه، له دې امله ددیموکراسۍ لیسزه د مطبوعاتو د تجربې دوره هم ګڼل کیږي. خو د داود خان له کودتا وروسته دا ټولې مصادره او یوازې دولتي خپرونې خپریدی .....

د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د سلطنت سقوط او د سردار محمد داود خان واک ته رسیدل

د ۱۳۵۲ ل کال د چنګاښ ۲۶مه – ۱۳۵۷ ل کال د ثور ۷مه

د ۱۹۷۳ ز کال د جولای ۱۷مه – ۱۹۷۸ ز کال د اپریل ۲۷ مه

سردار محمد داود خان ددی واقیعت په پوهیدو سره چې د پاچا (محمد ظاهر شاه) په واکمنۍ کې دده له پاره د سیاسي فعالیت او خپل هدف (واک) ته د رسیدو زمینه نه ده برابره ، ځکه یې له دندې څخه په ۱۳۴۱ لمریز (۱۹۶۳ز) کال کې استعفا وکړه . هیله یې دا وه چې د پاچا له احسان پرته د سیاسي فعالیت په پایله کې واک ته ورسیږي . تر څو د هیواد په سیاسي ، اقتصادي او ټولنیز بدلون او پر مختګ کې موثر نقش ولوبوي.

پاچا او هغه ته نږدې کسانو لکه مارشال شاولي خان او سردار عبدالولي خان د سردار محمد داود په پریکړه (استعفا) ډیر خوښ شول . ځکه دوی (مارشال شاولي خان او جنرال سردار عبدالولي خان) نوموړي د ځان له پاره په راتلوونکي کې ستر خنډ ګڼلو خو پاچا د داود خان په پلان او هیلو باندې ښه پوهیده. دوي ټولو کوښښ کاوه چې هغه (داود خان) هیڅکله په سیاسي ډګر کې داخل او قوي نشي ،چې د ۱۳۴۳لمریز کال د بنسټیزه قانون د (۲۴) مادې له تصویب وروسته د دوي دا هیله پوره شوه. په نوموړې ماده کې لومړی د پاچا کورنی او د هغوي ځینو دندو (صدارت ، وزارت او ستره محکمي ریاست) په ټاکنو کې ګډون او واک ته رسیدل منع شوي وو. داود خان تقریباً (۱۰) کاله په انزوایې (ګوښه توب) تیر کړل.

د ديموکراسي د دورې په ورستنيو کلونو کې د داود خان پرته د دوو نورو کودتاګانو (د سردار عبدالولي او د هغه پلار شاولي خان) خبري هم کيدلې، خو داود پردوی باندې رومبی شو، هغو کسانو چې ددې کودتاه په لارښونه او بريالیتوب کې فعاله ونډه درلوده عبارت وو له: سردار داود خان او د هغه مرستيال محمد حسن شرق. غلام حيدر رسولي، محمد سرور نورستاني، مولاداد او محمد يوسف د ټانکيستانو سرګروپان وو، پاچا ګل وفادار او عبدالحميد (محتاط) دهوايي قواو انجينران، سيد عبدالله، غوث الدين فايق او عبدالقدير د سرګروپانو تر مينځ د اړيکو د ټينګولو مسئولين وو. په دغو کسانو سربيره د کابل ښار ځينو سيارو نظامي ټولګيو لکه د کوماندو (۴۴۴) قطعه د ښاری انظباط قطعه او د سلطنتي ګارد د ساتنې قطعه هم برخه درلوده او د نظام په بدلون کې يې اغيزمنه ونډه اخيستې وه. د (۴مې) او (۱۵مې) زغره والو ليواګانو څخه (۷۰) ټانګونه او (۲۰۰) تنه پرسونل د سرور نورستاني، محمد يوسف، او مولاداد تر قوماندې لاندې تياری درلود. د کوماندو د (۴۴۴) لوا څخه (۱۲۰۰) تنه وسله وال کسان د فيض محمد خان او هدايت الله خان د امر لاندې د کودتاه لپاره اماده وو. د ښاري انضباط له قطعي څخه (۴۰۰) تنه وسله وال د ضيا مجيد او محمد نبي عظيمي د امر لاندې د قوماندي منتظر وو.(۲۱ م ۵۳۹)

د پراشوت او سلطنتی ګارد له قطعو څخه (۳۰۰) تنه وسله وال او (۱۰) عرادې ټانکونه د عبدالقادر مياخيل او حبيب الله زرمتي د امر لاندې اماده وو. د ملی دفاع وزارت د څانګو او رياستونو (۱۰۰) تنه وسله وال افسران د حسن شرق او غوث الدين فايق د امر لاندې تيار وو. په دې ترتيب (۲۲۰۰) تنه وسله وال کسان د فوځ په قطعاتو کې د (۸۰) عرادو ټانکونو او مجهزو وسايلو سره د کودتا له پاره تيار وو. د ځکمنيو قطعاتو په خوا کې هوايي او مدافع هوايي قطعاتو، د خواجه رواش او باګرام پيلوټان او تخنيک ګران هم د لومړی بريدمن پاچا ګل وفادار او لومړي بريدمن عبدالحميد محتاط د امر لاندې تياري درلوده. د مهتاب قلعه (۸۸) توپچي لوا کې تورن خليل الله هم د کودتا کوونکو سره د مرستې وعده کړې و، چې نومورې قطعه به ددوي په ګټه استعمالوي، او ټولو قطعاتو سره د پاچا ګل وفادار، عبدالحميد محتاط مرتضی قل او محمد اصف پواسطه اړيکې ټينګيدلي.(۲۱ م م ۵۳۹او ۵۴۰)

د کودتا پیل:

لومړۍ د خواجه رواش له هوایي ډګر څخه د مخابري یوه دستګاه په پټه د سردار محمد داود خان کور (د کودتاه د قوماندي محل) ته انتقال شوه. او بله د ضیا مجید په واسطه د ښاري انضباط په قطعه کې ځای پرځای شوه. په دې وخت کې محمد ظاهرشاه د سترګو د علاج لپاره ایټالیې ته تللی و، دا چې داود خان د کودتاه د بریالیتوب په هکله فکر وکړی د پاچا په غیاب کې په کودتاه باندي شرمیده، خو دده تصمیم قاطع و ځکه حسن شرق ته یې دستور ورکړی و چې د ناکامۍ په صورت کې باید هغه (داود خان) ووژني. (۲۱ م ۵۴۰)

د ۱۳۵۲ لمریز کال د چنګاښ $\frac{25}{26}$ او د ۱۹۷۳ز کال د جولاي په $\frac{16}{17}$ نېټه د عراق په سفارت کې د هغه هیواد د ملي ورځې په مناسبت په کابل کې د هغه هیواد سفیر یوه ملمستیا ترتیب کړی و ه. چې په دې میلمستیا کې د پاچا د کابینې په یو شمیر وزیرانو او لوړ رتبه مامورینو سربیره د دفاع وزیر جنرال خان محمد او سردار عبدالولي هم ګډون کړی و. له دې میلمستیا وروسته یې په هغه میلمستیا کې چې د امریکا د سفیر په کور کې د هغه هیواد د نظامي اتشې د پیژندنې په خاطر جوړه شوي وه ګډون وکړ، د ښو غذاګانو او خوندورځیزونود څښلو وروسته خپلو کورونو ته د استراحت له پاره ولاړل. د شپې په یوه نیمه بجه کودتا کوونکو د لاندي پلان مطابق کودتاه پیل کړه. د سردار عبدالولي خان (د پاچا زوم او د مارشال شاولي خان زوی) نیول او د سلطنتي ګارد د پرسونل بې وسلې کول او د کابل د هوایي ډګر نیول د کوماندو د (۴۴۴) قطعې په واسطه، د ښاري انضباط (۷۷) قطعې په واسطه د ملي دفاع وزیر، مارشال شاولي خان، د افغانستان رادیو نیول او دنیولو موظفو ګروپونو ته د وسلې ویشل. د شهزاده احمد شاه (چې په دغه وخت د سلطنت وکیل هم و) نیول د کوماندو د (۴۴۴) قطعې په مرسته، د فوځ د فعالو قوماندانانو نیول په هره قطعه کې د کودتاه د ملګرو پواسطه، د اړتیا په وخت د ښاري انضباط یا پاراشوت د قطعو څخه د مرستې غوښتنه کیده. د کابل د ښار نیول د (۴ مې) او (۱۵ مې) زرهدارو لوا وو دتانګونو پواسطه. (۲۱ م ۵۴۰)

د افغانستان خلک مخصوصاً د کابل د ښار اوسیدونکي لا په خوارۍ خوب ویده وو خو ښار د یو عظیم طوفان په څپو کې د ډوبیدو په حال کې و، او نوي سیاسي فضا د راتلو په حال کې وه چې $\frac{25}{26}$ سرطان ۱۳۵۲ لمریز کال $\frac{16}{17}$ جولای ۱۹۷۳ز کال د شپې په یو نیمه بجه سردار محمد داود خان په قاطع تصمیم سره په خپل کور کې د بیسیم دستګاه شاته کښېناست د خبرو غوږې (ګوشی) یې واخیسته د کوماندو او د انضباط د قطعی ټانګونو ته یې د ټاکل شویو موخو پر لور د حرکت قوماندې ورکړه، یوه دقیقه وروسته د زرهدارو ټانګونو غږ په ارګ او بالاحصار کې واوریدل شو، مؤظفو ګروپونو په ډیرې چټکۍ سره لاس په کار شول. د فیرونو له اوریدو وروسته ډیر ژر دوه بجې او شل دقیقې د افغانستان مرکزي مخابره ونیول شوه، او په ټول افغانستان کې مخابراتي سیستم فلج شو. د کودتاد پلان نه د خارجو قوتونو تر منځ مخابراتي اړیکې قطع شوي. د شپې تر ۳ بجو پورې سلطنتي ګارد د کودتاچیانو په واک کې راغی او د سهار تر (۲) بجوپورې هغه کسان چې باید نیول شوي وای دنیولو وروسته د عبدالقدیر کور ته انتقال او تر نظارت لاندې ونیول شول، د کابل ټول ښار د کودتاچیانو تر کنترول لاندې راغی په دې ترتیب د ظاهرشاه تقریباً نیمه پیړۍ سلطنت په څلور نیمو ساعتونو کې له منځه ولاړ. (۲۱ م ۵۴۱)

سردار محمد داودخان پوره لس کاله (۱۳۴۱ – ۱۳۵۲) لمریز کال (۱۹۲۳ - ۱۹۷۳) په انزوا څخه وروسته . د ۱۹۷۳ ز کال د جولای په ۱۷ یا د چنګاښ ۲۲ نېټه واک ته ورسید . دا چې په افغانستان کې څه پیښ شوي وه . خلک پري نه پوهیدل ، مګر د ملی اتن هغه نغمې چې له رادیو څخه خپریدلې خلک په دی ګومان کې اچولي وو، چې په دولتي سطحه کوم بدلون منځته راغلی دی هر څوک به د خپلې رادیو خواته غلی ناست و . او وضع یې څارله. (۳۳ م م ۲۸۱ او ۲۸۲)

د سهار ۷:۲۰ اوه بجې او شل دقیقې سردار محمد داود خان په داسې حال کې چې د اوړي کمیس او دریشي (چې عسکری رنګ یې درلود) یې په تن کې وه. د حسن شرق ، حیدر رسولي ، ضیا مجید او د کودتاه یو شمیر سرګروپان ورسره د افغانستان د رادیو تالار ته ورغلل د ښاري انظباط د قطعې له خوا د احترام مراسم پر ځای شول . داود خان د احترام د مراسمو له منلو وروسته سټیدیو ته داخل شو. د رادیو له یوه نطاق مهدي ظفر څخه یې وغوښتل چې انانس ورکړي او ووایي چې

اوس به سردار محمد داود خان خپله وينا واوروي. داود خان ورته وويل وروره: وروسته له دی ما او بل هيڅا ته د سردار خطاب ونه کړي، د سرداری بسترہ نوره په افغانستان کې ټوله شوه. مهدي ظفر له يوې لنډې وينا وروسته داود خان ته د خبرو بلنه ورکړه هغه خپله وينا په لاندې توګه پيل کړه او ويې ويل:

((بسم الله الرحمن الرحيم))

ګرانو ورونو او خويندو اسلام عليکم !

زه مخکې هم د ډيرو مسؤليتونو په درلودلو سره د خلکو په خدمت کې وم، ما تل هڅه کړی چې د افغانستان د خلکو په ځانګړي توګه د محرومو طبقاتو او د هيواد د ځوان نسل دمادي او معنوي پرمختګ لپاره يو ريښتنی او واقعي محيط جوړ کړم تر څو زمونږ ټول هيوادوال د تبعيض او امتياز پرته د هيواد په ابادۍ او پرمختګ کې فعاله ونډه واخلي په دې موده کې مونږ کوښښ وکړ، تر څو هغه عوامل او ستونزې چې دې موخې ته په رسيدو کې زمونږ لپاره خنډونه ايجادوي په تدريجي ډول له مينځه يوسو. همدرانګه مونږ کوښښ وکړ چې په هيواد کې د اعتبار او اعتماد وړ امنيت ټينګ شي، تر څو د مثبتو اقتصادي او ټولنيزو بدلونونو له پاره زمينه برابره شی، ځوان نسل د مصئونيت احساس وکړي، د ارتجاعي او ناکاره مفکورو د رشد مخه ونيول شي نو دې موخې ته د رسيدو او پلي کيدو له پاره بله لاره نه وه تر څو د هيواد په سياسي وضع کې بدلون رانه شي.

ما د هيواد د راتلونکې نيکبختۍ له پاره په هيواد کې د يوې معقولې ديموکراسی څخه پرته چې بنسټ يې د افغانستان د اکثريت محرومو خلکو ته په خدمت ولاړ وي بله لاره نه درلوده او نه يې لرم ...

زما په نظر د داسې يوې ټولنيزې وضعې د رامنځ ته کيدو اصلي بنسټ د خلکو د ټولو حقوقو تامين او د ملی حاکميت په اصل باندې په کامل ډول عمل کول دي، چې دی دواړو پورتنيو اصلونو ته په پټه او ښکاره ضرر ونه رسيږي، همدغه مقدسه هيله وه چې زه او زما ملګري يې ديته اړ کړل چې پاچا ته اخرني وړاندیز هم د افغانستان د خلکو د خير او نيکمرغی په خاطر وړاندې او د تطبيق هيله مو وکړه، خو زمونږ دغه مقدسه هيله په هيواد کې په ګډوډۍ او انارشيزم بدله شوه . زمونږ ځيني ضعيف النفسه ملګرو اصلی موخه پريښوده او غلطه لار يې تعقيب کړه. چې

ددې موضوع بیان یو لوی داستان دی چې تفصیل یې په لنډ وخت کې ناشونی کار دی. په هر صورت پایله یې دا شوه چې زمونږ نیکي هیلي، ارزو ګاني او پخواني امیدونه په یوه قلابې دیموکراسی چې له لومړی ورځی څخه یې بنسټ په شخصی او طبقاتي عقدو ، درواغو او د خلکو په تیر ایستلو ولاړ و بدل شول. خو دوي د ډیرو درواغو پروپاګندو او تبلیغاتو پواسطه هم ونه توانیدل چې د هیواد دغه اوسنی اقتصادي، اداري، سیاسي او ټولنیز مطلق رکود دافغانستان د ملت او نړیوالو په یوه مطلق العنانه رژیم باندې بدل او ټول قوتونه په خپل مینځ او ملت سره په جګړه او زور وهلو اخته شول. دی فارمول چې نفاق واچوه حکومت وکړه په ټول هیواد کې د جګړې اور بل کړ- دوی غوښتل چې په داسې د غم او درد نه ډک حالت کې خپلو موخو ته ورسیږي.

هیواد پاله او بادرده ځوانان د هیواد په هر ګوټ کې چوپ وو خو د هیواد دې وضعې ناقراره کړي وو. دوي ټول خصوصاً د فوځ بادرده منسوبینو هیله دا وه چې دغه فاسده دستګاه او فرسوده وضع بدله شي، د تحمل او صبر څخه یې کار واخیست خو دولتي دستګاه دومره فاسده شوې وه چې نور یې د اصلاح هیله بې ځایه وه. نو ځکه د هیواد وطنپرستانو خصوصاً فوځ پریکړه وکړه چې فاسد رژیم ته خاتمه او د افغانستان خلکو ته له دې بدبختی څخه نجات ورکړي.

ګرانو هیوادوالو! تاسې ته باید خبر درکړم چې نور شاهي نظام له مینځه ولاړ او نوي جمهوري نظام چې د اسلام د روحې سره سمون لري د مخکینې نظام ځای ونیو. زه او زما ملګري د زړه له کومې تاسې ته د افغانستان د لومړني جمهوري نظام مبارکي وایو. د خدای (ج) له دربار څخه غواړم چې دا نظام د افغانستان د خلکو له پاره د سعادت، نیکمرغۍ، بریالیتوب او خوښۍ نظام وي.

د افغانستان د سرلوړي او فداکار فوځ غړو د هیواد په هر ځای او سیمه کې چې یاستئ ،د دغه بریالیتوب له امله تاسې ټولو ته مبارکي وایم. باور لرم چې د تیر په څیر خپلو دندو ته چې د هیواد د امنیت ټینګښت او د افغانستان د ملي حاکمیت ساتنه ده ادامه ورکړئ، نوی نظام حتماً له ځان سره بنسټیز بدلونونه لري چې د هغو تفصیل به په دې لنډ وخت کې ناممکن وي، په نړۍ راتلونکې کې به دغه بدلون ټولو هیوادووالو ته ابلاغ کړم.

د افغانستان بهرنی سیاست به بې طرفه، ناپېیلتوب او په نظامي پکتونو کې نه ګډون، او د افغانستان د خلکو د ازاد قضاوت د اصولو پیروي کوي. د جمهوري دولت سیاست د افغانستان د اړتیا او د هیوادوالو د مادي او معنوي ژوند مطابق طرحه شوی دی. زمونږ د هیلو او کوښښونو څخه په ډاګه معلومیږي چې زمونږه لومړنۍ غوښتنه نړیواله سوله ده. هیڅ هیواد له نړیوالې سولې پرته نه شې کولای چې خپلو ملي موخو ته ورسیږی.مونږ هم له ټولو څخه زیات د خپل هیواد پرمختګ ته اړ یو، په دې وجه مونږ په نړۍ کې له هر چاڅخه نړیوالې سولې ته اړتیا لرو د افغانستان د بهرني سیاست بنسټ د نړۍ ټولو ملتونو او هیوادونو سره په سوله او دوستی باندې ټینګ دی. مونږ د هیڅ هیواد له خلکو سره لرې او که نږدې دي ، هیڅ ډول تبعیض نه لرو زمونږ دغه کړنلاره د افغانستان د خلکو د ښه نیت زیږنده ده.

د افغانستان عنعنوي بې طرفي د افغانستان د خلکو د استقلال، آزادۍ، صمیمیت او ښه نیت څخه نمایندګي کوي. افغانستان تل د لویو قدرتونو او ګاونډیو هېوادونو سره خپلې اړیکې ټینګې ساتي او ددې اړیکو د پراختیا له پاره به هڅه وکړي، چې د شخصې او دپلوماتیکو تماسونو پواسطه نړیواله مرسته جلب او کوښښ به وکړو چې د دغو هڅو او اړیکو څخه مثبتې پایلې لاسته راشی.

دغه نظام د ملګرو ملتونو د منشور اساسات چې موخه یې د بشري نړۍ نیکمرغي او ارامی ده محترم ګڼي. یوازی د پاکستان هیواد سره مونږ د پښتونستان د مسئلی پر سر اختلاف لرو. تر اوسه مونږ ددې موضوع په حل باندې بریالي شوی نه یو، د پښتونستان د قضیې د حل له پاره به زمونږ هڅې تل دوام ولري.

په اخر کې یو ځل بیا د خپلو و طنپرستو هیوادوالو خصوصاً د پوځ څخه چې په دې لوی ملي بریالیتوب کې د هیڅ ډول کوښښ او سرښندنې څخه سرغړونه ونه کړه د زړه له کومې مننه کوم او د احترام مراتب ورته وړاندې کوم.

څرنګه چې زما هیلې او هڅې په دې ځای کې پای ته نه دي رسیدلې په دې برخه کې د ټولو هیوادوالو خصوصاً ځوانې طبقې همکاري زما د زړه غوښتنه ده او ددوی همکارۍ ته امیدواریم.))

ژوندی دی وي افغانستان

تـــل دې وي جـــمهوریـــت .(۲۲ م م ۱۴۵ ، ۱۴۲ او ۱۴۷)

د سردار محمد داود خان دې لومړنۍ وینا پر خلکو خصوصاً په ځوانانو، روښ اندو، د چپې او مینځ لارو ګوندونو پر غړیو باندې ژوره اغیزه وکړه. ځکه هغوي فکر کاوه چې نور پر دوي سیاسي فشار کم او د ټاکنو له لارې دوي ته په دولتي واک کې د ګډون لاره پرانستل شوه. دیموکراسۍ به په ریښتنې ډول پلي شي. خو داسې ونشول، داود خان د واک په اخرو وختونو کې د خپلو نږدې ملګرو له خوا منحرف او یوې خواته یې هم میلان ونښود. کینې اړخ او ښی اړخ، حتی مینځ لاري ګوندونه یې هم وځپل، چې دغه راز کړنو ددې لپاره په هیواد کې سیاسي ستونزې نورې هم زیاتې کړې، او بالاخره نوموړی خپلو موخو ته په رسیدو کې پاتې راغی، له بله پلوه یې شاهي کورنۍ سره هم له عقدې ډک برخورد څخه کار واخیست. د صدارت له وخت څخه ورپاتې سیاسي ستونزې بیا تازه او د خپلو کورنیو او سیاسي مخالفینو له مینځه وړل یې پیل کړل. ده هرڅه د خپلې رهبرۍ لاندې غوښتل، همدغه لا امل و چې ډیر ژر یې د مخالفینو په بندې کولو پیل او هغه کسان چې له کودتا وروسته بندیان شول. عبارت وولې :- د سلطنت د مقام وکیل شهزاده احمد شاه، مارشال شاه ولي خان، د مرکزي قواو قوماندان سردار عبدالولي خان، صدراعظم موسی شفیق، د دفاع وزیر ستر جنرال خان محمد خان، هوایي او د هوایي مدافع قواو قوماندان جنرال ګلبهار، د سلطنتي ګارد قوماندان غلام محمد، د توپچي لواء قوماندان جنرال قمر الدین «ناصري»، د کوماندو د قوې قوماندان ډګروال رحمت الله خان ساپی، دریشخور فرقې قوماندان جنرال عبدالحکیم خان کټوازي، د قرغې د اتمي فرقې قوماندان جنرال علی نواز خان، د څلورمی زرهي قوې قوماندان جنرال محمد خان، د پنځلسمې زرهي قوې قوماندان جنرال حسین خان، د ژاندارم او پولیسو عمومي قوماندان جنرال سیدعبدالغنی پاچا، سریاور جنرال محمد عمر خان چې د کودتا پر سهار د شهزاده احمد شاه کور ته ورغلی و، له هغه ځایه دوي ټول د عبدالقدیر نورستاني کور ته یوړل شول، ډاکتر نعمت الله پژواک په خپل کور کې تر نظارت لاندې ونیول شو چې ورسته یې د محمد داود خان په کابینه کې د پوهنې وزیر په توګه دنده اجرا کوله. د کابل د امنیې قوماندان ډګرمن عبد الحنان او د کابل سرمامور هم په دغه شپه بندیان شول. یو څه یې ډیر ژر خوشې شول او نور یې دهمزنګ ته انتقال کړل، مارشال شاولي خان یې په خپل کور او سردار عبدالولي خان

يې په ارګ کې تر نظارت لاندې ونيول ، د کودتاه پر سهار ځينې وزيران چې دندې ته تلل د بريکوټ په سيمه کې له نيولو وروسته د لږ وخت له پاره په ژوبن کې تر نظارت لاندې ونيول شول.(۴۱ م م ۲۲۳ او ۲۲۴)

محترم ډاکتر عاصم اکرم پورتني اشخاص تائيدوي او زياتوي چې د کابل ، قندهار، مزار شريف او شينډنډ د هوايي ډګرونو قوماندانان هم ونيول شول.(۷ م ۱۹۲)

د کودتا د بريالیتوب نه يوه ورځ وروسته (۲۷/ چنګابش/ ۱۳۵۲ ل کال) لومړنۍ مرکزي کمېټه جوړه شوه، چې غړي يې عبارت وو له : سردار محمد داود خان رئيس ، داکتر محمد حسن شرق منشی ، جنرال غلام حيدر رسولي، ډګروال محمد سرور نورستاني، ډګرمن عبدالقدير نورستاني د ترافيکو افسران ، ډګرمن محمد يوسف، جګړن مولاداد ، جګړن خليل الله، ډګروال غوث الدين فايق، جکتورن عبدالحميد محتاط، او سيد عبدالله د غړو په توګه تعين شول. مرکزي کمېټې په لومړي ناسته کې سردار محمد داود خان د جمهوريت د مؤسس په توګه و پيژانده. د جمهور رئيس او صدراعظم په توګه يې وټاکه. کودتاه کوونکو ته د بخششې رتبو ، تنخواګانو په لوړولو او پر فوځي څوکيو د هغو د ټاکنو پريکړې هم وکړې . او مهمو څوکيو لپاره يې مسؤلين په لاندې توګه و ټاکل: عبدالقدير نورستاني د ژاندارم او پوليسو د عمومي قوماندان په توګه ضياء مجيد د جمهور رئيس سرياور او د جمهوري ګارد عمومي قوماندان ، خليل الله د (۸۸) توپچی لواء د رئيس ارکان، سرور نورستاني د څلورمي زرهي قوي قوماندان، يوسف د (۱۵مې) زغروالي قواو قوماندان ، مولاداد د رئيس ارکان، جګړن محمد نبي عظيمي د مرکزي قول اردو د (۷۱۷) ښاري انظباط د قطعی قوماندان او ستارخان د رئيس ارکان په توګه ، جګړن هدايت الله د کوماندو د (۴۴۴) قطعی قوماندان، غلام نبي فراهي د اوومي (۷) فرقي قوماندان، ډګروال سيد امير او ډګروال عبدالقادر په هوايي او مدافع هوايي قواو کې د رئيس ارکان په توګه مقرر شول . سردار محمد داود خان د ۱۳۵۲ لمريز کال د چنګابش په (۲۷) نيټه د دفاع وزارت چاري په خپل لاس کې ونيولي.(۲۱ م م ۵۴۴ او ۵۴۵)

په دې مرکزي کمېټه کې د ځينی کيڼ اړخو عناصرو موجوديت يو شمير کارپوهان په دې باور کړي وو چې سردار محمد داود خان د کمونستانو (چپيانو) تر اغيزې لاندې دي، خو له دوی سره ملګرتيا د هغه (داود خان) مجبوريت و . چې

واک ته د رسیدو لپاره باید د باسواده کارپوهه افسرانو څخه ګټه واخلی. خو دغه افسران چې په شوروي اتحاد کې یې زده کړې وي او د هیواد د ابادي (ترقی) فکر یې درلود، د داود خان سره د شاهي نظام په له منځه وړلو کې موافق وو. هغوی دې موخې ته د رسیدو لپاره د سردار محمد داود خان د وجود، ټولنیز نفوذ او د پاچا د کورنۍ د غړی په توګه له هغه څخه ګټه اخیسته. له بل پلوه داود خان یو مترقی پروګرام درلود چې د هغې تطبیق د ټولو رونړ اندو لپاره د منلو وړ و. دغه دواړه لوري (سردار محمد داود خان او چپیان) په دې فکر کې و چې څه ډول یو د بل له سیاسي، ټولنیز او نظامي نفوذ څخه ګټه واخلی.

سردار محمد داود خان لارښونکی عمل کاوه او دخپل میل سره سم د بدلون غوښتونکی و. د سردار محمد داود خان د کودتا په بریالیتوب کې هیڅ بهرنې ځواک مستقیم نقش نه درلود. دا یو افغاني حرکت و. افغاني اهداف یې درلودل. ده هیله درلوده چې د واک د ټینګښت نه وروسته به د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند نفوذ کمزوري کړي.دوه اونۍ وروسته (۱۳۵۲المریز) کال د اسد په ۱۱ نېټه مرکزي کمیټې د سردار محمد داود خان په مشرۍ غونډه وکړه او هغه کابینه چې د صدراعظم (محمد داود خان) لخوا غونډې ته پشنهاد شوه د غونډې له خوا په مطلق اکثریت تائید شوه. د دفاع او بهرنیو چارو د وزارتونو دندې یې هم محمد داود خان ته وسپارلی .(۲۱ م ۵۴۲)

د جمهوریت لومړنۍ کابینه

صدراعظم	سردار محمد داود خان	۱۹۷۳ز – ۱۹۷۸ز کال پورې
د صدراعظم مرستیال	ډاکتر محمد حسن شرق	۱۹۷۳ز – ۱۹۷۵ز کال پورې
	سید عبدالا الله	۱۹۷۵ز- ۱۹۷۸ز کال پورې
د ملي دفاع وزیر	محمد داود خان	۱۹۷۳ز – ۱۹۷۷ ز کال پورې
	غلام حیدر رسولي	۱۹۷۷ز – ۱۹۷۸ ز کال پورې
د کورنیو چارو وزیر	فیض محمد	۱۹۷۳ز – ۱۹۷۵ز کال پورې
	عبدالقدیر نورستاني	۱۹۷۵ز- ۱۹۷۸ز کال پورې
د عدلیې وزیر	عبدالمجید خان	۱۹۷۷ز- ۱۹۷۸ز کال پورې
	وفي الله سمیعي	۱۹۷۷ز- ۱۹۷۸ز کال پورې
د مالیې وزیر	سید عبدالا الله	۱۹۷۳ز – ۱۹۷۸ز کال پورې

	ډاکتر نعمت الله پژواک	۱۹۷۳ز – ۱۹۷۴ز کال پورې
د پوهنې وزیر	پوهاند عبدالقیوم وردک	۱۹۷۴ز – ۱۹۷۷ز کال پورې
	ډاکتر محمد ابراهیم مجید سراج	۱۹۷۷ز- ۱۹۷۸ز کال پورې
د لوړو زده کړو وزیر	پوهاند غلام صدیق محبی	۱۹۷۵ز – ۱۹۷۸ز کال پورې
د سوداګرۍ وزیر	محمد خان جلالر	۱۹۷۴ز – ۱۹۷۸ز کال پورې
د مخابراتو وزیر	عبدالحمید محتاط	۱۹۷۳ز – ۱۹۷۵ز کال پورې
// // //	عبدالکریم عطایي	۱۹۷۵ز- ۱۹۷۸زکال پورې
د کانونو وزیر	پوهاند عبدالقیوم	۱۹۷۳ز- ۱۹۷۵ز کال پورې
	انجینر عبدالتواب آصفي	۱۹۷۵ز- ۱۹۷۸زکال پورې
دکرنې وزیر	غلام جیلاني باختري	۱۹۷۳ز- ۱۹۷۵ز کال پورې
د کرنې وزیر	عزیز الله واصفی	۱۹۷۵ز- ۱۹۷۸زکال پورې
د اطلاعاتو او کلتور وزیر	ډاکتر عبدالرحیم پوپل	۱۹۷۳ز – ۱۹۷۸ز کال پورې
د فواید عامي وزیر	غوث الدین فایق	۱۹۷۳ز – ۱۹۷۸ز کال پورې
د روغتیا وزیر	ډاکتر نظرمحمد سکندر	۱۹۷۳ز – ۱۹۷۶ز کال پورې
	ډاکتر عبدالله عمر	۱۹۷۶ز – ۱۹۷۸ز کال پورې
د پلان وزیر	علي احمد خرم	۱۹۷۴ز- ۱۹۷۷ز کال پورې
د قبایلو وزیر	پاچا ګل وفادار	۱۹۷۳ز – ۱۹۷۴ ز کال پورې
	فیض محمد	۱۹۷۵ز – ۱۹۷۷ ز کال پورې
	پوهاند عبدالقیوم وردک	۱۹۷۷ز – ۱۹۷۸ ز کال پورې
د اوبو او بریښنا وزیر	جمعه محمد محمدي	۱۹۷۶ز – ۱۹۷۸ زکال پورې
د دولت وزیر	ډاکتر عبدالمجید خان	۱۹۷۷ز- ۱۹۷۸ ز کال پورې

(۴۱مم۲۲۹ او ۲۳۰)

پورتنۍ کابینه کې د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند غړي (د خلق او پرچم په ارخونو پوري مربوط) او طرفداران شامل وو، او د سلطنت په سقوط او د سردار محمد داود خان واک ته په رسیدو کې یې فعاله ونډه اخستې وو، خو هغوي هیڅکله د خپل ګوندي او ایدیالوژیکي موقف په اړه بحث نه کاوه. داود خان غوښتل چې له هغوی څخه د نظام په ټینګښت کې ګټه واخلي. دې کار دوه لاملونه درلودل. یو دا چې داود خان د افغانستان وروسته پاتې والی ته خپه و، ټول یې هڅول چې په دې لار کې ونډه واخلي. بل لامل یې دا و چې هغه د شوروي اتحاد مرستو ته ارزښت ورکاوه هیله یې درلوده چې د هغوي په مرستو خپل اقتصادي سیستم پیاوړي کړي.

ده ټولي مرستي د بهرنيو له مداخلي او لاس وهني پرته غوښتلې خو امريکا هم خپلې مرستې د پښتونستان په مسالې پورې غوټه کړې وې . داود خان له پښتونستان څخه نه تيريده. نو له امريکا سره يې اړيکي سستې وې . شوروي اتحادهم له دوهم نړيوال جنګ وروسته د نړيوال قدرت په توګه د سيمې حالت په جدي توګه څارل . داود خان مجبور و ، چې د شوروي اتحاد رضايت په پام کې ونيسي د هغوی له مرستو څخه ګټه واخلي نو د هغو پلويان يې په کابينه کې ځای پر ځای کړل. سردار محمد داود خان ته د فاشيست يا کمونيست خطاب کول زما په نظر له ګوندي او شخصی احساساتو پرته بل هيڅ نه دي. هغه يو ملي، افغاني شخصيت درلود او د افغانستان د پرمختګ پلوی و. ده غوښتل چې هر څه بايد دده د لارښوونې سره سم تطبيق او افغانستان پرمختګ وکړی. دلته دده يو تيروتنه د يادولو وړ ده، هغه دا چې ده د افغانستان د خلق ديموکراتيک ګوند ځينو غړو ته په پوځ کې زيات واک ورکړ . په دې مانا چې دوي د ده کودتا ته وفادار وو. چې وروسته دا عمل دده لپاره ډيري سياسي او نظامی ستونزي پيدا کړې.چې نوموړی بيا ددی ستونزو په حل کې پاتې راغی. او بله تيروتنه يې دا وه چې ده ټول ګوندونه وځپل او يکه تازي يې پيل کړه په نورو بريالی شو خو د افغانستان د خلق ديموکراتيک ګوند په دې توانيده چې خپل نهضت له مرګ نه خلاص او په بدل کې د نوموړي واکمنۍ ته خاتمه و

د سردار محمد داود خان له خوا د سياسي کړنلاري اعلان
(خلکو ته خطاب)

د نړۍ د نورو هيوادونو په څير د افغانستان له پاره د دويمي نړيوالي جګړې پايلو ډيره اغيزه درلوده، له دې جګړې وروسته په اقتصادي ، سياسي او نظامي برخو کې ددوو نړيوالو ځواکونو (د امريکا متحده ايالاتو او شوروي اتحاد) منځ ته راتګ او د برتانيې دومره کمزوري کيدل چې د خپلې امپراتوری (مستعمرو) د ساتلو توان يې له لاسه ورکړ، پريکړه يې وکړه چې د هند له نيمې وچې څخه ووزي. د برتيانيا له وتلو سره سم د پاکستان جوړيدل او د بريتانيا لريوالې د افغانستان لپاره د سياسي کړنلارې په تعين کې ستونزې پيدا کړې.

له دويمې جګړې وروسته په دريو بلاکونو (ختيځ ، لويديځ او ناپېيلو هيوادونو) باندې د نړۍ ويشل کيدو وروسته په نړۍ کې ستره جګړه پيل او ورځ په

ورځ تودیده د افغانستان له واکمنانو سره د امریکا د سیاست په اړه چې په اسیا کې یې شوروي اتحاد د پرمختګ د مخنوې لپاره غوره کړی و تشویش او نګرانې پیدا کړه، ځکه امریکا خپل ملګري په نظامي تړونونو کې شامل کړي وو، او هر راز مرستې به یې ورسره کولې. د پاکستان هیواد هم د یو نظامي تړون غړیتوب درلود، چې دي کار د افغانستان له ګټو سره سمون نه درلود.

افغانستان نه یوازې د لویدیځ او حتیځ په نظامي تړونونو (پکټونو) کې شامل نه شو، بلکې په مقابل کې د ناپلیتوب د غورځنګ فعال غړي شو. امریکایانو چې تازه نړیوال سیاست ته مخه کړې وه د افغانستان په جغرافیایې او جیوپولیتیک موقیعت په ارزښت نه پوهیده، ځکه یې د افغانستان ملګرتیا ته دومره ارزښت ورنکړ او د پاکستان په اشاره یې زمونږ هیواد تقریباً د خپلو دښمنو هیوادونو په لیکه کې حساباوه.

د سردار محمد داود خان واک ته د رسیدو په مهال (۱۳۵۲لمریز یا ۱۹۷۳ ز کال) په نړیواله کچه رقابت لا زیات شدید شو. پاکستان په ټول طاقت سره کوښښ کاوه چې د امریکا او افغانستان تر منځ اړیکې خرابې شي. اصلي ستونزه دا وه چې سردار محمد داود خان د خپلې صدراعظمۍ پر مهال له شوروي اتحاد سره یو لړ تړونونه لاس لیک کړی وو. او له هغوی څخه یې اقتصادي او نظامي مرستې تر لاسه کولې. شوروي اتحاد هم د یو نړیوال ځواک په توګه چې یو شمیر اروپایې هیوادونه یې پلوې و، او د افغانستان د شمالي ګاونډي هیوادونه یې تر تسلط لاندې وو، د افغانستان سیاسي حالت او نړیوال موقف یې ځاره. شوروي اتحاد خوښ و چې افغانستان د ناپلیتوب د غورځنګ غړي وې، څو له دوی سره د لویدیځ (امریکا) په پرتله نیکې او دوستانه اړیکې ولري.

د (۱۳۵۷) لمریز کال له بدلون وروسته شوروي اتحاد د مخکینۍ موخې د عملي کیدو له پاره په ۱۳۵۸ لمریز کال – ۱۹۷۸ز کال د دسمبر په ۲۸ پر افغانستان یرغل وکړ چې خپل پلوې رژیم په افغاستان کې ټینګ کړي خو لویدیځ بلاک او امریکا د هغه رژیم او د شوروي د ماتې په خاطر په هر اړخیزه ډول د افغانستان د مجاهدینو ملاتړ وکړ. په امریکا کې د ۲۰۰۱ ز کال د سپتمبر د (۱۱) نیټې له پیښې ورسته چې کله امریکا اتلاف (د ناتو او ایساف) ځواکونه افغانستان

ته راغلل، د مخالفينو له مينځه وړلو په خوا کې يې د امنيت ټينګول او د لويديځې ديموکراسۍ د پلي کولو له پاره هر اړخيزه هلې ځلې پيل کړي. پايله يې دا شوه چې د افغانستان له پاره ناپيلې سياست غوره کول ښه کار و، سردار محمد داود خان هم غوښتل چې د ريښتينو سياسي موجودو شرايطو په پام کې نيولو سره خپله سياسي کړنلاره اعلان او پلي کړي.

د سردار محمد داود خان نوي رژيم وتوانيده چې په ډير کم وخت کې وضع تر کنترول لاندې راوړي، ترڅو د خپلو سياسي او اقتصادي موخو د عملي کولو له پاره زمينه برابره کړي. هغه دولتي سيستم چې داود خان د خپل هيواد د پرمختګ له پاره په نظر کې نيولي و. د هغه په مشهوره وينا (خلکو ته خطاب) کې په تفصيل سره بيان شوي ده په نوموړي وينا کې د نوي نظام اداره، موخې، کړنې او د مخکيني نظام کړنو او ټولنيزو ستونزو ته اشاره شوي ده. نوموړي وينا د ۱۳۵۲ لمريز کال کې د سنبلې د مياشتې په لومړي نيټه د جمهور رئيس او صدراعظم (سردار محمد داود خان) له خوا ايراد او د راډيو افغانستان له خوا خپره شوه.

((بسم الله الرحمن الرحيم))

۱۳۵۲ لمريز کال د سنبلې لومړي نيټه

د افغانستان ډيرو نجيبو او شريفو هيوادوالو!

ددې ملي پاڅون او په هيواد کې د ژور سياسي بدلون په مناسبت بيا هم د خپل ځان او قهرمانو ملګرو د مينې ډکې مبارکۍ ددغه ستر او تاريخي بدلون په اړه چې د افغانستان د ملت د بالقوي ارادې او سرښندنې نتيجه وه. دوي د ځان تيريدنې په واسطه وتوانيدل چې يو ملي او تاريخي بدلون يعنې د لومړنۍ جمهوريت د بنسټ ډبره کيښوده. د هيواد ټولو خواريکښو خلکو په ځانګړي توګه د افغانستان ځوان او سرتيرې پوځ ته وړاندې کوم همدارنګه ټولو هيوادوالو څخه چې هغوي د جمهوري نظام د تاسيس له لومړي ورځې څخه زمونږ د نوي رژيم بې دريغه ملاتړ وکړ د زړه له کومې مننه کوم. ګران هيوادوال پوهيږي چې د هيواد د خپلواکې ويارلې ورځ ډير کلونه د سنبلې د مياشتې په لومړي نيټه لمانځل کيږي، سږ کال هم د معمول سره سم مونږ ځان مکلف ګڼو چې ددغې ملي ويارلې ورځ په مناسب خپلې نيکې هيلې او مبارکۍ خپلو هيوادوالو ته وړاندې کړو.

د افغانستان ملت د استعمار ګرو د یرغل په مقابل کې دري ستري جګړې کړي دي، چې ددوي نه ماتیدونکي عزم او د هیواد سره بې کچه مینه ددي سبب شوه چې (۵۴) کاله مخکې دوي د خپلو پیاوړو او قدر ور رهبرانو په لارښونه، د ملي او پیاوړي لښکر په همت او شجاعت آزادي واخسته، چې دا هم د تیرو بریو یوه نمونه وه. مونږ د اعلیحضرت غازي امان الله خان او اعلیحضرت محمد نادرشاه او د هغو غازیانو نه هیریدونکي خدمتونه چې د قربانۍ په لومړي صف کې ولاړ وو، خپل ځانونه او ګران اولادونه یې په ډیر زړورتوب سره د هیواد د ازادۍ په لار کې قربان کړل. مونږ ددوي سرښندنو ته د احترام او قدر په سترګه ګورو او د ازادي د لاري ټولو شهیدانو په پاک روح باندي درود وایو.

ګرانو هیوادوالو خویندو او ورونو!

مونږ به د لوي خدای(ج) په مرسته او د خلکو په همکارۍ په خپل هیواد کې د ټولنې تکاملي شرایطو سره سم د ټولنیز، سیاسي ، اقتصادي او بنیادي بدلونونو د عملي کولو له پاره د پلان سره سم اقدام وکړو.

دا هغه وعده ده چې مونږ د جمهوریت د لومړۍ ورځې په اعلامیه کې د افغانستان خلکو ته ورکړي وه، هیله لرم چې زه او زما ملګري د لوی او تونا خدای (ج) په مرسته د ژوند تر پایه ددې وعدې عملي کولو ته وفادار واوسو. د افغانستان د خلکو او نړیوالو په فکر او ذهن کې دا پوښتنه حتماً پیدا کیږي چې مونږ ولې خپلې کورنۍ او طبقاتي ګټې د ملي ګټو په خاطر د هیواد د محرومو طبقو د ګټو له پاره قربان کړي.ددي پوښتنې ښکاره ځواب دادي چې په دي ورستیو لسو کلونو کې د سلطنتي رژیم سیاسي کړنلاره په ټولنیز توپیر او بې عدالتۍ باندي متکي وه. چې د افغانستان د ټولو محرومو طبقو او رونړ اندو د شدید عکس العمل سره مخ وه. بل پلو ته په سیمه او نړۍ کې داسې بدلونونه مینځ ته راغلل چې د ازادي غوښتونکو ملتونو په ګټه د ارتجاع، استبداد او استعمار په زیان وه. چې دې بدلونونو هیڅ یو با وجدان او وطندوسته افغان ته اجازه نه ورکوله چې د سلطنت ددي ناوړه کړنو په مقابل کې ارام کیښنې. مونږ هم دهمدي مسؤلیت او وطنپالنې په روحیه چې زما په

مخکینۍ وینا کې هم اعلام شوي ده، په هیواد کې د ریښتني او واقعي دیموکراسیۍ او جمهوریت بیرغ په دې هیله چې بنسټ یې د هیواد د اکثریت خلکو په خدمت ټینګ وي پورته کړ. مونږ د لوی خدای (ج) په فضل د خلکو د حقوقو د تامین او د ملي حاکمیت د پلي کولو په لور لومړي ګام پورته کړ. ګران هیوادوال خبر دي چې ما خپلي نیکي هیلي د هیواد د پرمختګ له پاره لس کاله مخکې په ښه نیت ښکاره کړي وي، خو سلطنتي رژیم نه یوازې دا چې زما هیلې په نظر کې ونه نیولې برعکس یې د پرمختګ، ترقۍ او دیموکراسۍ او د هیواد د پرمختګ ضد عمل وکړ. زمونږ ګران هیواد افغانستان د ډیرو طبیعي منابعو، حاصلخیزي خاوري د خواریکښو او با استعداده وګړو، لرغوني تمدن او کلتور درلودونکۍ دی.

د پورتینو شرایطو له موجودیت سره سره د مخکینی منسوخ رژیم د سلطی په وخت کې د هیواد وضعیت خراب او د زیارکښانو ژوند له ستونزو سره مل و.

د افغانستان جمهوري دولت زمونږ د هیواد پالو او وطنپرستو عناصرو د قربانۍ په نتیجه کې د خلکو د ګټو له پاره منځ ته راغلې چې د دیموکراتیکو ګټو، آزادیو او د قوانینو د تامین او پراختیا په خاطر د جمهوریت اساسي قانون او نورو تکمیلونکي قوانین د ټولنې له پاره لازم ګڼي. د افغانستان جمهوري دولت ځان مکلف ګڼي چې د هیواد د ملي ګټو او مصلحتونو په چوکاټ کې د خلکو د آزادیو او ګټو د تامین له پاره د ژوند په مختلفو برخو کې به لاندي ضروري او اړین فعالیتونه سرته ورسوي.

۱ ـ ملي مساله :

افغانستان داسي یو هیواد دی چې په هغه کې مختلف قومونه د ورونو په څیر ژوند کوي چې د بیلا بیلو اړیکو له مخې یو له بل سره پیوند لري. دوي ټولو د تاریخ په اوږدو کې ګډ ژوند کړی او د ازادۍ په لار کې یې په ښه اتفاق او یوالي سره مبارزه کړې ده، یو له بل سره یې مرسته کړې. یو ګډ ملي فرهنګ یې ایجاد کړی، له دي کبله جمهوري دولت د افغانستان د خلکو تر مینځ د وروروليۍ، دوستۍ او برابرۍ د اصولو په رڼا کې د مادي او معنوي اتحاد د ټینګښت له پاره کوښښ کوي او په دي هڅه کې دی چې د تبعیض او توپیر د ټولو شکلونو ریښي وکاږي.

۲ – اقتصادي اصلاحات :

افغانستان په اقتصادي لحاظ د پرمختګ په حال کې هیواد دی، چې اقتصادي وروسته پاتې والی د دوي له پاره ضروري ده، چې په دي برخه کې چټک او پراخه ګامونه واخیستل شي ، بنسټیزه بدلونونه عملي شي ، تر څو د معاصرې تکنالوژۍ او ساینس پواسطه د یو منظم پلان په اساس یو مستقل پرمختللې هماهنګ او یو ملي اقتصادي سیستم ایجاد شي.

۳ ـ صنا یعو پراختیا:

دافغانستان جمهوري دولت د درندو صنایعو لکه د کانونو ایستل د ماشینونو او فلزي کاري صنعت بریښنا او کیمیاوي صنعت ایجاد او تا سیس ته چې د هیواد د چټک اقتصادي پرمختګ او استقلال ضامن دي ځانګړي ارزښت ورکوي ددولتي سکتور تر حاکمیت لاندي داقتصادي پیاوړتیا په برخه کې جدي کړنې ترسره کړي او د حاجي ګک د اوسپني کان څخه ګټه اخیستل او د اوسپني دکارخانې جوړول زموږپخوانی هیله ده.

د افغانستان جمهوري دولت د وړو او متوسطو صنایعو په برخه کې د خصوصي متشبسینو له هڅوڅخه ملا تړ، کنترول او لار ښوونه کوي . تر څو د دولتي او خصوصي پانګو تر مینځ اړیکي د مرستي په روحیه پراختیا وموميِ .ترڅو د یو مترقي، ملي اقتصاد په پیاوړتیا او د مختلط اقتصاد په مینځ ته را تک کې فعا له وندې واخلي .جمهو ري دولت د ملي صنا یعو ، لاسي صنا یعو او ملي هنرونو څخه ملاتړ خپله اړ ینه د نده ګڼي.

۴ ـ سو دا ګري :

جمهوري دولت به دهیواد بهرنۍ سو داګرۍ د ملي ګټو په پام کې نیولو سره یوې رهبري شوې سوداګرۍ ته پراخنیا ور کړي .

۵ ـ په پولي او مالي برخه کې :

جمهو ري دولت بـه د هیـواد په داخل کې بهرنـي اسعار پـه جدي توګـه کنترولوي او پـه تـور بـازار کې هم دهغوي د ډیري زیاتي ګټې مخنیوي کوي ،په بانکونو کې د امانت او پس انداز حسابونه هڅوي او تضمین یې کوي . د افغانستان جمهوري دولت پـه خپل مالیاتي سیستم کې پـه غیـرو مستقیمو مالیـاتو باندي مستقیمو مالیاتو ته دلوړتیا (برتري) په ور کولو سره به دغه سیستم اصلاح کړي.

۶ ـ کرنه:

جمهوري دولت د افغانستان د اکثريت خلکو د ګټو په خاطر د ځمکو اصلاحات د خپلو بنسټيزه بدلونونو دعمده کړنو په توګه په نظر کې نيولي . دولت د بزګرو په ګډون او د هغوي په ګټه کوپراتيفونه او تعاوني شرکتونه جوړوي. دولت د خپلو امکاناتو سره سم شاړي ځمکی ابادوي او د او بو شبکو ته پراختيا ورکوي ، همدارنګه دولت به دحيواناتو دروزنې د پراختيا له پاره عملي تد بيرونه ونيسي .

۷ ـ حمل و نقل او د لارو جوړونه :

د افغا نستان جمهوري دولت د ټولنيزو چارواو سړکونو جوړول د عصر د غوښتنو او شرا يطو سره سم تنظيموي . خو د کور جوړولو چاري به ګړندی او دځانګړو مقرراتو پو اسطه به يې مستحقو اشخاصو ته توزيع کړي، دولت د ښار جوړولو چاري اصلاح او په ځانګړي توګه دکابل په ښار کې دښار جوړونې ۲۵ کلن پلان تطبيق او مواصلاتي شبکو ته پراختيا ورکوي ، دهيواد مهم ښارونه او صنعتي مرکزونه د اساسي سړکونو پواسطه نښلوي، په راتلونکي کې به د اوسپني دسړک (ريل) دجوړولو امکا نات هم تر څيړنې لاندي نيسي .

د افغانستان جمهوري دولت د حمل و نقل د چټکتيا او د خلکو د هوسايني لپاره به عامه ترانسپورتي وسايل اماده کړي خوپه لومړي درجه کې لوی خصوصي ترانسپورتي شرکتونه رهبري او تقويه کوي. تر څو خلکو ته ښاري ترانسپورتي اسانتياوي برا بري شي .

۸ ـ ټو لنيز اصلا حات :

د هيواد په اوسنيو شرايطو زمونږ د خلکو مطلق اکثريت له مادي او معنوي نعمتونو څخه محروم دي . چې په سياسي لحاظ په ډيرو سختو شرايطو کې ژوند تيروي ، چې په هيڅ وجه دا تريخ و ضيعت د اوسنی معا صري نړۍ د مدني وضعي سره سمون نه لري .

د افغانستان جمهوري دولت د افغانستان د نجيبو خلکو د حالت د بدلون له پاره د لاندي ټولنيزو اصلاحاتو د پروګرامونو عملي کول په پام کې لري .

۸ ـ ۱: د کار د شرا يطو ښه کول :

د افغانستان جمهوري دولت د ما مورينو ، کارګرانو او خدماتي پرسونل د کار او ژوند د شرايطو ښه کولو له پاره لازمي او اړيني کړنې ترسره کوي په دولتي څوکيو (پوستونو) کې ټاکنو او ځای پرځای کولو په برخه کې د ما مو رينو شا يستګي ، پرهيزګاري ، کاري صلاحيت ، د کار سا بقه ، د هيواد پالنې روحيه ، د هيواد د پرمختګ او غوړيدو سره مينه لرل په نظر کې نيسي .

دولت په خپلو لومړنيو کړنو کې لږ تر لږه د کارګرانو د تنخوا په ټاکلو کې د هغوی اړين (مادی او معنوي ضرورتونه) ، لګښتونه او کاري ساعتونه په نظر کې نيسي تر څو د هغوی مزد د هغوی دکار سره برا بر شي ، دولت په صنعتي او کرنيزه چارو کې د کارګرانو د ټولنيزو او ځانی حقوقو د تامين او مصؤنيت له پاره يو نوی مترقی او ديمو کراتيک قانون تصويب او تطبيق کړي . جمهوري دولت هغو کارګرانو او ز يار کښانو له پاره چې په کليو او ښارونو کې ژوند کوي د هغوی د ټولنيزې او مالي وضعي په نظر کې نيولو سره د بيمې سيستم ايجادوي ، د خلکو د ژوند د شرايطو د ښه کولو له پاره به د کورونو ، دوکانونو او د مؤسساتو د کرايې په اړه جدي اقدامات وکړي .

۹ ـ عمومي پرمختګ په اړه :

د افغانستان جمهوري دولت د پوهنې په پروګرام باندې له نوې کتنې وروسته هغه اصلاح کوی . د بيسوادی د له منځه وړلو او په عمو مي ډول دکلتوري بدلون په خا طر ديو ملي او مترقي فرهنګ په رڼا کې به هڅې وکړو چې ځوان نسل د تقوا ، هيواد پالنې او خلکو ته د خدمت په روحيه تربيه کړو . دولت د هيواد ټولو کوچنيانو (هلکانو او نجونو) ته د دولتي ښونځيو دپراختيا له لياړې د عمومي روزنې له پاره د منځنيو او لوړو زده کړو زمينه برابر وي .

جمهوري دولت به د خلکو د بيداری په خاطر د مطبوعاتو او ډيمو کرا تيکو خپرونو د پراختيا له پاره مؤثر ګامونه واخلي . د ملي هنرونو ، سينما ، تياتر ، او راډيو موسسې به تقويه او پياوړې کوي . په مساعد وخت کې به د تلو يز ونې شبکې په جوړولو او پراختيا کې اقدام وکړي ، همدا راز غواړي چې دهيواد دتيرو مدينتونو ، دتاريخي او لرغونو اثارو د موندلو او ساتلو په خاطر به د ملي موزيم په جوړولو کې اړين او موثر ګامونه واخلي ، دولت به د هيواد په مختلفو سيمو کې

کتابتو نونه جوړ کړي. جمهوري دولت به د معالجوي طب او دولتي روغتو نونو جوړولو ته لا پراختيا ورکړي تر څو د هيواد د ټولو وګړو ته د معالجي زمينه برابره شي . خو دولت به وقايوي طب ته ځانګړي پاملرنه وکړي تر څو د ضروری او مجهزو وسايلو په درلو دلو سره د ساري ناروغيو مخه ونيول شي. دمور او ماشوم او نوي نسل نه د ملاتړ په خاطر دولت د خپلې مالي وضعې په پام کې نيولو سره د زيږنتون، شيدو ورکولو ځاي (شيرخوار ګاه) او وړکتونونه جوړوي.

جمهوري دولت به د فحشا د ريښې د له مينځه وړلو ، په چرسو ، الکولو او تارياکو باندې د متعاديدو او د الکولو د استعمال پرضد به جدي اقدامات وکړي. د احتکار او قاچاپو پر ضد به هم مبارزه وکړي. جمهوري دولت به د ښځو له پاره په اقتصادي، سياسي، فرهنګي او د ژوند په ټولو برخو کې د سړيو سره د مساوي وندې اخېستلو زمينه برابره کړي. دولت د کوچيانو د ميشته کيدو د بدوي ژوند د پريښودو او بې ځمکي خلکو ته دولتي ځمکي توزيع کوي.

ګرانو هيوادوالو:

دا يو حقيقت دي چې اقتصادي او ټولنيز پرمختګ د فرهنګي بدلونونو بنسټيزو اصطلاحاتو او د ريښتيني ديموکراسۍ د تامينولو سره نږدې اړيکې لري. اوس په سيمه او نړۍ کې ژور بدلونونه منځ ته راغلي دي، ملي جنبشونه ورځ په ورځ زياتيږي. سوله خوښونکي او ازادي غوښتونکي قوتونه ورځ په ورځ پياوړي کيږي، څو د جګړې او تجاوز په مقابل کې برتري حاصله کړي. د سولې سياست او د نورو سره په سوله کې ژوند کولو پلويان هم ورځ په ورځ په نړۍ کې ډيريږي. د افغانستان ځوان جمهوري دولت د نړۍ د دغو بدلونونو په نظر کې نيولو او د خپل کورني مترقي سياسيت پر بنسټ لاندې مسايل په بهرني سياست کې په پام کې نيسي.

افغانستان يو سوله خوښونکي هيواد دی، او ځوان جمهوري دولت دا کړنلاره په دوامداره توګه تعقيبوي. د افغانستان ځوان جمهوريت په داسي حال کې چې ټولو نړيوالو ترونونو ته وفادار دی خو په دی اند دی چې د ملګرو ملتونو د سازمان غړی هيوادونه د نورو سوله خوښونکو هيوادونو په مرسته کولای شي چې د نړيوالې سولې په ټينګښت ، د کړکيچ له مينځه وړلو او ديتانت کې فعاله ونډه واخلي.

د افغانستان جمهوري دولت په دې باوری دی چې استعماري سیاست او نژادي توپیر ختم شي او هر چاته د خپل برخلیک د ټاکلو حق ورکړل شي، په عربي هیوادونو باندی د اسرایلو د تیري اثرات له مینځه یوړل شی . د فلسطین خلکو ته خپل حقوق ورکړل شي. هغه هیوادونه چې مختلف سیاسي او ټولنیز نظامونه لري باید په سوله کې ژوند وکړي او سوله ایزه سیاست غوره کړي تر څو د تیري او جګړې سیاست پای ته ورسیږي. د کړکیچ وړ مسئلو د حل له پاره دې د پوځي قوت له استعمال څخه ډډه وشي. پورتنیو موخو ته د اعتقاد او وفاداری له پاره د افغانستان جمهوري دولت د بهرني سیاست بنسټ پر سوله غوښتني، فعاله او مثبته بې طرفۍ، په نظامي ټرونونو کې نه ګډون ، د ملګرو ملتونو منشور ته درناوی، آزاد غوښتونکو غورځنګونو څخه ملا تړ، د نړۍ ټولو سوله غوښتونکو هیوادونو سره مرسته او د نیکو اړیکو ټینګول ، د نورو هیوادونو ملي ګټو ته په پاملرنې سره اقتصادي، فني، فرهنګي، ښو اړیکو ته پراختیا ورکول.

د افغانستان جمهوري دولت د خلکو د ارادي او ازادۍ د اصل په پیروۍ یو ځل بیا د جمهوریت د اعلامي تائید له پاره په ریښتنولۍ او صراحت سره اعلاموي چې د افغانستان کورنۍ او بهرنۍ سیاست د سولي، عدالت، ملي ازادۍ، ملي حاکمیت اوملي استقلال په اصل ټینګ دی خو بیا هم تکراروم چې په سوله کې ژوند ، د دوستانه اړیکو پیاوړتیا او پراختیا ، د نړۍ ټولو ملتونو ته احترام زما دزړه هیله ده . د ښه ګاونډیتوب په اړه وایم چې له شوروي اتحاد سره زمور اړیکي دوستانه، نیکې او نه ماتیدونکې دي. بل ګاونډي (د چین د خلکو د جمهوریت) سره مونږ د دولتي صمیمت نه ډکي اړیکي لرو او هیله لرم چې دا اړیکي نورې هم پراخه شي، د ایراني ورونو سره هم زمور اړیکي دوستانه دي او امید لرم چې دغه اړیکې نورې هم ټینګې شي.

په تاسف سره باید ووایم چې پاکستان یوازینې هیواد دی چې له هغه سره زمور اړیکي د پښتنو او بلوڅو د حقوقو او د پښتونستان د ملي مسئلي پر سر زیانمنی او اختلاف نظر لرو خو د افغانستان جمهوري دولت به هڅه او کوښښ وکړي چې په پوره حوصله او سړه سینه د پښتونستان د ملي مسئالي د حل له پاره سوله ایزه شرافتمندانه لار پیدا کړي، زه باور لرم چې د پاکستان او افغانستان تر منځ ښې

اړیکې د دواړو هیوادونو او سیمې په ګټه دي ، نو زه بیا هم کوښښ کوم چې ددې دواړو هیوادونو تر مینځ د سولې د ټینګښت تر قیې او د سیمې د ګټو په خاطر سیاسي اړیکې ټینګې کړم او امیدوار یم چې په دې کار کې بریالي شم.

مونږ له ملي مترقي هیوادونو سره د ډیرو معنوي پیوندونو په واسطه تړل شوی یو او ښې اړیکې لرو. مونږ د دریمې نړۍ (ناپیلو) هیوادونو سره د سولې د ټینګښت، د استعمار او نژادي توپیر پر ضد مبارزه کې په هر شکل چې وي مرسته کوو. د ډیرو کلکو او تاریخي اړیکو په لړلو سره مونږ د هند او بنګله دیش سره ښې اړیکې لرو. په دې نیمه وچه کې تل د سولې غوښتونکي یو. په دې برخه کې بې ځایه به نه وي چې د ټولو دوستانو په ځانګړي ډول شوروي اتحاد، امریکا متحده ایالاتو، د المان فدرالي جمهوریت، د چین ولسي جمهوریت او هغو هیوادونو څخه چې د افغانستان په پرمختګ کې یې ونډه اخیستې او اخلي یې، د افغانستان د جمهوري دولت او خلکو په استازیتوب له دوی څخه مننه وکړم.

ګرانو هیوادوالو:

په دې لسو کلونو کې زمونږ هیواد د ډیرو اقتصادی، ټولنیزو او سیاسي بحرانونو سره مخ شوی دی چې په لنډ ډول یې بیانوم:

اقتصادی برخه کې: د هیواد اقتصاد باید د لومړی او دوهم پلان په تطبیق سره پرمختګ کړی وای، مګر د کاملی ویجاړتیا لوری ته سوق او د سقوط سره مخامخ شو. ځکه دغه اقتصادی پلانونه د اشخاصو د ذهني غوښتونو تابع شول او د هیواد په پرمختګ کې یې لازم اغیزمنتوب له لاسه ورکړ. اقتصادی حرکت ډیر ورو (کند) شو. د خصوصي پانګې منظمه اچونه رامنځ ته نه شوه. بل پلو ته په دغه برخه کې دولتي پانګه اچونه هم کال په کال په لږیدو وه. د پس انداز حسابونه او په صنعت کې خصوصي پانګه اچونه هیڅ جلب نه شوه. د ساري په توګه د دویم پلان ټوله پانګه (۲۲۰۲۰) میلیارده افغانی وه خو په دریم پلان کې دغه پانګه (۱۹۲۵) میلیاردو افغانیو ته را ټیټه شوه. د دوهم پلان د څو محدودو پروژو تطبیق هغه ددوستو هیوادونو د مرستې په اساس وړاندوینه شوی وه. که چیرې دغه پروژې په یو استثنایي حالت کې ونیسو، د هیواد اقتصاد په دې اخرو لسو کلونو کې د نفوسو

د رشد او د نرخونو د لوړوالي او په مختلفو هيوادونو کې د پرمختګ په تناسب مونږه دغه اقتصادی پرمختګ داسې ګڼو چې ګواکې پرمختګ پرځای مونږ شاته ګامونه اخېستې دي. د داسی وضعی په موجودیت کې نه یوازی د ملي عوایدو په زیاتوالي کې د پام وړ بدلون رانه غی خو ددی عوایدو یو عمده برخه ددی په عوض چې په پانګه اچونه ولګول شي په بوالهوسه کارونو لګیدلي دي.

په لومړي پلان کې خصوصي پانګه اچونه د ټولی پانګی په سلو کې ۹،۷ فیصده تشکیلوله. خو تش په نامه دریم پلان کې دغه ونډه په سلو کې ۷،۲فیصده ته را ټیټه شوه. سره له دی چې د لومړی او دویم پلان په تطبیق سره هیواد کې د اقتصادی موسسو زیربنا او بنسټ کیښودل شو، خو په دی تیرو لسو کالونو کې په صنعتي تولیداتو کې د پام وړ زیاتوالي نه دی راغلی او دکرنیزو محصولاتو په زیاتوالي کې هم په داسی وخت کې د هیواد اقتصاد په کرنه متکی دی په سلو کې ۹۰فیصده د ټولو ملي تولیداتو کرنیزه محصولات جوړوي. خو زمونږ په هیواد کې زړې کرنیزې اړیکې او د وروسته پاتي تولید طرز مسلط دی. د بزګرانو فقر د ملي بازارونو او له خلکو سره د اخېستلو د توان نه موجودیت، د خامو موادو کمښت د دی سبب شوی، چې په دی وروستیو لسو کلونو کې په افغانستان کې په کرنیزه موادو باندې د مالیاتي سیستم د اصلاح له پاره یو اغیزمن ګام نه دی اخېستل شوی، مالیات اوس هم په دولتي عایداتو کې کمه ونډه لري، په ځمکې، ځارویو، کورنیو سوداګرو باندې ډیره کمه مالیه وضع شوې او د اضاقي لګښتونو له پاره پر مستقیمو مالیاتو کې زیاتوالي راغلی دي.

په دی وروستیو کلونو کې د بهرنۍ سوداګرۍ په برخه کې د خلاصو دروازو سیاست عملي شوی. ملی ګټو ته په پام کولو د توکو په وارادولو کې د اړینو او غیرو ضروری توکو تر مینځ توپیر ونشو. او د هیواد د عمده صادراتي توکو په برخه کې په بهرنیو اسعارو باندې هیڅ ډول کنټرول نه و. د بهرنیو اسعارو په مقابل کې د دولت پولي سیاست د خلاص لاس او تور بازار تابع و. ځکه له بهرنیو نماینده ګیو او سوداګرو سره قانوني معامله نه کیده بلکه هغوی ته غیر قانوني امتیازات ورکول کیدل، او د هیواد د عمده صادراتي جنسونو پخوانې نرخونه لوړ شول. په دې ترتیب د هیواد اقتصاد یې ضعیفه او د ویجاړیدو خوا ته سوق کړه.

لنډه دا چې په دی وروستیو لسو کلونو کې زمونږ په هیواد کې ډیره ګډوډي وه. په اقتصادي برخه کې د غولونې لوبه روانه وه، په همدي علت د هیواد اقتصاد ویجاړ، اقتصادي ، صنعتي او ټولنیز پرمختګ ډیر کرار، حتی په ټپه ولاړ وو ..

په ټولنیزه برخه کې:

په تاسف سره باید ووایم چې زمونږ هیواد په فرهنګي او روغتیایې برخه کې په نړیواله کچه په ټیټه سطحه کې قرار لري. په وروستۍ لسیزه کې د افغانستان د خلکو د ژوند سطحه ټیټه شوې ده، ځکه د لګښتونو کچه لوړه شوې او د هر کال په تیریدو سره دا پیټې لا درنیږي ، ځکه نرخونه په چټکۍ سره لوړیږي مګر د ټیټ رتبه دولتي مامورینو تنخوا، او د کارګرانو، اجیرانو مزدوري د بخور نمیر له حالت څخه زیاتوالي نه دی کړی چې فقر، بیکاری، بدبختي او د خلکو در بدری ورځ په ورځ په ټولنه کې زیاتیږی او د خلکو په مینځ کې ناروغي زیاته شوی ده، پوهنه او فرهنګ د سقوط لور ته مخه کړیده، په ټولنه کې مصؤنیت او د قانون تطبیق نشته. په بدل کې د با نفوذه خلکو او لوړ رتبه مامورینو لخوا مطلق العنانی ، ظلم، ستم او استبداد لاشدت پیدا کړی و. چې دولتي دستګاه یې د ویجاړیدو او رسوایې خواته سوق کړې وه.

بیت المال، دهیواد ملي ثروت اود خلکو له مال څخه ناوړه ګټه اخیستل او مصرفول رواج شول. اختلاس، بډې اخیستل، احتکار، قاچاق، ټګي (تقلب) ، سود خوړل ورځ په ورځ زیات او د خلکو په مینځ کې رواج موندلی دی ،له دې کبله زمونږ د ډیری خلکو د ژوند ساحه تنګه شوي وه.

په سیاسي برخه کې:

په دی تیرو لسو کلونو کې د دولت کورنی سیاست په چل، فریب ، سیاسي ټګۍ، د پرګنو په غولونې او تیرایستنې باندې ډډه لګولی، د تهدید له مختلفو شکلونو څخه کار اخیستل، په زور سره د خلکو تحریکول او وحشت ایجادول، یو د بل په وړاندې لمسول، د مختلفو ګروپونو او د خلکو تر مینځ بې اتفاقي، اختلاف او دښمنۍ پیدا کول، سلطنتي رژیم د ځان د پایښت له پاره یو مهم شرط ګڼلو.

د دیموکراسۍ او وطنپرستانو پر ضد د ارتجاعی قوتونو هڅول او تحریکول د تیر منسوخ شوی دولت په کورني سیاست کې لوړ مقام درلود. په خلکو باندې د

فشار او اختناق د سیاست تحمل، د زور، ظلم او بي عدالتۍ څخه ملا تړ، د هغوي کار وه ، خو د مظلومانو فریادهیڅا نه اوریده ، د خلکو په تیره بیا ځوانانو تر مینځ فشار، بي اتفاقي او ملي ضد کارونو ته لمن وهل کیده. د قلابي دیموکراسۍ څخه ناوړه ګټه اخیستل پیل شوې وه. پارلمان په خپلو رایو د دولت ملي ضد پریکړو د تائیدولو په ماشین بدل شو. دوي هم د بیت المال او د خلکو د جیبونو په غارت او لوټولو پیل وکړ، د خلکو حقونه او ریښتني آزادي ورځ په ورځ سلب او عملاً تر پښو لاندي کیدله . زور، ځپل سري او د ځنګل قانون په هیواد باندي حاکم و.

د مخکیني رژیم یوه بله سیاسي ځانګړتیا دا وه چې د بي پلویتوب تر عنوان لاندي یي د استفاده جویي کړنلاره په مخ وړله . په بهرني سیاست کې د آزادي د سیاست په نوم په هره مسئله کې باید د خلکو څخه نظر غوښتنه شوي وای، خو په عمل کې هیڅکله داسي ونشول، او هیڅ مساله کې د خلکو نظر ونه غوښتل شو، دولت تل په بهرني سیاسي کړنلاره کې ریښتني نه و، دوکه، چل او فریب د دوي د سیاست خاصه ځانګړتیا وه، د مظلومانو فریاد او د خطرونو هغه زنګونه چې له هره طرفه اوریدل کیدل په دي ونه توانیدل چې نوموړي رژیم د خپل مغرضانه سیاست څخه واړوي او د هیوادوالو د ژوند دردونکي حالت ته یې متوجي کړي. نور د اصلاح تمه تري قطع شوي وه پرته له دي چې دغه رژیم له مینځه یوړل شي بله لاره پاتي نه وه. مګر هغه دردونه چې له مخکیني رژیم څخه مونږ ته په میراث پاتې دی، له مونږ څخه د درندو دندو د اجرا غوښتنه کوي.

په اقتصادي، ټولنیز او د ژوند په ټولو برخو کې د پام وړ وروسته پاتي والی لیدل کیږي چې د کار او دندو د اجرا په طرز کې هم نیمګړتیا شته. چې ژر باید اصلاح شي. د هیواد اقتصادي وضع ډیره ګډوډه او بي نظمه ده، په ټولنیز ژوند کې هم ډیري او مختلفي ستونزي موجودې دي، دولتي دستګاه له حده زیاته فاسده شوې او په ټولو برخو کې یې بې عدالتي لیدل کیږي، پر ټولنې باندي فقر، بیکاری، ناروغۍ، بیسوادۍ خپل سیوری غوړولی دی. تبعیض، نابرابري ډیري بدې پایلې له ځانه سره راوړي دي. اوس مونږ ته ډیري مهمي ملي دندي په مخکي شته چې باید اجرا شي تر څو نوموړي ستونزي حل شي.

مونږ بايد وګورو چې دا ټولې ستونزې يو ځل حل کولې شو؟ آيا مونږ بايد هغه ټولې ملي دندې چې زمونږ په مقابل کې پرتې دي يو دم اجرا کړو؟ د هغو هيوادونو تجربو ښودلې ده، چې د خپل هيواد د پرمختګ له پاره يې ډيره وارخطايي کړې ده او له هري ممکنې او غير ممکنې وسيلې څخه د وروسته پاتې والی څخه د خپل هيواد د خلاصون په هيله البته يو دم عمل کړيدی. د ټولو چارو اصلاح يو دم يو طفلانه کار او بی نتيجې عمل دی، له دې امله بايد په ډير متانت، ټينګ عزم، دقيق سنجش، د ډيرو امکاناتو څخه په ګټې اخېستلو سره د ټولنې د اصلاح او د خلکو د ژوند د بهبود له پاره پېل وکړو، بايد قدم په قدم د خپلو فعاليتونو د ساحې د پراخولو پواسطه مرحله په مرحله مخکې ولاړ شو. د دندو د بريالیتوب له پاره اړين شرط په اقتصادی، سياسي او ټولنيز ژوند او فعاليتونو کې د اکثريت خلکو فعاله ونډه اخېستل دي

- ګرانو هيوادوالو!

مونږ په داسې مرحله کې قرار لرو چې لاندې پوښتنې او غوښتنې مطرح دي:

- څه کولې شو؟
- له کوم ځايه څخه يې پېل کړو؟
- کومې خواته لاړ شو؟

ددې ټولو پوښتنو د ځواب له پاره بايد له ټولو څخه وړاندې اعلام کړم چې په اوسنيو شرايطو کې د افغانستان د ځوان جمهوريت ضروري او مهمه دنده د جمهوري رژيم د بنسټيزه ستنو ټينګښت، د امنيت، مصئونيت تامينول او په هيواد کې د قانون تطبيق دی، چې پرته له تبعيض او امتياز څخه د ټولو هيوادوالو له پاره سالمی، د ډاډ وړ او ديموکراتيکه نظام رامينځ ته شي. ډير ژر به د نوي اساسي قانون د مسودې د جوړولو او مطالعې له پاره يو کميسون و ټاکو تر څو د افغانستان د جمهوري نوي اساسي قانون د قانوني پراونو د تيرولو او د لويې جرګې له تصويب وروسته به نافذ شي، چې د هغه په تطبيق سره به ريښتني ديموکراسي تامين شي، د افغانستان ځوان جمهوريت په ټولنيز نظام کې د ژورو او بنسټيزو بدلونونو غوښتونکی دی، دولت به د يادو شوو دندو د اجرا له پاره د لاندې چارو او دندو په اجرا کې ډير کوښښ وکړي.

ملي حاکمیت

د خوښۍ ځای دی چې ځوان جمهوریت د افغانستان د اکثریت خلکو د ښه ملاتړ څخه برخمن دی او د هغو د ګټو استازیتوب کوي په نړۍ راتلونکي کې به جمهوریت د اساسي قانون پواسطه کوم چې نافذیږي د دولت د دري ګوني قوتونو تفکیک به وشي. او د خلکو د قانوني ګډون او ټاکنو پواسطه به قانوني ثبات رامنځته شي. جمهوري دولت د ګران هیواد افغانستان نه د دفاع، د ځمکنۍ تمامیت، د هیواد د ازادي ساتل او د حاکمیت د ټینګښت له پاره کومه چې د دولت سیځلي دنده ده، د نړیوالو پواسطه په سیمه کې د قواوو اندول ته په پام به د هیواد د دفاعي ځواک پیاوړي کړي زمونږ ځوان پوځ نور د جمهوریت پوځ دي.

ګرانو هیوادوالو:

اجازه غواړم او په صراحت سره اعلاموم د افغانانو او په ځانګړي توګه د اسلامي رینښتني ترقي غوښتونکو هیلو سره سم او د نوي عصر د غوښتنو په پام کې نیولو سره د افغانستان ځوان جمهوري دولت د بنیادي اصلاحاتو په لور به د لوي خدای (ج) په مرسته له وارخطایي، افراط او تفریط او لغزش پرته په ډیر جرت سره پرمخ ولاړ شو. مونږ خوښ یو چې په دي تارخي مرحله کې د افغانستان د جمهوري دولت دندي د ټولنیزي نابرابرۍ، فقر، اقتصادي وروسته پاتي والي چې له ډیرو پیړیو راهیسي زمونږ په هیواد کې شتون لري، ختمول، د سیاسي او اقتصادي استقلال پر ټینګښت برلاسی او ور رسیدل دي.

جمهوري دولت کې چیري د ټولنیزي پرمختیایي مبارزي پر مهال د یو پیاوړی ملي اقتصاد په ایجاد کې بریالي نه شي، سیاسي استقلال او ملي حاکمیت له خطر سره مخ کیږي. د ملي اقتصاد د ایجاد له پاره چې په نوي عصري تکنالوژۍ او ساینس باندي متکي وي. نو لازمه ده چې یو لړ اقتصادي او ټولنیز ژور بدلونونه رامینځ ته شي. دولتي سکتور باید ټینګ او تکامل وکړي. په اقتصادي، سیاسي او ټولنیزو برخو کې دیموکراسي پلي او په هیواد کې باید د ملي صنایعو بنسټ کیښودل شي. یوازي رینښتیني انقلابي بدلونونه کولای شي په هیواد کې ملي حاکمیت ټینګ او د خدای (ج) په مرسته به وکولای شو چې د اقتصادي او ټولنیزو پرمختګ په لور موثر ګامونه واخلو.

ګرانو هيوادوالو!

د دي درندو ملي دندو اجرا ايجابوي چې په دی خطرناک او حساس پړاو کې ټول ملي او مترقي ځواکونه او وطن پالونکي طبقات په يو پراخه جبهه کې د هيواد د ځوان جمهوريت تر رهبرۍ لاندې متحد شي، د خداي (ج) په فضل د نووا و بنسټيزو اصلاحاتو عملی کول، د نوي، قوي او مترقي افغانستان جوړښت، د وطنپالنې له شور او زوړه څخه په ډکه روحيه، زړورتيا او پوره ډاډ سره، د ګران هيواد افغانستان ځوان جمهوريت په انقلابي ولولو سره د راتلونکي په لور، د لوي او مهربان خدای (ج) باندي په توکل او مرسته مخ په وړاندي ځي...

مذهب زنده دلان خواب پريشاني نيست
از همين خاک جهـان ديگر ساختن است
زنده و جاويدان بـــــــاد افغانستـان
سربلند بـــــــاد مردم افغانستـــان
بر افراشته باد بيرق جـــــــمهوري [21] م م ۵۵۰ ـ ۵۲۰

خلکو ته خطاب چې د نوي دولت سياسي کړنلاره وه د ۱۹۷۳ ز کال د اګست په ۲۳ نيټه، ماښام د کابل راډيو څخه خپره شو د ليکنې ميتود او اساس يې د خلق ديموکراتيک ګوند د برنامې سره ډير و توپير نه درلود چې بنيادي اصلاحاتو لکه د نوي اساسي قانون تصويب، ديموکراتيکو حقوقو پراختيا، د رشوت او فساد پرضد مبارزه، دولتي کارونو څخه د پاچا کورنۍ د غړو لاس لنډول، د ځمکو ويشل، د معارف، سواد زده کړه او روغتيايي خدمتونو عامول وعدي ورکړي چې د يوي پاکې اداري زيري يې ورکاوه.

د دي وينا خپريدلو خلک په انديښنه کې واچول. ځکه چې دده په خوا کې د پرچم د جناح يو شمير غړو له ده سره همکاری درلوده او د حکومت په مهمو څوکيو کې په دندو ګمارل شول، د خلق جناح هم دده حمايت او تائيد کړي و..

د سـردار محمـد داود خـان ملګـرو فکـر کـاوه چـې د افغانسـتان د خلـق ديموکراتيک ګوند اتحاد د داود خان سره موقتي بڼه لري، خو کله چې نومورې د خپل واک ستنې ټينګې کړي پرچميان بـه لـه دولتـی څوکيـو څخـه ليـري او د هغـه پـر ځای به خپل دوستان او ملګري مقرر کړي.(۳۳ م ۲۸۵)

نوموړي وينا چې د ۱۳۵۲ لمريز کال د وږي د مياشتي په لومړي ورځ د راديو افغانستان نه خپره شوه د جمهوري دولت د ټولنيزو، سياسي، اقتصادي او فرهنګي چارو د سرته رسولو کړنلاره وه. دغه د جملو او کلماتو په لحاظ يو مغز نه وينا وه. خو په عمل کې د دي وينا د پلي کولو توان له جمهور رئيس او د هغه له دولت سره نه وه. د هغه په خپله وينا کې د جمهوري انقلاب په تاريخي ضرورت باندي ډير ټينګار شوی وه. او د ۱۳۴۳ لمريز کال د اساسي قانون ديموکراسي يې يو قلابې ديموکراسي وبلله او وويل چې نوموړي ديموکراسي زمونږ د خلکو ژوند له خطر سره مخامخ کړي وو. نو ځکه د هيواد ځوانانو دا انقلاب وکړ ده په تيری ديموکراسي باندي په سياسي او اجتماعی لحاظ ډير انتقادونه وکړل او د پارلمان فعاليتونه يې د شخصی استفادی وسيله و بلل.

سردار محمد داود خان په خپله وينا کې د اداري د پاکوالي، د برابرو حقوقو د تامين، د ملي ازادي او سالمي روزنې له پاره د زمينې برابرولو وعدی ورکړي وي، د ملي مسالي تر عنوان لاندي په افغانستان کې ټول ميشت قومونه ورونه او د هغوي ژبې يې برابری و ګڼلي او هيڅ ته د برتری حق نه وو ورکړل شوي. د سوداګري، پولي، مالي او د بهرنې سوداګري چاري بايد د دولت د لارښوونو او اوامرو تابع وي. د کرنې د پرمختيا او عصری کولو، د کار د شرايطو د ښه والي او عمومي ترقۍ ټينګي وعدي ورکړي وې په بهرنې سياست کې د ګاونډيانو سره د ښو اړيکو او روغی هيله څرګنده کړي وه. (۳۳م ۲۸۵)

دي وينا په هيواد کې د رونې اندو هيلي د هيواد د ابادي او پرمختګ په اړه زياتي او د ديموکراسي پلي کيدو ته اميدواره کړل. خو په اخير کې ملي رهبر په خپل عظمت کې غرق او د ګوند په جوړولو کې دده شاو خوا ناپاکه او سستو عناصرو ونيوله، چې دده په نوم يې ډيرې ناوړه کړنې سرته ورسولي، د پاکستان په لمسون د پښتونستان د مسالي پر سر لويديځه نړۍ د هغوي په سر کې د امريکا متحده ايالات د افغانستان په اړه بې اعتنا او اړيکي يې سستي شوي چې شوروي اتحاد ددي خلا څخه ګټه واخيسته او په خلاص مټ يې د افغانستان په کورنيو چارو کې لاس وهنه پيل کړه تر څو چې يې په ۱۹۷۸ ز کال د ډسمبر په ۲۷ کې نظامي يرغل وکړ او د ډيرو وينو تويولو وروسته ناکام او وتلو ته مجبور شو.

کورنۍ سیاست

۱ ـ له ۱۳۵۲ څخه تر ۱۳۵۵ لمریز کال پورې :

سردار محمد داود خان د ۱۹۷۳ کال د اګست د ۲۳ نېټې وینا (خلکو ته خطاب) کې د کورنۍ او بهرنۍ سیاست لوري په ډاګه کړ . نوموړي پر پخوانۍ رژیم د نیو کو تر څنګ د هېواد په اقتصادي ، ټولنیز او سیاسي ژوند کې د ټولو خلکو د ګډون پر بنسټ په تولنه کې د سمونونو « اصلاحاتو » له راوستلو بر سېره په لومړي پړاو کې د جمهوریت د بنسټو نو د ټینګولو ، د خلکو د د یموکراتیک ژوند د سمبالتیا له پاره د شرایطو ، قانوني ځواک د ضمانت او رېښتنې ولسواکي د رامنځته کولو له پاره د نوي بنسټیزه قانون د جوړولو چارې په ګوته کړې . خو په دې کړنلارو کې د وینا (بیان) سیاسي غونډو او سیاسي ګوندونو د جوړولو حق په سترګو نه لېدل کېده . (۴۲ م م ۱۳۹ ـ ۱۴۱)

د جمهوري نظام فعالیتونه د هغوی د هغو وعدو او د ډیموکراسۍ د غوښتنې دادعا برخلاف چې په خپلو رسمي اعلامیو ، فرمانو نو او اساسي قانون کې ترې پوره یادونه کړې وه یوازې د جمهور ریس د نظر او ارادې مطابق سرته رسېدل ځکه د جمهور ریس او رهبر خبره پرته له کوم خنډ څخه تل د قانون په څېر پلې کېده ، اداري کار کوونکو د ځان د بقا له پاره هم د سردار محمد داود خان درناوي کاوه . ده به په خپله اجرائیوي څانګو ته هدایت ور کاوه او راپور به یې ترې اخسته خو بیاهم اجر اتو یې د ملي ګټو سره سمون درلود .او دده هره کړنه د هېواد د پرمختګ لپاره وه . د سردار محمد داود خان په اند افغاني ټولنه د فرهنګ او تمدن له مخې وروسته پاتې او د پوهې کچه یې ډېره ټیټه ده . هغه سیاسي ګوندونه او سیاسي کړۍ چې د هېواد په مختلفو سیمو کې فعالیت کوي مناسبه سیاسي تجربه او هم د یو پر مختللي ، مترقي او پیاوړي افغانستان د جوړېدو له پاره یو مثبته او معقوله کړنلاره نه لري ، نوموړی په خپلو مامورینو بې اعتماده و او د هغوی د ناوړو ګټو او بدې اخبستلو په اړه اندیښمن و ...

نوموړی په دې نظر و چې یوازې په سیاست او اداره کې د نورو د نظر او رایې شریکول ګټور دی خو د دي ترڅنګ د هغوی عملي شریکولو د تشنج او ګډوډي او موخې ته د رسېدو په لاره کې ناکامۍ لامل ګرځي . ده په اداره کې د ځانګړي لارې

پیروي کوله چې د افغانستان د پر مختګ له پاره یې د خپلو نظریاتو تحمیل او زړه سو اندې د یکتاتوری تطبیق و . (۲۱ م ٥٦١)

سردار محمد داود خان غوښتل چې په هېواد کې اقتصادي پرمختګ وده چټکه کړي او د ټولنیز ژوند په ټولو برخو کې پرمختک له پاره زمینې برابرې کړي ، ځکه هغه هیله در لوده تر څو افغانستان د سیمې او نړۍ د هیوادونو په څیر ، په ډېر لږ وخت کې پر ځان متکي هېواد باندې واوړي .

لوموړی هغه (داود خان) په افغانستان کې ټول مېشت قومونه پرته له امتیاز څخه افغان یاد کړل . قومي او محلي تخلصونه لیکنه او د تابعیت په تذکره کې ئې د پښتون، هزاره ، تاجک رسما منع اعلان کړل ، هڅه کېده چې افغاني ناسیونالېزم (ملت پالنه) رواج شي تر څو د پردیو د ایدالوژي د واوردیدو مخه ونیسي او دا تشه ډکه کړي . داود خان هم د ملت پالنې په ایډیالوژي او ټولنیز ، اقتصاد باندې معتقد و . نورو ته به یې دا توصیه کوله باور ولري هغه انسان چې ایمان او مسلک ونه لري هیڅکله به خپل هیواد او ټولنې ته په اوس او راتونکي کې د ګټور خدمت جوګه نشي (۲۱ م ٥٦٣)

سردار محمد داود خان دخپلې وینا د ریښتینولي او پلي کولو له پاره د بیمې شرکت او بانکونه ملي اعلان کړل . د ځمکو د اصلاحاتو له پاره یې دوه قانونه (د ځمکو د اصلاحاتو او مترقي مالیاتو) تصویب کړل . ددې قوانینو په اساس شخصي ملکیت اندازه (٤٠) جریبه اوبه لرونکي ځمکه چې له (۲۰) هکتاره سره برابره وه او (۲۰۰) جریبه وچه (للمي) ځمکه چې (۲٤٠) هکتاره سره برابره وه وټاکل شوه او په دې قوانینو کې پربکړه شوې وه چې زیاتې (اضافه) ځمکې دې د ځمکوالو څخه په مناسب او عادلانه قیمت واخیستل شي او د دې ځمکو قیمت دې په (۲٥) کلونو په موده کې د قسط په ډول ورکړل شي . بیا دې ځمکې پر بې ځمکو بزګرانو باندې په اقساطو وپلورل شي د مترقي مالیات ور کړې تر څو په خپله ځمکوال د ځمکې پلورلوته اړ ایستل ځکه د ځمکې حاصلا تو دغه مالیه نه پوره کوله . (۲۱ م ٥٦٣)

د دې قانون له نافذېدو وروسته د ځمکو د اصلاحاتو پر مهال یوفرمان صادر شو چې د ځمکو د اصلاحاتو پر ختمیدو پوري هیڅوک کرنیزه ځمکه پلورلي نه شي په هغه وخت کې په افغانستان کې د ځمکو د مترقي مالي تطبیق او عملي کېدل

کېدونکی و . خو د دې کار له پاره لومړی د ملکیتونو د ثبت د ادارو اصلاح ته سخته اړتیا وه او هم ځوان ولسوالا ن باید نه ستړې کېدونکي کار وکړي خو داسي ونه شول ځکه یو شمېر ځوان ولسوالان د خلق دیموکراتیک ګوند د پرچم جناح غړي او هو اخوان وو .. چې فیض محمد او ذبیح الله زیارمل لخوا په دندو وګمارل شول . ذبیح الله زیارمل هم د کورینو چارود وزارت د قلم مخصوص مدیر په توګه دنده اجرا کوله . او جیلاني باختري د کرنې په وزارت کې مقرر و . ځوانو ولسوالانو غوښتل چې ډېره ژر د ملکانو او ځمکوالو نفوذ له مینځه یوسي تر څو د خپلې ایدیالوژي سره سم ټولنیز عدالت را منځ ته شي . خو د ځمکو د استملاک په نتیجه کې ځمکوال زیانمن او داود خان د نفوذ خاوندانو او ملکانو نفوذ کم او په سیاسي ژوند کې یې شاته کړل ، پر ځای یې تحصیل لرونکي ځوانان په کار وګمارلو او په خواکي یې سردار محمد داود خان هغه پخواني مامورین چې له ده سره ملګري وو او (۱۰) کاله په کورناست او یا یې د ده د صدراعظمي پر مهال له ده سره کار کاوه که څه هم د هغو سن د تقاعد حتی د جبري کار له اندازې څخه اوښتي و . هغوی یې بېرته د جمهوریت په کابینه کې مقرر کړل لکه جنرال محمد اصف سهیل د مطبوعاتو ریس په ترتیب سره د پیکنګ د سفارت څخه راغلی و د تهیې ریس او جمهوریت د روغپانې د مسول په توګه مقرر کړ .(۲۱ م ۵۲۴)

سردارمحمد داود خان په دولتي دستګاه کې د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند په تیره د پرچم اړ خ نفوذ زیا ت و. نومورې غوښتل چې له هغوی نه په خپله ګټه کار واخلي برعکس د خلق دېموکراتیک ګوند غړو غوښتل چې خپل نفوذ په نه احساسېدونکي ډول زیات کړي کله چې داود خان د دوي د هیلې سره سم کار ونه کړ نو په کورنیو چارو کې لاسوهنه پیل کړه ده هم دخپلې دولتي دستګاه په تصفیه کولو کې اقدام وکړ دا کار یې له خپلې کابینې څخه پیل کړ چې د کورنیو چار وزیر فیض محمد ، دسرحداتو وزیر پاچا ګل وفادار ، د کرنې وزیر غلام جیلاني باختري او دمخابراتو وزیر عبدالحمید محتاط یې له دندو څخه لیرې کړل پر ځای یې عبدالقدیر نورستاني د کورنیو چاروزیر ،عبداکریم عطائي د مخابراتو وزیر،عزیزالله واصفي د کرنې وزیر او پوهاند عبدالقیوم یې د سرحداتو وزیر په توګه وټاکل لږموده وروسته د صدراعظم مرستیال محمد حسن (شرق) او نعمت الله

پژواک چې د پرچم د اړخ غړي وو له دندو څخه لیرې او حسن شرق په جاپان کې د سفیر په توګه مقرر کړ. (۲۱ م ۵۲۴)

سردار محمد داود خان د نوو ټاکنو او لیرې کولو سره ظاهراً دولتي دستګاه تصفیه کړه خو هغه ددولت په ټیټو او منځنیو پوړونو (سطحو) کې د هغوی نفوذ او موثریت ته پاملرنه ونه کړه چې ددي ګوند غړو د خپل ګوند نفوذ او موقیعت د ټینګولو له پاره ترې ګټه واخیسته. بل پلو ته ښاغلي داودخان د پورتنۍ تصفیې وروسته په پوځ او پولیسو کې د افغانستان دخلق دېموکراتیک ګوند د غړو د لیرې کولو څخه ډده وکړه او دا کار یې د ځان له پاره خطر ګڼلو چې وروسته بیا د داودخان واکمني ته همدغو ټیټ رتبه پوځي افسرانو د پای ټکی کېښود.

کله چې سردار محمد داودخان په هرات کې د وینا پر مهال د خلق دېموکراتیک ګوند او دهغوی ایدیالوژي سره مخالفت ښکاره کړ. دګوند رهبري او شوروي اتحاد دواړه په دي پوه شول چې داودخا ن د مارکسیسیم سره مخالف دي دشوروي اتحاد په کوښښ دواړه جنا ح (خلق او پرچم) سره یو ځای شول. سلطان علي کشتمندد خلق ددیموکراتیک ګوند سره د سردارمحمد داود خان د اړیکو په اړه داسې وایي: «رابطه حزب با محمد داود خان بیشتر یک رابطه اي اگر بوده باشد تا حدود معیني ولي رابطه ذهني وفکري نه بوده و هیچ گونه قرارداد در میان وجود نداشت و بعداً وقتي محمد دادو خان جمهوري را اعلام کرد وبه حاکمیت رسید باز هم رابطه میان حزب دیموکراتیک خلق ومحمد داود بیشتر یک رابطه رسمي بود با یک تفاهم معین متقابل با وجود همکاري هاي محمد داودوحزب دیموکراتیک نه بسیار با سیاستهاي حزب موافق بود ونه نسبت به همه رهبران خوشبین. (۲۸ م۱۷۵)

په دې اړه عبدالکریم عطایي داسي نظر لري: «د جمهوري دولت له اعلانولو وروسته دچنګاښ د (۲۲) نېټې د پاڅون د مشر په هره وینا کې پردې ټینګار کیده چې کین اړخي عناصرو له خپلو دندو څخه ګوښه شي او دا د دې ښکاره ثبوت دی چې ښاغلي جمهور رئیس او جمهوري دولت له هېڅ یوې ډلې سره هم لاس نه دی یوکړی د ولس دښمنانو چې کله ځان په خطر کې ولید د دولت پر خلاف به یې هر ډول تخریبي فعالیتونه سرته رسول.[۳ م۴۰] او په دې اړه ظاهر طنین داسې وایي: «ما په خپله له جمهور رئیس محمد داود خان نه په ۱۹۷۲ زکال په یوې مصاحبه کې پوښتنه

وکړه خلک وایي او اوازه ده چې د ۱۳۵۲ لمریز کال دچنګاښ د ۲۲ (۱۹۷۳ زکال د جولاي د ۱۷) مې نېټې د پاڅون پر مهال ستا او دخلق دیموکراتیک ګوند تر مینځ یو پټ تړون موجود دي آیا داواقیعت لري؟ داود خان وویل: چې خدای (ج) شاهد دی چې دا خبره هېڅ واقیعت نه لري نه په پټه او نه په ښکاره زما او د هغوی تر مینځ کومې اړیکې نشته .(۲۸ م ۱۷۴)

له پورتنیو څرګندونو څخه داسې نتیجه اخلو چې سردار محمد داود خان له واکمنۍ مخکې او د واکمنۍ پر مهال له هېڅ یوې سیاسي ډلې سره اړیکې نه درلودې خو په کومه اندازه چې دافغانستان د خلق دېموکراتیک ګوند څخه ویریده . همغه اندازه د اسلامي نهضت (اخوانیانو) څخه هم ډاربده .ددواړو مقابلې ته یې تیاري نیوه ځکه له دې دواړو (خلق دیموکراتیک ګوند او اخوانیانو نهضت) څخه د جدي خطر احساس کېده . ددغو دواړو قوتونو سیاسي واک ته د رسېدو امکانات زیات و ځکه له یوي خوا د شوروي اتحاد او بل لوري د پاکستان اوعربي هیوادونو ملا تړ څخه برخمن وو. داود خان د دواړوخواو د ضعیفه کولو نیت درلود ،تر څو دده په مقابل کې دمخالفت توان له لاسه ورکړي ځکه ده (داودخان) د هېڅامخالفت نشو زغملی ،هڅه یې کوله چې خپل مخالفین له مینځه یوسي دده همدې کړنلارې دده مخالفین لا زیات کړل.

ښاغلې هارون وایي : ((ځوان جمهوري سیاست پراختناق او پولیسي نظام باندې ولاړ و د جمهوریت مخالفت او پر هغه باندې انتقاد جرم بلل کېده او سخته سزا یې درلوده چې له جمهوریت سره مخالفت په نوم ډېر کسان وټکول شول .(۱)م۹۲)

نوموړي د اګست د ۲۳ نېټې په بیانیه کې دیو لړ ټولنیزو اقتصادي بدلونونو او اصلاحاتو وعده ورکړې وه خو د ۱۳۴۳ لمریز کال قانون یې لغوه اعلان کړ او دمرکزي کمېټې لخوا یو حکم صادر شو چې ددې حکم پواسطه دمخکینۍ مقننې قوي صلاحیتونه مرکزي کمېټۍ او د پاچا صلاحیتونه رئیس جمهور پورې اړه پیدا کړ.

ښاغلي حسن شرق هم د داودخان دا سیاست چې مخالفین یې نه پرېښودل په غیرمستقیم ډول تائیدوي ، لیکي : ((د سردارمحمد داود خان د هدایت سره سم مولوي سیف الرحمن د تورن نظر محمد له خوا تر څارنې لاندې ونیول شو. ځکه داود

خا ن فکر کاوه چې مولو ي سیف الرحمن په پټه د پوځي افسرانو سر ه ګوري په ځانګړي ډول د دفاع وزارت مرستیال جنرال خان محمد سره د هغه اړیکو لرل دده اشتباه نوره هم زیاته کړه ۰د کورنیو چارو وزارت د پولیسو او ژاندارم د قوماندان عبدالقدیر تر مشري لاندي د شکمنو اشخاصو څارنه نوره هم سخته شوه دوي وتوانېدل چې د جنرال خان محمد د خدمتګار په وسیله د هغو کسانو غړونه ثبت کړي چې د هغه کورته تلل . د ۱۳۵۲لمریز کال د وړې د میاشتې په ۳۱ نېټه د جمهوري ریاست ددفتر د بیړنۍ اطلاع له مخې د مرکزي کمېټې ټول غړي جمهور رئیس (محمد داود) خپل حضورته وغوښتل ، د جمهور رئیس حضور ته د رسېدلو وروسته موضوع په اړه اوږدې څرګندونې ورکړې او وې ویل (ورونو دیوې موثقې اطلاع او لاس ته راغلو اسنادو په اساس نن شپه دوه بجې مخالفین د پخواني صدراعظم محمد هاشم میوندوال او مرستیال خان محمد ترمشرۍ لا ندې د جمهوري نظام د را پرزیدو له پاره وسله وال قیام کېږي ما غوښتل چې تاسې خبرکړم او ستاسې نظریات له ځان سره ولرم). د غونډې په پای کې پرېکړه وشو چې جمهوري غوښتونکي دې ټولو قطعاتو کې پټ اولومړۍ درجه احظارات عملي کړي .))[۲۲م ۱۷۰] سردار محمد داود خان هېڅ ډول مخالفت نشو زغملي او د واک په ټوله موده کې یې خپل مخالفین له څوکۍ څخه لیرې یا بندیا ن کړل

۲ _ له ۱۳۵۵ _ ۱۳۵۷ لمریز کال پورې:

د سردارمحمد داود خان د دوهم ځل ټاکنې وروسته د ټولنې په ټولو برخو کې تقریبا د وړې فضا حاکمه شوه هېڅا نشو کولایی چې د حاکم نظام د سیاسي کړنو په خلاف خپل نظرڅرګند کړي نشرات سانسور او مطبوعاتو یوازې د دولت ورځني فعالیتونه هغه هم مثبت او یو طرفه نشرول ، د ټولو ګوندونو فعالیتو نه بند شول یوازې د ملي غورځنګ ګوند چې دداود خا ن تر لارښوونې لاندې یې فعالیت کاوه او د ده ریاست په وخت کې جوړشوی ود فعالیت قانوني اجازه درلوده .او خپلو پلویانو جذبولوته یې ځانګړې پاملرنه کوله .

سردار محمد داود خا ن په دې نظر و چې په اوسنیو شرایطوکې باید یوازې اقتصادي او ټولنیز حالت ته ډېره پاملرنه وشي ځکه سیاسي دیموکراسي له اقتصادي او ټولنیزې ودې پرته امکان نه لري خو د اقتصادي فعالیتولارښوونه باید

د دولت په لاس کې وي انارشیزم څخه د مخنیوي له پاره پکار ده چې تر څه وخته پورې یوازې یو ګوند فعالیت وکړي او ډېرو خلکو غوښتنې په نظر کې ونیسي خو دا په دې معنی هم نه ده چې تل به مخالف ګوند مجود نه وي .ځکه د مخالف ګوند له موجودیت پرته دیموکراسي معنی نه لري . (۲۱م ۵۲۱)

نومورې د پورتنیو دلایلو په نظرکې نیولو سره یو انقلابي ګوند جوړ ، خومخکې له دې چې ددې ګوند اساسنامه او بر نامه جوړه شي د ځینو خود غرضه اشخاصو له خوا د خپلوځاني او شخصي ګټو خوندیتوب له پاره جلب او جذب پیل شو. په دې لړ کې هغه رونړ اندوځوانانو چې دګوند د غړیتوب څخه سر غړونه کوله پرتهدیدولو سر ببره په تور لست کې شاملېدل خو کله چې داود خان په دې کار خبر شو ډیر ژرې د ملي راډیو له لارې اعلان وکړ چې دملي غورځنګ په ګوندکې غړیتوب د هېڅا له پاره جبري نه ده. د ملي غورځنګ د تاسیس او اجازې په اړه د اساسي قانون په (۲۴) مې ماده کې داسې ذکر شوي وه : ((دافغانستا ن دخلکو د وخت د سیاسي او ټولنیز غوښتنوسره سم تر هغه پورې چې دوی په طبعي ډول رشد ته نه وي رسېدلي په هېواد کې به یو ګوندي سیستم هغه هم د ملي غورځنګ د لارښوونې لاندې (چې نومورې ګوند ۱۳۵۲المریز کال د چنګابښ د ۲۲مې نیټې د انقلاب بنسټ ایښودونکي) ټینګ وي . نومورې ګوند د۱۳۵۲ل کال د چنګابښ په (۲۲) مې نېټه تشکیل اوفعالیت یې پیل کړ . (۲۱م ۵۲)

د ملي غورځنګ رهبري د هغوی کسانو تر نفوذ لاندې راغله چې غوښتل یې په ګوندکې دغړیتوب او فعالیت له مخې ځا ن سردارمحمدداودخان ته ځان وفادار وښیي دا کار ددې لامل شوچې دګوند نفوذ له دولتي دستګاه څخه بیرون نه شواو په نورو او لسي کړیواوقشرونوکي نفوذ و نه شو کړاي .د ملي غورځنګ ګوند د دې له پاره جوړ شو چې دولتي ستنې ټینګې کړي خو برعکس هغه یې ولړزولې. ځکه هغه لوړ رتبه مامورین چې ددې ګوند غړي ووددې په ځای چې خپلو دندواو مسولیتونوته متوجه شي پریو بل د مخکي کید واو دمقام د تر لاسه کولو له پاره یې مبارزه پیل کړه.

سردارمحمد داود خان دخپل حکومت په اخرو وختونو کې غوښتل په کورني سیاست په تېره بیا په کابینه او د دولت په لوړو پوړو چارواکو کې بدلون را ولي .ده

په کابینه کې د چپیانو شمیر کم کړ او پر ځای یې د ملي ګټو پلویان او ده ته ریښتني وفادار کسان مقرر کړل ځکه په کابینه کې د چپیانو (د افغانستان خلق دیموکراتیک ګوند غړو خصوصا د (پرچم اړخ) دموجودیت له امله تل اسلام پالو ګوندونو پر داود خان سختې نیوکې کولې داود خان په دولت کې د وزیرانو په کچې سر ببره په منځنیو رتبو کې مقررو چپې عناصر دندې هم محدودې کړې خو دا بدلون یې له وزیرانو را پیل کړ. د کورنیو چارو وزیر فیض محمد پر ځای عبدالقدیر نورستاني د کورنیو چارو د وزیر په توګه او فیض محمد یې د پاچا ګل وفادار پر ځای چې په کور کې ناست و د سرحدونو وزیر په توګه، د مخابراتو د وزیر عبدالحمید محتاط پر ځای یې عبدالکریم عطائي او د جیلاني باختري پر ځای یې عزیز الله واصفي د کرنې د وزیر په توګه، محمد حسن شرق یې هم د صدارت د مرستیالي له څوکۍ څخه لرې او په توکیو (جاپان) کې د سفیر په توګه او په عوض یې سید عبدالله د مالې په وزارت سر ببره د صدراعظم د مرستیال په توګه مقرر کړل.(۷ م م ۲٤٤ او ۲٤٥)

سردار محمد داود خان د دې بدلونونو سر بیره به تل په خپلو ونیا کې پرله پسې ټینګار کاوه چې په افغانستان کې هېڅ ډول وارداتي مفکوره او ایدیالوژي د منلو وړ نه ده د هغه دا ډول څرګندونې او موقف په هېواد کې د چپې عناصرو د خفګان او تشویش سبب شو ددې پورتنیو بدلونونو په اړه د افغانستان د دیموکراتیک جمهوریت ریس او د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند عمومي منشي نورمحمد تره کي د ثور د (۷) نیټې د بدلون څخه وروسته د ۱۳۵۷ لمریز کال د ثور د میاشتې په (۱۹) مه نېټه په خپله وینا کې داسې وویل :((محمد داود له یوې لنډې مودې څخه وروسته له دولتي دندو څخه ملي او مترقي عناصرو په لرې کولو سره په عملي توګه د سلطنت غوښتونکو او نښې اړخو عناصرو سره اتحاد وکړ او د بهرني ارتجاع په خدمت کې یې قرارونیو. په حساسو دولتي څوکیو کې یې د زړې سلطنتي دستګاه پلویان وګمارل....)) (۷م ۲٤٦)

ځینو خلقیانو او پرچمیانو ته د سردارمحمد داود خان له خوا د دندو د سپارلو موخه دا وه چې د رونې اندو تر مینځ د نظر یووالی او همکاري جلب او ټول په ګډه وطن پالنې په روحیه د هېواد په اقتصادي او ټولنیز پرمختګ کې ونډه واخلي...

ملي بيرغ او ملي سرود :

په ۱۹۷۳ ز کال کې سردار محمد داود خان د ارګ دمانۍ مخې ته چې په زرګونو خلک حاضروو ملي بيرغ پورته کړ . نو موږي بيرغ تور ، سور ، او زرغون رنګ درلود ، خو په نښان کې يې بدلون راغلی و چې په نښان کې د محراب او منبر پر ځای د* هما مرغه څيره ځاي شوې و چې په خلاصو وزرونو هوا ته د الوتلو په حال کې معلومېږي

*د هما مانا مبارکه (فرخنده) ده يو لاشه خوړونکي الوتکه ده او يو لوي شاهين ته ورته ده . دهما د بدن ځانګړي جوړښت دا له نورو لا شخوروڅخه جلا کوي ، دهما وزونه پلن ، اوږده اوکونج لرونکي دي ، اوږده تورنګه لکي لري . د شاه وزرونه او لکي يې تور ، ايري ډوله او سر يې ټول نخودي ، د سترګو څلور خواويا و ماخوکه يې تور رنګ لري . د ماخوکه لاندي لکه د ږيري په څير څو تاره تو ويښته لري نس يې نارنجي زيړ او ټټر يې نارنجي رنګ لري ، چې د تورو وزرو سره يې تضاد لري . ددي الوتونکي چرګوړي توره سره غاړه لري .

د هما دبدن اوږود والي يو متر ته رسيږي . اوعموماً په غرنيو سيمو کې ژوند کوي او په سختو ګرنګونو کې ځانته ځاله جوړوي . دپخوانيو خلکو په اند دا الوتوکې د انسان د ښه بخت او سعادت لا مل ګرځي د هغوي په اند هما چې د ګوربت (عقاب) د کورنۍ غړي دي چې سيوري د هر چا په سر ولويږي هغه نيکمرغه کيږي . فردوسي په شاهنامه کي د يو بيرغ (درفش) څخه يادونه شوي ده چې هما پري انځور شوي وه او هغه يې دبيرغونو مور بللي ،

دا نښان د ډېرو په نظر ښه و خو بهرنيو دښمنانو مذهبی عناصر راوپارول د قندهار ښار څلورلارې کې يو ملا په لوړآواز وويل : ((مسلمانانو وګورئ چې نوی دولت د محراب او منبر پر ځای يو مردار خور ټپوس ودرا وه)) داسې تبليغات ډېر زيات شول د حکومت استخباراتي شبکو تعقيبول د خلکو ذهنيتونه ورځ په ورځ ياغي کېدل ، دولت اعلان وکړ چې د پوځ په بيرغ کې بدلون نه دی راغلی او د عقاب نښان يوازې په ملکي برخه کې رسميت لري خو د دښمن تبليغاتو عامه فکرونه دومره مسموم کړي و چې سردار محمد داود خان يې د اسلام نه مخ ګرزونکو په نوم يادکړ . (۳۳ م ۲۸۸)

دغه بيرغ په لوړ ځاي ځړول کيده چې ټول خلک يې ووينې ، هخا منشيانو په وخت کې هم د هما بيرغ موجود و پر شاهي چتر د هما انحور ايستل شوي وو . (۵۱ م ۲۴)

هما په زدشتي افسانو کې د (ساينا) يا (سيمرغ) په نامه يادشوي او ددي الوتکی په صفت کي ليکي .

هما از همه مرغان از آن شرف دارد استخوان خورد و جانور رئيس سازارد

رحمن بابا هما په خپل شعر کي داسي يادوي .

هر مرغه په خپله جاله کي همادي که کارغه که منګيرک او که قنس

ځيني هغه ټپوس (کرکس) ګڼي چې مردار خور دي د ځينو لخوا ورته د سعادت الوتوکی هم ويل شوي دي ، او وايې د هغه سيوري چې دهر چا په سر ولويږي هغه پاچا يا شتمن کيږي او دهايون لغت هم د هما نه اخېستل شوي

دي چې همدا مانا لري . دا چې خلک د مننې په وخت کې يو بل ته وايي « خداي د ستا سيوري له ما له سره نه کموي .» اشاره همدې ته ده .

حميد ماشو خيل وايي .

طلبوه سرفرازي په سرکوزي کې　　را کوزيږي په هډوکي هما ښکته

رحمن بابا د هما په هکله وايي :

څه عجب دي چې هما يې په دام نښلي　　هر صياد څخه چې دام دي داخلاص
ستا دباغ اوښ زاغ زما هماي دي　　په نظر ځما هماي ستا دباغ ښ زاغ
څه بزرګي به يې د باز و دهما وي　　زبانی زکر که سل رنګ کا خراړه
د هما په څير طمعه کړه د وچ هډوکي　　لکه مچ طالب د شهدو شکر مه شه
مرتبه به دي د مچ او دميږي شي　　زړه په غوړو غوښه مه تړه همايه
لکه فرق چې دهما و دزاغ نه شي　　هم دغه دليل د شاه او دګداي دي
دا خو بخت دي څوک سپين و څوک يې تور کړه　　ګڼه عين زاغ هسې هما دي

او حافظ وايي:

که هما اوج سعادت به دام ما افتاد　　اگر تو راگذري بر مقام ما افتدد

او په شاهنا مه کې هم د هما څخه يادنه شوي دي . (۵۱ م م ۲۲ او ۲۷)

واقبعت داو چې د داود خان دې کار « په نښان کې بدلون » د افغانستان د مذهبي ټولنې او موجوده شرايطو سره سمون نه درلوده دا دهغه يو ذهني عمل و که نه دی تغير ته دومره اړتيا نه وه د افغانستان پاچاهانو خو تل دغه راز اقتصادي او ټولنيز پرمختګ او کړنو په ځای ځينې سطحې بدلون لکه نښان ، لوټونه ، ځينې نومونه او د وزارتونو زياتولو او کمولو ته ډېره جدي پاملرنه کوي .

سردار محمد داود خان د هېواد پياوړی شاعر عبدالروف (بېنوا) ته دنده وسپارله چې د جمهوريت له پاره ملي سرود جوړ کړي هغه دا لاندې ملي سرود جوړ کړ

څو چې دا ځمکه اسمان وي
څو چې دا جهان ودان وي
څو چې ژوند په دې جهان وي
څو چې پاتې يو افغان وي
تل به دا افغانستان وي
تل دې وي افغان ملت
تل دې وي جمهوريت
تل دوې ملي وحدت

تل د وې افغان ملت جمهوريت
تل دې وي افغان ملت جمهوريت
ملي وحدت ملي وحدت

نوموړی ملي سرود پوځ په موزيک کې ځاي شو په ټولو تشريفاتو (په داخل او بهر) کې خصوصا د سردار محمد داود خان د سفر او ببرته راتګ پر مهال غږول کېده او انتقاد پرې دا و چې د اسلام مقدس نوم پکې نه دي اخيستل شوي ۳۳ م ۲۸۸)

په واک کې ځينو خلکو ته زياته ونډه ورکول :

د جمهوريت د دولتي دستګاه په لوړو څوکيو کې د پرچميانو ، خلقيانو او ټولو رونړ اندو د ټاکنې اصلي علت دا وو چې د هېواد ټولو منورو قشرونو ته په اقتصادي او ټولنيز بدلونونو کې ونډه ور کړل شي تر څو په دولت کي د نظر د يووالې او ګډې همکاری، روحيه را مينځ ته کړي . خو د دې هيلې (د ګډې همکاری، جلبول) پوره کېدل يو نا شونې کار و د کرنې وزير غلام جيلاني باختري لخوا د ببرک کامل په پلوی، جلب و جذب پيل شو نوموړی د جمهوريت د مرکز يې کميټې ترنيو کې لاندې راغې له دې وروسته په کابينه کې د پرچميانو تصفيه شروع شوه . خو سردار محمد داود خان له دي مخکي د ۱۳۵۳ کال د سنبلي په (۲۹) نيټه (٤٢) تنه نظامي او ملکي شخصيتونه ونيول لکه خان محمد د دفاع وزارت مرستيال ، ډګر جنرال عبدالرزاق ، جنرال ګلبهار ، جنرال عبدالسلام ملکيار ، جنرال نيک محمد سهاک ، جنرال محمد رحيم ناصري ، ډګروال زرغون شاه ، ډګرمن محمد اکرم ، نقيب الله ، ډګرمن مختار په پوځي افسرانو سر ببره يو شمېر مخور قومي مشران او سوداګر هم د کودتاه په نوم ونيول لکه سيف الرحمن خان د ولسي جرګې غړي ، محمد عارف ، جنت خان غروال د پشتني تجارتي بانک ريس عبدالحکيم خان کټوازي ، سعدالله کمال د مهمندرې وکيل حاجي الله ګل هو دخبل او ورور يې مولاګل ، حاجي حنان ځاځی ، حاجي فقيرمحمد خان ، اوالله نظر دوستي خيل يې بنديان کړل (۱۸ م م ۲۳٦ او ۲۳۷)

په لوړو او حساسو څوکيو او پوځ کې نا پېژندل شوو پرچيمانو مقرري د حسن شرق له خوا او يا د هغه په سلا وه د هغو شمېر په دولت کې دومره ډېر وو چې په سردار محمد داود خان باندې هم د کمونست تور و لګول شو . ده (سردار محمد داود

خان) لومړی دخپل ځان څخه د دغه تور د لري کول له پاره د ۱۳۵۳ لمریز کال د ثور په (۲۹) مه نېټه د پولې تخنیک د فارغانو په غونډه کې وویل : ((زمونږ د انقلاب دښمنان ما ته د کمونست نسبت کوي زه د ستاسو ځوانانو په مخکې وایم چې زه مسلمان یم او د کمونست په نوم زما بدنامول یوه نه بښونکې ګناه او جرم ده ...)) همدارنګه سردار محمد داود خان د همدې (۱۳۵۳) لمریز کال د ثور په (۱۹) نېټه د جمهوري بیرغ د اوچتیدو په مراسمو کې هم وویل چې :((د جمهوري نظام د مینځ ته راتګ سره سم زه شعوري دښمنانو کله په یو نوم او کله په بل نوم بد نام کړی یم . زه په ښکاره اعلان کوم چې زه مسلمان یم په لایزال خدای (ج) ټینګ ایمان او عقیده لرم . هغه څوک چې ایمان او عقیده ونه لري هېڅکله خپل هېواد او ټولنې ته د خدمت مصدر نشي کېدلی ....)) (۳۹ م۱۳۰)

سردار محمد داود خان چې د ۱۳۵٤ لمریز کال د وري د میاشتې په لومړی نېټه د عراق ، ایران او سعودي عربستان له سفر څخه را وګرځید په هلیکوپتر کې هرات ته ولاړ هلته یې هم د ډېرو خلکو په مخکې وویل : چې د یوي ملي ایدالوژۍ پرته ، پردې ایدالوژۍ او مفکورې زمونږ د ټولنې په زیان دي په همدغه نېټه _ ۱۳۵٤/۱/۱ لمریز کال یې په یو مطبوعاتي کنفرانس کې وویل: ((ځینې هېوادونه افغانستان د شوروي اتحاد سپوږمیو څه یوه سپوږمۍ ګڼي . زه په ښکاره اعلانوم چې افغانستان یو خپلواک ناپییلې هېواد دی د هېڅ هېواد سیوږمۍ نه ده اونه د چا سپوږمۍ کېدای شي .که دښمنان په دی اړه کوم فکر لري دومره وایم چې دا نظر یو خوب او خیال او حتي لېونتوب دی .(۳۹ م ۱۳۱)

سردار محمد داود خان د دي له پاره چې د مینځ لارو او ښي اړخ ګوندونو او بې طرفه عناصرو او بېروکراتانو د انتقاد نه ځان وژغوري د ۱۳۵٤ لمریز کال د میزان د میاشتي په پنځمه نېټه لاندې نوي ټاکنې وکړي او په کابینه کې یې بدلون د کابل راډیو له لارې اعلان کړ او د پرچم د جناح په څوکیو کې یې نوي اشخاص په دندو وګمارل .

۱-د مالیې وزیر عبدالله د صدارت د دوهم مرستیال په توګه .

۲- غوث الدین فایق بیا د فواید عامې وزیر په توګه .

۳-د ننگرهار والي عزيزا لله واصفي د جيلاني باختري پر ځای د کرنې د وزير په توګه .
۴-د هرات والي عبدالتواب د کانو او صنايعو د وزير په توګه .
۵-دفيض محمد په عوض عبدالقيوم وردګ د سرحداتو د وزير په توګه .
۶-دسکندر پر ځای عبدالله عمر د عامې روغتيا د وزير په توګه .
۷د عبدالحميد محتاط په عوض عبدالکريم عطائي د مخابراتو د وزير په توګه
۸-علي احمد خرم د پلان د وزير په توګه .
۹- وفي الله سميعي د عبدالمجيد خان پر ځای د عدلې د وزير په توګه .
۱۰-عبدالمجيدد دولت د وزير په توګه
۱۱ - سردار عبدالمجيد خان د ښوونې او روزنې د وزير په توګه .
۱۲- محبي د لوړو زده کړو د وزير په توګه ۰
۱۳- عبدالقدير د ترافيکو افسر چې مخکې د فيض محمد په عوضد کورنيو چارود وزير په توګه ټاکل شوی وبيا د کورنيو چارو د وزير په توګه مقررشو.
۱۴-متقاعد ډګروال غلام رباني چې مخکې يې هم د دفاع وزارت دنده په غير رسمي ډول اجرا کوله په رسمي ډول د دفاع د وزير په توګه مقرر شول.
۱۵-وحيد عبدالله د بهرنيوچارو د وزارت دسياسي مرستيال په توګه.
د پورتنيو ټاکنو وروسته وحيد عبدالله د حسن شرق صلاحيتونه کم کړل تر څو هغه په جاپان کې د سفير په توګه مقرر شو.(۳۹ م م ۱۳۲او ۱۳۳)

د پورتنيو بدلونونو په خوا کې د پرچم د جناح يو شمېر غړو او يا هغوی ته وفادارو کسانو او خپلوانو د داود خان سره په حکومت کې دنده اجرا کوله لکه په پوليسو کې غلام فاروق يعقوبي ، قطره، جليل نورستاني، صمد ازهر ، محمد نبي ، عبدالله همکار ، چې د ثور د بدلون نه وروسته يې د دولت په لوړ څوکيو کې کار کاوه . سناتور حاجي محمد څمکنی دکونړ لوی ولسوال و چې د نور محمد تره کي په وخت کې د هوټلونو رئيس او د داکتر نجيب الله په حکومت کې د يو څه وخت له پاره د انقلابي شورا رئيس شو ۰د سيد محمدګلاب زوي ورور خان محمدد بانک د کتابت نه د تورخم دګمرک مدير شو د ببرک کارمل پلار جنرال محمد حسين د يوې ترفيع په ورکولو سره د ډګرجنرال په توګه د پکتيا د قول اردولوی قوماندا ن

،د صمد ازهر پلار عبدالکریم عمر خپل د پروان والي په توګه،او ددا کتر نجیب الله پلار اخترمحمد تقاعد او په پیښور کې وکیل تجار وټاکل شو. خلقیان لري وساتل شو خو یوازې صاحب جان صحرائي دکونړ ولایت د قبایلو مدیرمقررشو. (۱م ۹۱)

د پرچمیانو په ځانګړې توګه جیلاني باختري په لري کولو سره د پرچمیانو ټولو کړیو شدید عکس العمل وښود .خو کله چې فیض محمد د کورنیو چارو له وزارت نه لري او په اندونیزیا کې سفیرشو پرچمیانو د داود خان پرضد تبلیغات پیل کړل. داود خان په لومړیووختونو کې دا حرکتونه عادي وګڼل خو کله چې ځیر شووضع ډېره خرابه وه. ځکه شوروي اتحاد د نوموړې ډلې ملا تړ کاوه خو ده یو د بل پسې له دولتي دستګاه څخه وویستلواو په مقابل کې یې د ملي انقلاب (ملي غورځنګ) ډلې ته وده ورکوله ترڅوددولت ستنې ټینګې کړي ۰خو دا ډله ددې پرځای چې ددولت ستنې ټینګې کړي په دولت کې یې انارشېزم او ګډوډي زیاته کړه ځکه ددې ډلې غړو هر یو د خپل نفوذ او واکۀ د زیاتوالي او داود خان ته نږدې کېدو له پاره ډېره هڅه کوله که څه هم نوموړي ګوندد اساسي قانو ن د اصلو پراساس رسمي اعلان شو ۰خودغه ګوند (ملي غورځنګ)ددولت ستونزه په ټینګولو کې بریالی نه شو.(۳۲م ۳۹)

د سردار محمد داود خان دا تصفیه د افغانستان او دسردار محمدداود خان په زیان تمامه شوه. ځکه له شوروي اتحاد سره د ده اړیکې ترینګلې شوې او شوروي اتحاد د خپلو پلویانو کمزورتیا او له واکه نه لري کیدل نشو زغملی او داود خان سره هم د دوي اړیکي د کمزوري په حال کې وې.د خلق او پرچم ترمینځ د یوالي له ټینګېدو وروسته دوی واک ته د رسېدو او د داود په مقابل کې د غوڅ ځواب له پاره په فوځ کې خپل فعالیت چټک کړ. د هغه دي له مینځه وړلو له پاره یې پوره تیاري ونیوه او پرېکړه یې وکړه دا ځل پرګوندي رهبرانو باندې د برید په مقابل کې باید دهغه واکمنۍ ته باید د پای ټکی کیښودل شی .دا ګوند وروسته په ۱۳۵۷المریز کال د ثور په اوومه نېټه په خپل پرېکړه کې بریالی شو او د داودخان واکمنی ته یې په خپل پوځي حرکت سره ډېرزر چې امید تري نه کېده د پای ټکی کېښود.

دګوندونو عکس العملونه:

د سردار محمد داودخان د ۱۳۵۲ ل لمریز کال د چنګاښ د ۲۲ نېټې د کوتاه وروسته د هغه په لومړۍ کابینه کې د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند د پرچم جناح ته زیاته ونډه ورکړل شوې وه او د دولت په حساسو پوستونو کې یې دندې تر سره کولې هغوی د ټینګو سازماني تشکیلا تو ، اصولو په لرلو او ځانګړي موخو ته د رسیدو له پار هڅه کوله چې د موقع نه ګټه واخلي تر څو خپل مخالفین له مینځه یوسي. دوی تر ډېره حده پورې په دې کار بریالي هم شول . سردارمحمد داود خان په دې اند و چې د نومورو (پرچمیانو) په شتون کې به د شوروي اتحاد مرستې او رضایت تر لاسه کړي او دوی (پرچمیانو) ته په دومره وخت ورنه کړي چې د ده دارادې او اجازې پرته خپل مخالفین له مینځه یو سي. مګر نومورې (سردارمحمد داودخان) په خپل تحلیل کې تېر وتی و. ځکه پرچمیانو وکولي شول چې د ده په امر خپل مخالفین بندیان او حتي ووژني .د افغانستان مترقي دیموکرات ګوند مشر ښاغلی محمد هاشم میوندوال چې د ۱۳۵۲ لمریز کال د چنګاښ د ۲۲ مې نېټې د کودتا پرمهال په عراق (بغداد) کې و خو کله چې نومورې ببرته خپل هیواد ته راستون شو د ده د نیولو له پاره پرده د اسنادو د پیدا کولو هڅې پیل شوې ځکه د ده د پوښتنې او لیدنې له پاره درې ډوله خلک د هغه استوګنځي ته ورتلل . لومړی هغه خلک ووچې دده ګوندي او شخصي ملګري وو. دویمه ډله هغه خلک وو چې میوندوال یې د داود خان ملګري او د هغه په کودتاه کې شریک ګڼلو ، هغو داسې فکر کاوه چې میوندوال هم به کومه څوکي تر لاسه کړي . چې دوي هم بیا په دندو وګمارل شي ، د داسې خلکو او رونړ اندو شمېر اوس بالکل زیات شوي دي. دریمه ډله ددولت اجنټان او پولیس وو. تر څو له هغه سره په ناسته کې د هغه څخه اسناد تر لاسه کړي . خو هغه ټول موضوعات داسې مطرح کول چې ټولنیز از علمي جنبه ولري ددولت پرخلاف بحث ته یې مجال نه ورکاوه . خو دپښتونستان د جشن د نمانځل وپر مهال او مراسموکې د حاضرینو له خوا (دلوړ پوړو چارواکو) دمیوندوال تود هرکلې وشو ښایي دا هر کلی به د هغه تېرصدارت او مشر توب په خاطرو.خو دې حرکت د داودخان او دهغه د کابینې د ځینوغړوپه زړنو کې کینه پیدا کړه.

ښاغلی محمد هاشم میوند وال د ۱۳۵۲ ل- ل کال د تلې د میاشتې په (۲) نېټه د پنجشنبې په ورځ د ماسپښین په دوو بجو د امنیتي قواوو له خوا ارګ ته بوتلل شو

خو کله چې نومورې د سردار محمد داود خان حضور ته ورغې هغه (داود خان) ده ته د خاین خطاب وکړ او دا جمله یې څوځلې تکرار کړه په پای کې میوند وال هم د کلونو ، کلونو سکوت مات او ځواب یې ورکړ یې ووېل :(خاین ته اوستا اسلاف دې چې د تاریخ په اوږدو کې یې هېواد کله په غریبانو او کله په شرق باندې پلورلي دې) زه خاین نه یم ولې ځاینان مې د هېواد خلکو ته معرفي کړې دې . (۲م م ۱٤٦_۱٤۷)

ددې خبرو سره د موظفو افسرانو له خوا چې هلته موجود و د توپک په قنداغ ووهل شو او په ځمکه را ولوېد . د میوندوال ځواب چې د سلطان محمد خان طلائي د کړنو سره سمون لري . داود خان دومره خاین نه و البته تېروتنه او خیانت سره توپېر لري مګر داود خان نور هم په قهر شو او نومورې یې بند یخاني ته واستوه په بندیخانه کي ناروغه میوند وال ته ډېرې سختې جسمي او روحي شکنجې ورکړل شوې چې د (۸) شپو بند نه وروسته د فزیکي ضربو پواسطه د ۱۳۵۲ لمریز کال تلې په (۹) نېټه شهید کړای شو خو دولت د هغه مړینه ځان وژنه (د نیکټائي په واسطه خپل ځان وژلي) اعلان کړه خو ډېرې تاریخي اسناد دا ثابتوي چې بناغلی میوند وال د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند د پرچم د جناح غړي صمد ازهر او د هغه د څېړنو د هئیت د غړو لخوا میوند وال د ضربو او مرۍ خفه کولو پواسطه ووژل شو .خپله داود خان د پرچمیانو په دي کار راضي نه و خو دا چې له دې مخکې د هغې محکمې له خوا چې د توطیه ګرانو په نوم جوړه شوې وه داود خان د میوند وال او خان محمد خان له پاره د پاسني جزا اعلان کړې وه . (۳۷ م ۲۲۱)

د میوند وال وژنه او د یو شمېر نظامي ، ملکي او سیاسي شخصیتونو بندي کېدل او وژنه د داود خان د واکمنۍ پر مهال ډېر وار خطا کار وه . د میوند وال د نیولو او وژلو (۱۳۵۲) لمریز کال د تلې (میزان) تر (۹) نېټې پورې د داود خان د کوتاه څخه دوه میاشتې او اوه ورځې تېرېدې په دومره کم وخت کې د سیاسي اشخاصو په بېړه وژل او بندي کول د دولت له پاره سیاسي ستونزو ډېر وي او دا کار یوه غټه سیاسي تېرو تنه ده . داود خان له پاره د میوند وال وژل او د اسلامي نهضت په رهبرانو برید د ده له پاره سیاسي ستونزي نورې هم زیاتې کړې

او ګاونډي هیوادونو (شوروي او پاکستان) د دې حالت او دغو ځواکونو څخه پوره ګټه واخیسته او د ده واکمنۍ ته یې د پاې ټکې کښښود .

که داود خان د دې نیولو او وژلو پر ځای یو تفاهم کړی وای یایې یوه جبه جوړه کړې وای قوي احتمال وه چې میوندوال او ځینې نور سیاسي قوتونه د ده په خوا کې ولاړه او له ده سره به یې مرسته کړې وای خو ده د سیاسي زغم لاره خپله نه کړه، مشورو لاره یې پریښودله چې په پای کې د ده سیاسي ستونزې دومره زیاتې شوې چې نه یوازې نومورې په چاروکې پاتې راغی بلکې ده خپل ژوند له لاسه ورکړ. ځکه دغه ځوان جمهوري نظام په لومړیو ورځو کې د ځینو خو د غرضو او چپې عناصرو په مشوره او وسیله ځینې با نفوذه او سیاسي شخصیتونه او سیاسي ګوندونه وځپل او ډېر سخت چلند (وژل ، بندې کول ، او له دندې لرې کول) څخه یې کار واخیست.

ـ د لغمان ، پنجشیر او حصار شاهي په اداري مرکزونو باندې د اسلامي ګوند بریدونه :

سردار محمد داودخان د واکمنۍ په لومړیو وختونو کې یو شمېر پوځي افسرانو د جمهو ریت د مخالفینو په نوم له دندو لرې او سیاسي رهبران بندیان او ووژل شول ددغې وضعې څخه هغې ډلې (پرچم اړخ) چې په ښکاره د محمد داود خان ملګري وو خو په پټه کې د خپل نفوذ د پیاوړتیا او د داود خان کمزورتیا له پاره یې ډېر ګټه واخسته .

د داود خان په کابینه کې واکمن ګروپ (د پرچم اړخ) دښاغلي محمد هاشم میوندوال د شهادت څخه وروسته د اسلامي نهضت د رهبرۍ د له مینځه وړلو له پاره کوښښ پیل او سردار محمد داود خان یې هم په دې قانع کړ تر څو د اسلامي نهضت رهبرۍ غړي و نیسي دوي لومړي د کابل پوهنتون د شرعیاتو پوهنځي استاد او د اسلامي نهضت لارښود غلام محمد (نیازي)په ۱۳۵۲لمریز کال بندي کړ د رهبري هیئت د نورو غړو لکه استاد برهان الدین (رباني)، انجینر ګلبدین حکمتیار او انجینر احمد شاه مسعود د نیولو له پاره پولیس موظف کړل . خو هغوي پاکستا ن کې پناه واخیسته او هلته مېشت شول .

د پاکستان صدراعظم (ذوالفقار علي بوټو) د پښتونستان د مسالې پر سر د سردار محمد داودخان سره جګړه کې راګیراو وارخطا حالت درلود. د پورتنیو اشخاصو (انجینر ګلبدین حکمتیار، استاد رباني او احمد شاه مسعود) ورتګ هغه ته ځانګړی اهمیت درلود. ځکه یې د دوي تود هر کلي وکړ. اوزمینه یې ورته برابره کړه چې د پاکستان له خاورې څخه د سردار محمد داود خان په ضد ګټه واخلي او درژیم د ځینواداري واحدونو د نیولو له پاره پوځي عملیات تر سره کړي

د خان عبدالغفار خان زوې سردار عبدالولي خان ددوي مخالفت وکړ خو دپاکستان د جمیعت اسلامي ګوند او ابولاعلي مودودي ددوي ملا تړ وکړ. انجینرګلبدین حکمتیار، استاد رباني، مولوي صاحب خالص، مولوي نصرا لله منصور، مولوي جلالدین (حقاني)، انجینر احمدشاه مسعود او قاضي محمد امین سره یو ځای لومړی د اسلامي حزب بنسټ کښښود. دوي دوسله وال پاڅون او عملیاتو نقشه ترتیب او ځینې ځوانان یې په عادي وسلو سمبال کړل او دنومورو ولسوالیو په اداري واحدونو باندې بریدونه وکړل.(۴۱م م ۲۳او۲۴)

د داود خان واک ته رسېدل او دهغه پر شاو خوا په لوړو دولتي پوستونو کې د پرچمیانو ټاکنې د ځوانومسلمانانو سازمان چې د ښاغلي محمد حسن البناد سیاسي نظریاتو څخه الهام اخیسته خپل شعار یې د اسلامي نظام تاسیس وټاکه خو په ډېر پام یې تیاری نیوه ، ځکه دوي پوهېدل چې سردار محمد داود خان د خپل ناسیو نالستي تفکر په درلودلو سره یې هغه خپل لومړني دښمن ګانه چې هېڅکله به هغه دوي ته دا مجال ورنه کړي تر څو خپل نظریات تطبیق کړي ، د میوندوال د شهادت څخه وروسته د دوي له پاره د خطر احساس او تشویش زیات شو خو د ځوانو مسلمانانو نهضت هم په قرار ناست نه وه دوي کوښښ کاوه چې د انجینرحبیب الرحمن تر رهبري لاندې د پوځي افسرانو په ملا تړ یو نظامي پاڅون سر ته ورسوي. خو دولت دا پلان کشف او مسولین یې بندیان کړل. په دغه وخت کې هم د ځوانو مسلمانانو نهضت د غړو تر مینځ په تشکیلا تي لحاظ یوالی نه و. ځکه انجینر ګلبدین حکمتیاراو استاد رباني هر یوه د رهبری دعوه کوله خو ددي نهضت یو زیات شمېر غړي دا تائیدوي چې د اسلامي نهضت رهبر د کابل پوهنتون د

شرعیاتو د پوهنځي استاد او ریس غلام محمد (نیازی) و تر څو چې هغه بندی شو.
(۲۱م ۵۹۰)

ښاغلی گلبدین حکمتیار په دې اړه داسي لیکي: «د مرحوم عبدالرحیم نیازی د مړینې (نوموړی د ۱۳۵۰المریز کال د جوزا په ۲۹ نېټه په هندکې وفات شو) وروسته مونږ په دې هڅه کې وو چې دا تشه د هغو کسانو په دعوت او له نهضت سره په یو ځای کېدوسره ډکه کړو چې دیني، اجتماعي، علمي یا سیاسي برتري ولري.... زه یوازې او د ځینو وروڼو په شمول داسي ډیرو کسانوته ورغلی یم. او د دوی په وړاندې مې همدا غلطه هبله څرګنده کړه. د دې غلطۍ په څرنګوالي او بدو عواقبو اوس ښه پوهېږم.

یو ځل فضل غني مجددي د حقوقو د پوهنځي محصل، ما او ځینو کسانو ته په خپل کور کې میلمستیا کړې وه. د میلمستیا د انګېزې په هکله څه نشم ویلی، په دې غونډه کې د لاندې کسانو په شمول ځینو دوستانو برخه اخېستې وه.

۱ـ محمد هاشم مجددي
۲ـ صبغت الله مجددي
۳ـ برهان الدین رباني
۴ـ شهید غفوري
۵ـ انجینر احمد شاه مسعود

فضل غني مجددي وویل: چې ما ځینې کسانوته هم بلنه ورکړې وه خو د خاصو معاذیرو په وجه را نه غلل. استاد غلام محمد نیازی د شرعیاتو د پوهنځي رئیس یو له هغو کسانو څخه و. چې دا راز غونډو کې برخه نشوه اخېستی، خبری داسې پیل شوې چې باید ټول اسلام غوښتونکي یوبل ته لاس ورکړي او په ګډه د ګوانبونو مقابله وکړي ... ما وویل:

دا ځوان بهیر د خدای (ج) په مرسته پېل شو دا دي امید ببنونکي پرانو ته رسیدلي یو خو ټول باید ددې ملا تړو وکړي.... مونږ د ملګرتیا دوه شرطونه لرو ۱ ـ څرګنده ملګرتیا به کوی. نه په پټه، دا به نه وایي چې زه تاسي سره ملګری یم خو په څرګند تاسې خوا کې نشم دربدی. دا عذر له ځینوخاصو کسانو څخه منل

کېدای شي نه له ټولو څخه ،نه له هغه چاڅخه چې د فعالې وړې تمه ورڅخه کیدای شي .

۲- له نظام سره به پربکړه ، د نظام په ضد مبارزه به همدومره اړینه ګڼي لکه له کمونستانو سره د ځوانو مسلمانانو په لیکو کې چې څوک تنظیم شوي وي ټول همدا روحیه لري . صبغت الله مجددي ماته مخ کړ او وویل :زه ستا له لومړي شرط سره موافق یم .خو له دوهم سره زه دا معقوله نه ګڼم چې په یو وخت کې په دوو جبهو کې ځان مصروف کړو ، برعکس دا غوره ګڼم چې یواځې د کمونستانو مقابله وکړو او په دې مقابله کې د دولت مرسته هم تر لاسه کړو .

ما ورته وویل: دولت د فساد اصلي عامل دی ... بل وخت د پولې تخنیک په مسجد کې ۲۲۰ اهل الرایې کسان را غونډ شول پربکړه وشوه چې د نهضت د ښه تنظیم له پاره باید پنځه کسیزه قیادي شورا غوره شي ... درایې کاغذونه راغونډ شول له شمارلو وروسته د لاندې پنځه کسانو نومونه اعلا ن شول .

۱ـ مولوي حبیب الرحمن

۲ـ انجینر حبیب الرحمن

۳ـ سیف الدین نصرت یار

۴ـ غلام رباني عطش

۵ـ انجینر حکمتیار (۱۸، م م ۱۹۹او ۲۰۲

د همدې اثر په بل ځاي کې بیا هم ښاغلي حکمتیار خپل نظر داسي لیکي :

د سردار محمد داود خان او پرچمي ملګرو یې ددوهمي تصفیې له پاره اسلامي نهضت غوره کړې و ..... د اردو له هغو افسرانو سره چې د ورونو له خوا معرفي شوي وو مقدماتي خبري ورسره وشوي . جکتورن شیر علي خان د زرهد اروډ څلورمي فرقې رئیس ارکان ،ډګر وال ضیاالدین د هوای قواو د su(سو) غونډ قومندان چې زړور درونداوبا دارایته افسر و. کله چې د شېر علي خان دده له ملګرتیاڅخه خبرشو وې ویل یوازي زه او دی ددې اقدام له پاره کافي یو ، ستاسي هڅې د شمېر په زیاتوالي پسې ګرځي .خو شېر علي خان ددولت له خوا ونیول شو....)) (۱۸، م م ۲۵۰ او ۲۵۱

د ۱۳۵۴ لمریز کال د زمري (اسد) په لومړۍ نېټه د اسلامي نهضت (اخوانیانو هغه رهبرانو چې پاکستان کې پناه اخیستې وه په لغمان ، پنجشیر او

حصار شاهي (ننګر هار ولايت کې) په اداري مرکزونو باندي نظامي بريدونه وکړل (۳۹، م ۱۰۱)

د دوي پلان په کابل کې هم و، خو هلته مسول کسان ونيول شول. دغه پورتني کسان له ماتې سره مخ شول چې ځينې بنديا ن او ځينې يې پاکستان ته ولاړل.

د نيول شوو کسانو څخه (۲۴) تنه هغه کسان چې په لغمان، پروان (پنجشيرچې هغه وخت د پروان يوه ولسوالي وه) او حصار شاهي (ننګرهار په ولايت) کې د وسلو سره نيول شوی و د يوي واکمني محکمې (ديوان حرب) له خوا په مرګ او ابدي بند باندې محکوم شول چې د ۱۳۵۶ لمريز کال د چنګاښ په ۱۳ مه نېټه د سردار محمد داود خان له منظورې وروسته ۲۱ تنه په عمري بند او څلور تنه هريو :مولوي حبيب الرحمن* ، داکتر محمد عمر ، انجينر حبيب الرحمن اوخواجه محفوظ په مرګ محکوم شول (۲۱، م ۵۹۱)

د پورتنيو پېښو په راتګ سره اسلامي نهضت (اخوانيانو) سخته ضربه وليدله خو ددوی شهرت په ټول افغانستان کې زيات شو او د يو قوت په توګه د افغانستان په داخل او بهرکې وپېژندل شول.خوله بده مرغه بيا هم دوی ونه توانېدل چې د يو سازماني قوت په توګه يو منظم او متحد صف جوړ کړي. په دوې کې انجينر ګلبدين حکمتيار تر نورو فعال و چې د خپل ملګري معلم مرجان پوسيله و توانېد تر څو د داود خان د پلان وزير علي احمد خرم په رښا ورځ د خپل وزارت په ودانۍ کې ووژني چې دې کار دولت نه فوق العاده ستونزه پيدا کړه. ده درژيم د پرزيدو له پاره د پاکستان له خاورې خپل فعاليت ته دوام ورکړ .اود پاکستان دولت هم داود خان ته د ستونزو د پيدا کولو لپاره نومورې تقويه کاوه.

---

* د مولوي صاحب حبيب الرحمن په اړه ښاغلي غوث الدين فايق داسي نظر لري :

((کله چې په پنجشېر ، لغمان او ننګرهار کې دولت پر ضد د مسلمانانو پاڅون پيل شو خو د حکومت له خوا وټکول شو ، مګر مولوي صاحب حبيب الرحمن تر يوې مودې پورې مقاومت وکړ . او زياتوي:- يوه ورځ زه په دفتر کې وم چې د صدارت څخه تيلفون راغې او د مولوي صاحب حبيب الرحمن د نيولو او صدارت ته د انتقالولو خبر راورسېد . ماچې د مولوي صاحب له شجاعت او زړه ورتيا سره مينه درلوده د هغه د ليدلو له پاره صدارت ته ورغلم په صدارت کې د صدارت مرستيال محمد حسن شرق ، د کورنيو چارو وزير فيض محمد او سرور نورستاني په کوچونو کې ناست وو او ددوی په مقابل کې د يوې لنډې ونې لرونکي لاغر اندامونه يې درلودل په لاسونو کې ولچک

او پښو کې زولنې وې دوه نفره وسله وال ساتنمنان (ساتونکي) يې شاته وو په ډېر جرات سره ولاړوو.ده ته دهری خوا څخه بدي خبری او سپکی ويل کيدي، ددي صحنې په ليدو سره ډيرخپه شوم حاضرينوته مې وويل :ستاسې دغه کنځلې له اخلاقو او بشري کرامت څخه لرې کار دې..که چېرې تاسې د لغمان په غرونو کې چې دده په لاس کې ولچک نه وای دا کار تاسې کړای وای ما نيوکه نه درلود .خو اوس په کوټه کې د هغه شاته دوه ساتونکي ولاړ دي .ستاسې برخورد د نامردانو کار دی .تاسې اوس د هغه لاسونه خوشي کړی چې زه ورسره خبرې وکړم .مولوي صاحب حبيب الرحمن له مانه پوښتنه وکړه چې تاسې څوک ياستی ؟ محمد حسن شرق ورته وويل :ستاسې ملګری د فوايد عامې وزير غوث الدين (فايق) وروسته مولوي حبيب الرحمن وويل: وزير صاحب له مانه دا پوښتنه مه کوی چې ولې دې حالت ته را رسيدلی يم ما وويل خپله ځواب په خپله ووايه هغه حسن شرق او نورو ته په لاس اشاره

_ د افغانستان سوسيال ديموکرات ګوند (افغام ملت) موقف :

د افغان ملت ګوند فکري نظر ياتي او ايډيالوژيک بنسټ ناسيونالېزم وه . چې د محمد داود خان له سياسي ليد سره ګډې وجې درلودي مثلاً داود خان په دولتي سمبول اود افغان ملت دګوند په سمبول د هما (عقاب) مرغی ځای شوي و. همدارنګه د محمد داود خان د حکومت په ملي سرود کی د سوسيال ديموکرات ګوند مفکوروي مفهوم او دري ځله د افغان ملت کليمه پکې يادە شوې وه.د محمد داود خان اقتصادي کړنلارې سره دوي مخالفت نه درلود. د پښتونستان د مسالي په اړه د محمد داودخان ادعا او موضعګيري هم ددوي سياسي موخې سره برابره وه. او تر ټولو مهمه خبره داوه چې سردار محمد داودخان په ښکاره ځان د ملي ايډيالوژي پلوي او ساتونکي باله (۲۱، م ۵۹۲

د دې پورتنيو ځانګړتياو او ګډو موخو سره هم سوسيال ديموکرات (افغان ملت) ګوند ونشو کړای چې داود خان سره يو روغی جوړی ته ورسېږي او په رژيم کې د پر چميانو تشه ډکه کړي ، برعکس دوی د محمد داود خان څخه لرې پاتې او د پرديتوب احساس يې کاوه . ددي ګوند رهبري پريکړه وکړه چې داود خان په خپلو کړنو کې ازاد پرېږدي او هېڅ ډول مخالفت ورسره ونه کړي . مګر د دې ګوند ځوانو غړي او ټيټو کړيو د دې پريکړې ملا تړ و نه کړ او دايي بهتره وګڼه چې د يو فعال اپوزيسون رول ولوبوي .په دي وتوګه ځينوهڅه وکړه چې د رژيم پرِضد فعاليتونو کې ونډه واخلي .

د ۱۳۵۵ لمرښ کال د لیندي په میاشت کې ددي ګوند د ځینو غړو په ملاتړ د ملي دفاع د وزارت د توپچي رئیس جنرال میر احمد خان په رهبري دولتي ضد توطیه پیل کړه. دګډونکونکو شمیر یې ډیر کم وو .مخکې له دې چې دوې کوم حرکت سرته

---

* وکړه اوویل : مونږ ددې روسانو او ملحدو کافرانو له لاسه پاڅون وکړ او غرونو ته پورته شولو ... فایق زیاتوي زه د هغه په شهامت ویاړم ، زه خپله جمهور رئیس محمد داود خان ته ورغلم او ټول جریان څخه می ورته اطلاع ورکړه او هیله مې ترې وکړه چې مولوي حبیب الرحمن خپل حضور ته را وغواړي او پوښتنه تری وکړي خوهغه (داودخان) وویل دادي پولیسو او څارنوالۍ کار دې ما وویل هغه په زور او ظلم اقرار اخلي او په اشخاصو باندې اعتراف کوي بیا یې وویل چې جمهور رئیس نشي کولی چې له یو مجرم څخه پوښتنه او تحقیق وکړي . بیا هم ما تاکید وکړ چې د هر مجرم لیدل زه نه غواړم دا خو د پوهنتون استاد دی ، دروغ نه وایي د وینا حقیقت ته یې غوږ کښږدی خو داودخان ونه منله.۳۹ م م ۱۰۳_۱۰۴

ور سوي د ۱۳۵۵ لمريز کال د لينديي په (۱۵) مه نېټه نوموړي جنرال د خپلو ملګرو سره ونيول شو او د دولت رسمي خپرونودغه پېښه يو تشويش او د امنيت خرابول معرفي کړه (۲۱)م۵۹۳

د افغان ملت ګوند وروسته کوم نظامي اقدام ونه کړ . او نه يې د داود خان پر ضد له چا سره ائتلاف وکړ.

د افغانستان دخلق ديموکراتيک ګوند (دخلق او پرچم اړخونو) موقيعت

کله چې سردارمحمد داود خان دکودتا له پاره تياري نيوه هغه تصميم نه درلود چې په پوځ کي د خلق يا پرچم له اړخونو سره اتحاد وکړي .هغه مهال دغه مسالې ده ته اهميت نه درلود خو د هغه ستره تيروتنه داوه چې د پوځي کودتا له پاره له تيارې کار يې ډاکتر محمد حسن شرق ته وسپاره، او حسن شرق له خپلو ملګرو سره اړيکې ټينکې کړې چې د پرچم او دخلق له اړخونو سره يې اړيکې درلودې او د پوځ په ټيټو پوړيو کې يې دنده تر سره کوله. دکودتا د بريالېتوب په لومړي کال د پرچم اړخ په کابينه کې د ځوتنو وزيرانو په شتون ډېر خوښ وو .

د پرچم د اړخ وزيرانو د خپلو مشرانو په مشوره خپل ګوندي ملګري د حکومت په مختلفو سطحو کې ځای پرځای کړل.دوی په دې اند وو چې پردوي باندې داودخان د دوامداري اتکا له پاره اړينه ده چې دولت په چوکاټ کي پوره وندې او نفوذ ولري.او داود خان يو سمبوليک رول ولري. که چيرته داود خان د دوی د ګټو پرضد عمل وکړي دوي به داسې اقدام وکړي چې سياسې واکه ټول لاس ته راوړي (۲۱)م م۵۹۳او ۵۹۴

له پورتنيو څرګندونو څخه معلوميږي چې داود خان په چپيانو او چپيانو پرداود خان باندي اعتماد نه درلود ددوی تر مينځ يوه د ټګي سياسې معامله روانه وه د داود خان خپلوانو تل هغه ته په حکومت کي د چپيانو شتون د خطر په اړه څرګندوني کړې وې او له څوکيو څخه د هغو د ليرې کولو هيله يې ترې کوله . سردارمحمد داود خان يو څه موده وروسته ځير شو چې چپيانو له ټغر نه پښې

ایستلې او په ځینو برخو کې ډېره لاس وهنه کوي هغوي یې یو، یو د سفیرانو په توګه مقرر کړل او یا یې له دندو څخه لرې کړل کله چې د پرچم او خلق اړخونو د داود خان دغه کرکه احساس کړه دوي هم پټ فعالیت پیل کړ.

شوروي اتحاد محمد داود خان خپه کړ خو د لویدیځ او د هغو د ملګرو لخوا د داود خان تود هرکلي د دې سبب شو چې داود خان د شوروي اتحاد په مقابل کې بې غوره او بې تفاوته شو .خپله تصفیه یې چټکه کړه چې دغو پرله پسې لیرې کېدو چپیان دخطر سره مخ او وېره ورته پیداشو. د شوروي اتحاد رهبري هم په دې وپوهیده چې داود خان سره د دوي اړیکي د ویجاړیدو په حال کي دي د ښه والي تمه تري نه کېده .

سردارمحمد داود خان پربکړه وکړه چې چپیان (د مسکو طرفداران) نفوذ کم او راتلونکي دولتي سیاست په چپ او ښي اړخ باندي د اتکا پرته پرمخ یوسي . د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند هم دخطر په احساس سره د شوروي په منځګړیتوب او هڅونه وتوانېدل چې دواړو اړخونو یو میکانیکي وحدت وکړ، او خپل کار ته یې په پوځ کې چټکتیا ورکړه او پرنظام باندې د حملي له پاره تیار کړل.

داود خان د نورمحمد تره کي ، ببرک کارمل، میر اکبرخیبر او حفیظ الله امین کورونه یې تر څارنې لاندې ونیول او وویل چې د مطبوعات بندول زمونږ ستره تیر وتنه وه ،امر یې وکړ چې دګهیځ، خیبر،پکتیا ،افغان ملت،افغان او روزګارانو جریدو ته دفعتاً اجازه ورکړي او دنورو په اړه به تصمیم ونیسو .(۲۱) م۵۹۹

د میراکبر خیبرد مړینې وروسته دهغه دخښولو په مراسمو کې کریم میثاق وویل: ((ویاړو چې د هیواد د ازادي په لارکې د ارتجاع او امپریالېزم لخواقرباني کېږو... د خیبر جنازه د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند د پلینوم د پربکړې سره دولتي مطبع ،د امریکا دسفارت ، پل خشتي ، سپاهي ګمنام ، جاده میوند او د بالاحصار په مخکې کېښودل شوه. په دې مراسمو کې نورمحمد تره کي، ببرک کارمل، سلیمان لایق،او نورو رهبري غړو پرته له حفیظ الله امین خبرې وکړلې .او داود خان رژیم یې په دي وژنه کې شریک وګانه .په دي مهال سردارمحمد داود خان د امریکا دسفیر نیودروالیوت د۱۹۷۸زکال د اپرېل په ۲۴ نېټه د مرکزي قواوو په کلوپ دترلو دروازو شاته خبري وکړی او بیا یې ۱۹۷۸ز کال د اپرېل په (۲۵) د

افغانسان د خلق ديموکراتيک گوند د رهبرۍ د نيولو امر وکړ او په همدي شپه د(۸) بجو په سروبس کې چې د داکتر نوين په امر ترتيب شو داسي اعلان و شو .چې نورمحمد تره کي ، ببرک کارمل ،حفيظ الله امين ،دستگير پنجشيري ، سليمان لايق ،ډاکتر شاه ولي او ضمير صافي د ملي خيانت او د جمهوري نظام د اساسي قانون د پښو لاندې کولو په جرم د امنيتي موظفينو لخوا ونيول شو او دهغه نور ملگري به هم ونيول شي. (۲۱) م ۲۰۵

ددي خبر په خپريدو سره د حفيظ الله امين لخوا د داود خان د نظام د نسکورېدو نقشه په پوځ کې موظفو اشخاصو ته وسپارل شو او د ۱۳۵۷ لمريز کال د ثور په اوومه نېټه د داود خان رژيم له مينځه يوړ.

ـ د سردار محمد داود خان سياسي وژنې او د هغو پايله .

په نظامې محکمه کې د مرکزي کمټې د ملگري په نوم د څلورمی زغروالې قواو د قوماندان سرور نورستانې نفوذ او رول تر ټول ډير و . تورن جنرال عبدالقدير خليق هم د ديوان حرب غړي و په سر کې ډگر جنرال غلام فاروق خان و چې دوي ټولو د سرور نورستانې خولې ته کتل ، د اعدام په پريکړي زيات وخت نه نيوه . د نظامې محکمې د پريکړي په اساس تورن جنرال خان حمد مرستيال ، ډگروال سيد امير ، ډگروال ماما زرغون شاه ، مولوي سيف الرحمن اومحمد عارف دريکشو سوداگر له يو شمير نورو کسانو سره په اعدام محکوم شو ل. ۱م۱۰۴

جنت گل غروال ، حنان ځائې ، الله گل کوچې او حاجې مولاگل بنديان ، شتمنې او سرا يونه يې ضبط شول . چې د شتمنيو ضبطولو تر دغه وخته پوري زمونږ په هيواد کې سابقه نه در لوده .

د پريکړي د تائيد له پاره سر دار محمد داود خان د دولت د رئيس او ملی دفاع د وزير په توگه د تائيد لاس ليک و کړ . په اعدام باندې محکوم خلک د څلورمي زغروالې قواو نظامې ډگر ته په داسي حال کې بوتلل شو. چې لاسونه يې ترلی ، توري خولي ور پرسر کړي وي په صف کې د ديوال خوا ته ودرول شول . چې په ۱۵ پنځلس متري کې يو ټولي عسکر د زنگون کيش حالت کې ناست وو ، د داود خان د قوماندي وروسته هر يوه د خپلي وسلي جاغور تش کړ . د اور د قومندي په ورکولو

سره نورنو الله اکبر ناري پورته کړي خو به وينو رنګ ټټرونه پر مځکله وليدل . چې له همدي ورځې څخه زمونږ په هيواد د وينو تويدل عمومی شول . ۱م۱۰۵

همدا رنګه دوه مشهور شخصيتونه لکه ملک عبدالرحميزي او محمد هاشم ميوند وال چې د داود خان نږدي ملګري هم وو د کودتاه په تور ونيول شول چې محمد هاشم ميوندوال مړ خو عبدالمالک عبدالحميزي د «۲۳» کالو بند څخه وروسته ازاد شو . ۱م۱۰۵

پر دوي دي کودتاه ګانو تور دروغ وه دوي دواړو د کودتاه نيت نه درلود د داود خان د دي سر بير د اسلامي نهضت يو پياوړي لارښود مولوي حبيب الرحمن هم وواژه . د ه هيڅ وخت خپل مخالف لوري زغملې نشو کله چې د افغانستان د خلق ديموکراتيک ګوند رهبري بندي او د هغوي د وژلو پريکړه يې وکړه هغوي داود خان له مينځه يوړ . داود خان په دي اندو چې د مخاليفينو له مينځه وړل به د ده سياسي ستونزي کمی کړي خو دا يو ذهني نقشه و . چې پايله کې د ده په مرګ او په افغانستان کې د مرکزي حکومت له مينځه تګ شو .

ده نه يوازي خپلې سياسي ستونزو کمي نه کړي بلکي هيواد يې د جګړې او بد بختي لوري ته سوق کړ ښه به دا وي چې ده ټولو ګوندونو او سياسي اشخاصو ته د فعاليت اجازه ور کړي وايې ، او په دولت کې شريک کړي واي ځکه هغه وخت په هيواد کې امنيت ټينګ او هيڅ يو ګوند د وسلوال ځواکه په توګه مخالفت نشو کولې د ده وژنو په پايله کې هر ګوند پريکړه وکړه چې د وسلي په زور واک ته ورسيږي ځکه دانتخاباتي لاره پري بنده شوه .

د۱۳۵۵المریز کال د لویې جرګې جوړېدل او دجمهور ریس په توګه دسردار محمدداود خان دوهم ځل ټاکنه

سردار محمد داودخان واک ته د رسېدونه یوه اونۍ وروسته د مطبوعاتي کنفرانس په جریان کې د یو بهرني ژورنالست د پوښتنې په ځواب کې وویل چې دجمهوریت له اعلام څخه وروسته د شا هي دورې بنسټیز قانون نور داعتبار وړ نه دی. د کنفرانس څخه دوه ورځې وروسته د۱۳۵۲المریز کال د زمري د میاشتې په (۱۴) نېټه د افغانستان جمهور ریس په دې توګه لومړی نمبرفرمان صادر کړ . وروسته له دې دشاهي رژیم د دورې بنسټیز قانون د اعتبار وړ نه دی مګر یوائې هغه برخې چې دهغو رعایت دجمهورریس دفرمانونو په وسیله اعلام شي.(۲۱م ۵۲۵)

په دې ترتیب درې کاله او اته میاشتې ددولت قانوني چارې جمهور ریس د فرمانونو په وسیله سرته ورسولې .خوکله چې سردار محمد داودخان له ډېرو عمده بوختیاووڅخه خلاص شو پرېکړه وکړ چې د اساسي قانون د تصویب په وسیله موجوده حاکمیت ته چې د نظامي لارې مینځ ته راغلې ملي بڼه ورکړي او دده واکمني دبنسټیز قانون د تطبیق په وسیله مشروعیت پیداکړي. (۲۱م۵۲۶)

ښاغلی سردار محمد داودخان د اساسي قانون د مسودی د ترتیب او لیکنې له پاره په ۱۹۷۲زکال کې لاندې ۴۱یو څلوېښت کسانو ته دنده وسپارله .

۱_ داکتر محمد حسن (شرق) ۲_ سید عبدالله۳_ عبدالقدیر (نورستاني)

۴_داکتر عبدالمجید خان ۵_ انجینر عبدالتواب (اصفي)۶_غوث الدین (فایق)

۷_ محمدخان جلالر ۸_داکتر عبدالله (عمر)۹_عبدالکریم (عطائي)

۱۰_پوهاند عبدالقیوم(وردک) ۱۱_داکتر عبدالرحیم(نوین)

۱۲_ عزیز الله(واصفي)۱۳_فیض محمد

۱۴_انجینرجمعه محمد (محمدي)۱۵_علي احمد (خرم)۱۶_سید وحید عبدالله

۱۷_غلام حیدر(رسولي)

۱۸_ محمد سرور ۱۹_مولاداد ۲۰_محمد یوسف ۲۱_ مولانا عنایت الله(ابلاغ)

۲۲_داکتر سعید (افغاني)۲۳_عبدالهادي(هدایت)۲۴_ داکتر محمد اصف (سهیل)۲۵_پوهاند وفي الله(سمیعي) ۲۶_خلیل الله (خلیلي)۲۷_مولوي عبدالبصیر

۲۸غلام علي(کريمي)۲۹_داکتر غلام صديق (محبي) ۳۰_جنرال شاه پور خان
۳۱_ جنرال محمد يحي (نوروز) ۳۲ _محمد اکبر (اکبري)
۳۳_محمد اسمعيل (قاسميار) ۳۴_داکتر ضامن علي
۳۵_يار محمد (دليلي) ۳۶ _سيد مخدوم(رهين)
۳۷_داکتر محمد بشير (وهابزاده)۳۸_عاليه (حفيظ) ۳۹_فاطمه (کيفي)
۴۰_محمد اعظم وهابزاده ۴۱_محمد ناصر دي.بنسټيزقانون د مسوده د عامو خلکو د خبرتيا له پاره د ۱۹۷۷زکال د جنوري د مياشتي په ۲۲مه نېټه په جريده کې خپره شوه.

محمد داود خان د نوې قانون د تصويب لپاره مجبور و چې لويه جرګه را وغواړي نوموړې جرګه د ۱۳۵۵لمريز کال دلينديۍ په لسمه نېټه د کابل ښار کې جوړه او(۱۲) ورځې وه . په دې جرګه کې د ولايتونو او ولسوالیو (۲۲۱) تنو نماينده ګانو چې په دې نماينده ګانوکې (۴) تنه ښځې وې ،(۱۳۰) تنه ګډونکونکې دجمهور ريس او صداراعظم له خواغوره شوي وو. په دې ډله کې (۱۵) تنه پوځي افسران ،(۲۳) تنه بزګران (۲۲) تنه کارګران ،(۷) تنه ښځې چې يوه ئي بکلوريا (۵) لسانسه او يوه يې ما فوق لسانس وه او (۵۲) تحصيل لرونکي نارينووچې د لسانس ،ماستريۍ او داکتريۍ په سويه تحصيل يې درلود په نوموړې جرګه کې ګډون وکړ ۲۱م ۵۲۲)

په ولايتونو کې د استازو د ټاکنې په اړه شکايتونه ووچې محلي چارواکو د استازو په ټاکنه کې لاس وهنه کړې ده . داسې شکايتونه ډېر شول ، دولت مجبور شو چې ديوې ابلاغيې په ترڅ کې د کابل ښار دمير بچه کوټ او قره باغ د ولسوالیو ، دپروان ولايت او دکاپيسا د لوې ولسوالیۍ ټاکنې باطلې او امر يې وکړ چې په دغو سيمو کې بيا له سره استازي وټاکل شي او داچې محلي چارواکي په دې ټاکنوکې لاس وهنه ونه کړي د کابل او پروان واليان يې له دندو ځخه ګوښه کړل . ۲۱م ۵۲۲

د ۱۳۵۵ لمريز کال جرګه لومړي د يو پخواني قاضي عبدالکريم په رياست پيل شو ه خو بيا د جرګې رياست عزيز الله واصفي ته وسپارل شو .د بنسټيز قانون د مسوده باندي د بحث او يو لړ تعديلا تو ، سمونو وروسته نوموړی قانون په ۱۳ فصلونو ا و۱۳۲ مادو کې د ۱۳۵۵ لمريز کالد لينديۍ په ۲۴ مه نېټه تصويب شو .

او ۱۳۵۵ لمریز کال د لیندی په ۲۵ مه نېټه د جمهوري ریا ست مقام ته د ټاکنې موضوع رامینځته شوه .(۲۱ م ۵۲۵

د جمهوري ریاست له پاره سردار محمد داودخان یو بې سیاله نوماند و. خو ددې له پاره چې ددې مقام ټاکنه دیموکراتیکه او طبعي وښایي عزیزالله واصفي دجرګې له غړو غوښتنه وکړه چې خپله دجرګې غړي یا بهر له جرګې خپل نوماند معرفي کړي .د جرګې ډېر غړي دې عزیزالله واصفي په دې فارمولیته وړاندیز پوهېدل .خو د هرات خلکو استازې نجیبې وړاندیز وکړ چې ښاغلي محمد داود خان دې ځان د دولت د رئیس په توګه کاندید کړي د غونډې رئیس عزیزالله واصفي وویل :ګراني خوري، ما مخکې ستاسي په خدمت کې خپل عرض وړاندي کړ :دهرات وکیلې نجیبي بیا وویل :د جمهور ریس په توګه مونږ داهیله لرو چې خپل یو کاندید معرفي کړوحاضرینو وویل تائیده، تائیده (۲۸)م ۱۹۵

د جرګې یو غړي د پولیسو پخواني افسر وریښمین خان چې د غلام حیدر رسولي په تضمین ا وسپارښت جرګې ته ټاکل شوی و دا صحنه جدي په نظر ورغله او باور یې راغی چې ګواکي واصفي رښتیا وایې نو په لوړ اواز یې وویل : ((که رئیس دولت نه کوي نو رسولي صاحب دې کاندید شي)) د جرګې بل غړي چې دننګرهار څخه و حاجي عبدالوهاب وویل : ((که په رښتیا ریس صاحب دولت یې نه کوي ، نو تکلیف مه ورکوي مونږ دي ببرته د پخوا حال ته راولي)) د نوموړي خبرې د جرګې له خوا پرې شوې تر څو داودخان جرګې ته راغی او ځان یې کاندید کړ. (۱)م ۱۱۱

سردار محمد داودخان د جرګې تالار ته په شور او زوږ کې ننوت او ویې ویل زه ستاسو ښاغلو محترمو وکیلانو غوښتنه او وړاندیز په یو شرط منم ، عزیزالله واصفي په زوره وویل منویې، منویې . داود خان وویل: ((زه حاضر یم ستاسې محترمو وکیلانو وړاندیز په دي شرط ومنم چې زه دغه ملي لویه دنده تر هغه وخته پورې تر سره کوم تر څو چې زه جسما او روحا د دندې د سرته رسولو توان ولرم ، بل دا چې خلک هغه دولتي بنسټونه چې دوي تصویب کړي ملا تړ او پیروي وکوي ،تر هغه وخته چې له ما سره د افغانستان د نجیبو خلکو مرسته و ي او د دې دندې د سرته رسولو توان ولرم زه به له نوموړي دندې څخه سر غړونه و نه کړم ، که چېرته زه

پوه شوم چې ددې دندې د سرته رسولو له پاره روحاً اوجسماً توانايي نلرم ډېر ژربه خپل عذر د افغانستان ملت ته وړاندې کړم .(۲۱)م۵۲۲

د جرګې رئيس عزيزالله واصفي د جمهور رياست کانديد سردار محمد داودخان دی شرط د اوربدو وروسته د جرګې څخه دهغه ټاکنې په اړه دراې غوښتنه وکړه په داسې حال کې چې يوه مخالف رايه نه وه يا چا د مخالفت توان نه درلود ،سردارمحمد داود خان د شپږو کالو له پاره د افغانستا ن لومړنی جمهور ريس په توګه وټاکل شو. چې د ۱۳۵۵ لمريز کال د کب په (۷) اومه نېټه نظامي حکومت لغواو مرکزي کمېټه له مينځه ولاړه او دنوي بنسټيز قانون د (۲۳) مادې له مخې د مخکنې حکومت رنګبدل اعلان او لارښونه يې وکړه چې د نوي حکومت تر جوړېدو پورې دې مرستيالان د وزارتونو اداري چاري پر مخ يوسي (۲۱م۵۲۷

ښاغلی محمد ابراهيم عطائي د اساسي قانون په اړه داسې ليکي (دغه اساسي قانون يو سر درګمه قانون و.د قواو بيلتون په کې معلوم نه و د بيان ، ليکنې ازادی هېڅ په کې نه وه) . (۳۳م ۲۹۱

ښاغلی فراهي داسې نظر لري: ((دغه قانون ډېر مواد مخصوصا د شخصي مصئونيت احکام دډيموکراسی د دورې د اساسي قانون موادو ته ورته و. چې ځينې ليکوالان ددغه ورته والي داسې تعبيروي .چې د جمهوريت د وخت داساسي قانون دغه احکام د ډيموکراسي دورې د اساسې قانون څخه اخيستل شوي دي. اما واقېعت دا دی چې محمد داودخان د دېموکراسی دورې د اساسي قانون د څو مادو سره مخالف و او د ډيموکراسی دورې د اساسي قانون نور متن يې منلی و. د افغانستا ن جمهوري دو لت اساسي قانون د سياسي ګوندونو په برخه کې د افغاني ټولني عيني شرايط په نظرکې نه وو نيولي ددغه قانون څلوېښتمه ماده داسې تصويب شوې وه . د افغانستان د خلکو سياسي روزنې او ټولنيز غوښتنو د څرګندولو لپاره ، تر هغه وخته چې داهيله تر سره کېږي او طبعي ودې ته رسېږي په هېواد کې د ملي انقلاب دګوندپه لارښوونه کوم چې د افغانستان د خلکو د ۱۳۵۲کال د چنګابښ د ۲۲ مه نېټې د مترقي او ولسي انقلاب بنسټ ايښودونکی او مخکښ ګوندیوازې يوګوندی سيستم دی ټينګ وي)) (۴۱)م م ۲۴۴ او۲۴۵

د سردارمحمد داودخان لخوا دیو گونډ ي سیستم رهبري او دټولنې د پرمختګ ټولواړخونولار ښوونه یو نا شونې کار و. ځکه نړۍ او سیمې حالت ددوهم نړیوال جنګ څخه وروسته بدل شوې وه او هغوې د افغانستان په سیاسي وضع نېغ په نېغه اغېزه درلوده، که څه هم اوسنیو پېښو (۱۳۵۷_۱۳۸۸) لمریز کال په تحلیل کې د ګوندونود کړونو په نظر کې نیولو سره دهغه سیاست مثبت ارزوي، او تر ډېره حده دبهرنیو هېوادو دکړنو په خوا کې مهم دې. خو د هغه د قانون څلوېښتمې مادې حکم د پرمختګ مخه ډپ کړې وه چې په هغه وخت کې د ستونزو د اوارېدو پرځای سیاسي ستونزې زیاتې کړې. ځکه په رونړ اندواو سیاسي ګوندونو باندې د انتخاباتي مبارزې لار بنده شو. هغوې یوازې په نظامي حل باندې تکیه وکوله چې په پایله کې هېواد د ګډوډۍ، بې باورۍ او تشنج لورې ته روان او هغه بنسټونه چې مخکې جوړ او د پرمختګ تمه ترې کېده له مینځه ولاړل. اوس هم مونږ د سیاسي رژیم په جوړېدو او یو مرکزیت مینځ ته راوړلو کې پاتې راغلي یو.

بهرنی سیاست

دنړیوالو لویو قدرتونو (امریکا او شوروي اتحاد) سره سیاسي اړیکی:

سردار محمد داود خان د ۱۹۷۳ ز کال د جولاې په اوه لسمه نېټه دافغانستان خلکو ته په وینا کې خپله بهرنۍ کړنلاره په دې توګه اعلان کړه : ((د افغانستان بهرنۍ کړنلاره په بې طرفۍ ، نظامي ټړونونو کې په نه ګډون او د مسائلو په هکله د خلکو په ازاد قضاوت ولاړ ده.

زمونږ کړنلاره باید د خلکو مادي او روحاني غوښتنې پوره کړي ، زمونږ غوښتنې له هر څه څخه زیات یوې سوله ایزې نړۍ ته اړتیا ده ، ځکه هېڅ هېواد د سولې پرته خپلو ملي هیلو ته عملي بڼه نه شي ور کولی . مونږ چې په کومه کچه د افغانستان پرمختګ ته لېواله یو په همغه اندازه د نړیوالې سولې ټینګښت هم غواړو .

افغانستان د ناپېلیتوب د سیاسي کړنلاري بنسټونه سره سم د خپل هېواد ګټو ته په نظر کې ساتلو په رښتینولۍ او اخلاص سره د نوروخپلواکي ته په د رنښت ، احترام ، بڼه ګاونډیتوب او د یو بل په کورنیو چارو کې د نه لاس وهنې په اصولو باندې ټینګ دي . د دوستانه سفرونو ، دیپلوماتیکو هلو ځلو او نړیوالو مرستو په وسیله به کوښښ وکړو چې دا اړیکی نورې هم قوي شي مونږ هیله مند یو چې دا هڅې به مثبتې او عملي نتیجه ور کړي. ..نوی رژیم د ملګرو ملتو د منشور اصول مراعت او احترام ورته لري ، چې دغه احترام د بنیادم ښېګړه او نړیواله سوله ده. (۳۷م: ۱۲۸)

سردار محمد داود خان خپله کړنلاره او بدلونونه ، د افغاني دولت د عصري کولو او پایښت لپاره اړین توکي ګڼل ، د افغانستان د ګاونډیانو ، عربي هېوادونو او متحده ایالاتو سره د اړیکو ،پراختیا ورکول د جمهوریت مهمو هدفونو په توګه په ګوته کړل .

_له امریکا سره سیاسي اړیکې :

د بهرینو چارو وزارت د سیاسي چارو عمومي مدیر عبدالواحد کریم په کابل کې ټول مېشت سفیران د کودتاه په دویمه ورځ را وغوښتل د نوي رژیم د کامیابۍ څخه د خبرولو او د خپلو هېوادونو له لوري د دې نظام په رسمیت پېژندلو غوښتنه وکړه . شوروي اتحاد لومړی هېواد و چې جمهوري نظام یې په رسمیت وپېژانده ، نورو هېوادونو هم یو پر بل پسې دغه نوي رژیم په رسمیت وپېژانده .

د جمهوریت په لومړیو وختونو کې له افغانستان سره د امریکا اړیکې سړې وې ځکه هغوی فکر کاوه چې د داود خان په کودتاه کې د چپیانو ونډه ډېره وه . شاید دا کودتاه د شوروي اتحاد پلوی کودتاه وي او په داخل کې داسې تبلیغات کېدل چې د میوندوال په کودتاه کې د پاکستان سربېره امریکا هم ونډه درلوده . خو بیا هم د افغانستان دولت د امریکا سره د اړیکو د ټینګولو کوښښ کاوه او د امریکا له مرستو سره یې علاقمندي در لوده سردارمحمد نعیم او د امریکا سفیر تیودورایل ایلت جونیز په دې برخه کې ډېره ونډه واخېسته نوموړی سفیر وتوانېده چې د داود خان د رژیم د بې پلویتوب په اړه واشنګټن ته قناعت ورکړي او د هغوي پام افغانستان خوا ته را واړوي (۳۷) م م ۱۳۲۹ او ۳۳۰

په ۱۹۷۴ ز کال د امریکا سفیر تیودورایل ایلنټ جونیز وکولی شول چې د افغانستان او امریکې اړیکې ښې او د هغوی پام یې را وګرځاوه چې د همدې کال (۱۹۷۴ز) کال د نوامبر په لومړۍ نېټه د امریکا لوړ پوری هیئت د هنري کیسنجر په مشرۍ افغانستان ته راغی داود خان د دې هیئت سره په کتنه کې د امریکا له مرستو څخه مننه وکړه او د هلمند د پروژې د تکمیلولو له پاره یې د زیاتو مالي او تخنیکي مرستو غوښتنه وکړه . کیسنجر داود خان ته وویل امریکا متحده ایالات له افغانستان سره دوستۍ ته اهمیت ور کوي خو افغانستان باید د مرستو د جذب توانایې ولري . سردار محمد داود خان له شوروي اتحاد ، د عربي هېوادو او ایران سره اړیکو د ټینګولو د اړتیا په باره کې کیسنجر ته معلومات ور کړل اود افغانستان بهرنۍ کړنلاره یې د افغانانو اړتیا وبلله . خو کیسنجر وویل چې بوټو شکایت لري ، امریکا د افغانستان او پاکستان تر مینځ د ستونزې د یو پرامنه حل غوښتونکې ده . هغه د سفر په پای کې د داود خان سره یوه ګډه وینا خپره کړه چې په

وینا کې د امریکا او افغانستان تر مینځ په ښو اړیکو او اقتصادي مرستو باندې ټینګار شوی وو . (۳۷) م ۱۸۲

د ۱۹۷۵ ز کال د جنوری په ۲۳ او ۲۴ نېټه د (A , I , D) رئیس د ایفال پارکر (D , P , K) افغانستان ته راغی . ده د هلمند د پروژې په بشپړېدو کې د امریکا وندې ښکاره کړه . همدارنګه د ۱۹۷۶ ز کال د جون د ۲۹ مې نېټې څخه د جولای تر لومړی نېټې پورې سردار محمد نعیم خان د جمهور رئیس د استازي په توګه واشنګټن ته سفر وکړ چې د سنا مجلس له غړو او نورو مشرانو سره یې لیدنه وکړه امریکایې چارواکو د کوکنارو په بندولو ډېر ټینګار کاوه او داود خان د کوکنارو د کرنې د بندیدوو له پاره کلک اقدامات وکړل . د محمد نعیم سفر یو ګټور سفر و .

د ۱۹۷۷ ز کال کې جیمي کارتر داود خان ته رسمي بلنه ورکړه چې متحده ایالاتو ته سفر وکړي . ځکه کارتر د افغانستان د ناپیلتوب مسایلو او پاکستان سره د ولس مشر د مثبتو هڅو هر کلی کاوه . داود خان د کارتر بلنه ومنله خو په ۱۹۷۷ ز کال کې ده یو شمېر نورو هېوادونو ته تاکلي سفرونه لرل، مشکله وه چې په همدې کال امریکا ته سفر وکړي ده غوښتل په ۱۹۷۸ز کال کې امریکا ته سفر وکړي او هم د ملګرو ملتو عمومي اسامبلي په غونډه کې وینا وکړي واشنګټن هم په دې سفر موافقه وکړه او په ۱۹۷۸ز کال د ایران پاچا کابل ته راغی چې د غو سفرونه په شوروي اتحاد ښه ونه لګېدل (۳۷) م ۱۸۸

د امریکا او افغانستان د اړیکو په اړه د پاکستان موضعګیري ، پښتونستان مساله د سنټو په نظامي پکت کې د پاکستا ن عضویت او د ناپلیتو ب غورځنګ کې د افغانستان په غړیتوب ډېره اغېزه درلوده ځکه د دوهم نړیوال جنګ څخه وروسته د انګلستانو پر ځای امریکا په سیمه کې نفوذ پیدا کړ او د افغانستان په ګاونډ کې پاکستان د دوی د ګټو له پاره ډېر مهم و . امریکا تل د پاکستان په خوښه په سیمه کې عمل کاوه او پاکستان د پښتونستان د مسالې پر سر د افغانستان سره اختلاف درلود او د داود خان د مخالفینو ملاتړ یې کاوه . نظامې ترون کې د افغانانو غړیتوب نه لرلو، د امر یکا او افغانستان اړیکې سستې کړې او هغه وخت چې څوک د امریکا سره په نظامي ترون کې نه وه شامل هغوی هغه هیواد ته د دښمن په سترګه کتل . داود خان کوښښ کاوه چې د یو ناپیلي او منځګړي هېواد په توګه د

دوولویو قدرتونو (امریکا او شوروي اتحاد) تر مینځ پاتې شي. د دوی دا موقف له افغانستان سره د امریکا اړیکې خصوصاً په لومړیو وختونو کې سستې کړې. د امریکا هېواد حاضر نشو چې په خلاص مټ د افغانستان سره اقتصادي مرستې وکړي حتی د افغانستان جیوپولوټیک موقېعت ته کم ارزښت ور کاوه. افغانستان د مجبوریت له مخې د شوروي اتحاد په مرستو اتکا وکړه او د غربي نړۍ د اقتصادي مرستوڅخه بې برخې پاتې شو، که غربې هېوادونو هم مرستې کولی خو هغه هم په نشت حساب وې. خو کله چې داود خان په جدی توګه د شوروي اتحاد څخه لودیځ ته میلان پیدا کړ د لویدیځ سره د اړیکو د ټینګولو او پیاوړتیا په اساس د هغه واکمني پای ته ورسېده.

ـد شوروي اتحاد سره سیاسي اړیکي:

شوروي اتحاد لومړنی هېواد و چې ۱۹۷۳ زکال د جولای په (۲۰) مه نېټه چې د افغانستان جمهوري رژیم په رسمیت وپېژندلو او دجولای د (۲۲) نېټې په پیغام کې شوروي مشر تابه، سردار محمد داودخان ته دباور د څرګندولو سر ببره د ښه ګاونډیتوب، دوستانه اړیکو او مرستو وعده ورکړې وه، په کابل کې شوروي سفیر الګزاند پوزانوف د بهرنیو چارو د وزارت مرستیال وحید عبدالله سره د لیدنې په وخت کې د رژیم د بدلون په اړه د شوروي خوښې څرګنده کړه.(۳۷، م ۱۸۹

دسردار محمد داود خان او شوروي اتحاد اړیکې مخکې د ۱۹۴۰ز کلونو په دویمه نیمایې کې ټینګې شوې وې په هغه وخت کې د پښتونستان مسله ډېره ګرمه وه. افغانستان د پښتونستان مسئله پرېښودلې نه شوه ځکه د یو عصري پوځ د جوړولو اړتیا حس کېده. پاکستان هم دافغاني رژیم د کمزوري کولو لپاره متې نغښتې وې افغانان دشوروي اتحاد د پوځي مرستو په خطرونوباندې پوهېدل خو بله لاره نه وه. ځکه د امریکا متحده ایالاتو له ډېر پخوا څخه افغانستان ته د وسلو ورکولو درخواست ردکړې وه. چې د ۱۹۵۵ز کال محمد ظاهر شاه او محمد داودخان دواړو خروشوف او بلګاتګین ته په دې اړه خپله ویره څرګنده کړې وه، چې ځوانو افسرانو ته کمونستي درس ورنکړي هغوې په تکرار سره داود خان او پاچا ته ډاډ ورکاوه چې شوروي به داسې کار ونه کړي. د خروشوف نه تر بریژنیف پورې د شوروي ټول واکمنان دافغانستان د ناپلیتوب سره علاقمند وو.

د افغانستان حکومت په ډېر اخلاص سره شوروي ته د دوستي لاس ورکړ. تر څو هغوی ته د افغاني قواوو ته د شوروي په طرفداري د تربیه کولو اړتیا پاتې نشي .(۳۷) م م ۱۹۰ او ۱۹۲

یوي خبرې ته پام په کار دی هغه دا چې افغانستان د مصر په څېر د شوروي اتحاد په مقابل دریځ نشو نیولې ځکه افغانستان د شوروي اتحاد سره اوږده سرحدي پوله درلوده او مصر په جغرافیائې لحاظ لیرې پروت و . ځکه سادات ټول روسان له مصر څخه وویستل خو افغانستان سره یې په سرحدي پولې د پښتونستان ستونزه او له پاکستان سره د اړیکو د خړپړتیا له کبله دا هېواد مجبور و چې له شوروي اتحاد سره دوستانه سیاسي اړیکې ولري تر څو اقتصادي مرستې قطع نشي په همدې هیله افغانستان د شوروي له تمی څخه ګټه واخېسته او ډېر ښه اقتصادي کومکونه یې را جلب کړل چې د پوځ په عصري کولو کې ورڅخه ګټه واخېسته .

د جمهوري د پیل څخه وروسته په مرکزي کمیټه کې شوروي اوامریکا د مرستو او پروژو په اړه د نظر اختلاف وه . محمد داودخان واک ته د رسیدو نه وروسته په لومړي ځل په ۱۹۷۴ز کال په جون کې مسکو ته سفر وکړ .

دسردارمحمد داودخان په لیدنه کې پوډګورني وویل: «« د ۱۹۷۳ز کال په جولای کې دجمهوري نظام د جوړېدو وروسته زمونږ دوستانه اړیکې ډېرې ښې شوې ، شوروي اتحاد لومړنی هېوادوو. چې نوې جمهوري نظام یې د هغې اعلان څخه وروسته په رسمیت وپېژنده او دوستانواړیکو او ګټورو مرستوله پاره یې تیاري څرګنده کړه.(۳۷) م م ۱۹۳ او ۱۹۳

د دواړو خواو په موافقه د اقتصادي او تخنیکي همکارۍ له پاره یو ګډ کمیسون جوړ شو تر څو هغه پروژې په ګوته کړي چې د شوروي اتحاد په مرسته جوړېدلی شي . داود خان په کرېملن کې د غرمې په میلمستیا کې د وینا پر مهال د افغانستان او پاکستان خرابې اړیکې تو ضیح کړې. خو شورویانو ځان بې طرفه وښود او د سفر په پای کې د دواړو هېوادو د رهبرانو په ګډه وینا کې د پاکستان او افغانستان د اختلاف حل لپاره د خبرو له لارې د سوله ایزه حل غوښتنه وکړه . خو داود خان د بریژنېف د وړاندیز په اړه چې داسیا د ګډ امنیت د ټینګښت دولو په اړه په خپله تبصره کې څرګنده کړه چې مونږ ددې طرحې ځینې توکي خوښوو. خو د سرحدونو ټاکنه په زور نه خوښوو مطلب یې

پاکستان و.داودخان د بریژنېف نوموړي وړاندیز (په اسیا کې دګډ امنیت) په باره کې وویل: ((ستاسو جلالتماب په اسیا کې د ګډ امنیت یادونه وکړه. دا د ستاینې وړ فکر دی،خو افغانستان داسې فکر کوي چې حقیقي امن هغه وخت راتلې شي چې ټول دولتونه د بشري پرګنو قانوني حقونه رعایت کړي او دملګرو ملتونو د چارتونو له مخې استعماري روش وغندي .)) (۳۷) م ۱۹۷

کابل ته د محمد داود خان د راستنیدوڅخه وروسته ، سملاسي په اوه کلن انکشافي پلان کې ، چې له مخکې نه پیل شوی و ، د روسې وتلې د ټاکلو جریان تیز شو دواړوخواو د لاندې پروژود عملي کېدو موافقه وکړه ، د اوبوخور،کرنې مختلفې پروژې ، د یوریا دسرې د جوړولو یو بل ماشین ،د جرقدوق د ګاز پروژه ، د افغانستان د طبیعي منابعو معلومول او یو شمېر نورې پروژې . د ۱۹۷۴ زکال د اکتوبر په میاشت د شوروي د دفاع وزیر مارشال موسکولینکو کابل ته په رسمي سفر راغې او له ده وروسته پوډګورني هم د دوه ورځو له پاره د ۱۹۷۵ زکال په ډسمبر کې افغانستان ته راغی . ده داوداخان ته مشوره ورکړه چې د صوبه سرحد او بلوچستان په چارو کې لاسوهنه ونه کړي خو داود خان نړیوال خطر ته اشاره وکړه او دهغه خطر نړیواله پړه یې په امریکا واچوله . خو تبصره یې ونکړه دومره یې وویل چې ټول طاقتونه د نړۍ د امن او امنیت ساتلو مسولیت لري ، په اخر کې د ټانکونو ورکولو او نورونظامي مرستو دوعدې ورکولو او دیوې ګډې اعلامیې د صادرولو وروسته شوروي ته روان شو (۳۷) م ۲۰۲

کله چې په ۱۹۷۶زکال کې شورویانو د محمدداودخان دچپیانوترمینځ داختلا ف باندې یقیني شول لومړي یې د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند دواړه (خلق او پرچم) ارخونه سره یو ځای کړل .چې داود خان ددوي په دې پټ فعالیت سخت خپه وه . ولې شورویانو بیا د ۱۹۷۷ زکال کې محمد داود ته بلنه ورکړه چې مسکو ته سفروکړي . سردار محمد داود خان د ۱۹۷۷ زکال د اپریل له۱۲نه تر۱۵ پورې شوروي ته د بریژنېف سره د کتنې ،تر څو دهغوی د لاس وهنې په اړه د هغوی څخه د پوښتنه وکړی شوروي اتحاد ته سفر وکړ . دوی په لیدنه کې بریژنېف ، نېکولای پوډګوانې ، الکسي کوسیچین او نورو شورویانو ، دافغانستان لخوا محمد داودخان ورسره هیئت ګډون وکړ. ګاریلوف د شوروي د بهرنیو چارو د دفتر مامور چې په کابل کې یې ډېر وخت دنده اجراکړې وه دری ژبه یې زده و ددوی خبرې یې ژباړلې .د بریژنېف له خوا د هرکلي ویلو

وروسته محمد داودخان خبره واخيسته د شوروي د مرستو او په اوه کلن پلان کې د هغو د ونډو اخيستلو څخه يې مننه وکړه ، د افغانستان او پاکستان د اړيکو د ښه کېدلو دايران او عربي هيوادونو سره د نړۍ اقتصادي اړيکو په اړه يې هم معلومات ورکړل او په خپل ناپېلېتوب يې ټينګار وکړ . د شوروي اتحاد بې غرضو مرستو په اړه چې د جمهوري نظام د جوړېد وپخوا او وروسته يې کړي په ځانګړي ډول جمهوريت د جوړېدو وروسته د لومړي اوه کلن پلان د عملي کولو د پاره يې ورکړې مننه وکړه. (۳۷) م م ۲۱۰او ۲۱۱

د محمد داود خان او بريژنيف په وروستۍ ليدنه کې د نورو خبرو په خوا کې يو ناڅاپه بريژنيف محمد داود خان ته وکتل ا و ويې ويل : ((په افغانستان کې په دوه اړخيزو کارونو ، د ملګروملتونو او نور ګڼ اړخيز پروژو کې دناټو غړوهيوادونو کارپوهانو شمېر ډېر زيات شوی دی . په تېر وخت کې افغانستان لږتر لږه دومره کول چې په شمال سيمو کې به يې دناټو غړو هيوادونو کار پوهان نه پرېښودل خو اوس دې لوري ته پاملرنه نه کوي او وويل : چې شوروي اتحاد دا کار ښه نه ګڼي افغانستان بايد د شوروي اتحاد دکار پوهانو پرته نور څوک هلته پرې نه ږدي، ځکه هغه جاسوسان دي او دخپلې امپراتورۍ او خپلو موخو له پاره کار کوي .... د بريژنېف ژبارن کارويلوف د دې ژبارې او خبرو وروسته يوه خاموشي خپره او زړونه وترهېدل . د محمد داود خان مخ د قهرنه تک تور شو او بريژنېف ته يې په ځواب کې وويل : ((مونږ به هېڅ کله هم تاسوته اجازه در نه کړو چې مونږ ته حکم راکړی ، چې مونږ څنګه خپل هېواد وساتو ، او څوک په افغانستان کې استخدام کړو. دا چې افغانستا ن له پاره رابلل شو ی بهرني کارپوهان مونږ څه ډول او چېرته ساتو ، دايوازې زمونږ حق دی ، که مونږ په دې تګلاره کې وروسته هم پاتې شو پروا نه کوي خو په خپلو پرېکړو کې بل چاته د لاسو هنو حق نه ورکوو... .)) (۳۷م م ۲۱۲او۲۱۳

له دې وينا وروسته محمد داود خان يو دم را پاڅېده او ټول افغانان ورسره پاڅېدل. داود خان روسانوته يو څه درناوي وروسته د حال د دروازو په لوري روان شو. بريژنېف او د هغه ملګري پوډګورني او کوسيچين له روسي ژبارن سره د داود خان په لور روان شول تر څو خپلې نيمګړتياوې تلا في کړي . داود خان د وحيد عبدالله او ملګرو په غوښتنه خپل لاس د بريژنف په لور اوږد کړ بريژنېف وويل تاسې عزت مآب غوښتل چې له ما سره ځانګړې خصوصي لېدنې ولری زه ستاسې په خدمت کې يم سردار محمد

داودخان په لوړ اواز سره وويل :« ماغوښتل چې تاسو عزت مآب سره خبرې وکړم خو هغې لېدنې ته نوره اړتيا پاتې شوې نه ده . دايې وويل له پوډګورنې او کوسيچين سره يې روغبړ وکړ او په تيزۍ له کوټې څخه ووت . دادې محمد داود خان او بريژنېف اخرنۍ ليدنه وه دواړو هيئتونو تر مينځ نيمګړې غونډه بيا ونه شو او دروسانوخبرې نيمګړې پاتې شوې . (۳۷) م م ۲۱۳ او ۲۱۴

له مسکو څخه چې محمد داود خان را ستون شو د شوروي او افغانستان اړيکې د پخوا په شان وې خو داود خان د بريژنېف په خبرو ډېر خپه و. هغه د شوروي اړيکو باندې خوښ و خو په کورنيو چارو کې مداخله يې نه قبوله کوښښ يې کاوه چې د شوروي د سفارت دغړو شمېر بايد کم شي . په ۱۹۷۷ زکال په اکتوبر کې د روسيې ترانسپورتي الوتکو توپولوف او انتونو ۲۲ د افغانستان په هوايي سيمو کې الوتنې کولې چې حبشې ته وسلې وړلې . داود خان غوښتل چې احتجاج وکړي . خو د ځينو مجبوريتونو په اساس يې دا کار ونه کړ ، د۱۹۷۷ ز کال په منۍ کې د پلان وزارت ځينو مامورينو دشوروي د ونډې اخېستلو په اړه شکايت وکړ (۳۷) م ۲۱۷

وروسته له دې شوروي اتحاد په پټه او ښکاره د سردارمحمد داودخان پرضد کړنې تر سره کولې او هيله يې و . چې افغانستان تر مستقيمې اداري لاندې راولي . اود دې هيواد کورنۍ او بهرنۍ چارې د دوی په ميل سرته ورسېږي .که څه هم د ۱۹۷۷ زکال د اپرېل د ۲۷ نېټې بدلون (کودتاه) څخه وروسته دوی ډېر ډاډه او ۱۹۷۸ زکال پر افغانستا ن پوځي يرغل وکړ. د افغانستان لاندې کول يې ډېر اسانه ګڼلي وو. خو دوی په خپل تحليل کې د نورو په څېر اشتباه کړې وه ځکه د (۱۰) کاله جګړې او د خپلو عسکرو دوژنې وروسته د افغانستان څخه وتلو ته مجبور او خپله ماتې يې په نړيواله سطحه ومنله ، نه يوازې دا چې دوی په افغانستان کې ماتې وخوړه بلکه د شوروي اتحاد هغه کوم دولت چې د مرکزي اسيا يو شمېر جمهوريتونه يې لاندې کړي او ددوهم نړيوال جنګ وروسته يو نړيوال طاقت په توګه څرګند شوي وو. په نړيواله سطحه ماتې وخوړه او نظام يې له مينځه ولاړ او لاس لاندې هېوادونو ازادي واخېسته د دوی يو سياسي بلاک هم دافغانستان د نيولو قرباني شو .مونږ دلته دشوروي سره د اړيکو په اړه ښاغلي محمدظاهر او اجمل ختک نظريات چې هغه وخت په مسايلو کې داخل شخصيتونه وو .رانقل کړي .

له شوروي اتحاد سره د اړيکو په اړه پاچا محمد ظاهرشاه وايي: ((دادي شخص د توانايي سوال نه دی، حتی د يو حکومت د توانايي سوال هم نه دی ، دا په عمومي توګه شرايطو پورې اړه لري او ځينې حکومتونو ته دا شرايط په خپله اماده کېږي په دي کي هېڅ شک نشته چې امريکا او شوروي دواړو غوښتل چې مونږ ځانته جلب کړي . خو مونږ ته دا امکان نه وو چې د امريکي يا د شوروي اتحاد غېږې ته ځان وغورزو. که مونږ د شورويانو څخه کومه مرسته ترلاسه کوله په همغه ترتيب سره مونږ دامريکاياتو څخه هم تر لاسه کوله او موازنه مو ساتله . په دې ترتيب سره د هېواد اقتصادي بنسټ ټينګ شو (۳۷)م م ۲۴۱ او ۲۴۲

د داود خان ځينې مخالفين وايي چې د جمهور رئيس محمد داود خان سره د شوروي پوځي مرسته وه چې د ورستيو بربادیو سبب وګرځېده . خو ښاغلي ډاکتر عبدالصمد د دې نظر سره موافقه لري وايي: ((چې دا اړيکي له خطره ډکې وي ولي بله چاره نه وه ، زه د دی سره قناعت لرم چې دافغانستان اړيکې له شوروي سره ددويم نړيوال جنګ خصوصاً د داود خان د صدارت څخه وروسته ډېری قوي شوې ، ځکه د عسکری له پاره د هغو څخه مرسته اخيستل کېده. د نفت اوګاز د پلټنی پروژه شوروي اتحاد ته ورکړل شوي وه، زه د دې او نورو اقداماتو څخه دفاع کوم . خو د خارجي سياست ايجابات ددغه داخلي مبکانېزم له مخی قضاوت کول واقعيت نه دي ۳۷، م م ۲۴۲ او ۲۴۳

د پاکستان د نېشنل عوامي پارټي مشر اجمل ختک د جمهور رئيس محمد داود خان سره نژدې په تماس کې و هغه وايي چې سردار محمد داود خان د هرې بهرنی مفکوري او سياسي واکمنی مخالف و . هغه (محمد داودخان) د شوروي اتحاد سره ديو ازاد او مستقل افغانستان په حيث د دوستي په حق کې و. ليکن ددې په حق کې نه و چې د شورو ي د نظر يې او يا د هغه تر نظامي او سياسي تسلط لاندې راشي .زه په يقين سره ويلی شم چې دهرې خارجي مفکورې او سياسي تسلط او لاس هغه مخالف و او هغه دافغانستان د ابادی ، خوشحالی او تعمېر لپاره بهر دنيا ته لاړو ، ايران سره يې هم خبري اتري وکړي . پاکستا ن ته هم لاړو ، د هغه مطلب دا و چې خاص چا پورې ځان و نه تړي ، د يو مستقل، خپلواک، اباد او خوشحاله افغانستان دپاره هغه له هر چا سره تعلقات جوړول. (۴)م م ۲۴۴ او ۲۴۵

دې پايلې ته رسېږو چې د داود خا ن اړيکې له شوروي اتحاد سره په مفکوروي لحاظ نه وي او هغه ته د کمونست ويل يو تېر وتنه ده د هغه اړيکې اقتصادي او نظامي مرستود ترلاسه کولو او د يو پياوړي افغانستان د جوړېدو په موخه د ګټې اخيستلو پر بناوې، هغه د پرديو دهر ډول تسلط مخالف و ، خو جغرافيايي موقعيت د پښتونستان ستونزې د پاکستان سياست په نړيواله کچه د امريکا ملا تړ دی مجبور کړی و چې د شوروي اتحادسره نږدې اړيکې وساتي خو شوروي اتحادد اقتصادي او نظامي مرستو په ورکولوکې خپلې موخې درلودې او د هغوی دعملي کېدولە پاره يې هڅه کوله ،او دا هڅې اوس هم د بڼې په تغير سره دوام لري .

ـد پښتونستان مسئله او له پاکستان سره د اړیکو خرابېدل.

د پښتونستان سیمه چې له چترال څخه د هند تر سمندر پورې د سند د سیند په ښۍ خوا د (۸۰۰) میله او تقریبا (۲) میلونو نفوسو په لرلو سره پرته او د افغانستان دخاورې طبعي برخه وه، د (۱۸۱۰) او (۱۸۲۳) زکلونو تر مینځ هغه مهال چې افغانستان کې د محمدزیو ورونو تر مینځ کورنۍ جګړې وې. دپنجاب دسکانو حکومت ، د انګلیسانو د لمسون له مخې ددې سیمې ځینې برخې دسند سیندد واړو خواوو ته ونیولې، دانګلیسانو حکومت د لاهور دمثلث ټرون پوسیله د سکانو اوانګلیسانوله خواد نیول شویو سیمو په اړه د تبعید شوي شاه شجاع په رسمي ډول ددې سیمو له ادعا څخه تېرکړ. اما دافغانستان خلکو په (۱۸۴۲ز) کال کې دشاه شجاع په وژلو او دانګلیس فوځ د له مینځه وړلو او ماتې پواسطه دا ټرون باطل او دهغه ټول مواد یې عملاً له مینځه یوړل. امیر دوست محمد خان انګلیسانو ته وخت ورکړ چې تر (۱۸۵۴) ز کال پورې د سند او بلوچستان ولایتونه ونیسي ، ځکه امیر دوست محمد خان د سک حکومت تر ړنګیدو وروسته له ګجرات ، ګیرات او اټک څخه شاته راغی انګلیسانو خپل ځانونه د سکانو ځای ناستي او وارثان اعلان کړل (۳۲ م م ۱۹۷۸ او ۵۷۹

انګلیسانو په دې سلو کلونو کې افغاني ولایتونه لومړی په مختلفو برخو او نومونو لکه چترال، سوات، دیر،باجوړ بیایې په شمال کې د مختلفو ریاستونو په نوم لکه مکران ، خاران ، لس بیله، پشن ډوکي تریو (شور) او د برتانوي بلوچستان په نوم ونومول او په جنوب کې یې یو محکومه سرحدي پوله د دیري، پیښور ،هزاره، اټک او ازاد سرحد لکه تیرا ،شمالي وزیرستان ،جنوبي وزیرستان او کرمي په سیمو وویشل شوی . له نومورو سیمو سره د انګلیسانو اړیکي د مختلفو ایجنسیو پواسطه لکه د دیره جاتو ایجنسي ،پیښور ایجنسي،د هزاره ایجنسي،د اټک ایجنسي ، ملکنډ ایجنسي،خیبر ایجنسي،کرم ایجنسي،د شمالي وزیرستان ایجنسي،کویټې ایجنسي، دلورلاي ایجنسي او چکي ایجنسي ټینګیدلې .ددې ایجنسیو اساسي د ندې او کړنلاری د بې اتفاقۍ پیدا کول. د هر ډول ټولنیزو ،اقتصادي او فرهنګي چارو پرمختک مخنیوی و .ورسره ورسره د نظامي

کلاګانو او سړکونو جوړول، د حاکمو نقطو او مهمو لاروباندي تسلط او کنترول وو. (۳۲، م ۵۷۹)

انګلیسانو د پورتنیو هیلو او موخو ته د رسیدو له پاره د هر ډول مقاومت مقابله کوله. په دې لار کې د خلکو وژل، د قوي وسلي ټوپک، توپ او الوتکو د استعمالولو پواسطه ددي سیمي خلک له هري خوا کلا بند کړل. ځکه دوي د ډیورند له کرښې ورو ورو ازاد سرحد په لوري د سړکونود جوړول لاره ځان ته خلاصه کړی.ځکه د ډیورند دکرښې او برطانوي هند د محکوم سرحد تر مینځ آزاد سرحد په نوم یوه مستقله سیمه موجوده وه. تر ډیره وخته دغه سیمه د آزادو قبایلو یا آزاد سرحد په نوم یادیده .د موجوده افغانستان او د وخت برطانوي هند تر مینځ د نښلوني لویه لاره و. (۳۲، م۵۷۹)

د انګلیسانو حکومت د آزاد سرحد سیمه د ښکارځای (عملي کار یا ټریننګ) په سیمه بدله کړه ځکه کله به چې انګلیسي پوځ وغوښتل نو هلته به یې پوځي عملیات تر سره کول. دغه پوځي عملیاتو د عملي ستاژ ښه درلوده. دسلوکالو په موده کې تقریبا سل غټې او وړې جګړې انګلیس پوځ له دي با شهامته او غیرتي قوم سره وکړي خو بریالي نشول .د مثال په ډول د څو مشهورو جګړو یادونه کوو: په (۱۸۵۹) زکال کې یې د بهادرخېلو له قوم سره، په (۱۸۵۳)زکال کې د اپریدو له قوم سره، په (۱۸۵۵) زکال د اکاخیلو د قوم سره په (۱۸۵۹) زکال په کرمه او په (۱۸۶۰) زکال کې یې پر مسعودو بریدونه وکړل. دوي (انګریزانو) یوازي د اپریدیو سره له (۱۸۵۰_ ۱۹۰۸زکال) پوري اته ستړې جګړې وکړلې.

انګلیسانو له (۱۸۵۱_ ۱۸۶۴) د مهمندو سره شپږ ستړې جګړې وکړې چې مشهوره جګړه یې په (۱۸۶۳) زکال د امبیلې جګړه وه او بله جګړه یې په(۱۸۹۷) زکال کې دمیزارجګړه وه چې د ډیورند د ټرون تر لاسلیک کېدو وروسته د ملکنډو مهمندو، تیرا، ورکزیو، اپریدیواو نورو قومونو په دي جګړه کې د انګریزانو پرضد ګډون کړې وو. چې یو کال یې دوام وکړ، خو انګلیسانو له هند څخه د وتلو تر وخته د خیبرد هسکو غرونو د نیولو لپاره توره او ټوپک په ځمکه کینښود. او په هره جګړه کې یې له شپږو زرو تر شپیتو زرو عسکرو ګډون کاوه .د انګلیس داستعماري امپراتوری له ناروا کړنو سره سره د ازاد سرحد نوم او نښان په خپل حال

پاتې شو خو که یوه لویه امپراتوري هم واي په دې جګړه کې به له مینځه تللي وای خو په پښتون خوا کې داسې ونشول، ځکه ازاد سرحد د انګلیسانو او بیا د پاکستان تر جوړیدو پورې په خپل حال پاتې شو. د ازاد سرحد خلکو سره په هره جګړه کې د انګلیسانو د سلوځخه تر زرو پوځیانو پوري او یا تر دې زیات مړه کېدل او دوی (پښتنو) به بیاهم په انګلیسانو د ترپ اوخرپ او جبهه یې بریدونه کول. ددې سلو کلونو په جریان کې مهمندو (۲۵) ځله او وزیرو لس کرته د انګلیسانو په پوځي چوپیو حملې او بریدونه وکړل. (۳۲) م ۵۸۰

پښتنو د مبارزې، شهامت او د خیبر د درې په اړه مشهور شاعر محمد اقبال افغانستان ته د راتګ په وخت کې په خپل کتاب مسافر کې د دې سیمې د ښایست او عظمت بیان کړي وایي:

خیبر از مردان حق بیگانه نیست　　درون او صد هزار افسانه ایست
سر زمین کبک و شاهین مزاج　　آهوي او گیرد ازشیران خراج
در فضایش خبره بازان تیز چنگ　　لرزه برتن نهیب شان پلنگ

د افغانانو ددې بې ساري دفاع پایله دا شوه چې د انګلیسانو لویه امپراتوري د افغانستا ن د ختیځو ولایتونو په نیولو کې ما یوسه او ناکامه شوه. د مجبوریت په وجه یې د چترال څخه د هند تر سمندر پور ي د دې سیمې محلي واکمنانو، خانانو ،ملکانواو رئیسانو داخلي ازادي او خودمختاري ومنله او د دغو رئیسانودملا تړ پواسطه یې خپل قیمومیت ته دوام ورکړ. انګلیسانو مستقیمه سلطه په دي لو یه او پراخه سیمه یوازي په شمال کې په پیښور،دیره جاتو، (شمال غربي صوبه سرحد)او په جنوب کي د سیبي ،پشین،ډوکي، (برتانوي بلوچستان) د انګلیسانو په ولکه کي وه .خو انګلیسانو دغه لاس لاندي سیمې وروسته پاتې وساتلې او اصلاحات یوائې په هند کې عملي کېدل. له ودي او پرمختګ څخه داسیمې محرومې وساتل شوې اوهغه سیاسي حقوق چې د هندوستان خلکودرلودل دی سیمو ته یې ورنکړل .(کله چې په ۱۹۳۲ زکال د هندوستاني اتباعو حقوق تر نامه لاندې د انګلیسانولخوا ورکړل شوي و.) صوبه سرحد دیو غیر افغاني اقلیت تر اداري او کنترول لاندې پاتي شو ، په دې ټوله سیمه کې دوه فابریکې (دمیوې او شکرې) جوړي شوې.

په ۱۹۱۳ زکال کې د پېښور اسلامي کالج د اشرافو ، نوابانو، خانانو او فیوډالانو لخوا جوړ شو . خو کله چې کانګرس (د افغانانو کابینه)جوړه شوه د دې کابینې په سرکې ډاکټر خان صاحب د عبدالغفارخان ورور ودریدل . خو په ۱۹۸۵ زکال کې ووژل شو او قاضي عطاالله خان چې د معارف وزیر و وروسته بیاد سیاست په پایله کې له مینځه و لاړ.نوموړې کابینې (کانګرس) تر جوړیدو وروسته په ۱۹۳۷ز کال کې معارف پرمختګ وکړ او د پېښور اسلامي کالج پوهنتون ته لوړ شو (۳۲) م ۵۸۰

انګلیسانو که د سند په سواحلو کې افغاني نیولی شوې سیمې وروسته پاتې وساتلې خو دازادۍ غوښتونکو او سیاسي نهضتونو د محنیوي څخه عاجز پاتې شول ځکه تر لومړۍ نړیوالې جګړې وروسته انګلیسانو د یو فاتح هیواد په توګه د هند سره نظامي سیاست لوباوه، نو صوبه سرحد یې هم اطاعت ته مجبوراوه خو افغانانو (پښتنو) د اتمانزو قوم مشر توب د خان عبدالغفار تر مشرۍ لاندې د انګلیسانو ددې ویش پر ضد غونډه وکړه، انګلیسانو خان عبدالغفارخان او هغه سره ملګري ټول بندیان کړل، پښتنو(افغانانو)د انګریزانو پرضد جګړه اعلان او پېښور کې یې یوه اعلامیه نشر کړه .په اعلامیه کې راغلي و چې پېښورته به داخلیږي .مګر په ۱۹۲۱ زکال په داسې حال کې چې د صوبه سرحد رهبران بندیان وو ، د (خلافت جمعیت) افتتاح وشوه. دهغه جمعیت یوه برخه وه چې د لومړۍ نړیوالې جګړې وروسته دهند دمسلمانو رهبرانو لکه مولوي محمد علي خان اوشوکت علي خان لخواتاسیس شوي و.په ۱۹۲۲ زکال کې یې د پرنس آف ویلز د راتګ پرمهال د مخالفت لاریون وکړ چې ځینې لاریون کوونکي بندیان هم شول[(۳۲) م ۵۸۰] د هند د خلافت په تحریک کې هندوان او مسلمانان یو او متحد شول .ګاندي د (عدم تعاون تحریک رهبري کاوه مګردمصطفي کمال پادشاه د مینځ ته راتګ وروسته د خلافت تحریک کومه ځانګړې موضع ګیري نه لرله خو دعدم تعاون تحریک په هند کې پاتې شو. چندرابوش ډیرفعالیت کاوه . ولي انګلیسان هم ارام کښینیناستل. شردهاسند او دهغه د ملګرو هندوانو او مسلمانانو تر مینځ یې داختلاف اور بل کړ . تر دې پورې چې ځینو معتصبینو په دې ټینګار کاوه چې هند د هندوانو مال دي مسلمانان مجبور دې چې خپل مذهب بدل کړي اویا دهند څخه تیر شي په دې کې

ډيرې ويني توی شوې، مګرد مسلمانانو او هندوانو ترمينځ اختلاف زيات شو. ددې اړخه انګليسان ډيرډاډه ښکاريدل. (۳۲م ۵۸۰

دترنګزو د حاجي صاحب د فعاليت په تعقيب خان عبدالغفار خان په (۱۹۱۴ز) کال ((دانجمن اصلاح افاغنه)) تشکيل کړ. چې همکاران او ملګري يې ښاغلي محمداکبر خان خادم ، ميان احمد شاه خان ،قاضي عطاالله ((د پښتنو د تاريخ مولف)) جعفر شاه کاکاخيل اوعبدالکريم خان وو. نومورې انجمن په (۱۹۲۹ ز) کال لومړنۍ غونډه وکړه خو په (۱۹۳۰ز) کال د(خدايي خدمتګارانو) يا سرخ پوشانو ((کاليو يې نسواري رنګ درلود)) ګوند تشکيل شو . د پښتنو رهبرانو له دې قربانيو سره سره په پښتور ، بنو،کوهاټ او ديره اسمعيل خان کې انګليسانو سره جګړې وکړې. حتی پر پښتور يې بريدونه هم وکړل، ډېر اپريدي شهيدان او زخميان شول. مګر ازادۍ ته ونه رسيدل .او دوی له افغانستان څخه لرې وساتل شول. هغوی مجبور وو چې د انګريزانو په مقابل کې يوازې وجنګېږي او له هندې مبارزينو مرسته وغواړي خو د هغوی په رهبرۍ کې کانګرس او مسلم ليګ قرار درلود . چې هيڅ يو دصوبه سرحد (پښتنو يا افغانانو) له ګټو سره مينه نه درلوده .کانګرس يو لوی او قوي هندوستان غوښته خو مسلم ليګ د مسلمانانو لپاره د يو جلا هيواد غوښتنه کوله .کانګرس د انګليسانو پاملرنه جلب کړه ولې مسلم ليګ چې تر کانګرس ضعيفه و. خو د انګليسانو په پلوي يې فعاليت کاوه. ځکه د دوی په رهبرۍ کې ملکانو ، نوابانو او جاګيردارانو قرار درلود. ددې بر عکس د صوبه سرحدد مبارزينو زيات اميد کانګرس ته و له دې سره هم خان عبدالغفار خان چې بندي و له مسلم ليګ سره يې د يو ځای کيدو هيله وکړه خو هغوی رد کړه ولې کانګريس په خلاصه غيږ د افغانانو ديو ځای کيدو هر کلی وکړ (۳۲م۵۸۱

په داسې نازک وخت کې د افغانانو (پښتنو) تر مينځ نفاق ، تجزيه او دقوتونو جلا والی مينځ ته راغی چې پردیو له دې وضعې نه په خپله ګټه استفاده وکړه خو افغان ملت (پښتنو) له دې وضعې ډير زيان وليد ځکه پښتانه نيمايي دکانګرس او نيمايي د مسلم ليګ پلوي شول په دې توګه د سرخ پوشانو تر مينځ هم اختلاف پيدا شو په مقابل کې مسلم ليګ د مشهور شاعر ډاکترعلامه اقبال تر رياست لاندې غونډه وکړه او د (پاکستان) شعارې مينځ ته راوړ چې په (۱۹۴۰ ز)کال کې دغه

شعار تصویب شو. په (۱۹۴۶ ز) کال کې جواهر لعل نهرو د افغانانو سیمې پښتونخوا (صوبه سرحد) ته راغې صوبه سرحد کې د نهرو هر کلی ونشو. خو لوئې مونټ بیټن چې د لاردیول ځای ناستی و د (۱۹۴۷ ز) کال د جون په (۳ مه) نیټه د هندوستان وېش اعلا ن کړ خو افغانان (صوبه سرحد) او سیدونکي د انتظار په حالت کې پاتې شول. د(۱۹۴۷ز) کال د جولایې د(۲_۱۷) نیټې پورې په پېښور کې د دووهیوادونو (هنداو پاکستان) یاهندو اومسلمان په نومونو یوه فرمایشي رایې ګیري وشوه .خو دپښتنو (صوبه سرحد) لپاره له افغانستان سره دیو ځای کېدو او یا مستقل پاتې کېدو په اړه له ټولټاکنو سره مقاطعه وشوه. پاکستان نه یوازې دا چې قران یې د هندوانو د کتاب په مقابل کې کیښود، بل پلو ته یې په ټولټاکنه کې تقلب وکړ یعني له دري میلونو پښتنو او بلوڅو څخه یوازې درې لکو په دې ټولټاکنو کې ګډون وکړ، چې د هند په وړاندې پاکستان اکثریت په لاس راوړ انګلیسانو هم له پاکستان سره د صوبه سرحد د یوځای کېدو امر صادر کړ. په دې ترتیب د(۱۹۴۷ز) کال د اګست په(۱۴ مه) نیټه پاکستان له سند ولایت، بنګال، پنجاب، بلوچستان او صوبه سرحد (پېښور او دیره جاتو) څخه تشکیل او افغانستان د یوه نندار چې په څېرپاتې شو. (۳۲م ۵۸۲)

پاکستان د افغانستان ددولت له موقف نه ګټه واخېسته په زړورتیاسره یې دې ته متې را ونغښتي چې د افغانانو (پښتنو) ملي هویت له مینځه یوسي او له پنجاب سره یې مدغم کړي، په دې خاطریې د صوبه سرحد کابینه چې د پارلمان بڼه یې درلوده لغوه کړه. په چارسده کې یې آزادي غوښتونکي په بې رحمۍ ووژل. قلات خان، باجوړخان او نور یې عزل او بندیان کړل. ملي ګوندونه له مینځه لاړل او رهبران یې بندیان شول، پنجابي مهاجرین ټول د پښتنو سیمو (پښتونخوا) ته راغلل. دانګلیسانو لخوا د آزاد سرحد سیمه له پاکستان څخه د نه بلیدونکې سیمې په توګه اعلان شوه او پښتنو د ورکېدو په حال کې قرار ونیو. (۳۲م ۵۸۲)

عبدالولي خان په دې اړه وایي: «کله چې فرنګیانو د(۱۹۴۷ز) کال د جون په درېمه نیټه اعلان وکړ (مونږ له دې ملک څخه ځو) دوی همدغه وخت د هند دتقسیم فیصله وکړه. د دوی د پریکړې نه داپته ولګیده چې دوی به د پښتونخوا په صوبه کې هم له خلکو نه پوښتنه کوي، ټولپو ښتنه به کېږي او عامې رایې

معلومېږي چې تاسې (پښتانه) له پاکستان سره تلل غواړئ که له هندوستان سره ؟ نو مونږ د دې نظر مخالفت وکړ . د خدايې خدمتګار جرګه چې کيښښناسته نو هغوی بيا دا فيصله وکړه چې د پاکستان او هندوستان د تقسيم په مسئله کې که دوی زمونږ څخه پوښتنه کول غواړي نو بيا دې د حق خود ارادیت له اصولو سره دي مونږ ته ددريمي فيصلي اجازه راکړي چې پښتانه له هندوستان سره يوځای کيدل غواړي که له پاکستان سره تلل غواړي اوکه ځان ته يو آزاد مملکت پښتونستان جوړوي ؟ خو دربم حق ورنه کړ شو دخدايي خدمتګار و په مشر توب ډېرو پښتنو په ټولپښتنه کې برخه وانه خښته)) . (۴ م م ۲۳۴او ۲۳۵)

افغانستان هم بې تفاوته او چپ پاتې نه شو په دې برخه کې درې فکرونه موجود وو : سيد شمس الدين مجروح وايې : ((لومړی فکر داو چې دا د افغانستان خاوره ده بايد ادعا وشي؟ ځکه کوم ټرون چې مخکې افغانستان له انګريزانو سره درلود وروسته له مينځه ولاړ ، نور نو د ډيورند کرښه نشته ټوله د افغانستان خاوره ده او له افغانستان سره دې وټرل شي . دوهم فکر داو که چيرې د پښتونستان خلک نه غواړي چې له افغانستان سره يوځای شي ، نو دوی دې د يو تن (د عبدالغفار خان او نورو مشرانو) تر لاربښوونې استقلال وغواړي او افغانستان بايد ددوی استقلال تاييد او په رسميت و پېژني دريم فکر داو چې پرې به يې ايږدو پښتانه خپله پوهېږي پاکستان او انګريزانو او مونږ (افغانان) به سيل کوو راتلونکي ته به وګورو . خو ولې ځان په مشکل کې اچوو د افغانستان دولت لومړنی فکر خپل کړ او له برتانيې يې دخپلې خاوري غوښتنه وکړه د ولسي جرګې لخوا هم د ډيورند معاهده لغوه اعلان شوه .دولسي جرګې ټول غړي د پښتونستان دمسئلې د حل غوښتونکي شول او ظاهر شاه او دهغه کورنۍ هم ددوی ملاتړ وکړ . بايد ووايو که چيرې يې ملاتړ نه وای کړای د ملت لخوا هرومرو خاين ګڼل کيدل. (۴ م م ۲۳۵او ۲۳۷)

سردارمحمد داودخان د پښتو نستان د آزادۍ کلک پلوي و نومورې په نړيواله سطحه د پښتنو د خود ارادیت مسئله را پورته کړه . ده په (۱۹۵۲ ز) کال په مسکو کې دشوروي اتحاد جمهور رئيس ليوند بريژنيف سره په کتنه کې دپښتنو اوبلوڅو د حقونو په اړه وويل : ((څرنګه چې زمونږ دوستان خبر دي په خواشينۍ سره

بايد ووايم چې زمونږ د پښتنو او بلوڅوورونو د سرنوشت په موضوع کې يوازې ښه والې رانه غې بلکې کوم غير قانوني او سخت چال چلند چې پاکستاني واکمنانو د وطن پالونکو پښتنو او بلوڅو خلکو په مقابل کې غوره کړې دی . په سيمه کې يې

حالات نور هم ناکراره او کړکيچن کړي دي .

که چيرې د پاکستاني مشرانو سياست همدغه شان دوام وکړي او د خلکو ملي هيلو او غوښتنو ته په سطحي او سر سري نظر وګوري نه يوازې د بشري حقونو د پرنسيپونو پرخلاف عمل کوي بلکې وپرېږو چې د اسيا په دې برخه کې به سوله اوکرارې له خطر سره مخامخ کړي په هر حال مونږ به له خطر سره مخامخ کړي خو مونږ په بشپړ زغم سره ددې قضيې د سوله ايزحل لپاره خپلو هلو ځلو ته دوام ورکړو ».۴م م ۲۳۷او ۲۳۸

د افغانستان دولت د پښتونستان مسئله نوره هم نړيواله کړه. د ملګرو ملتونو په سازمان کې د افغانستان استازي ښاغلي عبدالرحمن (پژواک) د پښتونستان د مسئلې سوله ايز حل لپاره په لاندې توګه وړاندیز وکړ : ((د پښتونستان د مسئالي لپاره د افغانستان پېشنهاد چا وانه وريده او پاکستان هم ددې پرېکړې مخالفت وکړ . اوس چې پاکستان د کشمير لپاره حق خود ارادیت غواړي ، پښتنو ته هم بايد دا حق ورکړل شي. ځکه کشمير د انګريزانود استعماري سياست په اساس هند ته وسپارل شو خو پښتونستان هم دانګريزانود استعماري سياست ډيورند کرښې پواسطه له افغانستان څخه جلا کړای شوي . پاکستان هلته يوه خبره مني او دلته بله خبره کوي که دوی په کشمير کي حق لري نو افغانستان په پښتو نستان کې د ادعا حق لري (۴م م ۲۳۸او۲۳۹)

برتانيې د افغانستان وړاندیزونو ته سمه پاملرنه ونه کړه ، په پښتونخوا (صوبه سرحد) کې د ۱۹۴۷زکال د جولايې په اخر کې ټولټاکنه وشوه پښتنو د هغو له ځينو مشرانو لکه خان عبدالغفار خان سره يوځای له رايې ورکولو څخه بايکاټ

وکړ، ځکه دوی هم دریم حق یعني حق خودارایت د خپل برخلیک ټاکنه او آزادي غوښتله. خو هغوي (انګریزانو) د دوی له ګډون نه پرته ټولټاکنه وکړه خو ګڼ شمېر پښتنو په رایه ورکولو کې ونډه وانه خېسیته، ځکه پښتنو ته د خپلې خوښي د برخلیک ټاکني چانس ورنه کړ شو. ځکه د پاکستان د بکسو په سر د قران عظیم الشان نښه او د هندوستان د بکسو په سر د سکانو نښه نښاني شوي وې. پښتنو ته د رایې د استعمال لپاره دریم بکس موجود نه و. (۳۷م م ۸۱او ۸۲)

شوروي اتحاد د افغانستان د وړاندیز پلوي وکړه بلګانین هم ماسکو کې د (۱۹۵۵ز) کال د ډسمبر په (۲۹مه) نېټه په خپل رپوټ کې ولسي جرګې (سپریم سوویټ) ته په دې اړه وویل: «زمونږ په اند د افغانستان دا غوښتنې چې په پوله پرتو د پښتنو استوګنو ته دي په آزادانه ډول د خپلې خوښي د څرګند ولو موقع ورکړل شي، جایز اواساسي دی. د دي سیمې خلک د خپل ملي برخلیک د ټاکلو په هکله هم، د نورو خلکو په شان حق لري د هغو خلکوته څه جواز نشته څوک چې د پښتونستان د خلکو د قانوني او ملي ګټو احترام نه لري او غور پرې نه کوي (۳۷ م ۱۰۳)

د افغانستان دولت په دي خوښ و، چې د شوروي اتحاد غونډې نړیوال ځواک ملا تړیې تر لاسه کړی دی ځکه د پاکستان سره د امریکا متحده ایالات ملګری و. د داود خان په اند په ملګرو ملتونو کې د پاکستان د شکایت په صورت کې به شوروي اتحاد د امریکا په مقابل کې د افغانستان ملا وتړې. او دامنیت په شورا کې به دافغانستان د لاس وهنې موضوع ویتو کړي. خو شوروي اتحاد د پښتونستان د مسئلي د ملا تړ په خوا کې د افغانستان سره په سیاسي، اقتصادي او پوځي برخو کې پراخه مرستې وکړې. شوروي اتحاد په دې خوښ و. چې افغانستان ددوی مرستې منې او دوی سره اړیکې ټینګولو ته تیار شول، ځکه د دې خلا د ډکولو په خاطرد دوی یو هیئت کابل ته راغي په کابل کې خروشیف او بلګاینن په دي خبره ټینګار کاوه چې افغانستان باید خپله بې طرفي وساتي صدراعظم محمد داود خان هم دشوروي اتحادمشرانو ته د افغانستان له بې طرفۍ څخه ډاډ ورکړ او ویې ویل چې هیڅکله به د افغانستان له لاري شوروي اتحاد ته

خطر پیښ نه شي . په دې شرط چې شوروي اتحاد د افغانستان په کورنیو چارو کې لاس وهنې څخه ډډه وکړي . (۳۷ ـ م ۱۰۴)

افغانستان سره د شوروي د بې ساري اقتصادي مرستو او د پښتونستان د مسئلې ملا تړ لویدیځ او امریکا ته ټکان ورکړ حتی ځینو لویدیځو سیاسي منابعو دا ومنله چې سردار محمد داودخان د کمونیزم په منګولوکي را ګیر شو . خو افغانستان تل خپله بې طرفي ساتله . کله چې د شوروي اتحاد او افغانستان تر مینځ دعسکري مرستو ترون لاسلیک شو او امریکا په ډیر وار خطا حالت سره د خپل هیواد نیشنل سیکورټي کونسل (د ملي سلامتیا جرګې) ته امر وکړ چې پاکستان سره د افغانستان شخړه حل او افغانستان په دې راضي کړي چې له کمونستي بلاک څخه لږ پوځي وسایل وارد کړي اود خپلې اړتیا وړ وسله د امریکا له بازار څخه واخلي . (۳۷ ـ م ۱۰۴)

د امریکا وړاندیز ډیر ناوخته و خو بیا هم افغانستان په (۱۹۲۲ز) کال(۲۸) تنه افسران د تربیې له پاره امریکا ته واستول . امریکا د(۱۹۵۲ ز) کال څخه تر (۱۹۵۴) پورې شل زره ټنه غنم په افغانستان خرڅ او د (۱۹۵۲ز) کال څخه تر (۱۹۵۹ ز) کال پورې (۱۳۰) زره ټنه غنم یې د مرستې په توګه ورکړل. همدارنګه په ۱۹۵۲ زکال کې د امریکا انټرنیشنل کارپوریشن ایډمسټریشن (I C A) د بین المللي مرستو اداره چې وروسته یې نوم په ایجنسي فارانټرنیشنل ډیویلمت (A I D) بدل شو .) په افغانستان کې دښوونې او روزنې ،کرنې ،د کتاب چاپولواو کابل پوهنتون ، سړکونو پخولو ، هلمند پروژه ،اریانا افغان هوایي شرکت په برخه کې ۴۹ سلنه پانګه واچو له ۵۱ سلنه د افغانستان دولت او همدارنګه په ۱۹۵۸ز کال کې د امریکا صادراتي او وارداتي بانک د قندهار او چمن تر منځ د اورګاډي د پټلۍ د جوړولو پور ورکړ خو له بده مرغه دا پروژې د افغانستان او پاکستان تر منځ د اړیکو د خرابوالې او دپښتونستان د مسئلې پرسر د سیاسي شخړو په وجه ځینې نیمګړې پاتې او ځینې هیڅ عملي نه شو ې . خو افغانستان د امریکا په مرستو خوښ و چې دغه مرستې به دشوروي سره موازنه وساتي او د دواړو هیوادونو په اړیکو باندې به مثبته اغیزه وکړي . په (۱۹۵۷ ز) کال د امریکا جمهور رئیس د افغانستان د استقلال ملا تړ وکړ ددې راتګ او ملا تړ ډیر سیاسي ارزښت درلوده د اړیکو د

پياورتيا له پاره سردارمحمد داود خان د(۱۹۵۹ ز) کال په جون کې امريکا ته سفر وکړ. او هلته يې د امريکا له جمهور رئيس ايزونهاور او دهغه هيواد د صادراتي او وارداتي بانک له رئيس سره کتنه وکړه د ۱۹۵۹ زکال د جون په (۲۲) نېټه يې د امريکاد کانګرس دواړو جرګوته وينا وې وکړې. او دامريکا د ډيرو مرستو غوښتنه يې وکړه . اوهم يې دچپې ميلان په اړه د امريکايانو شکونه ختم کړل د همدې سفر پايله وه.چې د(۱۹۵۹ ز) کال د ډسمبر مياشت کې د امريکا ولس مشرايزنهاور کابل ته يو رسمي سفر وکړ . د کابل د ښاريانو د تو د هرکلي سره مخ شو . ايزونهارو د پاچا اعليحضرت محمد ظاهر شاه او صدراعظم محمد داودخان سره دوستانه ليدنې وکړې .نومورې افغانانو ته ډاډ ورکړ چې امريکا به د افغانستان اقتصادي اوټولنيزې ودې په برخه کې مرستې وکړي. امريکايانو او افغانانو دواړو دده دا سفر د دواړو هيوادونو د اړيکو په ټينګولو کې مهم ګانه . ۳۷_م۱۰۲

په دې دوران کې دشوروي اتحاد او افغانستان تر منځ اړيکې هم ښې وې ځکه سردار محمد داود خان د(۱۹۵۲ ز) کال په اکتوبر د(۱۹۵۹ ز) کال په مې او د ۱۹۲۱ ز کال په اپريل کې مسکو ته مسافرتونه وکړل او همدارنګه پاچا محمد ظاهر شاه د (۱۹۵۷ ز)کال په جولايي او په (۱۹۲۲) ز کال په اګست کې شوروي اتحاد ته رسمي سفرونه وکړل او د(۱۹۵۷ ز) کال په سفر کې شوروي د ګاز د صادراتو په مقابل کې (۱۵) ميلونه ډالر ومنل او هم يې په شمال کې د ګاز لټون پيل کړ . په(۱۹۲۰) زکال خروشيف کابل ته راغې او د دويم پنځه کلن پلان د مالي مرستو ژمنه يې وکړه (۳۷_ م۱۰۲

هغه مهال دپاکستان او افغانستان دواړه حکومتونود يو بل پر ضد تبليغات کول مګر ايران، ترکيې او سعودي عربستان د افغانستان او پاکستان د پخلا کولو هڅې تازه کړې د دي دوستو هيوادونو د ټينګاراو هڅو په نتيجه کې د افغانستان پاچا اعليحضرت محمد ظاهر شاه او دپاکستان ولس مشر جنرال سکندر يو د بل هيواد ته رسمي سفرونه وکړل . د پاکستان د صدراعظم سهروردي په بلنه سردارمحمد داود خان پاکستان ته رسمي سفر وکړ . دسفر په پای کې يوه اعلاميه خپره شوه. په دي اعلاميه کې مهم ټکي داوو چې دواړه خواوي د پښتونستان د مسئلي په سوله ايز حل راضي شول دا لومړی ځل و چې پاکستان په رسمي سند

کې د پښتونستان کلمه ومنله او د پښتونستان د خلکو برخلیک ټاکلو له پاره یې یو ګام پورته کړ د پښتونستان کلمه یې په قوسینو کې نیولې وه .دې اړیکو د افغانستان هیله پیدا کړه چې د دواړو هیوادونو تر مینځ په(۱۹۵۸ ز) کال ترانزیتي ترون لاسلیک شو چې د کراچۍ له لارې به افغانستان خپل مالونه واردکړي . دافغانستان او پاکستان تر مینځ تر بګنې تر(۱۹۵۸ ز)کال پورې غلې وه خو د جنرال ایوب واک ته رسیدو سره دغو اړیکو بیرته کړکیچن حالت غوره کړ ۳۷_ م۱۰۸.

د جنرال ایوب واک ته رسیدو سره داود خان خپل مشر ورور او د بهرنیو چارو وزیر سردار محمد نعیم پاکستان ته ولیږه چې له ایوب خان سره وویني له بده مرغه د پاکستان مشرمحمد نعیم خان ته د پاکستان پوځي طاقت او په ساعتونو کې د کابل د نیولو د توان په اړوند خبري وکړې سردارمحمد نعیم خان ته جوته شوه چې سفر یې بې ګټې دی نو ژر بیرته کابل ته راستون شو .سره له دې چې ایوب خان پخپله پښتون و ،خو د پښتنو د ستونزو هوارولو لپاره یې هیڅ کار ونه کړ . دپاکستان او افغانستان سیاسي اړیکي یې ډیري خرابي کړی. پاکستان په قبایلي سیمو کې یې تیرې پیل کړ هغه مهال د پښتنو یو ستر مشر فقیر ایپي (*) چې دانګریزانو اوپاکستان

* الحاج میرزا علیخان چې په ایپي فقیر صاحب مشهور وه د ارسلا خان زوی د محمد ایاز لمسي په قوم اتمانزی ، ابراهیم خیل ، نوري خیل ، مداخیل ، بوریه خیل ، ګداخیل ، بنګال خیل ، خټک خیل علي محمد خیل وزیر و. نوموړي په ۱۲۸۴ لمریز ۱۸۶۳ ز کال د وزیر ستان په خیسور کې

پرضد جنګېده په(۱۹۵۹) زکال مړ شو .د ده په مړيني کې ټوله پښتونخوا کې نا ارامي زياته شوه . په (۱۹۲۰ او ۱۹۲۱ ز) کال کې ځيني افغاني عسکرد قبايلو په جامعه کې باجوړته ننوتي و. خو په بدل کې پاکستان په قندهار کې ځيني عناصر په دې پلمه را پارولي وو چې سردار محمد داودخان دښځو د پردې (حجاب) اوچتولو

---

* زيږيدلی دی .د مور له خوا د ميرزمان خان لمسي دی. نوموړي د وزيرستان د توچي په سيمه کې د ايپي کلي چې د کجوري او مير علي تر مينځ واقع ده اوسيده.

فقير صاحب خپلي لومړنۍ زده کړي لکه عقايد ، فقه ، تفسير، د حيدر خيلو ، دوړ، بنو او کوهاټ پيښور ، رامپور ، خوست او ګيلان خيلو کي د محلی ملايانو څخه کړي دي . وروسته د خپل کلي مدي خيل څخه چې د کجوري له کلا څخه يې يو کيلو متر فاصله درلوده د ايپي کلي ته راغی په دې کلي کې يې يو کور او مسجد جوړ کړ . فقير ايپي چې پر هند او پيښور باندې د انګليسانو ظلمونه او نا روا وې وليدلي ، لومړی يې د خپل وطن او بيا يې د هند نيمي وچي د مسلمانانو د حق خودارايت او آزادي له پاره د انګليسانو په مقابل کې د جنګ اعلان وکړ .

د ايپي فقير صاحب د هغو نا ارامیو د له منځه وړلو له پاره چې د امان الله خان د اصلاحي پروګرام په مقابل کې پيل شوي وي د يوو فد په مشري پکتيا ته راغي . خو انګليسانو دپيسو په زوراو ډول ډول توطيو پواسطه د ايپي فقير صاحب د عزم په ناکامولو شروع وکړ او فقير څو مياشتي په رنځ او ناروغي تيري کړي خو د خپل پروګرام د تعقيبو لو څخه ايپي فقير) ولويده. هغه وخت چې انګليسانو پر باجوړ ، مهمندو ، اپريدواو وزيرستان باندې تيري شروع کړ و فقير ايپي صاحب د کربوغي حاجي صاحب په ملګرتيا انګليسانو ته د جنګ اعلان وکړ....

په ۱۹۴۷ ز -۱۳۲۶ لمريزکال کې چې د هند لويه وچه پر دوو برخو د هند او پاکستان په نامه ويشله کيدله ايپي فقير صاحب د آزاد وزيرستان د ايالتي حکومت آزادي او دمشر په حيث خپل خط مشي داسي اعلان وکړ .

((..... د لوي خداي(ج) په کومك او دحضرت رسول (ص) د روحانيت په برکت او د افغان غيور قوم په همکاري سره د ۱۳۲۸المريزکال د جدي ۲۶ ورځي څخه چې زمونږ يوه تاريخي ورځ ده د وزيرستان د ملي حکومت ټولي لښکري تعليمي ، سياسي او اداري چاري د دي لاندي پروګرام سره سمبږي .۱ـ د پاکستان د حکومت څخه غواړو چې د پښتونستان په تماميت او استقلال د صلح او امن د لاري اعتراف وکړي . او له نن ورځي څخه دي خپلو ټولو لښکري او ملکي اجنټانو او مامورينو ته امر وکړي چې فوراً دپښتنو او بلوڅو د ټولي خاوري څخه ووزي. که داسي ونه کړي نو د هغو د وخيمو عواقبو مسئوليت به چې پاکستان يې د دي لجالت په اثر پيښيدونکي وي ، هم د خداي (ج) او هم د ملګرو ملتو د موسسي په نزد دپاکستان په غاړه وي. ۲ـ څرنګه چې زمونږ نشراتي وسايل نيمګړي دي د خپل ورور افغانستان ددولت څخه چې تل يې د

پښتونستانيانو سره صميمي همدردي لري .هيله کوو چې د پښتونستانيانو مربوط زمونږ پرګرام او اطلاعات دي د افغانستان په جرايدو کې خپاره کړي .۳ـدنياد عدالت خوښونکو مرکزونو او [۲۰م م ۴۰۲ او ۴۰۴]

فرمان جاري کړی دی .د(۱۹۲۱ز) کال د اګست په (۲۳) پاکستان اعلان وکړ چې په جلال اباداو قندهارکې خپلې قونسلګرۍ بندوي او افغانستان دې هم دپيښور، پاړه چنار ،کويټې او چمن قونسلګري او سوداګري مرکزونه بند کړي. ۳۷ـم۱۰۹

دوي غوښتل چې سفارتي اړيکي غوڅې کړي . چې د افغانانو ستونزې زياتې شي په دې ډول به دپښتونستان مسئله هيره کړي ، د افغانستان دولت په (۱۹۲۱ زکال داګست په ديرشمه دپاکستان حکومت خبر کړ که دوی خپله پريکړه په يوه اونۍ کې بيرته وانخلي نو ددواړو هيوادونو په مېنځ کې به سفارتي اړيکې غوڅې شي د پاکستان لخوا د ۱۹۲۱زکال د سپټمبر تر (۲) پورې هيڅ جواب رانه غي ، افغانستان دپاکستان سره سياسي اړيکې غوڅې کړي او په پوله باندې هر ډول تګ او راتګ بند شو خو پاکستان د سوداګرۍ په يو مخيز بنديز سره شور پيل کړ استدلال يې کاوه د(۱۹۸۵ ز) کال تړون سره سم له سوداګريزو نماينده ګيو پرته هم سوداګري کېدلی شي . خو افغانستان داسي دليل وړاندې کړ تر څو چې افغاني نماينده ګيو ته اجازه ورنکړل شي د افغانستان سوداګري په چټک او آزاد ډول امکان نه لري د(۱۹۵۸ ز) کال د تړون مطابق د سوداګريزو نماينده ګيو د ازادولو پرته يې د تجارت دپيلېدو غوښتنه کوله او ځان يې حق په جانبه ښوده خو دا د افغانستان لپاره

---

*د ملګروملتو د موسسي څخه خواهش کوو چې د پښتنو او بلوڅو خاوره دي يو آزاد ملت او مملکت او دخپل يو اساسي غړي په حيث وپيژني او د پاکستان حکومت دی مجبور کړي چې د پښتنو او بلوڅو د خاوري په آزادي او تماميت اعتراف وکړي د فقير ايپي صاحب ژوند ډير ساده او فقير انه و. په خوراك او پوښاك کې ساده ګي او سپيلتيا موجوده و . د تکلفاتو څخه يې ښه نه را تلل . فقير صاحب متاهل و خو اولاد يې نه درلود ، د سهار د سپيدو مخکې ويښيده تر لمر ختو پوري ي د خداي (ج) عبادت کاوه . څلورويشت ساعتو کې يو ځل ډوډي خوړله زياتره ورځي به روژه و .دده دشخصيت او کارونو په اړه ډير اثار ليکل شوی دی نومورې د زياتو مجاهدو وروسته په ۱۳۳۹المريز کال کې وفات شو . دخلکو د غوښتني پر اساس دده مړي څلور ورځې د احترام او دعا په خاطر ښخ نه کړ ، دي د ګرو يك د شهيدانو په هديره کې خاوروته وسپارل شو. دده فاتحه په

ډيرو سيمو کې واخستل شوه. دده ځاي ناستو او پلويانو د انګليس د استعمار پرضد مبارزه کوله او ډير قرباني ورکړي دي . مشهور يي عبارت دي له : ((مشك عالم احمدزي وزير ۱۳۶۱ لمريز کال ، محمد رازدوړ ۱۳۱۷ لمريزجرنيل بنادي خان ۱۳۱۸ لمريز کال کرنيل فرمان احمدزي ۱۳۱۸ لمريز کال ، غازي مير جان اتمانزي وزير ۱۳۱۹ لمريز کال او نور...((۲۰. م م ۴۰۲ او-۴۰۶

د منلو وړ نه وه ددوو کلونو له پاره سرحد باندې تګ او راتګ بندو. او د دواړو هیوادو
تر مینځ سیاسي او قونسلګري اړیکې هم نه وې . د سرحد بندیدلو ډېري پروژې خصوصاً د هلمند پروژه ډیره تاوانې کړه ځکه امریکا د شوروي اتحاد له لارې خپل مواد نشو راوړلی، جاپان خپل سامان د سایبیریا له لارې افغانستان ته را لیږل د ۱۹۲۲ز کال په پیل کې افغانانود لږې مودې لپاره سرحد پرانیست خو د کندهار ـ کابل تر مینځ د سړک دجوړولو او دهلمند ناوې د پروژې دپرمختګ لپاره دامریکا اړینه درنه ماشینري پرې را تیره شي .خو د امریکا د پروژو زیات سامان په کراچۍ، پیښور او چمن کې وروست شو. افغانستان اوایران ترمینځ په ۱۹۲۲ زکال ترانزیتي ترون لاسلیک شو چې د فارس خلیج د خرم ښارد بندرڅخه تر تهران او مشهد پورې په اورګاډي ، او تر هرات پورې به په سړک راوړل کیده. د متحده ایالا تو ټول مالونه دایران له لارې راوړل کیدل، خو بیاهم په۱۹۲۱ زکال د پاکستان او افغانستان تر مینځ د سرحد تړل ددې سبب شوچې افغانستان خپل انګور هندته صادر کړي. افغانستان له دي درکه ډېر زیان ولید. پاکستاني حکومت د کوچیانو په تګ راتګ هم بندیز ولګاوه . دافغانستان او پاکستان ترمینځ د پولې تړل یوازې دافغاني خوا اقتصاد ته زیان وانه واړوه بلکه پاکستان هم هغه ګټې چې د سودا ګریزو مالونو په راوړلوېې لاس ته راوړلې له لاسه ورکړ ې . خو امریکا او ایران هڅه کوله چې ددې دواړو هیوادونو اړیکې دوستانه شي تر څو د شوروي اتحاد د نفوذ د زیاتوالي مخه ونیسي ، دامریکا ولسمشر جان ایف کینیډي د ۱۹۲۱زکال په اکتوبر کې افغانستان او پاکستان ته دامریکا یې ښوو خدمتونووړاندیز وکړ خو دوی باید خپلې کشالې حل او اړیکې ښې کړي . دې وړاندیز ته د افغانستان حکومت هر کلی ووایه خو پاکستان پرې خوښ نه و . د ایران پاچا هم د۱۹۲۲زکال په اوړي کې کابل او راولپنډي ته سفرونه وکړل خو دواړو خواوو نه رغیدونکی موقف درلود. افغاني مشرانو د مسئلې په اړه د شوروي اتحاد مرسته حاصله کړه، مګر دشوروي اتحاد په نفوذ باندې افغانان خوښ نه وو . د پولو بندیدو او د پاکستان د تجارتي لارې بندیز د افغانستان مخه شمال ته کړه. د ایران او هندوستان له لوري د دوی ستونزې نه حل کیدلې .په افغانستان کې د شوروي اتحادانحصارله زیاتیدو

سره د پښتونستان مسئله زياته گرمه شوه او دا تريخوالې د افغانستان په زيان و. پر داود خان باندې نيوکې زياتې شوې خو پاچا کوښښ کاوه چې د پاکستان سره سفارتي اړيکې ټينګې کړي ، د سردارمحمد داود خان ديو لړ وړاندیزونو دنه منلو په اثر خپله استعفا وړاندې کړه . پاچا هم د نورو عواملو په خوا کې د پښتونستان مسئلې د سړولو په خاطر دده استعفا منظورکړه .د۱۹۶۳ زکال دمارچ په (۹) د داود خان استعفا اعلان شوه چې زيات خلک دده په استعفا باندې حيران وو. ۳۷_ م۱۱۳

د سردار محمد داودخان د استعفا نه وروسته د افغانستان او پاکستان په سياسي اړيکو کې ژور بدلون راغی . دايران پاچا په وړاندیز د۱۹۶۳زکال د مې په (۲۹) نېټه افغاني او پاکستاني هيئت په ايران کې اعلان وکړ چې د افغانستان او پاکستان سفارتي ، قونسلګري او سوداګري د ۱۹۵۸زکال ترانزيتي ټرون په ټولو اصولو راضي شول . افغانستان به ډير ژر خپلې قونسلګرۍ او سوداګري نماينده ګې په پاکستان کې دوباره پرانيزي . پاکستان هم په جلا ل اباداو قندهار کې خپلې قونسلګرۍ پرانيزي او دواړه هيوادونه به خپل منځي ستونزې د بين المللي قوانينو مطابق حل او کوښښ به وکړي چې د باور فضا رامينځ ته کړي .اود پښتونستان مسئله به لږه شان غلې کړي خو بيا هم محمد ظاهرشاه د۱۹۶۳ زکال په جولاې کې په يوه ليدنه کې وويل : ((مونږ پښتونستان نشو پريښودې خوکولې شو او وموکړل چې د توري څوکه پخه کړو .)) همدارنګه محمد ظاهر شاه واشنګټن ته د سفر پرمهال دا ومنله چې ((پاکستان سره دپوره روغې کولو هيله کول ډيره ستونزمنه وه ..... تر هغې چې د پښتنوقبايلو ربړونکي پوښتنه ددواړو هيوادونو ترمينځ حل شوي نه وي .)) ۳۷ _ م۱۱۸

په ۱۹۶۵ زکال کې د هند او پاکستان تر مينځ دکشمير په جګړه کې، افغانستان بې طرفه پاتې شو. پاکستان په دې کارډېر خوشحاله شو . پاکستان په ۱۹۷۰ زکال کې اساسي قانون جوړ او پوځي رژيم ړنګ شو. پښتونستان دشمال لويديځ سرحد په نوم او لويديځ پاکستان د جلا ،جلا واحدونو په توګه په رسمي ډول وپيژندل شو. د ۱۹۷۰ زکال په قانون د پاکستان ولس مشر يحيى خان او سياسي ګوندونو بحث او فکر کړي و چې ولايتونو ته يې يوه اندازه اختيارات

ورکړي و ، د پښتو نستان مشران هم په دې کار نسبتاخوښ وو ځکه هغوې فکر کاوه چې ګوندي لږ، لږ دآزادۍ خواته وخوځيدل په ۱۹۷۱ زکال کې هندوستان او پاکستان د جګړې په نتيجه کې بنګله ديش آزاد شو او افغانستان د ۱۹۷۳ زکال په (۱۸) نېټه د بنګله ديش آزادي په رسميت وپيژنده بيا پاکستان په ۱۹۷۳زکال کې يو بل بنسټيز(اساسي) قانون جوړکړ. نوموړي قانون د (۱۹۷۰) قانون سره چندان توپير نه درلود بياً هم نوموړی قانون ټولو پښتنو او بلوڅو مشرانو ومانه خو يوازي خيبربخش مري د منلو څخه ډده وکړه . ددواړو اساسي قوانينو(۱۹۷۰-۱۹۷۳) له مخې بايد په صوبه کې ټاکنې شوې واى او هرې صوبې خپل صوبه يې مشران او استازي ټاکلي واي ۳۷ ـ م ۱۱۳

کله چې سردار محمد داودخان له لسو کالو (۱۹۲۳زکال-۱۹۷۳زکال) بې کارۍ او ګوښه ګيرۍ وروسته واک ته ورسېد پاکستان نوي رژيم د۱۹۷۳زکال د جولايې په ۲۲ نېټه په رسميت وپيژنده . خو داود خان د خپلې بهرنۍ سياسي کړنلارې د اعلان پرمهال دومره وويل : ((پاکستان يوازينې هيواد دی چې زمونږ سياسي اختلافات د پښتونستان د مسئالی پر سر ور سره شته . د پښتونستان مسئالی ددي دحل لپاره به زمونږ پرله پسې هڅې روانې وي .)) دغه راز ده په يومطبوعاتي کنفرانس کې وويل:((دپښتونستان قضيه يو داسې حقيقت دی چې له هغې څخه انکار نه شي کيدای – هيله لرو چې په دغه حقيقت باندې په پوهيدلو او ددواړو خواو په ښه نظردغه مسئله يوه ورځ دپښتنو او بلوڅو خلکو او دهغوی د مشرانو د هيلو او ارزوګانو سره سمه د دوستۍ او روغې جوړې له لارې شرافتمندانه حل اوفصل ته ورسي..۳۷ ـ م ۱۲۹

د سردارمحمد داودخان دواکمنۍ پرمهال پورتنۍ څرګندونې د هغه دصدارت له دورې او دپاکستان سره دواړيکو په غوڅيدو سره ټينګې اړيکي لرلې ، ځکه پاکستان په دې لسو کلونوکې هم د پښتونستان دخلکو دسياسي حقوقو په اړه کوم مثبت اقدامات نه ووکړي ، نوځکه محمد داودخان د واک ته درسيدو په مهال دې مسئالې ته ژوره پاملرنه وکړه او دمسئالې په سوله ايزه حل يې ټينګار وکړ.خوده ته يې د تېر په څير بيا سياسي ستونزې پيدا کړې . دده هيله داوه چې بايددا مسئله ډير ژر حل شي تر څونوموړی په ډاډه توګه د هيواد ټولنيزې او سياسي ودې ته پاملرنه

وکړي. دده اشاري پخلا کونکې وې خو دده وينا په پاکستان باندې بده اغيزه وکړه او دهغه مهال صدراعظم ذوالفقار علي بټو دده په مقابل کې سخته غوسه څرګنده کړه . د مسئالي د حل پر ځای د افغانستان پر ضد پرو پاګند پيل کړ او داود خان يې په دې تورن کړ چې دپاکستان ړنګولو ته يې متې رانغتي دي .د ۱۹۷۳ ز کال د بلوچستان په شورش کې يې د داود خان لاس شريک ګاڼه او نوموړی يې د بغاوت کونکو د ملا تړ کونکو څخه بللو.د پاکستاني مشرانو په اند د افغانانو د ټولو مشرانو څخه سردارمحمد داود خان ډيرسخت دريځه و . پاکستاني چارواکو اټکل کاوه چې د پاچاهی په اخرو وختو کې به د پښتونستان مسئله غلې او حتی حل وي. خود توقع خلاف اوس بيا حالت خطر ناک وو ځکه سردار محمد داودخان بې د ضرورت د خپلو بې ځايه غرضونو دپاره مسله خوشې په خوشې بيا ژوندی کوي. سردارمحمد داودخان دپښتونستان په اړه خپله کړنلاره اعلا ن کړه . خو پاکستان دخپلو ديپلوماتيکو وسيلو پواسطه هڅې کولې چې دغه کړنلاره دپاکستان د تجزيې په نوم تبليغ کړي او ويل به يې چې افغانستان د پاکستان د ازادي ختمول غواړي ، په افغانستان کې دجمهوريت د جوړيدو وروسته بټو داسې تبليغات پيل کړل چې افغانستان د هند په لمسون د پاکستان اسلامي دولت له مينځه وړي . او دا ټول اسلامي نړی ته يو ګوابن دی.په ۱۹۷۴ زکال د بلوچستان دپاڅون له املـه د پاکستان او افغانستان اړيکې ډيرې زياتې خرابې شوې .د بټو د تبليغاتو په مقابل کې داودخان هم بې تفاوته نه وپاتې، ده د۱۹۷۴ زکال د فبروري په پيل کې د((الي مانډ))سره په مرکه کې وويل((هر کله که د پاکستان حالات خرابيدو ته پرېښودل شول .د پاکستان شمال لويدیځه سرحدي صوبه دپخوا را هيسې د افغانستان يوه پخه برخه وی او بريتاني د يوې بې توله تړون چې افغانانو ته منظور نه و داسيمې د افغانستان له حاکميت نه ويستلې دي ....)) (۳۷ ـ م ۱۳۳)

خو بټو د۱۹۷۴زکال د اکتوبر د ۲۴ نيټې پورې د شوروي اتحاد مشر تابه ته څرګنده کړه چې افغانستان د بلوچستان په پاڅون کې فعاله ونډه لرله او د A N p (نيشنل عوامي پارټي) په مشوره په سرحدي صوبه کې دفساد شاته ولاړ دی. اوپه شوروي مشرانويې زوراچوه تر څو افغانستان د پاکستان په کورنيو چارو کې له لاس وهنې څخه منع کړي .له دې هڅو او کودتاه ګانو سره بيا هم د محمد داودخان

حکومت ټینګ و. بټو د داود خان د رژیم ضد کسانو ته چې زیاتو یې اخوان المسلمین سره اړیکې درلودې وسلې ورکړې . اخوانیانو په ۱۹۷۴ زکال د هیواد په ځینو سیمو کې پوځي عملیات سرته ورسول . خو کومه نتیجه یې ور نه کړه. په دې سر بیره به دپاکستاني الوتکود افغانستان پر حریم جاسوسي الوتنې کولې یو بال هلیکوپتریې د نارې په سیمه کې چې تیل یې خلاص کړي وو راکوزه شوه چې پکې جاسوسي اسناد وو . د۱۹۷۴او ۱۹۷۵زکلونو په دوران کې سردارمحمد داود خان د ملګروملتونوعمومي منشي کورټ والډهایم ته ډیر مکتوبونه ولیږل پردې مکتوبونو کې د پاکستان په اړه دافغانستان د موقف سپیناوی ټبوتونه و.وروسته د کابل او اسلام اباد د اړیکو دښه کولو له پاره اقدامات لومړی د سفارتونو په ذریعه دیوبل پسې د پرو پاګند بندول وو . بل اقدام د(۱۹۷۶)کال په اپریل کې د افغانستان د شمالې سیمو د سیلاب او زلزلې ځپلوخلکو سره د بټوله خوا د غلو، خپمو او کمپلو مرسته وه د دې راز مرستو مخالفت وشو. لیکن سردارمحمد داودخان ددغومرستو دمنلو امر وکړ. په۱۹۷۶ زکال کې دپاکستان صدراعظم (بټو) ته د سردارمحمد داودخان لخوا افغانستان ته دیوسفر بلنه ورکړ شوه . او بټودا بلنه ومنله پریکړه وشوه چې سفرد۱۹۷۶ز کال د جون د اومې څخه تر لسمې نیټې پورې وشي .بټو له راتګ مخکښې د ښه نیت په خاطر دپښتنو مشر خان عبدالغفارخان دبندیخانې نه خوشې کړ. بټو د ۱۹۷۶ زکال دجون په اومه نېټه کابل ته راورسید .سردارمحمد داودخان بهټو ته وویل:((ما دزړه د اخلاصه غوښتل کومه جګړه چې ددواړو اسلامي هیوادو تر مینځ چاپیریال خړپړ کوي د ډاډ وړیوحل ته ورسیږي هسې نه چې دا حالت دافغانستان او پاکستان د دواړو ملي ګټواودامنیت لپاره د زیانمنو پایلو لا مل شي . ځینې هیوادونه زمونږ د هیوادو تر مینځ داړیکو سمون نه غواړي ..... ده زیاته کړه چې د دواړو هیوادونو ترمینځ دوستي نه یوازي زمونږ له پاره ګټور دي د سیمې د استحکام له پاره ګټوره ده.افغانستا ن هیڅکله دپاکستان کمزرتیا نه غواړي دهندوستان او پاکستان په دواړوجګړ کې افغانستان د حالا توڅخه ګټه اخیسې شوه. او پاکستان یې دشا څخه په چاړه وهلې شو . خو مونږ دې کارته دنورو دهڅونو سره سره داکار ونه کړ .... داودخان بټو ته وویل : تاسې پخپله په۱۹۷۲زکال په کابل کې پاچا ته زمونږ

د بې طرفۍ نه خوښي څرګنده کړه چې د ۱۹۲۵ او ۱۹۷۱ زکالونو په جګړه کې برخه نه ده اخیستې او له صبر نه یې کار اخیستې . داودخان ښکاره کړه چې پښتنو په ښیګړه ، دهغوي د پیژند ګلوې او د حقوقو په ساتنه کې افغانستان خپله علا قه نه شو پریښوداې . داودخان وویل : له بلوڅو سره چې څه کېږي هغه د افغانانو دښه ګاونډیتوب احساساتو ته درد رسوي . مونږ غواړو چې پاکستان هلته جنګ بند کړي اود بلوڅو خلکو ته دهغوي دحقونو دورکولو لارې چارې ولټوي . په دې ځای کې بټو د داودخان خبره ومنله او په ټینګه یې وویل:د پاکستان حکومت پاکستان کې داوسیدونکو پښتنو په ښېګړه او دهغوې د حقونو په ساتنه کې د افغانستان جایزه علاقه مني.)) بټو بیا په موسکا کې زیاته کړه :((مونږ غواړو چې د ټول پاکستان دخلکو په ښېګړه کې علا قه ولري ، نه صرف د پښتنو په ښېګړه کې)) داود خان په جواب کې بې له ځنډه وویل :((اجازه راکړئ اول دخپلو غم وکړم ، هغې پسې به دنورو پاکستانیانو وار راځي)) . (۳۷ ـ م ۱۵۲

د دې سفرونو نه وروسته ددواړو هیوادونو اړیکې ښې شوې او په سري لانکا کې د ناپېلیو هیوادونو دمشرانو په کنفرانس کې دافغانستان د جمهور رئیس محمد داودخان او پاکستان د صدراعظم ذوالفقارعلي بټوتر مینځ د ۱۹۷۶ زکال داګست د (۲۰) مه نېټه څخه تر (۲۴) مې پورې دوهم ځل لیدنه او خبرې وشوې :۳۷ ـ م ۱۵۴

د ۱۹۷۷ زکال د جون په میاشت کې بټو له تهران څخه پاکستان ته په لاره کابل کې دلږ وخت له پاره تم شو محمد داودخان ته یې وعده ورکړه چې په پاکستان کې به دګډې وډې وضعې په عادي کیدلو سره د پښتنواو بلوڅو ټول سیاسي بندیان ازاد شي .خو د ۱۹۷۷ زکال د جولائ په (۵) نېټه دهغه لوی درستیزجنرال محمد ضیاالحق په کودتاه سره دهغه رژیم نسکور اونومورې بندي او بیا عدام شو . د جنرال محمد ضیاالحق په کودتاه سره نظامي حکومت اعلان شو سیاسي فعالیتونه منع شو دتوقع برخلاف نوي حکومت له افغانستان سره د اختلافو دحل لپاره دبټو په پر تله ښه روغ نیت وښود .جنرال ضیاالحق غوښتل چې محمد داود خان سره وویني د ۱۹۷۷ زکال په اکتوبر کې کابل ته راغی او دوه ځلې یې داود خان سره په خصوصي توګه ولیدل . ضیاالحق په خبرو کې ټینګار وکړ چې دواړه اسلامي هیوادونه باید په

سوله کې د ورونو په شان ژوند وکړي او دښمني د دواړو له پاره خطرونه لري موافقه وشوه چې خبرې به بيا کېږي . خو په دي باب کومه (اعلاميه) خپره نه شوه :۴۲_م۱۲۳

د۱۹۷۷ زکال په اخر کې د بلوچستان جنګ پای ته ورسېد او دبل کال ترپايه پورې هلته وضع عادي شوه . محمد داودخان د۱۹۷۸ز کال په مارچ کې د يولړ نورو سفرونو وروسته د پاکستان په بلنه راولپنډۍ ته ورسېد . دامهال جنرال ضيا الحق دپښتنو او بلوڅوټول سياسي بنديان لکه عبدالولي خان ،غوث بخش بزنجو ،عطا الله خان منګل او خيبر بخش مري په ګډون له بنده خلاص کړي وو . ضيا الحق له محمد داودخان سره د عبدالصمد غوث په ګډون په خصوصي ډول وليدل ،داود خان وويل چې ځيني هيوادونه زمونږ ښو اړيکوته په ښه سترګه نه ګوري زمونږ دغه دوه هيوادونه به په يو موټي کيدو او ورور ولې سره وکړای شي له دغو خطرونو سره مقابله وکړي او خپلې خپلواکۍ خوندي وساتي . بيا محمد داودخان دافغانستان او پاکستان تېرو اړيکو ته له لنډې اشارې نه وروسته وويل چې:((که له پاکستان سره دغه اختلاف نه وای چې ملي جذبه غوره کړې ده افغانستان به هغه لار نه وای نيولې ونيوله .)) ۴۲_م م۱۲۳او۱۲۴ چې يې

جنرال ضيا الحق د سردارمحمد داودخان نظريات تائيد کړل او دايې مهمه وګڼله چې ددواړو هيوادونو دپخلاينې لپاره اوس دغسې پوهاوی پيدا شوې چې د هغې په رڼا کې به يو وخت نهايې فيصله وشي . محمد داودخان د هغه له وينا څخه مننه وکړه او هيله يې ښکاره کړه چې ((پښتانه به يوه ورځ ددې پرځای چې د کړکيچ سرچينه وي يو موټی کونکی ځواک اوسي .)) ۴۲م۱۲۴

وروسته محمد داودخان دپښتنو له مشرانو سره ليدنه وکړه او دپاکستان دشالمار په پارک پاکستاني ملت ته خطاب کې وويل : ((ستاسې قوت زمونږ قوت دی ،ستاسې هوساينه زمونږ هوساينه ده او ستاسې ثبات زمونږ ثبات دی)) او داقبال دا شعر يې ووايه :

اسيا يک پيکر آب وگل است ملت افغان دران پيکر دل است

فسا داو فساد اسيا از گشاد او گشاد اسيا

په بله ورځ د پاکستان د باندنيو چارو وزارت افغان سفارتي هيئت احضارکړ او د باندنيو چارود وزارت سکرتراغاشاهې ،افغان هيئت ته يو متن وسپاره چې پکې

راغلي وو: « افغانستان لوری به د ډیورنډ کرښه ددواړو هیوادونو تر مینځ د بین المللي پولي په توګه وپیژني او دپښتونستان دمسئلي نه به تیر شي. دواړه خواوې به یو دبل هیواد په کورنیو چارو کې له لاس وهنې نه ډډه وکړي. دواړه خواوې ژمنه کوي چې د یو بل پر ضد به ددښمنۍ نه ډک پروپاګند نه کوي او دواړه خواوي به داقتصادي ،کلتوري پروګرام لپار دبل سره همکاري کوي » افغاني هیئت وحید عبدالله وروستي ټکي ومنل خو د لومړنیو ټکو په اړه یې وویل چې افغانستان په دغه ډول ډډیورند کرښه منلی نه شي او دپښتونستان مسئله نه شې پریښودلي دغه مسئله به یو ورځ ددواړو خواوو لخوا په قناعت لرونکي ډول سره حل شي او لنۍ خبرې د همدغو موضوګانو د حل لپاره لاره هوارول دي . دواړو مشرانوتر اوسه لا مناسبه موقع نه ده لیدلې. .... دوحید عبدالله په تبصرې سره پاکستاني مامورین یو څه تروه شول ، محمد داودخان د وحید عبدالله خبره پرځای وبلله او هدایت یې ورکړ « پاکستانی متن ونه منئی» بیا محمد داودخان دغه موضوع ضیاالحق ته یاده کړه هغه وخندل او ویې ویل « چې ماموران یې له حد نه ډیر لیوال دي » هغه داود خان ته دا هم وویل چې په هغه پر مختګ پوه دی کوم چې په دي موضوع کې شوي دی کله چې وخت یې راغی ددواړو خواو لخوا به مناسب ګامونه واخستل شي ، خو داوس له پاره « ددوو ورونو تر مینځ د متنونو او سندونو کوم ضرورت نه شته » ۱۲۷م۴۲

سردارمحمد داودخان په یوه مطبوعاتي مرکه کې وویل:«په هر څه باندې بحث وشو او دوخت په تیردلو سره به مناسبه موقع کې د هر څه غم وخوري » دواړو هیوادونو د یو ګډ اقتصادي کمیسیون په جوړولوسره موافقه وکړه په کلتوري ډګر کې به هم مرستې پراخه کړي ، ده وویل چې دخبرو بل پړاو به اوړي په کابل کې سرته ورسي خو میاشت وروسته په داود خان باندی کودتاه وشوه[.۲۴_م۱۲۷.] دواړو مشرانو دپښتونستان د مسئلې د حل او افغانستان سره دپښتنوستان او دهغو دمشرانو داړیکو له پاره به د خان عبدالغفار خان د یو لیک متن چې دجنرال ضیاالحق د لیک په ځواب کې یې لیکلې و ولولو عبدالروف خپلواک په خپلې مقاله کې په دې اړه لیکلي دي.«یوه ورځ زه او اجمل ختک یو ځای په وزیر اکبر خان مېنه کې دده (پاچاخان) کورته ورغلو پاچا خان دوه لیکونه راواخیستل او اجمل ختک ته یې ورکړل اوورته ویې وویل :«هلکه اجمله !دا دضیاالحق لیک ولوله او بیا زما

ځواب هم وګوره چې سم دی که نه»اجمل حتک دضیاالحق لیک ولوستلواو په لیک کې داسې راغلي وو: «پلاره! مونږ ټول تا پسې ډیر خفه شوي یو، ټول پاکستان ستاسود راتګ په انتظار دی،هیله ده چې ډیر ژربه زمونږ سترګې ستا په لیدو رڼا شي»

بیا پاچا خان ورته په ځواب کې لیکلي و:«زه ستا دغه لیک ته حیران شوم، که ته ماته پلار وایې، نو ولي دلته په افغانستان کې زما بچیان وژنې؟ ولې زمونږ کور راورانوی؟ ریښتنی زوی خو داسې کارونه نه کوي او داسې نور.....» بیا اجمل او ما ورته وویل چې ددغسې لیک همداسې ځواب وي. بیا یې سفارت ته تیلفون وکړچې دا ځواب ضیاالحق ته ولیږي.د سفارت سکرتر راغی ده هم ورته ډیره زاري وکړه چې بابا! وطن ته راشه! پاچا خان ورته وویل چې کور او وطن خو مي دادی چې پکې پروت یم بیا نو سکرتر مکتوب له ځانه سره واخیست او لاړ. ۱۹ـم م -۲۱او۲۲

اوس نو دضیاالحق لیک او د خان عبدالغفار خان ځواب زمونږ دا پوښتنه حل کوي چې پښتونستان د افغانستان سره څومره تاریخي اړیکي لري. هغه خپله وینا رښتیا کړه او ځان یې په افغانستان کې خاوروته وسپاره. ددیورنډ کرښې ارزښت یې له مینځه یوړه او هغه په رښتیني افغانستان خپل کور بالله. په دي خاوره او خلکوو دردېده .همدومره داودخان هم په پښتونستان مېن او دهغو دحق خودارادیت له پاره یې له هر راز کوښښ او قربانۍ څخه ډده ونه کړه او حتی ډیرې ستونزې یې په دې لار کې وګاللې دصدارت نه ګوښه او دامریکا د مرستو نه بې برخې شودا مسئله یې ځکه دومره وخیړله چې د پښتونستان مسئله د پاکستان او افغانستان، او هم افغانستان امریکا او شوروي اتحاد سره په سیاسي او اقتصادي اړیکوباندی ژوره او هر اړخیزه اغیزه درلوده.

ښاغلی عبدالروف خپلواک د کابل پوهنتون استاد په خپله مقاله کې دداودخان اودپښتونستان سره دهغه د علاقې او مینې په اړه داسې لیکلي: «د۲۰۰۲ ع کال په جنورئ کې خان عبدالولي خان مړ شو د ستر پاچاخان او شهید داودخان له مړینو وروسته مونږ پښتنو لپاره دا بله لویه ضایع وه، شهید داود خان هم دافغانستان سیاسي خپلواکي ،ارضي تمامیت ،اقتصادي پرمختیا، ټولنیز

عدالت، دښځو او نارينو د حقوقو د برابرۍ او دانګريزانو لخوا له مونږ څخه دبيلې شوې خاورې او خلکو بيرته اصلي ټاټوبي سره ديو ځای کولو لپاره تر مرګه هلې ځلې وکړې . ده ددغو اهدافو تر لاسه کولو له پاره ان په ۱۹۴۲ م کال د خپلې کورنۍ سلطنت ختمولو ته ملا وتړله، دپښتونستان دورځې نمانځلو ته يې دوام ورکړ ، دپښتونستان ولس سره د اړيکو ساتلو په خاطريې په سر کې د قبايلو رياست اوبيا دسرحدونو چارو وزارت تاسيس کړل د همدغو اهدافو تر لاسه کولو له پاره يې د خوشحال خان او رحمان بابا ليسې جوړې کړې، په راډيو کې يې د پښتو نستان په نوم خاصې خپرونې ته ځای ورکړ او دپښتونستان ترانه يې د ملي سرود په شان مقدسه وګرځوله او په پای کې يې د همدې موضوع په خاطر ځان او خپله کورنۍ د امريکا يې سياستونو په لوبه کې قرباني کړل.)) ۱۹ـ م ۳۱

د پورتنيو اسنادواو دلايلو له لوستلو څخه يې پايلې ته رسيږو چې سردار محمد داوخان د کومو سياسي ستونزوپه لړکې چې ورته پېښې وی غټه ستونزه د پښتونستان مسئله وه چې دهغې په وجه دده دصدارت پر مهال له پاکستان سره سياسي او اقتصادي اړيکی غوڅې شوې او دشوروي اتحادله اقتصادي او سياسي نفوذ له پاره يې زمينه برابره کړه ... .بل پلوته د صدارت له څوکۍ څخه دده په استعفاهم دپښتونستان مسئلې او دپاکستان سره د ترينګلو اړيکو ونډه درلوده . پاکستان داړيکو دغوځيدو په نتيجه کې دامريکا مرستې لږې او هغه پروژې چې امريکايانو په افغانستان کې تمويلولې نيمګړې پاتې شوې . فوځي وسايل له شوروي اتحاد څخه وارد او دهغو دنفوذ له پاره لاره پرانيستل شوه چې وروسته همدغه ستونزې. شوروي سره دده اختلاف ، لويديځ او اسلامي هيوادونو ته ميلان را مينځته کړ چې دده د واکمنۍ د سقوط او له مينځه تګ سبب شول. داود خان ديو ملي شخصيت په توګه يو آباد ، خپلواک او پخواني افغانستان غوښته . ده د افغانستان پرمختګ د افغاني کلتور او فرهنګ په رڼا کې د پرديو له مستقيم تسلط پرته غوښته او هڅه يې کوله چې ددواړو نړيوالو قدرتونو (امريکا او شوروي اتحاد) تر مينځ د يو ناپېښلي هيواد په توګه پاتې شي . خو د پښتونستان دمسئلې پرته پاکستان سره د اړيکو خرابوالي او دامريکا لخوا د پاکستان په خوله عمل کول د نوموړي سياسي ستونزې لا پسې زياتې کړل.

ـ د ایران سره سیاسي اړیکي :

د ۱۹۲۹ ز کال کې کله چې عزیز الله په تهران کې سفیر و . د افغانستان او ایران اړیکې صمیمي نه وې او د دواړو هیوادو تر مینځ د سرحدي کرښې پر سر مخالفت موجود و . د امان الله خان له واکمنۍ وروسته د کورنۍ جګړې پر مهال د افغانستان د ننه دا ویره موجود وه چې ایران د افغانستان د یوې ټوټې ځمکې نیولو ته سترګې نیولي دي . د شوروي ایزو ستیا ورځپاڼې د شیکاګو د « تریبیون » او ځینو ایران ورځپاڼو په حواله ولیکل : « په ایراني پوله د افغاني بریدونه پرپلمه به ایران پر هرات باندې یرغل و کړې » خو ایران کې د « تهران پیغام » نومې ورځپاڼې په موخونو کې د ایران د بهرینو چارو وزارت یو اعلامیه خپره کړه چې په کې د شوروي لخوا دغه راز تورونه یې بنسټه ښودل شوي وو . ۳ـم م ۳۴۱ او ۳۴۲

د افغانستان په ګاونډیو هیوادونو کې له پاکستان وروسته ایران ډیر مهم دي . په ۱۹۲۵ ز کال په ایران کې د قاجاري کورنۍ واکمني ختمه شوه پر ځای یې د پهلوي کورنۍ یو نظامي افسر رضا خان پهلوي واک ته ورسېد . نومورې په ۱۹۴۱ ز کال د دوهمې نړیوالې جګړې په دوران کې شوروي اتحاد او برطانیه فشار په وجه له واکمنۍ نه ګوښه او دهیواد څخه په وتلو مجبور شو . پرځای یې مشر زوي محمد رضا پهلوي پاچا شو . نومورې هم په ۱۹۵۳ ز کال د صدراعظم مصدق سره د اختلاف له امله هیواد نه وتلو ته اړ شو . خو د نظامي افسرانو او د امریکا دسې ، آې ، ای) په مرسته په دریو ورځو کې بیرته پاچا شو . ده بولړ ټولنیز ، اقتصادي ، سیاسي او د ځمکو اصلاحات عملي کړل . مګر د ۱۹۷۷ ز کال وروسته د آیت الله روح الله (خميني) په دوامداره او ټینګ مقاومت په پایله کې پاچا د ۱۹۷۹ ز کال په جنوري کې له هیواد څخه وتلو ته اړ او یو کال وروسته مړ شو . ۴۲م ۱۲۸

د ایران د پاچا پواسطه د پاکستان او افغانستان تر مینځ چې د پښتونستان مسلې پر سر اړیکې ترینګلې شوې وې سیاسي اړیکې سره نږدې کېدو او د تاو تریخوالي له مینځه تللو په درشل کې وې اوهم د ایراني بندري لارو څخه د افغاني مالونو د واردولو ، د تجارت دزیاتوالي په اساس د دواړو هیوادونو تر مینځ اړیکې ډیرې ټینګې شوې خو په ۱۹۷۲ ز کال کې د هلمند د اوبو پر سر ستونزو پیدا شوه دواړو هیوادونو غوښتل چې دې مسلې ته یوه سوله ایزه حل لار پیدا کړي . د دوی تر مینځ

د پر له پسې او بریالیو خبرو په پایله کې د ۱۹۷۳ ز کال د مې په میاشت کې د دواړو هیوادونو تر مینځ د هلمند د اوبو تړون د افغانستان د صدارعظم موسی شفیق @ او د ایران د صدراعظم امیر عباس هویدا لخوا په کابل کې لاس لیک شو . په دې تړون کې چې په ۱۹۵۱ ز کال کې د ایران له پاره چې کومه وړاندو وینه شوې وه زیات حق او برخه ور کړل شوه (۳۷) م ۱۱۹

@ محمد موسي شفیق په ۱۳۰۸ لمریز کال په کابل کې زیږیدلی . پلار یې مولوي محمد ابراهیم کاموي نومیده اصلا دننګرهار ولایت د کامي د ولسوالي او سیدونکي و ، د هیواد یو لوي سیاست پوه، د پلومات ،شاعر ، لیکوال او قانون پوه و.

محمد موسي شفیق لومړنی ذده کړه د کامي او کابل په لومړنیو ښوونځیو کی وکړي ،منځني ذده کړي د ننګرهار لیسه او نجم المدارس کې کړي وروسته د کابل په عربي دارلعلوم کی شا مل او له هغه ځایه څخه یې ددولسم ټولګي د فراغت سند تر لاسه کړ . لومړنی ماموریت یې په شاهي دارالتحریر کې وروسته د پوهنی وزارت لخوا مصر ته ولیږل شو ، لیسانس یې د اسلامي حقوقو په څانګه کې د مصرد الازهرد پوهنتون د قضا په څانګه سرته ورسول . د کولمبیا په پوهنتون کې ما فوق لسانس دیپلوم دبین الدول د حقوقو په څانګه واخست او دامریکا دهارودد پوهنتون څخه یې دپه بین المللي مسایلو کې یو تصدیق په لاس راوړ.محمدموسي شفیق د زده کړو ختمولو وروسته د کابل پو هنتون د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي کې د استاد ، دعدلي وزارت د قوانینو عمومي مدیر ،د عدلي وزارت د قوانینو د رئیس او دعدلي وزارت د معین داساسي قانون د مطالعي د کمیسون غړي ، داساسي قانون د مشورتي کمیسون د منشي په ۱۳۴۳ لمریز کال د لویه جرګي عمومي منشي ، دبهرني ،چارو دوزار ت مشاور و وروسته په قاهره ، بیروت ا و خرتوم او اګړه کې یې دسفیر په توګه دندي اجراکړي .محمد موسي شفیق د اتن دحقوق دانانواو دلاهور په ښار کې ختیځ پیژندونکو په کنفرانسونو کې د غړي ،او په ژینو کې د اتومي سلاح لرونکي هیوادونو په غونډه کې د افغاني هیئت د رئس په توګه ګډون کړي ، ده په پښتو دري ، عربي ، انګلیسي او فرانسوي ژبو خبري او لیکل کولې شول .

د هلمند د اوبو دویش مسئله ختمه شي . خو د ۱۹۷۸ زکال په پیل کې د ایران د قم او تبریز په ښار کې مظاهرې وشوې ،په سوونو ایرانیان په کې مړه شول ، دایران پاچا په کورنیو شخړو کې ر ا ګیر شو .۳۷ _ م م ۱۷۷او۱۷۸

په دي ترتیب د هغه سفر افغانستان ته پاتې شوې ځکه په همدې کال دداودخان رژیم هم سقوط وکړ . دایران او افغانستان تر مینځ اړیکې د داودخان د واکمنۍ په ټوله دوره کې ښې اود پراختیا په حال کې وې. داودخان د ایران هیواد سره دیو اسلامي هیواد په توګه د ښو اړیکو غوښتونکې و.

@ دداکتر عبدالظاهرد استعفا دوه ورځې وروسته په۱۹۷۲ زکال د سپټمبر په (۷) د ۱۳۵۱ لمرییز کال د قو س په (۱۲) نیټه د پاچا لخوا د صدراعظم په حیث اعلان او کابینه یې تشکیل کړه . د ۱۳۵۲ لمریز کا په کودتاه کې بندي خو وروسته له بند څخه خلاص شو ولي د ۱۳۵۷ کال کودتاه وروسته ونیول شو د همدي کال د ثور په (۲۳) نیټه شهید شو .مخونه ۵_ ۲: ۴۳۷-۴۳۸_ ۴۳۹-۴۴۰نوټ : دښاغلي محمد موسي شفیق د لنډې بیو ګرافي په ترتیب کې ددوه کتابونو څخه ګټه اخستل شوې خو امین الله (دریځ) په خپل اثرکې دده زیږیدو کال ۱۳۱۰ کال ښودلي دي .

۱_امین الله (دریځ) افغانستان در قرن بیستم .دانش خپروندوي ټولنه ۱۳۷۹ لمریز کال مخونه ۴۳۹ - ۴۴۲
۲_صدیق الله .بدر(د هیواد نامتو څیرو لنډه پیژنګلوي ۱۳۸۲ لمریز کال قجر مطبعه : کلید مخونه ۳۷_۳۸

ـ چين سره سياسي اړيکې :

د افغا نستان او چين ترمينځ سياسي اړيکي تل ښې او دوستانه وې . افغانستان په شمال ختيځه برخه کې د چين سره يوه سرحدي پوله لرله . ولې دډير پخوا زمانې څخه را پديخوا د ځمکو پر مخ تثبيت نه وه. خو دچين دولسي جمهوريت د جوړيدو وروسته (د ۱۹۴۹زکال) د سپټمبر په ۲۱ نېټه دواړو هيوادوو ترمينځ د سرحد دټاکلو خبرې پيل شوې په ۱۳۳۶ ل ۱۹۵۷ زکال کې موافقه وشو چې نومورې سرحدي پوله دې د ځمکې پرمخ تثبيت او وټاکل شي . دغه شمال ختيځه سرحدي کرښه له يولې درې څخه د يو قوس په بڼه د کليک تر کوتله (دواخجير د کوتل سهيل ختيځ) پورې امتداد لري .بالاخره دغه د افغاني پامير او سنکيانګ د ولايت تر مينځ په ۱۳۴۳ ل ۱۹۶۴ زکال کې په فني توګه د ستنو او پليرونو پواسطه په نښه او تثبيت شو (۲۹، م م ۱۷۳او ۷۴

د چين د هيواد سره د سردارمحمد داودخان د صدارت ۱۹۵۳-۱۹۶۳ زکال او واکمنې ۱۹۷۳ -۱۹۷۸ ز کال په دوره کې سياسي اړيکي ښې وې. ددواړو هيوادونوتر مينځ کومه سياسي ستونزه موجوده نه وه.د چين له هيواد سره دافغانستان اقتصادي او سوداګريزی اړيکي ښې وې . اوس چينايي مالونه په افغانستان کې پلورل کېږي او د ګاونډيو هيوادونو سره په پرتله د چين هيواد د افغانستان په کورنيو چارو کي مداخله نه کوي .

د ناپلیتوب له غورځنګ سره د سردارمحمد داودخان اړیکې:

د نړۍ هرې امپراتورۍ کو ښښ کړی چې لومړی هند ونیسي او بیا د نورو په وړاندې د هغه ساتنه وکړي . د روسي او بریتانیا د همدې سیاست په پایله کې افغانستان ډیر زیان ولید . ځکه دوی (روسانو) هند ګرمو اوبو ته ځان رساوه. خو انګلیسانو د هغوې دپر مختګ د مخنیوي له پاره پر افغانستان سیاسي او نظامي فشار زیاتوه چې دهمدې موخې له پاره یې دوه ځله (۱۸۳۹ _۱۸۷۸ ز کلونو کې) پر افغانستان نظامي یر غلونه هم وکړل . خو د ګندمك د تړون (۱۸۷۹) مې او د ډیورنډ تړون (۱۸۹۳زکال) لاسلیك کولو وروسته انګلیسان نسبتا خپلې موخې ته ورسیدل. ځکه ددوهم نړیوال جنګ نه وروسته سردار محمدهاشم خان د ډیورنډ دکرښې څخه هغې خواته پښتانه د انګلیسانوپر ضد د شورش نه منع کول او اجازه یې نه ورکوله چې د افغانستان له خاورې څخه د انګلیسانو پر ضد تبلیغات وکړي ، دموازنې د ساتلو په غرض یې د افغانستان په شمال کې د شوروي اتحاد ضد عنا صر د هغه هیواد پر ضد د پوځي عملیاتو څخه منع کول او په ۱۹۳۶ز کال کې یې د ځینو توکو د واردولو تړون هم لاسلیك کړ . ۳۷م:۶۸

ددوهمې نړیوالې جګړې وروسته بریتا نیا ډیر ژر د هند د نیمې وچې څخه ووتله او دوه هیوادونه (هند او پاکستان) مینځ ته راغلل . د افغانستان د ګاونډ څخه د بریتا نیا لریوالی داسې حالا ت پیدا کړل چې د هیواد د سیاسي او اقتصادي کړنلارې تاکنه یې تر اغیزې لاندې راوسته ،ځکه په دوهمې نړیوالې جګړې پسې ډیر ژر سړه جګړه پیل شوه . دنړۍ هیوادونه په دوو مخالفو ډلو وویشل شول چې د یوې ډلې مشري د امریکا متحده ایالاتو اودبلې ډلې مشري شوروي اتحاد کوله چین هم د شوروي اتحاد ملګري و.د سړې جګړې پر مختګ افغاني واکمنان اندیښمن کړل ځکه امریکا چې په اسیا کې د شوروي اتحاد د نفوذ مخنیوي له پاره کومه ستراتیژي درلوده هغه د دوی د(افغانستان) له ګټو سره سمون نه درلود. امریکایانو د شوروي اتحاد او چین د نفوذ دمخنیوي له پاره یوازې په نظامي تړونونوبسنه وکړه او ددې تړونونودغړو هیوادونو په وسیله یې د پورتنیو هیوادونو (شوروي اتحاد او چین) څخه کرښه تاو کړه تر څو په نړیواله کچه د کمونیزم د نفوذ او پر مختګ مخه

ونيسي . افغانستان په دغو تړونونو کې له ګډون څخه ډډه وکړه. خو امريکا په نظامي تړون کې د نه ګډون په وجه افغانستان سره له اقتصادي مرستو ډډه وکړه . بل پلو ته شوروي اتحاد هم که يو طرف ته جګړې زپلې وه خو بيايې هم نيم المان او يو شمېر آسيايي هيوادونه تر کنترول لاندې وو .او ددوی پخوانۍ دښمنه امپراتوري(بريتانيه) په اسيا کې غايبه شوې وه .دوی هم د اسيايي هيوادونو د سياسي او اقتصادي فعاليتونو نظارت او د سياسي لوري کنترول خپل حق ګانه .۱۰ـــ م ۸۰

ددوهمې جګړې له پای ته رسيدو وروسته د اندونيزيا په شمول يو شمير هيوادونه آزادۍ ته ورسيدل ، خود اندونيزيا او هالينډ د لښکرتر مينځ خونړۍ جګړه پېښه شوه. ددې پېښې د څېړلو په غرض د ۱۹۴۹ ز کال د جنوری په مياشت کې پنځلسو (۱۵) آسيا يي هيوادونو په نوي ډهلي کې غونډه وکړه تر څود هالينډ په مقابل کې يو واحد دريځ غوره کړي او دملګرو ملتونو په سازمان کې د مخالفو نړيوالو ځواکونو تر مينځ او هم دشخړو د هوارولو په لار کې د منځګړو په حيث خپلو همکاريو ته ادامه ورکړي. دغو هيوادونو د کوريا د جنګ په ختمولو کې فعاله ونډه واخيسته ، د هند صدراعظم جواهر لعل نهرو ددې هيوادونودې همکارۍ ته مثبتې بې طرفۍ نوم ورکړ. ۴۱:م۴۵

د اندونيزيا صدراعظم د۱۹۵۳ زکال د اګست په مياشت کې خپل پارلمان په غونډه کې د اسيايي او افريقايي هيوادونو د همکارۍ غوښتنه وکړه. د دې وړاندیز په اساس د ۱۹۵۴ زکال د اپريل په مياشت کې داندونيزيا ،هند ،پاکستان ، سيلون او برما صدراعظمانو د کولمبو په ښار کې سره غونډه وکړه دوی پريکړه وکړه چې بله غونډه به د اندونيزيا د بوګر(**Bogar**) په ښار کې دايره کړي د بوګر په غونډه کې پريکړه وشو ه چې د باندونك غونډې ته دې ځينې اسيايي او افريقايي هيوادونه هم را وبلل شي او په لاندې موضوعاتو باندې بايد په دې غونډه کې بحث وشي. داسيايي او افريقايي هيوادونو تر مينځ به همکاري جلبوي او په نړۍ کې به د سولې سره مرسته کوي .۴۱ :م۴۵

د باندونك کنفرانس د ۱۹۵۵ زکال د اپريل د مياشتې له ۱۸ نېټې تر ۲۴ نېټې پوري (۱۳۳۴ لمريز کال د حمل د مياشتي په ۲۸ نيټه) ذ اندونيزيا د باندوك په

ښـــــار کـــــې د لانـــــدې (۲۷) هیوادونـــــو (افغانســـــتان ،برما ،کمبودیا ،سیلون،مصر،حبشـــــــــــه،هند ،اندونیزیا ،ایران،عراق ، اردن، لاوس، لبنـان، لیبریـا ، نیپـال، شـمالي ویتنـام ،پاکسـتان، فلیپیـین، سـعودي عربستان،سودان،سوریه،تایلند ، ترکیه،جنوبي ویتنام، او یمن) په ګډون دایره شو. په دې کنفرانس کې افغانستان فعاله ونډه واخیسته. په نوموړي کنفرانس کې د افغاني هیئت مشري سردار محـمد نـــعیم خان په غاړه درلوده ۴۱ـ: م ۴۵

د افغاني هـیئت ترکـیب په لاندې ډول و:

سردار محمد نعیم حان د صدارت مرستیال او د بهرنیو چارو وزیر د هیئت رئیس عبـدالمالك عبـدالرحیزي د مـالي وزارت کفیـل او دملـي اقتصـاد د وزارت کفیـل، دمطبوعاتو مستقل رئیس محمد هاشم میوندوال، داکتر نجیب ا لله په لندن کې د افغانســتان لــوي ســفیر، عبــدالهادي داوي پــه انــدونیزیاکې د افغانســتان مختـار وزیر،عبدالرحمن پژواك ، محمـد غـوث علیـزی میـر عبـدالوهاب ، او سـید محمـد قاسـم رښتیـا د بـاختر د اژانس رئیس د افغانسـتان د مطبوعـاتو دنماینـده پـه توګه د هیئت سره ملګري وو. ۲۱ م۳۶۸

د بانـدونك پـه کنفـرانس کـــې د ناپیـــیلو هیوادونـو لـه خـــوا لانـدې پـــنځه اصـــــله تصویب شول.

۱ـ دیو بل د خاورې بشپړتیا او ملي حاکمیت ته به احترام کوي.

۲ ـ یو پر بل به تعرض نه کوي.

۳ ـد یوبل په کورنیو چارو کې به مداخله نه کوي.

۴ ـد یوبل سره به مرسته کوي.

۵ ـ په سوله کې به سره ژوند کوي.

دلته یوه خبره د یـادولو وړ ده چې دغـه پورتـه پنځـه اصله یـو کـال مخکې د ۱۹۵۴ د اپریـل د میاشـتې پـر ۲۹ نېټـه د تـبت پـه مـوضوع کـې جواهـرد لـعـل نـهـرو او جـووین لای له خوا ومنل شو.۴۱ـ م ۴۶

پریکړه وشوه چې د ناپیلیو هیوادو راتلونکي غونډه به د ۱۹۵۶ ز کال په مـارچ کې په الجزایرکې دایره شي .شورویانو هم ادعا کوله چې دوی یو اسیایي هیـواد دی ، د الجزایـر پـه غونـډه کـې بایـد ګډون وکـړي ولـی چینیـانو مخالفـت کـاوه چـې

شوروي یو اروپایي هیواد دی. اوپه کنفرانس کې د ګډون حق نه لري په دغه وجه د ناپیلتوب د غورځنګ غړي پر دوو ډلو وویشل شول . د چین صدراعظم جووین لای په کنفرانس کې د برخې اخستلو له پاره قاهرې ته رسیدلي وچې ۱۹۵۶ زکال د جون د میاشتې په ۱۹ نېټه هواري بومدین د ابن بلا پر ضد په الجزایر کې کودتاه وکړه په دې توګه داسیایي او افریقایي د(ناپیلیو)هیوادونو غونډه وځنډ یده . شپږ کاله وروسته د ۱۹۶۱ ز کال د سپتمبر د میاشتې په لومړی ورځ د ناپیلو هیوادونو کنفرانس د یوګو سلا ویا په پلاز مینه بلګراد کې جوړ شو چې د افغاني هیئت مشري سردار محمد داود خان

کوله دغه کنفرانس د سیمې پر اساس نه بلکې د ناپیلتوب د غورځنګ د اصولو په اساس جوړ شوی و . هغه هیوادونه چې د نړیوالو نظامي اتحادیو غړي وو ، دغه کنفرانس ته دعوت نه شول. د افریقاهغه هیوادونه چې د فرانسې سره یې نږدې اړیکې درلودې یه کنفرانس کې د ګډون څخه محروم شول. پاکستان او ایران دواړه کنفرانس ته را ونه بلل شول، د بلګراد په کنفرانس کې د ګډون له پاره استر یا ،آیرلینډ او لا تیني امریکا ته په کنفرانس کې دګډون له پاره بلن لیك استول شوي وو. برازیل ، بولیویا او اکوادور د مشاهده کونکو په توګه په کنفرانس کې برخه واخسته . د بلګراد په کنفرانس کې د نړۍ دغه لاندې څلیرویشتو هیوادونو (افغانستان ،د الجزایر جلا وطن حکومت، برما ،کمبودیا ، ګیتي، کیوبا ، قبرس، حبشه، ګانا ،ګیتي ،هند ،اندونیزیا ،عراق، لبنان،مالی ، مراکش ، نیپال ، سعودي عربستان ،سومالیه ، سودان،تونس، عربي امارت ، یمن او یو ګو سلا ویا) ګډون کړی وو اوس د ناپییلو هیوادونو غورځنګ۱۱۳ اصلي غړي ۱۳ مشاهده کونکي او د (۲۷) میلمانه غړي لري د دي سر ببره ددغه نهضت په غونډه کې (۲۴) بین المللي

موسسو استازي برخه اخلي چې د هغو له جملې څخه (۶) مشاهده کونکي او (۱۸)د میلمنو په تـــــوګـــه ګډون وکړل ۴۱ـ: م۴

د بلګراد په کنفرانس کې د افغاني هیئت غړي عبارت و له: سردارمحمد داود خان د هئیت رئیس او هر یو د ملګرو ملتو په سازمان کې د افغانستان دایمي استازی عبدالرحمن پژواك ، د بهرنیو چارو په وزارت کې د ملګرو ملتو د څانګې مدیر عبدالغفور روان فرهادي، د بهرنیوچارو وزارت مامورین لکه سعدالله غوثي ، امان الله حسرت ، یونس رفیق، او یاسین محسني و او سید محمد قاسم رښتیا د دوی سره ملګري و.د غونډې په دوهمه ورځ پربکړه وشوه چې دبهرنیو چارو وزیران دي د اعلامیې د ترتیبولو په خاطر په ځانګړې ځای کې غونډه وکړي .چې بناغلي پژواك د دوو تنو غړو سره هلته معرفي شو. په غونډه کې د اندونیزیا جمهور رئیس سو کارنو وړاند یز وکړ چې : (د ایریان غربي) په اړه با ید په اعلامیه کي یو دوه جملې ځای کړل شي .په غونډه کې ددې وړاندیز په مخالفت یو شمېر ګډونکونکو لاسونه پورته کړل لومړي د سعودي عربستان نماینده د واحه بریمي موضوع چې د انګلستان سره یې لانجه درلوده مطرح کړه سردار محمد داود خان پرته له ځنډه څخه میکروفون د ځان خواته را کش کړ. او په لوړ آواز یې وویل : (که چېرې مخکنۍ پربکړه ما تېرې په هغه صورت کي د پښتونستان مسئله چې د اته میلونه انسانانو سر نویشت سره تړاو لري له بلې هرې موضوع څخه اړینه او مهمه ده بایدد لومړیتوب حق ورکړل شي ، زه په هیڅ ډول داسې یوه استثنا قبلولې نه شم .) ۲۳ـ م م ۱۴۱او ۱۴۲

د سردار محمد داود خان وینا په غونډه کې سخت انعکاس وکړ د یوګوسلاویا د بهرنیو چارو وزیر پوپو ویچ د سید قاسم رښتیا په غوږ کې وویل چې مارشال ټیټو هیله لري چې جناب صدراعظم صاحب بله موضوع را پیدا نه کړي ،مونږ به کوښښ وکړو چې موضوع دده دمیل سره سم حل کړو دایې وویل او د تالار هغې خواته چې هلته د اندونیزیا جمهور رئیس سوکارنو دنهرو او د ګانا جمهور رئیس نکروما وو حرکت وکړ. پوپوویچ لومړي د نګرو په غوږونو کې پټې خبرې وکړې . دغو دواړو د مارشال ټیټو وړاندیز سووکارنو ته ورساوه هغه موافقه وکړه . وروسته سوکارنو د غونډې د رئیس د لبنان صدراعظم صاحب سلام څخه اجازه واخسته په لوړ اواز یې وویل :د غونډې ډېر ګډونکي زما د وړاندیز سره موافقه نه لري پس زه خپل وړاندیز

بېرته اخلم . چې دا اعلان د ګډونکونو له خوا په چکچکو سره بدرګه شو اما سردارمحمد داود خان همغسي عصبي و. دم په دم به يې سګرټ څکول . ۲۳_ م ۱۴۲

د اعلاميې متن غونډې ته را ورسېد پر ځينو مادو لکه واشنګټن او مسکو ته د هيئتونو لېږل وو د کنفرانس د پرېکړې د اعلانولو مخکې. سوکارنو د اندونيزيا جمهور رئيس په خپل ځان واشنګټن ته د هئيت د رئيس په توګه کانديد کړ . مګر د هند صدراعظم جواهر لعل نهرو مسکو ته د هيئت د رئيس په توګه د خلکو له خوا و ټاکل شو .بالاخره اعلاميه لاسليك او غونډه د سهار په ۳ بجو پاي ته ورسيده . سردارمحمد داود خان د غونډې له پاي ته رسېدو دری ساعته وروسته د سهار شپږ بجې له بلګراد څخه د کابل په لور حرکت وکړ . ددې وارخطايي علت هغه اولتيما توم و چې ده يوه اونۍ مخکې د ۱۹۶۱ د اګست په ۳۱ نېټه د افغانستا ن دحکومت له خوا پاکستان ته د قونسلګريو د بند ېدو په اړه ورکړی و. د هغه ضرب الاجل وخت په همدغه ورځ (۱۹۶۱ز کال د سپټمبر په شپږمه نېټه) پوره کېده. سردارمحمد داود خان غوښتل چې په همدې ورځ کابل ته را ورسېږي ۲۳ -م: ۱۴۲

د غونډې د پای ته رسېد و وروسته سوکارنو غوښتل چې دداودخان سره پخلا شي . مګر کله چې سوکارنو ده ته نږدې شو داود خان بل پلو ته حرکت وکړ او د ځان سره يې وويل . (بې شحصيته انسان) څو ورځې مخکې جمال ناصر ته بد ويلې اوس هره لحظه د هغه په مقابل کې لاس په نامه ولاړ دی ، هيله نه لرم چې له داسي انسانانو سره مخامخ شم .)) ۲۳__ -م ۱۴۳

سردار محمد داودخان په دې کنفرانس کې مثبت نقش ولوباوه . ښاغلی داودخان د افغانستان د ناپېلتوب په اړه ۱۳۵۴ لمريز کال د مېزان په ۱۹ نېټه د ترکيې خبر نګار سره په مرکه کې وويل :((په دې کې شك نشته چې مونږ د سولې غوښتونکي يو هيله لرو چې د نړۍ د ټولو هېوادونو سره دوستانه او صميمي اړيکې ولرو.افغانستان يو ناپېيلی او بې طرفه هېواد دی .مګر د ټولو مسئلو په اړه مونږ بې طرفه او بې تفاوته نه يو . ځکه د افغانستان بې طرفي يوه فعاله او پر آزاد قضاوت باندې ولاړه بې طرفي ده ۴ _ م : ۲۵۴

همدارنګه نومورې په ۱۳۵۵ لمريز کال د جمهوريت د دريمې کالېزې د نمانځلو پرمهال بيا هم د افغانستان په ناپېيلتوب ټينګار وکړ او و يې ويل : ((افغانستان د

دریمې نړۍ هېوادونو له جملې څخه یو ناپېیلي هېواد دې. د سیمې او نړۍ هېوادونو کلونه کلونه د نړیوال امپر یا لیزم د استعمار تر اغېزې لاندې ډېر زیا نونه ګاللي دي. مګر نن د غفلت له خو به و یښ شوي چې اوس دنړۍ ددغه بدلون په خاطر یوه نوې نهضت ته اړتیا لري او په دې عصر کې د دغه نهضت اغیزه د پام وړ ده.)) ۴۱م: ۳۵۵

سردارمحمد داود خان مخکې له دې چې د ناپېیلو هېوادونو کنفرانس کې د ګډون له پاره د سرېلانکا پایتحت کولمبو ته ولاړ شي د ناپېیلتوب د غورځنګ په بې طرفۍ باندې یې ټینګار وکړ اودمصري خبر نګار جمیل عارف د دې پوښتنې په ځواب کې چې رومانیا د ناپېیلتوب د غورځنګ غړې یتوب تر لاسه کولای شی وویل : ((هغه اساسنامه چې په بلګراد کې تصویب شوې په دې اړه واضح ده چې ددې نهضت دروازې د هغو هېوادونو پر مخ تړلې دي چې د یو نظامي پیمان غړی وي . رومانیا هم د وارسا د نظامي پیمان غړي دي ددې هېواد منل غیري ممکن او غیري معقول کار دی .)) ۷ -م ۲۵

د نا پېیلو هېوادونو د کولمبو(سرېلانکا) په کنفرانس کې د جمهور رئیس ،صدراعظم او د بهرنیو چارو وزیر په توګه د سردارمحمد داود خان ګډون حتمي وه . ددې هیئت غړي عبارت وو له : سردارمحمد داود خان د هیئت مشر ،وحید عبدا لله د بهرنیو چارو د وزارت معین ، عبدالرحمن پژواك په نوي ډهلي کې د افغانستان لوی سفیر ،حمیدالله د سوداګرۍ وزارت معین ، وفي الله سمیعي د معارف وزارت دوهم معین او عبدالصمد غوث د بهرنیو چارو وزارت د سیاسي چارو عمومي مدیر د غړو په توګه ملګري وو .د نوي ډهلي په هوایي ډګر کې له لږ تم کېدو وروسته افغاني هیئت د ۱۳۵۵ لمریز کال د اسد په ۲۴ نېټه د ناپېیلو هېوادونود مشرانو په غونډه کې د ګډون له پاره د سیرېلانکا پاي تخت کولمبو ته ورسېد. ۷-م ۲۵۷

داود خان په کنفرانس کې وینا وکړه او افغانستان یې د ناپېلیتوب غورځنګ له بنسټ اېښودونکو څخه وګانه او په دوارو نړیوالو جګړو کې یې دافغانستان د بې طرفۍ غوره مثال ورکړ. او دناپېلو هیوادو تر مېنځ په یووالي او همکارۍ باندې یې ټینګار وکړ ده په ښکاره ډول د پښتونستان مسئله یاده نه کړه بیا هم ده په خپله وینا کې ځینې مسایلو ته اشاره وکړه او د پښتونستان مسئله یې

تائید کړه ده وویل : «د افغانستان سیاست د ناپېلیتوب ، دوستۍ او نړیوالي سولي په اصولو ټینګ دی . خو زمونږ بې طرفي د نړیوالو مسایلو څخه د استعفا په معنی نه ده بلکه یو فعال او مثبت سیاست دی، دغه سیاست د تجاوز، د نورو سیمو د نیولو د خلکو د خقوقو د پایمالولو او ملي حاکمیت د له مینځه وړلو سره نه پخلا کیدونکی سیاست دی اوددنیا په هیڅ برخه کې دا ډول سیاست نه مني» ۷ـ م م ۲۵۷او۲۵۸

سردارمحمد داود خان د ناپېیلتوب د غورځنګ کلك پلوی او دې اصولو ته تر اخره وفادار پاتې شو .دی هیڅ کله هم د نړیوالو ځواکونو تر اغېزې لاندې را نه غی. نوموړی د صدارت او ریاست جمهوري پر مهال د ناپېلیتوب غورځنګ ته وفادار و. هغه په دې اند و چې ددریمې نړۍ هېوادونه د خپل کلتوري او ملي فرهنګ په رڼا کې د شرق اوغرب له پیروي پرته د پر مختګ او تکامل لاره طی کړې ده . دخپلې واکمني پر مهال د شوروي اتحاد مشر بریژنف سره په کورنیو چارو کې د مداخلې په اړه کلك لفظي ټکر وکړ . اوخپل سفر یې نیمګړې پرېښود. داودخان د امریکا او شوروي تر مینځ د تعادل پلوي وه . غوښتل یې چې له دواړو هېوادو څخه مرسته تر لاسه کړي او دخپل هېواد په پر مختګ کې تړې ګټه واخلي.

ـ بهرنیو هېوادونو ته د سفر موخې او پایلې:

اسلامي هېوادونو ته د جمهور رئیس سردار محمد داودخان سفر کومه ببړه نه وه . بلکې هغه غوښتل چې په اوه کلن اقتصادي پلان کې د شوروي اتحاد مرستندویه انحصاري سر چینې لرې شي او دهیواد شمالي برخې چې د ډېرو کلونو له پاره د شوروي اتحاد پروژو ته په انحصاري ډول ځانګړې شوې وې خلاصې کړې .دغو اسلامي هېوادونو مخکې هم د نوموړي پر مختیایې ،اقتصادي پلان په تطبیق کې د مرستو ژمنې کړې وې . محمد داود خان غوښتل چې د نویو اړیکو د ټینګښت په خوا کې له دغو هېوادونو څخه د خپل ځان او دولت لخوامننه هم وکړي. ۳۲ـ م م ۱۲۰او۱۲۱

سردارمحمد داود خان دجمهوریت په ټوله دوره کې د اقتصادي منابعود پراختیا، خپل استقلال ، داسلامي او ناپېیلي هویت دبقا او ساتنې په خاطر هڅه کوله چې د بې طرفو او اسلامي هېوادونو څخه مرستې تر لاسه کړي. ده د همدې

موخې له پاره د ۱۹۷۴ زکال د جولاي په میاشت کې سردارمحمد نعیم او وحید عبدالله ایران ، عراق، لیبیا ، الجزایر، مصر، سعودي عربستان او کویټ ته واستول . دغو ټولو هېوادونو له دوې سره د صمیمانه سیاسي اړیکو د ټینګولو او اقتصادي مرستو وعدې وکړې ، او دا چې افغانستان خپل استقلال ،اسلامي او ناپېیلي هویت ساتلې دی د پورتنیو هېوادونو د ستاینې وړ وګرځید .همدارنګه سردار محمد داودخان هم د ۱۹۷۵ زکال په اپریل کې تهران ته سفر وکړ چې د ایران دولت د دې سفر په دوران کې د اوه کلن پلان د تطبیق له پاره افغانستان ته د دووبېلونو ډالر پور ورکولو موافقه وکړه.۳۷ م م: ۱۷۲ او ۱۷۷)

سردارمحمد داودخان په ۱۹۷۴ زکال مسکو ته سفر وکړ خو په همدغه کال (۱۹۷۴زکال اکتوبر) د شوروي اتحاد د دفاع د وزارت مرستیال مارشال موسکونیکو کابل ته رسمي سفر وکړ. دی پخوا د یو شمېر هیوادونو سره محمد داودخان مخکې د خپل صدارت پر مهال هم د دیپلوماتیکې اړیکې ټینګې کړې وې چې د جمهوریت په دوره کې هم د همدغو هیوادو سره دده اړیکې ښې وې د چین له هیواد سره پر ۱۹۵۵ (۱۳۳۴المریز کال) دیپلوماتیکي اړیکې ټینګې وې او په ۱۹۶۰زکال د دواړو هیوادونو تر مینځ د نه لاس وهنې اود توکو واردولو ټرون هم لاسلیک شو .په ۱۹۵۸ ز کال کې د رومانیا او مجارستان سره دیپلوماتیکې اړیکې او د المان سره سوداګریزې اړیکې ټینګې او همدارنګه د افغانستان او پولینډ ترمینځ د فرهنګي همکاری ټرون لاسلیک او د چکوسلواکیا له خوا مرستې هم زیاتې شوې .۲۱-م ۳۴۷

په ۱۹۸۵ زکال پاکستان سره د افغانستان په ګټه یو ترانزیتي ټرون لاسلیک او په همدې (۱۹۵۸)کال فدرالي المان (المان غرب) نماینده ګې فعال ،او دافغانستان او المان ترمینځ د اقتصادي او تخنیکي همکاریو ټرونونه لاسلیک شول. دغه راز په ۱۹۵۹ زکال دفرانسې او افغانستان ، په ۱۹۶۰ زکال د افغانستان او ایټالیا ،په ۱۹۶۲ز کال د ایران او افغانستان له لارې د سوداګریزو مالونو د راوړلو ټرون لاسلیک شو .۲۱_ م ۳۴۷

سردارمحمد داود خان په دې بریالی شو چې دده دولتي لوړ پوړي چارواکي او دې په خپله ځینو هیوادونو ته سفر وکړي تر څو د خپل بهرني سیاست موازنه وساتي

د همدې سیاست په پایله کې سردار محمد نعیم د امریکا په بلنه په ۱۹۷۶ زکال امریکا ته سفر وکړ. تر څو د نشه یي توکو د نه کرلو په اړه د هغه هیواد ذیصلاح مقاماتو سره خبرې وکړې. خو افغانستان له دې مخکې د امریکا د کانګرس په غونډتنه په ۱۹۴۷ زکال کې د کوکنارو د نه کرلو اعلان کړی و، خو بزګرو د ځمکې د لږوالي له امله د کوکنارو له کرلو پرته بله چاره نه درلوده. دغه مهال یو شمېر هیوادونه د جرمني او امریکا په شمول د ملګروملتو موسسي ته پېښې ورکړې چې د افغانستان پولیس پرې تقویه کړي تر څو هغوې د کوکنارو د کرلو مخه ونیسي. دافغانستان دولت هم د بهرنیو چارو په وزارت کې یوه څانګه پرانیسته چې د کوکنارو د کرنې دمخنیوي لارې چارې ولټوي. په دې اړه یو څه پرمختګ وشو. خو د ۱۹۷۸ زکال د ثور د اوومې نېټې د بدلون وروسته د امریکا او افغانستان تر مینځ اړیکې خرابې شوې. ۴۲م م: ۱۳۴او۱۳۵

سردارمحمد داود خان په دې سفرونو کې چې دده او دده د دولتي د لوړپوړو چارواکو له خوا سرته ورسیدل و توانیده چې د امریکا او شوروي اتحاد ترمینځ په بهرني سیاست کې انډول (موازنه) وساتي او له اسلامي هیوادونو څخه د مرستې د ترلاسه کولو په مټ د شوروي اتحاد نفوذ د افغانستان په اقتصادي چارو کې یو څه کمزوری کړي. په ۱۹۷۶ز کال کې د امریکایانو لوړ پوړي چارواکي، کسینجر کابل ته راغی او د افغانستان د ناپیلتوب په اړه یې د خپل دولت خوښې ښکاره او د مرستو وعده هم وکړه د عربي هېوادونو لخوا مرستو داود خان په خپل ناپیلي سیاست باندې باوري کړ. خوده د خپل هیواد پرمختګ د نورو هیوادونو له نفوذ پرته غوښته او تل یې هڅه کوله چې دغه مرستې دبهرنیانو له نفوذ پرته تر لاسه کړي. نومورې دهمدې موخې له پاره د واکمنۍ په اخرو وختونو کې یو شمیر اسلامي او عربي هیوادونو ته سفر وکړاو دلیونید برژنیف یوه سرزوره خبره (د افغانستان په شمال کې د لویدیځوهیوادونود انجینرانوپر استخدامولو باندې انتقاد) د بریژنیف سره خبرې بس او خپل سفر یې نیمګړی پرېښود چې دده دا عمل دده داسقلالیت او خپلواکی ښکارندوي ده. هغه د هیچا امر او نفوذ نشو زغملې او هیچاته د هیواد په کورنیو چارو کې د لاس وهنې اجازه نه ورکوله. د اسقلالیت او خپلواکی ښکارندوي ده. سردارمحمد داود خان د هیڅ هیواد نفوذ او په کورنیو چارو کی

لاس وهنه نشو زغملي . نوموړي تر اخره ناپېيلي پاتی شو او په نړيوالو نظامي ترڼونو کې يې ګډون ونه کړ.

اقتصادي کړنلاره

ـ له بهرنيو هېوادونو څخه د قرضې اخېستل .

سردار محمد داود خان غوښتل چې د شوروي اتحاد له انحصار څخه د خلاصون له پاره ځانته يوه بله لاره پيدا کړي ، په دي نيت يې اسلامي هيوادونو ته سفر وکړ او د ايران سره يې په ۱۹۲۵ز کال يو اقتصادي ترون لاس ليک کړ . داود خان په هغه لار تلل غوښتل چې نه شوروي اتحاد غوښتل اونه امريکا ، ايران هم د خپل فرهنګ او نفوذ د پراختيا په فکر کې و . سردار محمد داود خان د ايران دې موخې ته په اشارې سره وويل : « ما از ايران تقاضای کمک نکرديم ، ولی اگر اعليحضرت پادشاه ايران که الان تصميم گرفتند به افغانستان کمک کنند . با کمال ميل مې پزيريم و البته مي دانيم که اين کمک ها بدون شرط است منظورم اين که فشار به صورتی نبوده که وادار کند دولت افغانستان را که مطالبی را بپزيرد ....» ۲۸ م م ۱۸۹ او ۱۹۱

داود خان د ايران د دولت په موخه هم پوهېده خو د ايران د دولت نفوذ او انحصار يې هم نه مانه . نوموړی د شوروي اتحاد پر ځای د نورو زېرمو د پيدا کولو په لټه کې و تر څو د هيواد په پرمختګ کې يې تري ګټه واخلي . ځکه ايران د دوو بيليونو ډالرو پټليو غزولو او بندر عباس او نورو لارو څخه د افغانی مالونو د صادرولو او وارودلو وعده هم کړې وه په دې مرستو کې د هغه هېواد هدف نغښتی وه . د امريکا متحد ايالاتو زياته علاقه نه ښودله ځکه افغانستان يې د شوروي اتحاد يوه سپوږمی بلله او د پاکستان سره د اختلاف په اساس چې افغانستان ته يې ښه نه ليدل.[۳۳ م ۲۳۹] خو بياهم د شوروي اتحاد «د مسکو د کرښی ضد دولتونو او د هغوي په سر کی د امريکا متحدايالاتو له پيل څخه کوښښ کا وه چې داود خان له شوروي اتحاد څخه لري کړي . افغانستان ته يې د اقتصادي مرستو وعدي ورکړې ولی امريکا ژمنه کړی وه چې د خپلو مادي او تخنيکی مرستو په خواکی به عربي هيوادونو هم وهڅوي چې د افغانستان په اقتصادي پرمختګ کی مرسته وکړي . دلته د امريکی او ځينو هيوادونو د مرستو څخه د بيلګی په توګه يادونه کوو .

د امريکا د تعلميی چارو په برخه کی د کابل پوهنتون د انجينری ، کرنی او ښوونې او روزنې له پوهنځيو سره د ۱۳۵۲ لمريز کال دلينډ، په ۱۸ نېټه د دری ميلنو

ډالرو د مرستې وعده وکړه . او د همدې کال د حوت په اتمه نیټه یې د دیموګرافی ، راهنمای خانواده او د صحیی وزارت د احصائې د پروګرام سره یو میلون او دیرش زره ډالرو مرسته وکړه . دغه ټرون د معارف د وزارت د معین علی محمد خرم او د امریکا د سفیرتیودروایلوت ترمینځ لاس لیک شو .او د ځمکې د لاندینو منابعو د لټون له پاره یې هم په همدې (۱۳۵۲ ل کال د (۱۲۵) زره میلونو ډالرو د مرستی وعده وکړه.په (۱۳۵۳) لمریز کال کی د تعلیمی نصاب د چارو له پاره (۸۱۹) زره ډالرو د مرستی وعده وکړه . د چین هېواد په کندهار کې د (۲۵۲) بستریز روغتون ټرون لاس لیک کړ د کاناډا هېواد د ۱۳۵۳ لمریز کال د ثور په (۷) نیټه یو بال تیاره باختر افغان الوتنې ته داضافی سامان سره د نهه (۹) سوه زرو ډالرو په قیمت ور کړه. د چین هېواد د ټوکر اوبدلو او کاغذونو د تولید د فابریکو د جوړولو ټرون د ۱۳۵۵ لمریز کال د سنبلی په میاشت کې لاس لیک کړ ...

د امریکا د کمپنیو (فولر فشین باخ او مان انټرنشنل) په کندهار کې د سمنټوو د فابریکی د جوړولو ټرون لاس لیک کړ . البته بودجه یې د ایران له قرضی څخه وه په ۱۳۵۵ لمریز کال د اسیا پرمختیایی بانک د (۱۴) څوارلس میلونو ډالرو د قرضی وعده ورکړه . په همدې کال جاپان د تلویزون د جوړلو له پاره (۵) پنځه سوه میلونو ډالرو مرسته وکړه . او د عراق سره هم سوداګریز ټرون لاس لیک شو .د ۱۳۵۵ لمریز کال د جدي په ۱۹ نیټه په واشنګټن کی د افغانستان لوی سفیر عبدالله ملکیار د نړیوال بانک سره د کرنی دښوونځیو جوړولو له پاره د (۲) شپږ میلونه ډالروو مرستې ټرون لاس لیک کړ .

د انګلستان هیواد (۲) شپږ میلونه سترلنګ پونډ بلا عوضه مرسته وکړه اسلامی بانک هم د (۲) شپږ میلونو ډالرو دمرستی وعده وکړه د المان فدرالی جمهوریت دلس میلونو مارکو قرضی ورکولواعلان وکړ .

کاناډا لس زره ډالر بلاعوض کومک وکړ او استرالیا د بادغیس ، جوزجان او فاریاب ولایتونو کې د اقتصادی ، مالداري پروژوو ، مسلخ او وړیو مینځلو د فابریکو د جوړلو اعلان وکړ [۲۱_م م ۵۷۵ _۵۷۷] دا هغه مرستی وي چی د شوروي د اقتصادي نفوذ د کمیدو په خاطر د پورتنیو هیوادونو لخوا افغانستان سره کیدلي یې

سردار محمد داود په خپله نشنلست افغان اوسوچه مسلمان و ده چپی عناصر (کمونستان) په دي تورن کړل چې کمونستانو ته کمونیزم له افغانی نشنلیزم څخه لوړ او د شوروي اتحاد گټې د افغانستان له گټو څخه ورته ډیری مهمی وی له دولت څخه د کمونستانوله ویستلو وروسته په ۱۹۷۷ز کال کې یې عربی هیوادو او ایران ته سفر وکړ چې د شوروي اتحاد پر ځای د افغانستان د پرمختگ له پاره د هغوي له مالي زیرمو څخه استفاده وکړی۰۵ م ۱۸۲

د سردار محمد داود خان اخرنیو سفرونو شوروي اتحاد اندیښمن کړ او د هغه هیواد امنیتی سازمان کې جی بې په دي اړه ډیره نگران وه نوموړی یې ایران او عربی نړي حتی لویدیځ ته په نړدی کښدو متهم کا وه خو اولس مشر سردار محمد داود ددي له پاره چې د شوروي اتحاد اندیښنه کمه شی د شوروي اتحاد په بلنه د ۱۹۷۷ زکال په اپریل کې مسکو ته لاړ په دغه سفر کې شوروي اتحاد حکومت افغانستان ته د ۴۳۷ میلونو ډالرو اعتبار منلی و په ۱۹۷۶ ز کال کې د دواړوهیوادو ترمینځ د سوداگری داسي قرارداد هم لاس لیک شوی وو چی د دواړو هیوادوو تر مینځ د سوداگری حجم ډیر شی او تر ۱۹۸۰ز کال پور ی شپیته سلني ته ورسیږي د همدغه کال (۱۹۷۷ ز) کال تر سپتمبر پوری په افغانستان کي د شورویانو شتون د هر بل هیواد تر ماهرانو اومتخصصانو څخه ډیر وه. خو محمد داود په افغانستان کی د شوروی ماهرانو له ډیر شتون څخه هم اندیښنه کی و. تر خپلی کودتاه وروسته د دفاع وزارت د څانگو د مشرانو په یوي غونډه کی ویلی و چي «از تعداد مشاورین نظامی شوروي کاسته شود اصرار مینمود که کار ها بدست صاحب منصبان افغانی سپرده شود ۰۰۰» ۴۲م م۱۰۳او ۱۰۴

داود خان هڅه کوله چی د نړۍ د هیوادونو په مینځ کی خپل اسلامی ناپیلی هویت وساتي او د هیچا فکري ،اقتصادي او نظامي تسلط ته یې غاړه نه ایښودله دده هیله دا وه چی افغانستان ډیر ژر پرمختگ وکړي او په نړیوالو اړیکو کی بی طرفه او ناپیلی پاتې شي . دده په اند او هڅو ، ټول پوهیدل خو د سیمې هیوادونه په تیره بیا امریکا او شوروي د خپلو گټو په لټه کې وو ..

ـ داوه کلن پرمختايي پلان طرحه او عملي کول :

د هېواد په اقتصاد کې بحراني وضعې او نړيوال اقتصادي حالت ته په کتنه ، دهېواد د اقتصادي ،ټولنيز پرمختګ او د خلکو دژوند د سطحې لوړولو په خاطر لومړنی پنځه کلن اقتصادي پلان د ۱۳۳۵ لمريز کال د ميزان په مياشت کې چې ۱۹۵۶ ز کال ه سپټمبر سره سمون لري د سردارمحمد داودخان د صدارت پرمهال ترتيب او تطبيق شو دا پلان د ۱۳۴۰ ل - ۱۹۶۱ ز-اگست پورې دوام وکړ .(۹ م:۱۰۴)

۱۳۳۵ لمريز کال دافغانستان د اقتصاد په تاريخ کې د اهميت وړ کال و. ځکه د هيواد اقتصاد په سيمه ايزه کچه سکتوري او اقتصاد خواته رهبري کړ. د لومړي اقتصادي پلان د جوړيدو(۱۳۳۵ لمريز کال) پرمهال په افغانستان کې (۲۷) بابه ليسې اومنځنې ښوونځي موجود وو ، خو ددې پلان د ختميدو مخکې (۱۳۴۰ل) کال په افغانستان کې د ليسو او منځنيو ښوونځيو شمېر ۱۴۳۲ بابو ته ورسيد . په دي پلان کې د معارف پراختيا ته ځانګړی پاملرنه شوې وه .(۱۳ م۱۳۴)

دويم پنځه کلن اقتصادي پلان چې په ۱۳۴۱ لمريز کال ترتيب او ۱۳۴۵ لمريز کال پورې دوام وکړ، دا پلان زياتره په بهرنيو منابعو او پورونو ډډه لګوله . ددې پلان پيشبيني شوې پانګه ۵۸۹، ۹۱ ميلونه ډالره وه .چې پکې (۲۳۰) ميلونه ډالره د شوروي اتحاد ، ۲،۸۲ ميلونه د امريکا متحده ايالاتو ، ۴،۳۱ ميلونه ډالره لويديځ المان ، ۸،۳ ميلونه ډالره چکسولواکيا ، (۵) ميلونه ډالره د ملګرو ملتونو دموسسې لخوا ورته برابر شوي وو. چې له دې جملې څخه ۲۱۸ ميلونه ډالره پور او ۱۳۴، ۵ ميلون ډالره د وړيا مرستې په شکل ورکړل شوي وو. ددې پلان د تمويل دريمه منبع بهرني استملاکي مواد چې ټول ۸،۵۵ ميلونه افغانيو جوړ وله . له دې جملې ۲۹۰۹

میلونه افغانی د امریکا د متحده ایالاتو او فدرالي المان لخوا د مرستې او پور په بنه برابریدلې . (۹م:۱۱۲او۱۱۷)

په دویم پلان کې مواصلاتي کرښوته د لمړیتوب حق ور کړل شوی و . دریم پنځه کلن پلان چې (۱۳۴۶ تر ۱۳۵۰ ل) کال پورې دوام وکړ عمده موخې یې د طبعي منابعو فعالول ، د کرنیزو او صنعتي تولیداتود زیاتوالی په اساس د خلکو د ژوند د سطحې لوړوالي د ټولنیزو خدمتونو عامول او د عوایدو عادلانه وېش ، د تادیاتو د بیلانس د وضیعتي بهبود ، د دولتي او خصوصي پانګو هڅول ، او د اقتصاد استقرار و ، د دې پلان توپیر د مخکینو د وو پلانونو سره دا و چې په دې پلان کې انکشافي پروژو ته د زیر بنایي پروژو په پرتله زیاته پاملرنه شوې وه (۹م ـ ۱۲۸)

ددې پلان موخې په لاندې شا خصونو کې ښودلای شو.

۱ : د یو پراخ پرمختیایې پروګرام پلي کول .

۲ : د کوچینو صنایعو اود ار ترقي موادو د ایجاد او د تولید چټک پرمختګ.

۳ : د نفت وګاز ، کانونو ، او د ځمکې لاندې اوبو جیولوجیکې لټون ادامه .

۴: د ګازو د ایستلو پیل د طلا او بیریلو د کانونو سروې .

۵ : په ولایتونو کې څېنګاک د اوبو د شبکو جوړول .

۶: په لومړنی ، منځنی ، ثانوي او عالي کچه د معارف پرمختیا ، او د کارګرانو اومتخصیصینوتربیه .

۷ : د روغتونونو او نورو خدماتي موسسو جوړول (۲۱: م ۳۲۲)

په دریم اقتصادي پلان کې د (۳۳) ملیاردو افغانیو د پانګې اچونې وړاندوینه شوې وه چې دوه ملیارده افغانی پکې د خصوصي پانګې ونډه وه . په دریم پلان کې د دویم پلان په نسبت په بهرنیو پورونو کې لږوالی راغلی و.د ډیر تاکید سره سره چې په دې پلان کې بایدد زیر بنایي پروژو پر ځای هغه پروژې چې ژر ییې حاصل ورکاوه تطبیق شوې وای خو دا پروګرام عملي نه شو دصنعت او کانونو انکشاف په دو یم قدم کې ځای ونیو . د دولتي عوایدو لوړوالی تطبیق نه شو ولې دا پلان د مخکنیو دواړو پلانو څخه د موخو په طرحه او دستونزو د حل د لارو د په روښانولو کې بشپړ شفاف و (۹-م ۱۳۰)

له څلورم پلان (۱۳۵۱-۱۳۵۵ل) څخه ۱۲ کاله مخکې دهیواد پرمختیایې پروګرامونو منظم شکل نه درلود په غیر منظم ډول د هیواد په یوه او بله څنډه کې پرمخ بیول کېدل. د ۱۳۳۵ لمریز کال څخه را په دیخوا اقتصادي او ټولنیز فعالیتونه اقتصادي پلانونو کې تنظیم شول. څلورم اقتصادي او ټولنیز پلان باید په ۱۳۵۱ لمریز کال کې تطبیق شوی وای خو د ځینو ستونزو له کبله عملي نه شو. بیا هم په دغو (۱۲) کالونو کې د(۵۳) میلیاردو افغانیو په ارزش د پنځه کلنو اقتصادي پلانونو (۱۳۳۵-۱۳۵۱ل) په ترڅ کې د ترانسپورت، مواصلاتو، اوبو لګولو، انرژي، صنعت او معارف په برخه کې ځینې پروژې عملي شوې خو دغه پلانونه په زیاته اندازه د بهرنیو مرستو او پورونو پواسطه تمویل شوي وو. په داخل کې په تېره بیا په بشري قوت کې ځانګړي تغیر رانه غې. د څلورم پنځه کلن اقتصادي پلان تطبیق چې د (۱۳۵۱-۱۳۵۵) کلونو له پاره په نظر کې نیول شوی و، د داخلي او خارجي ناوړه سیاسي، اقتصادي شرایطو له امله تطبیق نه شو. ځکه یو طرف ته تمویل کونکي منابع ثابتې نه وي. پارلمان هم دا پلان تائید نه کړ. بله غټه سیاسي پېښه په ۱۳۵۲ لمریز کال د داودخان کودتاه وه چې سیاسي نظام یې بدل او اقتصادي پالیسي هم بدلون وموند. د سردار محمد داود خان د واکمنۍ پر مهال د ۱۳۵۴ لمریز کال تر پایه پورې ټول دولتي مصارف د کلني مصرف په اساس پیشبیني او سنجول کیدل. چې په دې څلورو کلونو کې ټول پرمختیایي مصارف ۴، ۱۹۷۵ میلونه افغانیو ته رسیدل چې یوه اندازه یې د بهرنیو قرضو څخه پوره کیدل (۹_م ۱۴۴)

په ۱۳۵۲ لمریز کال کې د نوي رژیم په مینځ ته راتګ سره ۱۳۵۲د، ۱۳۵۳، او ۱۳۵۴ لمریزکلونو پرمختیایې مصارف په کلنی اندازه پیشبیني او اجرا کیدل خو د (۱۳۵۵) لمریز کال په لومړیو کې یو اووه کلن اقتصادي پلان مطرح شو. نوموړی پلان د کاغذ پر مخ له مخکنیو پلانونو څخه معقول او مکمل و ځکه په دې پلان کې له نمایشي پروژو څخه صرف نظرشوې و، او تمویل کوونکې منابع یې موثقې او ډاډ ورې وي خو ددې پلان طبیق په دولتي اداره کې د پلان د تطبیق اداري ناتواني او له حده څخه زیاته اندازه په بهرنیو قرضو او مرستو باندې اتکا دنوموړی پلان تطبیق له ستونزو سره مخ کړی و مخکې له دې اوه کلن پلان څخه په بهرنیو

پورونو اتکاء ۴۵ فیصده خو ددې پلان پرمهال دغه اتکاء(۲۲) فیصدو ته لوړه شوه . لاندې جدول د اووه کلن پلان (۱۳۵۵_ ۱۳۲۱) تمویل کوونکې منابع څرګند وې .

تمویلـــونکی منـــابع	پانګـــه اچـــول پـــه ملیـــارد افغـــانی	فیصدي
پورونه او پروژوې مرستې	۱۱۴،۷۴	۲۲ %
د استهلاکې موادو پلورل	۱۱،۹۲	% ۷
د داخلې بازارونو عواید	۳۴،۷۸	۲۰ %
د مرکزي بانک قرضه	۱۲،۹۸	۷۰ %

(۹_م۱۴۲)

په ټولنیز پرمختیایې پروژو کې صنعت ته د لومړیتوب حق ور کړل شوی و .د نومورې پلان ټوله پیشبینې شوې پانګه ۴۳ ، ۱۷۴ ملیارده افغانی وه له هغې جملې څخه ۹ ، ۲۲ ملیارده ۱ ، ۳۲ فیصده صنعت ، کانونو او انرژۍ ته، ۵، ۳۱ فیصده د مواصلاتو لپاره ۷ ،۲۴ فیصده د کرنې او اوبو لګولو چارو ته ، او ۲ فیصده یې ټولنیزو خدمتونوته ځانګړې شوې وه . د دې پلان موخې په لومړیو دوو کلونو یعنې ۱۳۵۵ او ۱۳۵۲ لمریز کلونو تطبیق شوې خو د۱۳۵۷ ل د ثورد بدلون له املې دا پلان بشپړ نه شو . د دوو کلونو تولیدات یې په لاندې جدول کې ښودل شوي دي .

د ۱۳۵۵ او ۱۳۵۲ کلونو پرمختیایې لګښتونه او صنعتي تولیدات

تولیدات نوم	پرمختیائي لګښت ۱۳۵۵ لمریز کال	په میلیون افغانی سره ۱۳۵۲ لمریز کال
کرنې او اوبو لګولو چارې	۳۵۰۷	۵۱۳۰
کانونه	۱۷۲۴	۱۳۲۷
صنعت	۲۸۲۰	۲۲۱۷
انرژي	۱۰۲۰	۱۷۲۸
ټولنیز خدمتونه	۱۷۸۹	۲۷۹۳
مواصلات	۲۹۲۵	۲۲۲۴
متفرقه	۱۲۲	۱۵۴

مجموعه	۱۴۰۲۷	۲۰۲۳۲
صنعتي توليدات	۱۳۵۵کال	۱۳۵۶ کال
ـــ بريښنا (۱ ميلون کيلواټ ساعت)	۹۲۵ ، ۲	
ـــ طبيعي گاز ۱ ميلون متر مکعب	۲۵۴۲	۲۵۸۱ ، ۹
ـــ خام نفت (ټن)	۵۲۹ ، ۱	۱۲۰۰۰ ، ۱
ـــ د ډبرو سکاره (زار ټن)	۱۵۹ ، ۹	۱۷۲ ، ۷
ـــ لاجورد (زر کيلوگرام	۷ ، ۴	۲ ، ۳
ـــ مالگه (زر ټنه)	۷۲ ، ۷	۷۷ ، ۷
ـــ کيمياوي سره(زر ټنه)	۵۵ ، ۱	۹۹ ، ۲
ـــ سمنت (زر ټن)	۱۲۵ ، ۱	۱۵۰ ، ۰
ـــ پلاستيکي بوټ (۱ ميلون جوړه)	۴ ، ۱	۳ ، ۸
ـــ چرمي بوټان (زر جوړه)	۳۳۲ ، ۲	۲۹۸ ، ۲
ـــ مالوچ (زر ټنه)	۵۲ ، ۷	۴۷ ، ۱
ـــ نخی تار (ټنه)	۱۰۵۹ ، ۳	۱۱۷۷
ـــ نخی ټوکر (ميلون متر)	۱۱۳ ، ۷	۷۲ ، ۸
ـــ سنډي ټوکر (ميلون متر)	۲۷ ، ۹	۲۹ ، ۷
ـــ وړين ټوکر (زر متره)	۳۴۱	۳۴۷ ، ۴
ـــ پوستکی (زر جلده)	۱۹۵۹ ، ۲	۱۹۱۴ ، ۱
ـــ بوره (زر ټنه)	۱۱ ، ۱	۱۱ ، ۱
ـــ اوړه (زر ټنه)	۵۷ ، ۹	۵۹ ، ۹
ـــ غوړي (زر ټنه)	۱۰ ، ۱	۱۳ ، ۰
ـــ صابون (ټن)	۲۹۰۰	۲۲۰۰

۹ م م ۱۴۷ او ۱۴۸

البته د ۱۳۵۵ لمريز کال د پرمختيايي لګښت له پاره (۸۸۸۰) افغانۍ او ۱۳۵۶ لمريز کال (۱۳۵۸۲) افغانۍ دبهرنيو هيوادونو د پروژو پورونو (قرضو پوا سطه مرسته شوې چې په ۱۳۵۶ لمريز کال کې بهرنۍ پور (۳۰۰) ميلونه ډالرو ته رسيده چې له هغې جملې څخه ۷۱/۲ ميلونه ډالره ايران ، ۶۳/۹ميلونه ډالره شوروي اتحاد ، ۳۰ ، ۲ميلونه ډالره دبين المللي بانک پرمختيايي اداري ۲۶ ، ۳ د اسيا

پرمختيايي بانک ، ۱۷/۲ميلونه ډالره لويديځ المان مرسته کړې وه.چې % ۴۱ پانګه د ۱۳۵۶ لمريز کال په اوږدو کې د صنعت او انرژۍ په برخه کې مصرف شول . ۹- م۱۴۹

د ۱۳۳۵ او ۱۳۵۲ کالونه په بهير کې چې لومړی او دوهم اقتصادي پلانونو کې دپانګې زياته برخه د زير بنايې تاسيساتو په جوړولو کې لکه مواصلات (۲۵۰۰ کيلو متر سړک قير شو) ، د نغلو ، ماهيپراوکجکي د بريښنا بندونه جوړ شول .په ځينو ولايتونو کې حرارتي دستګاه ګانې هم جوړې شوې . په دريم او څلورم پلان کې هغو پروژو ته زياته پاملرنه وشوه چې ژر يې ثمره ورکوله .د خصوصي پانګې د هڅونې په خاطر په ۱۳۵۳ لمريز کال کې د پانګې اچولو قانون جوړشو .په هيواد کې يو شمير کوچنۍ صنعتي فابريکې هم جوړې شوې . خو په پلانونو کې په بهرنيو قرضو باندې دمتکي پروژو په ټاکنه او پرمختګ کې يې يولړ ستونزې را منځته شوې وې خو بيا هم د نومورو پلا نونو د جوړيدو او ترتيب په پايله کې دوه سوه وړې او غټې فابريکې جوړې شوې چې (۴۰) زره کارګرانو په کې کار کاوه .۹_ م۱۵۰

په اووه کلن اقتصادي پلان کې لومړی د ښوونې او روزنې په ډګر کې لومړنيو ، منځنيو او دليسه په کچه ښوونځيو جوړول، په هرات کې ديو پوهنتون تاسيس او دننګرهار پوهنتون پراختيا په پام کې نيول شوې وه. ديني مدرسې چې تر دغه مهاله په شخصي ډول د خلکولې خوا اداره کيدلې د پوهنې وزارت پورې اړه ونيوه ،دسواد زده کړې کورسونه هم جوړ شول .که چيرې ددې اوه کلن پلان ټول مواد عملي شوی وای نو په پوره باور سره ويلی شو چې زمونږ په ټولنه کې به دخلکو د ژوند په سطحه کې بدلون راغلې واي .۳۲_ م۱۸

سردارمحمد داود خان له پورتنيو ياد شويو هيوادو پرته له يو شمير نورو هيوادونو څخه هم مرسته تر لاسه کړه . په ۱۳۵۵ لمريز کال يې د چکوسلواکيا څخه ۲۶، ۸ ميلونه ډالره، او ديوګوسلاويا د انکارا شرکت له خوا د ۶۶۰، ۲۳۸ ميلونو ډالرو په ارزش د ځينو فابريکو جوړولو وعده اخيستې وه . ۵م: ۱۲۷

خو ښاغلي عبدالملک عبدالرحيم زي دماليې پخواني وزيرد سردارمحمد داود خان د اوه کلن پلان په اړه ځانګړي نظر لري او په خپل کتاب ارمغان زندان کې ليکلي: «سردارمحمد داودخان بطوريکه توازن بودجوی و پلان اقتصادي

مطروحه روی غرض شوم و براي خواسته هاي خود از بين برد و كشورا به بي توازني مالي و كساد بحران اقتصادي مواجه كرد .اين بار نيز از كودتاه تاريخي ۲۶ سرطان اش قدرت نمايي كرد . وان كار هاي رو بروه شدن مربوطه به دوره هاي پلان سوم و چهارم را باز برهم زد و كشور را به پيمانه وسيعتر به فساد اقتصادي و عدم توازن بودجوي و هم چنين فساد و بحران سياسي مواجه ساخت . چنانچه پلان هاي گذشته را يكسره ناديده گرفت وخودرا باهمه ناكامي هاي گذشته همچنان قانون شكني ها وظلم هائيكه كرده بود خير خواه جامعه معرفي كرده ، پلان دوره جمهوريت خود ساخته و نام نهاد خود را بنام پلان اول انكشاف هفت ساله اعلان كرد.

اين پلان كه باز هم بوسيله رئيس پلان سازي روسيه و هيئت معيتي وی تكميل گرديد ، حجم سر مايه گذاري سالانه (۳۳) ميليارد افغاني معرفي كرد . منجمله (۱۳) ميليارد ان را براي بودجه عادي .و (۲۰) ميليارد ان را جهت سر مايه گذاري بيان نمود .وي نه انكه (۱۰) ميليارد افغاني بودجه پيش از دور خود را به مصارف عادي بكار برد ،(۳) ميليارد ديگر افزونتر از ان را در مصارف عادي از طريق كريدت ها تمويل نمود .گويا روی اين محاسبات بيش از شصت فيصد بودجه عادي سردارمحمد داودخان قرضه داخلي و خارجي تمويل ميگرديد . اينكه در مخارج يكسال سر مايه گذاري ها را (۲۰) ميليارد افغاني معرفي كرده است ، نيز سخني است دور از حقيقت ، سردار محمد داودخان بدين مامور و عمل خود باز از يكسو جلو انكشاف كشور را گرفت از سوي ديگر اينكه به تدريج تلافي تمرينات گذشته دوره صدارت وي را ميكرد .بدين معني كه همه ساله بيش از سيزده ميليارد افغاني ثروت كشور را تمويل ارزوهاي خود در سكتور خدمات عادي به كار مي برد ، در مقابل در انكشاف اقتصادي،اجتماعي كشور (۲۰) ميليارد افغاني كه همه ساله در بودجه هاي خود مصرف و اعلان ميكرد . فقط دو ميليارد سرمايه گذاري كه ان هم بيشتر به كومك هاي بلاعوض منابع بين المللي و با كشور دوست متكي بوده ويا از قروض خارجي تمويل ميگرديد . باقي(۱۸) ميليارد افغاني وجود نداشت ونه سر مايه گذاري ان موضوع بحث ميباشد....)) ۳۰ م م ۱۴۷_۱۴۸

كله چې داود خان له مسكو څخه مايوسه شو .د غرب خواته يې مخه كړه خو بيا هم يې د خپل موقف په خاطر لويديځ پر ځای اسلامي هېوادونو يعنې

ایران، سعودي عربستان ،ترکیه، مصر او کویټ سره خپلې سیاسي اړیکې ټینګې کړې . اوله دغو هیوادونو څخه یې د خپل اوه کلن پر مختیایې پلان د پروژو د تطبیق په خاطر د مالي کومکونود جلبولو په خاطر خپلو دیپلوماتیك اقدامات پیل کړل. په ۱۹۷۸(۱۳۵۷ل) کال په پیل کې کله چې د مسکوله پیښې یو کال تیریده دغو هیوادونو ته سفرونه وکړل . ۲۳م ۴۳۹

د ښاغلي عبدالرحیم زي نظر یو اړ خیزه دی ځکه نوموړی مخکنې پلانونه تائیدوي او یوازې اوه کلن پلان چې دې پکې نه و ردوي . بل دا چې دا پلان دوه کاله تطبیق شو یو شمېر پروژې بشپړې شوې او کومې پروژي چې پاتې دي اوس ۱۳۸۸ کال د هماغه پلان پروژې د تطبیق په حال کې دي اوس هم دولت د داود خان د پلان پاتې او نیمګړې پروژې تکمیلوي چې هره پروژه اوس هم ځانګړې اقتصادي ارزښت لرونکي ده. ددې پلان سیاسي ارزښت په دې کې دې چې د نړۍ هیوادونو د سیاسي اړیکو په پام کې نیولو سره مالي او اقتصادي مرسته کوله. شوروي اتحاد د ډیرې مالي او تخنیکي مرستې په اساس په افغانستان کې د سیاسي نفوذ غوښتونکې وو . داود خان دهر هیواد له سیاسي نفوذ سره مخالف و . کوښښ یې کاوه چې د نړۍ له ټولو هیوادونو خصوصا اسلامي هیوادونوڅخه مرسته تر لاسه کړي نو ځکه یې د اسلامي هیوادونو همکارۍ ته ډیر اهمیت ورکاوه . د نوموړي دغه پلان هغه د سیاسي ستونزو سره مخ کړ.

د سردار محمد داود خان ژوند ، شخصیت او تېر وتنې .

_ شخصیت :

سر دار محمد داود خان د سردار محمد عزیز خان زوي په ۱۲۷۸ لمریز ۱۹۰۹ ز کال د کابل په ښار کې زیږدلې دی . د استقلال په لیسه کې زده کړه کوله چې په ۱۳۰۰ لمریز ۱۹۲۱ ز کال د محصلینو په لومړي ګروپ کې چې د ده د کاکا زامن محمد ظاهر او محمد طاهر هم ور سره د امان الله د واکمنۍ پر مهال د تحصیل لپاره پاریس ته ولاړل .

کله چې محمد نادر خان د امیر حبیب الله خان کلکاني سره د مقابلې په خاطر افغانستان ته راغي ، سر دار محمد داود خان او محمد ظاهر شاه په پاریس کې پاتې شول او تخصیل ته یې ادامه ور کړه کابل ته له راتک وروسته

مخکې له دې چې د نظامې زده کړې لپاره په عسکري لیسه کې شامل شې د لنډ وخت لپاره د بهرنیو چارو په وزارت کې د مامور په توګه مقرر شو . تر ۱۳۱۰ لمریز کال پورې ده ټولې ملکې او نظامې زده کړې پای ته ورسولې . ۷م۲۳او ۲۴

نومورې په ۱۳۱۱ لمریز کال د فرقه مشرۍ رتبې ته ترفیع وکړه . او مشرقې کې د عسکري قوماندان په توګه مقرر شو . او یو کال وروسته یې د مشرقي د اعلی حکومت مسئولیت هم په غاړه واخیست ، په ۱۳۱۳ لمریز کال یې د فرقه مشرۍ لومړۍ رتبې ته ترفیع وکړه او بیا د پاچا د فرمان په اساس د قندهار او فراه د عسکري حوزې د قوماندان او نائب الحکومه په توګه مقرر شو. په ۱۳۱۷ لمریزکال د دهم ځل لپاره مشرقي ته راغی خو دا ځل د رئیس تنظیمه او د مشرقي د ټولو عسکري قواو د قوماندان په حیث په دنده وګومارل شو . د ۱۳۱۸ لمریز کال د زمري په میاشت کې سر دار محمد داود خان د قوای مرکز او عسکري مکتب د قوماندان په توګه مقرر شو . په ۱۳۲۵ لمریز کال کې چې ۳۸ کلن و د خپل تره شاه محمود خان لخوا د دفاع د وزیر په حیث مقرر شو . یو کال یې له دندې څخه نه وتبر شوې چې په ۱۳۲۵ ل (۱۹۴۸ ز کال) په پاریس کې د سفیر په توګه فرانسې ته ولاړ . مګر هلته ډېر پاتې نه شو او د ۱۳۲۸ ل کال د لړم په میاشت (۱۹۵۰ ز) کې بېرته کابل ته راغی او د دوهم ځل لپاره د دفاع د وزیر په توګه مقرر شو . ۷م۲۴

سر دارمحمد داود خان په ۱۳۱۲ لمریز کال د اعلیخضرت محمد ظاهر شاه د خور زینب سره چې د ده د کاکا لور کیده واده وکړ . ده اوه اولادونه درلودل چې عمر ، تورپیکۍ ، شینکۍ ، درخانۍ ، خالد ، ویس او رزلښته نومیدل . نومورې د روغتیا په لحاظ جسماً قوي او د منځني قد لرونکې مګر په ملا کې یې د لویدو له املې د درد او روماتیزم تکلیف درلود . په ۱۹۵۹ ز کال یې په سویس او داتریش دویانا په ښارکې در ملنه وکړه مګر بیا هم په ۱۹۶۱ ز کال یې په روم کې د اوسیدو پرمهال په ملا کې د فقري د بې ځایه کیدو له املې د جراحې عملیات تر سره کړل هغه ډېر سګرت څکول خو وروسته یې د داکترانو د توصیې او مشورې په اساس ترک کړل . د ده لور درخانۍ د اود خان په اړه وایې چې زما پلار د مشروباتو او ښکار سره علاقه نه در لوده . د ده مینه یوازې د افغانستان

سره وه تل به يې جريدې ، ورځپانې او مجلې لوستلې ، تر څو د ورځنيو پېښو څخه خبر شې ډير وخت يې په اداري او سياسي موضوعاتو کې تيراوه . کله چې به يې کور ترک کړلو له هغو ساختماني پروژو څخه به يې ليدنه کوله چې ده پېل کړې وې تر څو د هغو د پرمختګ کار په خپلو سترګو وګوري ، درخانې ، عبدالله مکيار او ده ته نورنږدي کسان په دې نظر دې چې د کور د ننه له ده څخه د کور غړي ويريدل خو نوموړي تل ملايم او د محبت څخه ډک سلوک کا وه کله کله به يې ټوکې هم کولې اولادونو ورته بابا ويلې .۷م ۲۲

سردارمحمد داود خان د ۱۳۳۲ _ ۱۳۴۲ ل) کال پورې د افغانستان د صدراعظم په توګه دنده اجرا کړه . خو نوموړی په ۱۳۴۲ ل ۱۹۶۳ ز کال کې د صدراعظمې له څوکې څخه استعفا وکړه ، پوره لس کاله يې په ګوښه ګيري کې ژوند تېر کړ . تر څو په ۱۳۵۲ لمريز ۱۹۷۳ ز کال کې کودتاه وکړه او واک ته ورسېد . تر ۱۳۵۷ ل او ۱۹۷۸ ز کال پورې يې د افغانستان د جمهور رئيس په توګه دنده اجرا کړه د ۱۳۵۷ ل کال د ثور د اوومې نېټې د بدلون په پايله کې نوموړی شهيد او واکمنې پای ته ورسېد .

ښاغلی* لالا جان حق شناس د داود خان په اړه داسې نظر لري : ((مرحوم شهيد محمد داود خان مدام دريشې اغوسته کله به چې له دندې څخه کور ته راستون شو خپل منظم لباس (دريشې) به يې بدله کړه او داسې پتلون او کميس به يې اغوستل چې په هغه لباس کې به يې خپل کور کې د باغوانې چاري اجرا کولې او د باغوانې سره يې ډيره مينه لرله د همدې مينې په نتيجه کې يې د دلکشاه د مانې د لومړي لمبر قصر تر څنګ په يوه ساحه کې چې

* ښاغلی لالا جان يو ښه صاحب منصب اود ښه خوی خاوند دی . نوموړي سره ما شخصا د ۱۳۸۸ لمريزکال د چنګابښ په ۲۲ مه د ۲۰۹ زکال د اګست په ۱۷ نيټه د هغه څخه پوښتنه کړې او نوموړي د سردار محمد داودخان د ساتونکې له ډلې او نږدې اړيکي ور سره درلودې خپل ځان په خپله داسي را پيژني . زه لالا جان حق شناس د مرحوم حاجي فيض محمد خان زوي د پکتيا ولايت د آريوب ځائيوولسوالي د هاشم خيلو د شګې په کلي کې په ۱۳۲۸ هـ _ش کال کې زېږيدلی يم . دري کاله مې د آريوب ځائيو په لومړني ښوونځي کې او دري کاله مې د قندهار په احمد شاهي لومړني ښوونځي کې زده کړې کړې دي په ۱۳۴۱ کال کې حربي ښوونځي ته انتخاب شوم په ۱۳۴۷ کال کې د حربي ښوونځي څخه فارغ او بيا په ۱۳۴۸ هـ ش کال کې حربي پوهنتون پلي پوهنځي کې شامل او په ۱۳۵۰ هـ ش کال د حربي پوهنتون څخه ددوهم بريدمن په رتبه فارغ شوم.

لومړنی دنده يې د مرکزي قول اردو د اوومي فرقې په ۳۸ غټه کې وه د ۱۳۵۲ هـ ش کال د چنګاښ په ۲۲ نېټه کله چې مرحوم شهيد محمد داود خان د وخت او خلکو د شرايطو او غوښتنو سره سم شاهي نظام ته د پای ټکی کيښود او جمهوري نظام چې په ملي سطحه يې په خاص ډول رونړ اندي او تحصيل کړې او ار مانجن او په بين المللي سطحه يو منل شوي نظام دي را مينځ ته شو او د شاهي ګار د پر ځای نوي ګارد د جمهوري ګادر په نوم جوړ شو زه هم ګارد ته انتخاب شو چې د جمهوري ګارد د دوهم کنډک په لومړي ټولي کې د بلوک د قوماندان په توګه مې لومړنی دنده اجرا کوله چې وروسته د همدې ټولي قوماندان وټاکل شوم . په ۱۳۴۵ هـ ش کال او ۱۳۵۲ هـ ش کال کې دوه ځلي د ازموينې په نتيجه کې هندوستان د مسلکې لوړو زده کړو په خاطر تللي يم چې شپږ مياشتې مې هلته زده کړه کړيده .

زما ټولي دنده د جمهوري ارګ سره د باندنيو چارو وزارت، د چين هېواد سفارت ، د فرانسې د تجارتي اتشي وداني ، په افغانستان کې د ملګرو ملتونو دفتر ، د مرحوم شهيد سردار محمد داود خان د کور احاطوي ساحه . (د جمهوري ارګ سره متصل ارخونه) او د د لکشاه مانۍ ساتل وو .

د ۱۳۵۷ هـ ش کال د ثور په اوومه نېټه د پنجشنبې ورځ چې د حکومت او نظام د ړنګيدو په خاطر کودتاه شروع شوه مازيګر د جيټ الوتکو په جمهوري ارګ باندي په خاص ډول د دلکشاه مانۍ په ساحه کې بمبارد وکړ . د ا ځکه چې د دلکشاه مانۍ په چمن کې د هوايي دفاع څلور ميله ماشيندارى ځای پر ځای وو او د جيټ په الوتکو شاه محمود نومې دوهم بدير من انداخت وکړ چې يو ډير زړور صاحب منصب و دغه موضو پيلوټانو په نښه کړه او په پر له پسې ټګه يې دغه ساحه بمبارد کړه . د دغه بمبارد په نتيجه کې زما د ټولي د يو بلوک قومندان چې سلطان محمد چوپان نومیده . دوهم برید من او مونږ دواړه څنګ په څنګ په موضو کې ناست وو شهيد شو او زه په چپ لاس او چپه پښه سخت ټپي شوم د جمهوري ارګ څخه د وتلو ټولي لاري د مخالفينو له خوا نيول شوي وي يوازي يوه لاره چې مخالفينو ته نه وه معلومه هغه د چين سفارت او د باندنيو چارو وزارت تر منځ لاره وه څرنګه چې زما درملنه د ګارد په روغتون کې ممکنه نه وه د ګارد د روغتون سر طبيب چې لا لا جان شيرزي نومیده . د امبولانس

خالي ځمکه وه د منو نيالګي چې چې شمير يې د سلو شاو خوا ته رسيده د جمعې په ورځ يې له نقشې وروسته کښينول شايد چې اوس هم وي شهيد سردار محمد داود خان او د هغه فاميل ټولو غړو په دری ژبه خبری کولې په پښتو ژبه يې ښې خبري نه شوالی کولالې .....)) (۱۲)

سر دارمحمد داود خان د شخصيت په اړه مختلف نظريات موجود دي خو زيات په دي عقيده دي چې هغه ښه کار کوونکی ، باعزمه او واک اخېستلو ته ليواله شخص و ، خو د هېواد د راتونکې پرمختګ سره يې ډيره مينه درلوده ، هغه په سياسي او اداري چارو کې د روحانيونو مخالف و خو په خپله يو کلک مسلمان او پرهيزګاره شخص او د کاملې اتوريتې خاوند و . ده غوښتل چې په خپل ژوند کې افغانستان له منځنيو پيړيو حالت څخه وباسي او د پر مختللو هېوادونو په قطار کې ودر وي . ده په ۲۴ ساعتونو يعنې په يو شپه او ورځ کې (۱۲) ساعته کار کاوه .[۷_م۲۸] عسکري تربيه ، نظم او دسپلين د ده د

شخصیت جز و ، ځینو داود خان د سوکارنو او جمال عبدالناصر سره تشبه کړی چې د خلکو په مینځ کې یې محبوبیت درلوده .ده ټول قومونه ورونه او برابر بلل او او سنې غم د دغسې مشرانو نشتوالي له املـه دی . چې ګاوندیو او نړیوالو هیوادونو د خپلو ګټو په خاطر افغانان یو دبل په مقابل کې درولې دې داود خان وکولی شول چې لویدیځ او ختیځ په سیالې کې افغانستان له ګوښه ګیری ځخه وباسي او د ناپیلي هیوادونو په قطار کې ودر وي. د ده خوښـــي پـه خـــدمت او کار کـــې نـغـــښـــتې و ، ده بـله

ډریور ته هدایت وکړ چې ما د همدغې لار څخه د قواي مرکزي روغتون ته انتقال کړي او هلته څو چې لرله قوماندان وټاکل شوم وروسته د کورنیو چارو وزارت د قرارګاه قوماندان وټاکل شوم او په دغه وخت کې مې د پولیسو په اکادمې کې محصلینو ته تدریس هم کاوه د تدریس سره مې ډیره مینه لرله دا مهال د پولیسو اکادمې ته تبدیل شوم لومړي د پولیسو اکادمي د مقرراتو سره سم د استاد معاون او د پیارتمنت د امر په حیث ې دنده اجرا کړي ده د پولیسو په اکادمې کې مې د پنځلسو کالو څخه زیاته موده د استادي دنده لرله او په دي موده کې د استادي تر څنګ د دریو کالو لپاره د ۱۳۲۰ څخه تر ۱۳۲۳ کال د پولیسو اکادمې قوماندان لومړي مرستیال هم وم په دي کړ کې مې د پولسیو د اکاډمې د مقرري مطابق د تدریس کدر په برخه کې د شرایو د پوره کولو سره سم د پوهندوي علمي ربه تر لاسه کړي ده هلته څو ورځې کم د ددو مساشتو لپاره بستر شوم کله چې د روغتون څخه رخصت شوم د ګارد څخه تبدیل او د دفاع وزارت احیتاطو ته معرفي شوي وم په ګارد کې یوازي هغه سصحبمنصبان پاتې شوي وو چې د خلق یا پر چم ګوندونو سره یې اړیکې لرلې د ټولې د سلاح او اجناسو دور تسلیمې څخه وروسته اختیاطو ته ولاړم د دوو هغتو څخه وروسته د دفاع وزارت څخه د کورنیو چارو وزارت ته تبدیل او هلته لمړي د څه وخت لپاره د پولیستو د تشریفاتو سفارتونو او خارجې سیاسې نمایندګیو د ساتنې دنده اجرا کړیده د پولیسو په اکاډمې کې مې پنځلسو کالو څخه د استادي دنده لرله په ۱۳۲۳ لمریز کال د قوماندان لومړي مرستیال وم او د پوهندوي علمي رتبې ته مې ترفیع وکړه

هیڅ تفریح نه درلوده. نومورې ښه خواړه او کالي (جامی) نه خوښول ، په هیڅ ډول فساد کې ښکیل نه و. د پاک لاس خاوند و ، نړیوالو مسایلو ته یې ځانګړې پاملرنه کوله او نوې تکنالوژۍ ته یې ډیر پام کاو د کار پوهانو نظر ته ې ارزښت ورکاوه د هیواد له مخورو اشخاصو سره یې پیژند ګلوی درلوده ، ښځو ته یې د هغوي حقوق ورکړل . له ده څخه اوس یوه لور میرمن درخانۍ پاتې ده، چې له خپل میړه ډاکتر توریالي نور سره د سویس د لوزان په ښار کې اوسېږي .
۳۱ م م ۱ او ۲

په سیاسي ژوند کې هم سردار محمد داود خان بې تفاوته پاتې نه شو . د سردار شاه محمود خان د صدراعظمۍ پر مهال نومورې د هغه له لارې او کړنلارې سره جوړ نه و بهر ته لاړ او په پاریس کې یې د سفیر په توګه مقرر شو خو له یو لنډې مودي وروسته بیرته خپل هیواد ته راغی او عبدالمجید خان زابلي سره یې یو ځای د شاه محمود خان پر ضد سیاسي فعالیت پیل کړ . دوی داسې استدلال کاوه چې د شاه محمود خان حکومت یوه معتدله او نرمه کړنلاره په مخکې نیولې ده او په هیواد کې یې نظم او امنیت له خطر سره مخامخ کړیدې نو باید مخکې له مخکې د دي کار مخنیوي وشي تر څو دا حکومت د ګډودۍ سره مخ نه شي نو له دي امله په سردار شاه محمود خان باندې فشار راوړ تر څو په خپله د صدارت له دندي څخه استعفا وکړي فشار په ۱۹۵۰ز کال کې د ملې دیموکرات ګوند (ملي کلوپ) جوړیدل و . چې د دولت د لوړپوړو چارواکو او حاکم نظام لخوا په دې خاطر تاسیس شو تر څو د هغو ګوندونو او سیاسۍ کړیو سره چې نوي په افغانستان کې تاسیس شوي رقابت وکړي او هغه شمېر ځوانان چې د هیواد د ابادۍ فکر لري په خپلو لیکو کې تنظیم او جذب کړي . عبدالمجید خان زابلي د اقتصاد وزیر ، سر دار محمد داود خان د دفاع وزیر ، سر دار فیض محمد خان ذکریا د معارف وزیر ، علی محمد خان یفتلي د صدراعظم مرستیال او غلام فاروق عثمان د دي نوي ګوند موسسین ګڼل کیږي .
۱۳ م م ۴۴ او ۴۵

د ملي دیموکرات ګوند جړې او اغیز یوازې کابل کې و چې وروسته یې په ملي کلوپ په نوم شهرت پیدا کړ. د دی ګوند لګښتونه د ښاغلی عبدالمجید

خان زابلی لخوا ور کول کیدل باید ووایو چې د دې ګوند (ملي کلوپ) منشي داکتر عبدالقیوم و . د ملي کلوپ د جوړیدو وروسته سردار محمد داود خان او عبدالمجید خان زابلی د یو شمېر تحصیل لرونکو محصلینو په جلب و جذب کې فعاله ونډه در لوده ملي کلوپ چې د صدراعظم په ملاتړ تاسیس شوی و ډیره هڅه وکړه چې د محصلینو د اتحادیې غړي جذب کړي چې هغو ته د چپي افکار و څخه نجات ور کړي . مګر د وخت په تیریدو سره ملي کلوپ د سردار محمد داود خان او دهغو د ملګرو د لاس اله او وسیله شوه چې د سردار شاه محمود خان د سیاست په انتقالو کې له دې فرصت څخه ګټه اخستنه او د سیاسي پروپاګند په توګه یې په مقابل لوري کلکی نیوکې کولې د محصلینو اتحاد د نوی فکر د جوړیدو او تربیه له پاره یو ښه جوړښت و . خو د ملي کلوپ د فعالیت او ددې اتحاد یې د ځینو غړو د جذب پواسطه د دې اتحاد یې فعالیت مخه ډپ کړه. شاه محمود خا ن غوښتل چې دوه ګوندونو تشکیل شي یو حکومت جوړ کړي او بل د دولت مقابل اپوزیسون نقش ولري .۱۳ م ۴۲

دوی غوښتل چې د شاه محمود خان د حکومت سقوط وکړي او سردار محمد داود خان او زابلی واک ته ورسیږي بل پلوته په هیواد کې دوه ګوندي سیستم هغه هم د ملي کلوپ څخه تشکیل شي چې د نورو ګوندونو د فعالیت او واک ته د رسیدو مخه ونیسي کله چې ښاغلي ډاکتر محمودی ، غبار او کریم نزیهي ته بلنه ور کړل شوه چې د ملي کلوپ غړي شي هغوي له دې کار څخه ډډه وکړه البته د دې حرکت هغوي د محصلینو د اتحادیې مخالفت ته وهڅول چې دغه مخالفت او حرکت د محصلینو د په ناکامی باندې ختم شو او ملي کلوپ هم د هغو اشخاصو او سیاسي رهبرانو په جلب او جذب کومو چې په شورا کې د دیموکراسۍ پلوي کوله پاتې راغی . د دوی دمخکینۍ طرحې یعنې د وزارتونو په ګروپونو باندې د ویشلو په اړه هم اختلاف پیدا شو او ځینو لکه عبدالحی عزیز له خپلو دندو څخه استعفا وکړه ، صدراعظم هم پوهیده چې ملي کلوپ په ظاهري بڼه کې دوستې کوي خو په پټه د حکومت ستنې تخریبوي . ځکه چې د ملي کلوپ د فعالیت په مقابل کې ځینې ستونزي ایجاد کړي تر څو د صدراعظم د کړنلارې په پایله کې عبدالمجید خان زابلی استعفا ته مجبور شو . له ملي

کلوپ څخه د عبدالمجید خان زابلی وتل نومورې سازمان د مالي ستونزو سره مخ کړ او په تدریجي ډول له مینځه تلو په حال کې و خو سردرا محمد داود خان او د هغه د ځینو ملګرو چې لوړې څوکۍ او حتی وزارتونو یې په لاس کې وو د هغو ې نفوذ ورځ په ورځ زیاتیده . تر څو یې شاه محمود خان دې ته مجبور کړ چې سخت ګیري و کړي خوبیا هم شاه محمود خان استعفا ته مجبور شو د سردار محمد داود خان په صدراعظم کیدو سره ملي کلوپ هم پرته له دې چې خپل مرام ته ورسیږي له مینځه ولاړ .۱۳م۴۷

سر دار محمد داود خان چې په ځوانۍ کې د خپل تره سردار محمد هاشم خان سره کار کاوه او دهغه لخوا تربیه شوی و نومورې هم د هغه (محمد هاشم خان) په څېر با انضباط ، سخت ، مغرور خو د هیواد د پرمختګ سره یې ډیره مینه درلوده . د خپل تره بر خلاف د مال او ثروت جمع کولو ته لیوالـه نـه و . نومورې په اداره کې د ډیر صلاحیت غوښتونکی و . هغې شخصیتونو ته چې د وینا توان او خبرو کولو جرئت یې در لود په خپله کابینه کې ځای نه ورکاوه . هر چا چې بـه دده مخالفـت کـاوه ، پـر هغـه یـې د مـاجراجوی نـوم ایښـوده . د دیموکراسۍ په دوره کې داسې استدلال کاوه چې وروسته پاتې ټولنه کې د یموکراسې نشې کامیابیدلی ، لومړی باید اقتصادي پرمختګ عملي شې بیا د یموکراسي . ۱۳ـم۴۸

سر دار محمد داود خان وطن پرست ، صادق او یو باتقوا مسلمان و د عیاشۍ څخه مبرا و پرده د هیڅ ډول عیاشۍ ثبوت نشته ، نومورې د رهبري شوې اقتصاد پلوي و خصوصي پانګه اچونه یې هڅوله . هغه دامتیازاتو مخالف او د والاحضرت لقب یې رسماً لرې کړ . ده افغانستان ته د اقتصادي پرمختګ له پاره د اقتصادي پلانونو جوړول رواج کړل .

نومـورې پـه داسې حـال کـې د افغانسـتان صـدراعظم شـو چـې د دوهمې نړیوالې جګړې په پایله کې المان ، جاپان او ایټالیا ماتې خوړلې وه . فرانسې او انګلستان ډیر زیان لیدلې و او خپلې مستمري یې له لاسه ور کړې وې دوو نویو نړیوالو قوتونو (امریکا او شوروي) په نړۍ کې ظهور وکړ . امریکا چې د جګړې له ډګر څخه لرې و ډیره تـاوان یې نـه ولیـدلی، پـه ناګاساکي او هیروشیما کې د

اتوم د بم د استعمال څخه وروسته جاپان دې ته اړ کړ چې جګړه پریږدي او د جاپان نیول شوي سیمې یې تر فیلپین پورې ونیولې . شوروي اتحاد هم د یو فاتح په توګه په نیمه اروپا او نیمه کوریا باندې مسلط شو . ۴۱ـ م ۵۲ او ۵۳

سر دار محمد داود خان د خپلې صدراعظمۍ (۱۹۵۳ ـ ۱۹۶۳ ز کال) په لسیزه کې وځلیده . څرنګه چې پر امیر دوست محمد خان او امیر شیر علي خان باندې د برطانوي هند وضعې ، امیر عبدالرحمن خان باندې د مرکزي اسیا وضعې اغیزه کړې وه . پر سر دار محمد داود خان باندري هم د فرانسې وضعې چې د غازي امان الله خان د واکمنۍ پر مهال فرانسې ته د تحصیل په غرض تللی و ډیره اغیزه کړې وه . د ده ملې ارمانونه امان الله خان او د حکومت طرز یې سر دار محمد هاشم خان او امیر عبدالرحمن خان ته ورته و . یعنې په دې مانا چې داود خان یوسمونپال او رزوناکه ټینګ افغان و . خو په پښتو ژبه یې خبرې نه کولې او یا یې پښتو نه شوه ویلې که څه هم نوموړي ټینګ مسلمان و خو د امان الله خان په څیر یې له پیرانو او ملایانو او مذهبې مشرانو سره نه لګیده . هغوی یې د پرمختګ او عصري توپ په وړاندې خنډ ګڼل د خپلو لایقو وزیرانو په مرسته یې یو لړ اقتصادي ، پوهنیزه ، اجتماعي او نظامي سمونونه عملی کړل ، ده دامریکا ، شوروي اتحاد او نورو هیوادونو کریدتونه او هم بې عوضه پولې مرسته ترلاسه کړه . ۴۲ م م ۱۴۹ او ۱۵۰

افغانستان بهرنۍ سیاست د داود خان په هڅو فعال او نړیوال مسایلو کې هغه وخت شریک شو چې د داود خان په هڅو د افغانستان هیئت د باندونک په کنفرانس کې فعال ګډون و کړ . افغانستان ته یې د اسیایې او افریقایې هیوادونو په مینځ کې د روښانه موقف په غوره کولو سره د نړیوالو پام را و ګرځاوه . عبدالرحمن پژواک چې د ملګرو ملتونو په سازمان کې دافغانستان نماینده و د ملګرو ملتونو د سازمان د مکرافون له لاري د افغانستان ملي سیاست ته نړیواله جنبه ور کړه ده د هري نړیوالي پیښې په باره کې خپل نظریات په واضح توګه څرګندول او د ملګرو ملتو په سیاسې کمیسونونو کې یې فعاله ونډه اخیسته . ۴۷ م م ۲۱۷ او ۲۱۸

د صدراعظمۍ څخه د استعفا وروسته هغه زیات وخت ټولنیزو فرهنګي موسسو څخه لیدنه کوله او د هغو ودانیو ساختماني چارې کتلې چې د ه د صدرات پر مهال پیل کړې وې د نسوانو د عالي موسسې څخه یې دلیدنې پر مهال د دې موسسې منسوبیتونه د ده لرې کیدو په اړه ډیر احساساتي غبر ګون وښوده . بل وخت سر دار محمد داود خان غوښتل چې د کابل پوهنتون څخه لیدنه وکړي خو د پاچا لخوا ورته اجازه ور نه کړل شوه .

د ده کور ته د سیاسي او ملي شخصیتونو په تګ را تګ باندې هم بندیز ولګید نومورې یوازیتوب او تجرید کې ژوند تیراوه خو کله چې ډاکتر محمد یوسف د صدراعظمۍ پر مهال نوي اساسي قانون جوړ شو . د دې اساسي قانون د ۲۴ مادې په اساس د پاچا د کورنۍ (دهغه دکاکا زامن او نور) غړي دوزارت ، شورا کې غړیتوب او سیاسي ګوند د جوړلو او غړیتوب څخه منع شول د دې قانون تصویب نومورې نور هم د ګوښه ګیري خوا ته ور ټیل واهه .

سر دار محمد داو خان غوندې یو زړه سواند ، ریښتنی ، ترقي غوښتونکي او آزادي خوښونکي شخص په توګه د دې حالت زغمل ډیر سخت کار و . په دې اړه ښاغلي غوث الدین فایق داسې لیکي : ((احوال ګیري سر دار محمد داود خان را وجیبه ملي و انساني خود دانسته به قبول هر ګونه خطر و عواقب نا ګوار بدیدنش میرفتم . اګر چه بارها با تاکید برایم میګفت اولاد دار هستي نیا که بندي نشې، بانهم میرفتم ، اعتراف شود که سر دار مر حوم مرد باشهامت و پر غرور بود . که در صدرات و ریاست جمهوري هیچ دشمن نیرومند طرف مرز ما را که پس از او جولان ګاه سواران روس و غلامان انګلیس ګردید نداشت ... در زمان حکمر وایې او امنیت در سرا سر مملکت تامین ګوشه و کنار کشور از پاتک و رهزن ها ، خالی موتر هاي ترانسپورتي شب و روز در بین ولایات در ګردش بود نامې از دزد ور هزن برده نمي شد .....)) ۳۹ مم

د دولت مشر(محمد داود خان) له هماغه پیل څخه ځان د یوکلک او ځواکمن واکمن په توګه را څرګند کړ او هڅه یې کوله چې دولتې اداري په څیر د هیواد په سیاسي ژوند هم ټینګ واک ولري نومورې د ۱۹۷۳ ز کال د جولاي د ۲۷ دریو فرمانونو په حقیقت کې د نوي جمهوري دولت د بنسټ ډبره کیښوده په

دې ډول پارلمان رنګ او د ۱۹۲۴ ز کال د بنسټیزه قانون چلښت یې تم کړ د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند په ګډون یې د ټولو سیاسي ګوندونو فعالیت او د هغوي ور ځپانې بندی کړې په ټول هیواد کې یې پوځي حالت اعلان کړ چې دنوي اساسي قانون تر تصویب (۱۹۷۷ ز کال پورې یې دوام وکړ . ۴۲ـم ۱۳۹

ده د جمهوریت په ټوله دوره کې د سیاسي ګوندونو فعالیت بند کړ . یوازي یو ګوند (ملي غورځنګ) چې د (۱۳۵۲ لمریز کال کې دنوي اساسي قانون له تصویب وروسته جوړ شو د فعالیت قانوني اجازه در لوده د ملي غورځنګ (د ملي انقلاب ګوند) جوړیدل سره د افغانستان د ځوان نسل او روڼ اندو د شدید عکس العمل سره مخامخ شول د ملي غورځنګ ګوند په جمهوریت کې عملاً درې اړخونه در لودل حکومت هم په دغه دریو اړخونو ویشل شوي و .

ـ د سید عبدالله ، عبدالقدیر نورستاني او غلام حیدر رسولي ډله .

ـ د پوهاند عبدالقیوم وردک او داکتر عبدالمجید خان ډله .

ـ د سید وحید عبدالله او عزیز الله واصفي ډله . (۴۱م ۲۴۶

سر دار محمد داود خان د دې ګوند په جوړیدو هم ونه توانیده چې خپلو هیلو ته ورسېږي او په هیواد کې ټول پرمختیایې پروګرامونه عملي کړي بالاخره د نړیوالو سیالیو په لړ کې شوروي په مخالفت او په هیواد کې سیاسي ګوندونو مخالفت په وجه نوموړی د سیاسي ستونزو سره مخ شو چې بیا نوموړي د هغوي په حل کې پاتې رغی د ده په اند د سیاسي ګوندونو د رهبرانو له مینځه وړل به د ده کار اسانه کړي خو دا کار هم ده ته ګټه و نه کړه که څه هم نوموړي ، د ځینو ګوندونو رهبران بندیان او ځینې فرار ته اړ کړ ، ځان ور ته بریالی ښکاریده خو د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند د رهبري د بندي کیدو سره سم هغوي خپله ترتیب شوې نقشه عملي کړه او د نوموړي واکمنی ته یې د ۱۳۵۷ لمریز کال د ثور په اوومه نېټه د پای تکې کیښود .

ـ تبرو تنې:

ـ سردار محمد داودخان یو ملي شخصیت په توګه افغانستان ګټو ته وفادار په افغانستان کې درهبري شوي اقتصاد کلک پلوي و هڅه یې کوله چې

ټولي چاري دده د لارښوونو سره سمه پر مخ ولاړې شي ، نوموړي په خپلو کړنو او د اشخاصو په ټاکنه کې يو لړ تيروتنې وکړې چې خپل حکومت يې د سياسي ستونزو او دولت يې د کودتاه ګانو سره مخ کړ . دده هغه تير وتنې چې جمهوري نظام يې له ستونزو سره مخ او ړنګ کړ په لاندې ډول دي .

ـ داودخان په خپلې کودتاه سره د يو داسې قانون او قانوني نظام له مينځه يوړ چې په جرګې سره تاسيس شوی اوپه ملي ټاکنو سره تثبيت شوې و . ده په دې ډول قانون او قانوني دولت تر دې حده بې اعتباره کړ چې د هغه په کودتاه او د جوړ شوې نظام پرضدوروسته هم څو کودتاګانې وشوې او په پای کې د ثورد اوومې نېټې په کودتاه سره دده نظام هم له مينځه ولاړ.

ـ سردار محمد داودخان خپله کودتاه د هغو وړو افسرانو پواسطه تر سره کړه چې ډير يې مسکو پلوي او دافغانستان د خلق ديموکراتيک ګوند غړي وو. ده دنوموړي ګوندد پرچم ډلي ته ډيراعتبار ورکړ . د اساسي قانون د نشتوالي له امله پرچميان په امنيتي څانګو کې د قدرت خاوندان شول دوی هڅه کوله چې خپل مخالفين له مينځه يوسي ، د محمد هاشم ميوند وال او خان محمد مرستيال په ګډون د کودتا په پلمه تر څلويښتو زيات ملي او نظامي شخصيتونه اعدام او بندي کړي. ورپسې د اسلام پالونکې ډلې مشر غلام محمد نيازی بندي او ځينې يې اعدام او نورې د هيوادپريښودلو ته اړ شول. په دې کارد جمهوري نظام سياسي چلند دنيوکوسره مخامخ او خلک په دې نظام باندې شکمن شول .

ـ د محمد داودخان بله تېر وتنه د صدارت د وخت ځينو ملګرو ته د ((ضعيف النفس))په خطاب کولو سره شا کړه، يوشمېر جنرالان يې د وخت څخه مخکې تقاعد کړل . نوموړي په دې کار سره خپل پخوانۍ او ريښتنې ملګري له لاسه ورکړل او ځان يې نا توانه کړ . دی پرځان دومره ډاډمن شوي و چې د خپل ورور محمد نعيم او مشر زوی محمد عمر مشوروته يې هم غوږ نه نيوه، هغوی هم تري ناراضي وو. ۴۲-م م ۱۵۳او۱۵۴

ـ په ۱۹۷۵ زکال يې هغه افسران چې په شوروي اتحاد کې تحصيل کړې و ، له پوځ څخه وويستل . تر څو په پوځ کې د افغانستان دخلق ديموکراتيک ګوندې نفوذ کم او ښې ارڅې عناصرراضي کړي . په دې کار سره ده ځان يواځې کړ .

په پوځ کې د ګوند منځنیو کړیوفعالیت کاوه . ښې اړخو او اسلام پالو په ده اعتماد نه کاوه .

ـ دده بله لویه تیروتنه د نوي اساسي قانون د تصویب وروسته د ملي انقلاب (ملي غورځنګ) د ګوند تاسیسول و . چې د همدې قانون په اساس د نورو سیاسي ګوندونو فعالیت بند شو. ډیرو رونړ اندو او سیاسي ګوندونو د محمد داودخان ددې تصمیم سره مخالفت وکړ په دې کې د سردار محمد داودخان تیروتنه داوه چې نوموړي د شتو ګوندونو د جوړښت او نفوذ څخه خبر و. دخپل ذهن سره سم یې دا پریکړه کړي وه . خو سیاسي ګوندونو د جمهوریت پرضد پراخه تبلیغات پیل کړل ، دې پروپاګند هغه وخت زور واخیست چې ده (داودخان) د ۱۹۷۵ زکال د نومبر څخه وروسته عملاً ددوو مهمو مسلو (د پښتونستان موضوع او دهلمند د اوبو ترون څخه شاتګ و کړ.ځکه کله چې نوموړي د ۱۹۷۸ز کال د مارچ په پنځمه نېټه له پاکستان بیرته هیواد ته راغی د جمهوریت په سیاسي کړیو کې داسې ویل کیدل چې سردار محمد داودخان ډډیورنړ کربنه منلې ده ښاغلي اجمل ختک په دې اړه داسې وایي :((محمد داودخان موږ ته وویل چې جنرال ضیاالحق هغه پښتانه او بلوڅ چې دذوالفقار علي بوټو په وخت کې بندیان وو آزاد کړي دي.او تاسې د ضیاالحق تر رهبرۍ لاندې خپل حقوق تر لاسه کولی شی، ما د محمد داودخان ددغه تصمیم سره مخالفت وکړ)). ۴۱م: ۲۵۴

ـ دسردارمحمد داودخان دري واړه کارونه یعني د هلمند د اوبو په ترون کې د اسنادو د تبادلې په اړه نرمښت ، د سیاسي ګوندونو د فعالیت بندول او دپښتونستان مسئلې ته شا کول ددې غټې سیاسي تیروتنې ګڼلی شو ځکه داکار د افغانستان د هغه وخت موجودو شرایطو خلاف کړنه وه ، نوموړی ګوندونه دومره پیاوړي شوي وو چې د جمهوریت نه مخکې یې تقریباً (۵) صدراعظمان له ستونزو سره مخ او استعفا ته اړ کړي وو.

ـ سردارمحمد داودخان داسلامي نهضت په مقابل کې هم داسې دریځ غوره کړ چې هغو یې حتمي عکس العمل او نظامي پاڅون ته اړ کړل . تر څو ددې رژیم په مقابل کې نظامي عملیات تر سره کړي. ښاغلي ګلبدین حکمتیار په دې اړه داسې نظر لري:((د داودخان کودتاه په حقیقت کې دکمونستانو کودتاه وه چې د

روسانو په وينا او مرسته ترسره شوې وه ،د کمونستانو لومړی ماموريت د هيواد د اسلامي نهضت ځپل دي که مونږ او ټول افغان ولس دا حقايق درک نه کړو او له دې خطر ناک وضعيت سره د مقابلې لپاره مناسب اقدامات ونه کړو شايد له داسې عواقبو سره مخ شو چې چاره به يې ممکن نه وي ....» ۱۸ م: ۲۴۲

ښاغلي حکمتيار چې د اسلامي نهضتت د رهبرۍ غړی واو په وينا کې د داودخان د وخت سياسي وضعی ته اشاره کوي (سره له دې چې روسانومستقيماً په دې کودتا کې ونډه نه درلوده. خود پرچميانو موجوديت او تر کودتاه وروسته په حکومت کې د هغوې زيات نفوذخلک شکمن کړې وو.

ـ بله تير وتنه يې ، دا بولو سره ددې چې د ولسمشرۍ پر مهال د پارلماني مبارزې له پاره ښه سياسي ، ټولنيز او امنيتي شرايط موجود وو. خو ده چاته د کانديديدو او انتخاباتي مبارزې اجازه ورنه کړه. د واليانو په مرسته يې د ولايتونو څخه استازي وټاکل او د جرګې پر مهال له ده بل کانديد هم موجود نه و . ده سياسي لاره بنده کړه او د ګوندونوپه ځپلو يې پيل و کړ . پاکستان د همدې اسلامې نهضت له غړيو څخه چې هلته يې پناه اخيستې وه . د داود خان په مقابل کې ډيره ګټه واخيسته او د شوروي اتحاد د يرغل په مقابل کې يې د همدغو ر هبرانو په مرسته ستر اسلامې ځواک جوړ کړ .

ـ ده د کودتاه په لومړيو وختونوکې ښاغلی ميوندوال د کودتاکولو په توربندې او په پوځ کې لوړ پوړي افسران بندیان او يا له دندو څخه لرې کړل ، او دواک په ورستيو وختونو کې هغو افسرانو چې له ده سره يې په کودتاه کې مرسته کړې وه خو په شوروي اتحاد کې يې تحصيل کړی و له پوځ څخه لرې کړل .په دې کارسره ده پوځ کمزوري او خپل ځان يې ناتوانه کړ. .

ـ دسردار محمد داودخان دا هڅه چې دشوروي اتحادله اقتصادي نفوذ څخه ځان خلاص کړي اسلامي او عربي هيوادونوته يې مخه کړه.عربي هيوادونه د افغانستان څخه لري وو ، دغو هيوادونو تخنيک او تکنالوژي نه درلوده ، او هم يې د پانګې اچونې سره مينه نه درلوده له دې امله نوموړي په دې پلان کې پاتې راغی . خو شوروي اتحاد يې په خپل ځان بد ګمانه کړ. په پای کې دده تير وتنې په لاندې ټکو کې را لنډوم:

ـ د محمد هاشم میوندوال وژل دمینځ لارو ملي ،اشحاصو ته په دولت کې وندې نه ورکول .

ـ په هیواد کې د یو ګوندي سیستم رامینځ ته کول او دنورو ګوندونو د فعالیت بندول او دګوندونو د رهبرانو نیول او بندي کول.

ـ په سرکې د پښتونستان دمسلي پر سر دامریکا او پاکستان سره د اړیکو خرابول او په ا خرکې نر مښت.

ـ د هیواد سیاسي ګوندونو او دشوروي اتحاد نفوذته لږ ارزښت ورکول .

ـ په سلطنتي کورنۍ باندې د باور نه درلودل او له واک څخه د هغوی لرې ساتل.

ـ د خپلو نظریاتو تحمیلول او دحکومت غړوته د انتقاد او دنظر څرګندولو اجازه نه ورکول.

ـ د میر اکبرخیبر د مړینې په ورځ د مظاهره کوونکو په مقابل کې دشدید عکس العمل نه ښودل

ـ د صدارت د مهال ملګروته شا کول.

ـ په نړیواله کچه د ناپیلیتوب غورځنګ په پیاوړتیا باندې ډیر ټینګار چې دا کار د امریکا د خفګان سبب شو.

ـ د دولت او پوځ په منځنیو پوړیوکې د چپیانو پرینښودل .

ـ په بهرني سیاست کې موازنې نه ساتل یو طرف او بل طرف ته میلان پیدا کول.

ـ اقتصادي فعالیتونو او کړنلارو ته د سیاسي مسلو په پرتله زیات اهمیت ورکول.

ـ د ۱۹۷۷ زکال په اګست کې د اریانا پیلوت انعام الحق ګران او د همدې کال په نومبر کې د پلان وزیر علي احمد خرم اود ۱۹۷۸ زکال په اپریل کې د میر اکبر خیبر ترور ، د پښنو د عاملانو نه پیدا کول او په پورتنیو پښنو کې د بهرنیو هیوادونو لاس لرلو ته کلکه پاملرنه نه کول.

د سردار محمد داودخان شهادت او دجمهوریت ړنګیدل:

سردار محمد داودخان د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند د خلق او پرچم د اړخونو په یو ځای کیدو خپه او په غصه و.خوسردار محمد نعیم خان دا کار یوه بد مرغي ګڼله کله چې یې د ۱۹۷۷ زکال د سپتمبر په میاشت کې یوه ورځ دحکومت په کورنیو او بهرنیو کړنلاروتبصره کوله وویل :((چی جواري مې وبایلله ، مونږ خپل چال وچلا وه خو مو بایلو د ، ژر یا وروسته به یووړکې اقلیت واک تر لاسه کړي او د وسلې په زور به په ټولو خلکو حکومت کوي)) ۳۷_م: ۲۷۷

د جواړی څخه د هغه مطلب د داود خان د صدارت پرمهال د داود خان او شوروي اتحاد تر مینځ دنږدې اړیکو ټینګول او د هغوی څخه د ډیرې مرستې اخېستل و . د ۱۹۷۷ ز کال د اګست په میاشت کې پیلوټ انعام الله ګران او د۱۹۷۸ زکال په اپریل کې د میراکبر خیبر وژنې چې د پرچمیانو د رهبرۍ غړي وو. هیڅوک یې د وژنې د جرم په تور ونه نیول شو ل.خو د خیبر د وژنې په اړه مختلف نظریات موجود دي ځینې داسې ګمان کوي .چې نومورې د حفیظ الله امین په امربه صادق عالمیار وژلی وي . خو د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند رهبرۍ د داود خان استخباراتي دستګاه (د ملي مسئونیت اداره) د خیبر د وژنې مسئول بله.*ښاغلي لاله جان شیر زې په دې اړه داسې نظر لري چې خیبر د شوروي اتحاد د سفارت د اته شي د یوه غړي له خوا ووژل شو چې د ثور له کودتاه وروسته په فرانسه کې د شوروي اتحاد د سفارت د اتیشیې غړي په توګه مقرر شو. (۲۷)

ښاغلی محمد حسن کاکړ په دې اړه داسې نظر لري او لیکي:((دجمهوري نظام وروستي ډیر اثر ناکه ترور د خلق دیموکراتیک ګوند تیوري پوه میر اکبر خیبر ،چې د ۱۳۵۸ لمریز کال د وري د میاشتي په ۲۸ مه (د ۱۹۷۸ زکال د اپریل په ۱۸ مه) نښته د کابل ښار د ولتي مطبعې ته مخامخ سړک کې د مازیګر او ماښام تر مینځ له یو روان روسي جیپ نه پرې ډزي وشوې . دغه ترور د پرچم ګوند د ننه په اصل کې د خیبر او کارمل تر مینځ د اختلاف نتیجه وه چې په غالب احتمال د

---

* ښاغلي داکتر لالاجان شیر زې د محمد حسن زوې د ننګرهار ولایت دشیر زادو د ولسوالي د تو تو اوسیدونکي چې په ۱۳۵۲ لمریز کال د جمهوري ګارد په شفاخانه کی د سر طبیب په توګه مقرر او د۱۳۵۷ لمریز کال د ثور د میاشتي تر اخره یې هلته دنده اجرا کوله . اوس (۱۳۸۸/۱۱/۹ لمریز کال)نومورې د ننګرهار د کانال د ریاست مربوط د هډې د فارم په کلنیک کې دنده لري .

کارمل د نړۍ ملګري نوراحمد نور او امتیاز حسن لخوا عملي شوي و. » ۴۲ ـ م: ۱۴۳

د افغانستان د خلق دیموراتیک ګوند مرکزي کمیټې غړې ښاغلی عبدالقدوس غوربندي د ښاغلی محمد حسن کاکړ سره په یو نظر دی او لیکي:« د خیبر په ترورکې داود او د هغه استخباراتي دستګاه ګډون نه لري که له دې بې ځایه او بې بنسټه تورونو څخه تېر شو او په دې هکله حقیقت وپلټو ډیر دلیلونه شته چې د ببرک (کارمل) د ناسمو معلوماتو له مخې میر اکبر (خیبر) د کی ـ جې ـ بي له خوا ترورشوی دی چې ددې کار یو شمېر څرګند دلیلونه دادي.

۱: بارق شفیعي ، سلیمان لایق او زه (عبدلقدوس غوربندي) شاهدان وو چې ببرک کارمل ، د نور احمد (نور) په واسطه میراکبر (خیبر) ته ګوابنوونکې خبرتیا وې لیږلې وې.

۲: زه عبدالقدوس غوربندي) د خیبر په کور کې وم . خیبرنورو ته وویل : کارمل ګوابنې راته کړی دی . ورته وویاست چې زه له مرګه نه ویریږم او په رسمي غونډو کې له هغه سره تر یو چت لاندې نه کینم.

۳: د خیبر د ترور په شپه کارمل ، نور محمد (تره کي) ته ویلي و څوک چې ډبل لو به کوي سزا به یې همدا وي . او دا کار د کارمل ځکه دی چې کي ،جي ، بي د کارمل، واک ته درسیدو له پاره نړیواله ستونزه را ولاړه کړه. او خپل ټول نظام یې په قمار کې کیښود . د یو کس ترور ورته اسانه و

۴:کارمل د خیبر د جنازې پرمهال په مکاری سره خواشیني څرګندوله.ځکه ده د اوږدې واکمنۍ پر مهال یو ځل هم د هغه کلیزه ونه لمانځله .

۵: د خیبر کورنۍ هم په دې پېښه کې د کارمل او دهغه د پلویانو لاس بولي .

۶: د خیبر تر ترور یوه ورځ وړاندې د خیبر سره په وزیر اکبرخان کې ګرځیدم هغه (خیبر) وویل : زه نه پوهیږم کارمل د کوم میخ په زور الوزي او په دیر ښه او نا متعارف ډول اقدام او سوچ کوي چې په دې ډول به وکړی شي مونږ د ځان تابع کړي چې هیڅکله به هم داسې ونه شي ..۳۸ـ م ۸۹او ۹۰

ډیر اسناد په دې شاهدي ورکوي چې میر اکبر (خیبر) د ببرک (کارمل)د توطیې په پایله کې ترور او داودخان یې د لوې سیاسي ستونزې سره مخ کړ.چې دغلی

پاتې کیدلو او عکس العمل ښودلو دواړو په پایله پوهیده خو چې پاتې کیدل ورته ګران و. نو ځکه یې شدید عکس العمل وښود.

د خیبر د جنازې پر مهال له حفیظ الله (امین) پرته نورو ټولو مشرانو د نور محمد (تره کې) او ببرک (کارمل) په شمول وینا وکړه. په ښکاره یې د خیبر دوژلو تور په دولت ولګاوه او خپلو ملګرو ته یې وویل: چوپتیا ماته کړی، تر څو د محمد داودخان دا مطلق العنانه رژیم نسکور کړی. د خیبر له ښخولو وروسته حکومت په مظاهرو بندیز ولګاوه او د عدلی وزیر او لوی څارنوال وفی الله (سمیعي) څخه یې وغوښتل چې دافغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند دهغومشران بندي کول او محاکمه کول چې د خیبر په جنازه کې یې د دولت پر ضد وینا کړی جایز دي او که نه هغه یو اونۍ وروسته داود خان ته خبر ورکړ چې د نوموړي ګوندمشرانود قانون مخالفت کړي دی د هغوی نیول او محاکمه جایز دي. سردار محمد داودخان د هغو د نیولو په خطر پوهیده. خو داچې د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند رهبري ډېره مغروره شوې وه او داودخان ته له ځان پرته د بل قوت زغمل ډیر ګران کار و. ډیر ژر یې د لوي څارنوالۍ (جنرال وفي الله سمیعي) د دفتر د څرګندونو وروسته، حکومت پریکړه وکړه چې د افغاستان د خلق دیموکراتیك ګوند مشران محاکمې ته تیار کړی شي. دهغو د نیولو سندونه تیار شول د ۱۹۷۸ز کال د اپریل (۲۲) شپه یو پر بل پسې پرته له حفیظ الله امین نور ټول ونیول شول. (۳۷-م: ۲۳۰)

حفیظ الله (امین) چې د خیبر په جنازه کې وینا نه وه کړې آزاد پاتې شو. شاید دا کار یې د ګوند په دستور کړې وي که نه نوموړی د ګوند تکړه وینا وال و. ده دداودخان له غندلو څخه ډډه وکړه. حفیظ الله (امین) د نظامي عملیاتو نقشه ترتیب کړه او دستوریې ورکړچې د ګونددد رهبرۍ د بندي کیدو په صورت کې باید هغه عملي شي. حکومت نوموړی هم د ۱۹۷۸ ز کال د اپریل په ۲۷ نېټه بندي کړ.دده په بندي کیدو سره د افغانستان د خلق دیموکراتیك ګوند رهبران ټول بندیان شول. دولت ددوې د محاکمې اعلان وکړ د دولت لخوا د افغانستان د خلق دیموکراتیك ګوند رهبرانو د محاکمې د اعلان سره سم د ۱۳۵۷ لمریزکال د ثور په اوومه نېټه او ۱۹۷۸ زکال د اپریل په ۲۷ نېټه د غرمي نه مخکې ۱۱ بجې او ۴۵ دقیقې لومړنۍ

ټانګ د محمد اسلم (وطنجار) په لارښوونه د دفاع په وزارت فیر وکړ. ده پسې جوخت محمد عمر په ګارد باندې فیرونه پیل کړل د غرمي ۱۲ بجې یې د دفاع وزارت ونیوه. ۳۷م۲۳۲.

غلام حیدر (رسولي) د اوومې او اتمې فرقې د سوق په خاطر د دفاع وزارت له شاته دروازې ووت او په جیپ موټر کې یې قرغی دفرقې په لور حرکت وکړ. کله چې ددفاع وزیر غلام حیدر (رسولي) او لوی درستیز عبدالعزیز صحنې څخه وتښتیدل او د قرغې فرقې ته ورسیدل، هلته وضعه بدله وه ډېر ژر د ریشخورو خواته و خوځیدل په لار کې ونیول شول وروسته ووژل شول. ۳۳م۲۹۶.

د ۱۳۵۷ لمریز کال د ثور په اوومه نېټه د سهار اوه بجې ولسمشر محمد داود دکور په دوهم پوړ کې له خپلې کوټې څخه لاندې راغې د امانی لېسې ته مخامخ د کور په وره کې یو حکومتي موټر په ډېره را تاو شو او ودرېد. یو اروپایي ډوله څلویښت کلن سړی تړې را کوز شو ساتونکي مېلمه وپیژانده او دننه یې پرېښود دا د کورنیو چارو وزیر عبدالقدیر و. ولسمشر او وزیر دواړه د مېز تر شا کښېناستل او پر کومه مهمه موضوع غږېدل خو اصلي موضوع د افغانستان د خلق دېموکراتیک ګوند د رهبرانو نیول وو، دکورنیو چارو وزیر ولسمشر ته د امنیتي حالا تو له رپوټ ورکولو وروسته په ډېره دخپل موټر په لور ولاړ. د سهار اته بجې او پنځلس دقیقې ولسمشر د چایو غوښتنه وکړه څه وچه ډوډۍ لږ کوچ او مربا ور وړل شول، سباناري یې وکړ. کار ته د تللو له پاره چمتو شو، د سهار نهه بجې او لس دقیقې ولسمشر ابي درېشي اغوستې، همېشني بکس یې په لاس کې وه د ارګ لور ته د کور له کوچنۍ دروازې ووت، د ګارد قومندان او یاور یې هر کلی وکړ، خو ده خبرې ونه کړې او موټر ته وخوت د نورو ورځو په خلاف پلې لاړ نه شو. ۱۲م۲۷، ۲۸، ۲۹

کله چې سردار محمد داودخان د کابینې د غونډو تالار ته ننوت ټول وزیران مخکې له مخکې هلته ټول شوي وو. دوه وزیران نه وو راغلي یو د فوایدعامي وزیر غوث الدین فایق پکتیا ته تللي و، او غلام حیدر رسولي په قطعاتو کې د خوښیو د غونډو په سمبالولو بوخت و چې د ده په نوښت د خلقي او پرچمي مشرانو د نیوولو په ویاړ جوړې شوې وې. د کابینې غونډې به عموماً د سې شنبې

په ورځ دایرېدې خو وړمه ورځ د کابینې په غونډه کې ټول مسایل ونه څېړل شول ، د پنجشنبې ورځې ته وځنډول شو.د کارګرو په قانون بحث کېده . لومړی د کورنیو چارو وزیر عبدالقدیر ته وار ورکړل شو چې دنیول شویو ⊗ کسانو (خلقي او پرچمي مشرانو) د نیونې او په ښار کې د امنیتي حالاتو په اړه معلومات ورکړي . هغه وویل چې ډېرې تورن نیول شوي او د کابل ولایت په یوه خونه کی ساتل کېږي د سهار لس بجې او دېرش دقیقې د کار او کارګر قانون په موادو بحث کېده . د دود په خلاف د جمهوري ګارد قومندان جګړن صاحب جان په ببړه غونډې ته را ننوت او د ولسمشر په غوږ کې یو څه وویل او د پلچرخي څخه د ټانګونود حرکت په اړه یې پوښتنه وکړه هغه ورته وویل : پوښتنه وکړي چا راغوښتې دي ؟. د سهار لس بجي او پنځه څلوېښت دقیقې د معمول په خلاف د ګارد دوه نور افسران په ببړه د ولسمشر خواته راغلل او ورته یې وویل ټانګونه بی له دې چې لارښوونو ته ځواب ووایې دښارلورته پر مخ راځي.۱۲ــ م ۳۱

د غرمي دولس بجي وزیرانو ارګ ته نږدې د چاودنې یو دوروند غږ واورېده . د غونډې مشرې وحید عبدالله کوله هغه وزیران له حالاتو خبر کړل .چې د څرخي پله څخه څو ټانکونه په خپل سر را وتلي او ښار ته را رسېدلي دی. دولس بجي او پنځلس دقیقي د راډیو افغانستان رئیس د لار ښوونې غوښتنه وکړه . هدایت ور کړ شو . چې په یکه توت کی دراډیو پر خپروو نکو دستګاوو بریښنا پرې کړي. دولس بجي او دیرش دقیقې ولسمشر غونډې ته را ستون شو . ولې غونډه په خپله خرابه شوي وه . او ګډونکوونکی ډلې ډلې شوي وو او خپل منځي خبرې کوې، یوه بجه وزیرانو ته ډوډۍ راغله خو هیچا ډوډۍ ونه خوړه، د ماسپښین یوه بجه او دیرش دقیقې د داود خان په غوښتنه د هغه کورنۍ ټول غړي یعني زامن، لونې ، لمسیان د سردار محمد نعیم خان د کورنۍ د غړو په ګډون ګلخانې ته راوستل شول . دوه بجي محمد داود خان د نورو قطعاتو سره د اړیکو ټینګولو کوشش کاوه خو د مازیګر درې بجې کودتا کوونکو د مخابراتو د مرکز دروازې والوزولې او له ارګ سره یې د مخابراتو اړیکي پرې کړې . د مازیګر درې بجې او

⊗ ¤ کورنیو چارو وزیر عبدالقدیر د کودتاه په دوهمه ورځ په ټپي حالت د کودتاه د افسرانو لاس ته وراغي او هماغی ورځ په مانبام په روغتون کې مړ شو.

لس دقیقې شل زر پوش ګاډې د داود خان په پلوی کابل راډیو ته نږدې شول . د کودتا کوونکوله خوا په دې بهانه چې دوی هم د هغوي ملګرې دي هغوی ودرول او تسلیم یې کړل . د مازیګر څلور بجي له راډیو څخه د لومړی اعلامي په خپریدو سره یې د داود خان د رژیم سقوط اعلان کړ. د مازیګر پنځه بجي داود خان د ګلخانې له دوهم پوړ څخه لاندې راکوز شو تر څو خپل وزیران وګوري ، پنځه بجي او پنځوس دقیقې داود خان همغسې له خپلو وزیرانو سره په خبرو بوخت و . چې اشپز ډوډی راوړه داود خان یو ټوته تري واخیسته . د کابل له راډیو څخه محمد اسلم وطنجار په پښتو او عبدالقادر په دري ژبه د اعلامیې متن لولې ، د شپې اته بجي د بی بی سي راډیو د کودتا خبرخپور کړ، نهه بجې دوې بیاهم راډیو ته زنګ وهي د هغې خوانه د نا اشنا کس له خوا ځواب راځي چې حالات سم دي . دوی پوه شول چې راډیو تسلیم شوی ده ، نهه بجې د ریشخور قرغی د فرقې د تسلیمۍ خبر هم اعلانیږي .د ماخوستن نهه بجي او څلوېښت دقیقې وحید عبدالله ولسمشر ته وړاندیز کوي چې پلازمینه په موقت ډول ترک او قندهار ته ولاړ شي ، مشر زوی مخالفت کوي خو سردار محمد نعیم خان وایي چې دا کار بایدمخکې شوی وای .
۱۲ـ م م۳۵ او ۳۶

کله چې ولسمشر(محمد داودخان) د قندهار په نیت د موټر په لور حرکت وکړ. ارګ ته له مخا مخ جو مات څخه پرې ډزې وشوې ، نوموړی بیر ته ګلخانې ته ننوت ، د شپې لس بجي او پنځلس دقیقې له بګرام څخه یوه بم غورځونکې الوتکه راغله غوښتل یې چې ښارته راتلونکې ټانګونه بمبار کړي خو په مخابره کې سره پوه شول چې د دوی ملګري دي . دوی (د افغانستان د خلق دیموکرایتک ګوند نظامی رهبري) د شپې تر ۱۲ دولس بجو پوري د مرکز ټول قطات په خپله و لکه کې راوړل . ۱۲ ـ م م۳۸ او ۳۹

د ثور اتمه د شپې یوه بجه او شل دقیقې وې چې جګړن صاحب جان خپل پوځی کالي وایستل او په ملکی دریشی کې ولسمشر ته ورغی او ورته یې وویل نور څه نشې کولای هغه (داودخان) ور ته وویل چې تمانچه ورکړه او ځان وژغوره ، د ثور اتمه د شپې له دوه بجو او دېرشو دقیقو څخه تر دریو بجو پورې وزیران د ګلخانې په دهلیز کې ګرځېدل ، ولسمشر په لاندې پوړ کې له خپلو بچیانو سره ناست دی خو وزیران نه ور تلل . د ۱۳۵۷ لمریز کال د ثور په اتمه نیټه د سهار شپږ

بجي د ګارد پاتي افسران او عسکر کودتاکوونکو ته تسلیم شول . په داسي حال کې چې لاسونه یې پورته وو.دوی د پښتو نستان څلور لارې ته ورسول شول . نورمحمد تره کې د ۴۴۴ کوماندو قطعي څخه و غوښتل چې ارګ ته ورشي او داود خان ونیسي . د ثور اتمه د سهار شپږ بجې او پنځه لس دقیقې د کوماندود ۴۴۴ قطعې یو بلوک افسران ګلخانې ته ورسیدل وزیران په دهلیز کې وو یو افسر امر وکړ . څوک چې وسله نه لري دې خوا دې راشي ، بې وسلې وزیران د دوې خواته ورغلل . یو یو له ګلخانې څخه وایستل شو او څنګ ته د تیلفون په خونه کې بندیان شول . سید عبدالله . عبدالقدیر او د مالیې وزیر پاتې شول ، د مالیې او دکورنیو چارو وزیرانو دواړو وسلې درلودې ځکه پاتې شول ، د ثور اتمه له شپږ نیمو بجو څخه تر اوو بجو پورې د کوماندو بلوک ،ولسمشر پسې راغی ، د تسلیمۍ غوښتنه یې ترې وکړه ، انتظار اوږد شو ، د ګلخانې په مانۍ کې چوپتیا درندو ډزو چې له یوي خوا نه واوریدل شوې ماته کړه. د ۱۳۵۷ لمریز کال د ثور په اتمه نېټه د سهار اوه بجې او دیرش دقیقې راډیو په یو بیړني خبر کې وویل : سردار محمد داود خان د لیوني مقاومت په نتیجه کې له مینځه ولاړ. ۱۲ــ م۴۲

ډیر اسناد داسې شاهدې ورکوي چې داود خان د کوماندو د ۴۴۴ قطعې افسر امام الدین ساپي له خوا ووژل شو. خو د پښې یو عیني شاهد ښاغلي لالا جان حق شناس د ګارد د دوهم کنډک د لومړي ټولي قومندان و داسې وایي چې امام الدین ساپي له داود خان څخه د تسلیمۍ غوښتنه وکړه هغه پرده فیر وکړ ، زخمي شو او پر ځمکه پریوت له ده سره یو خلقي ملګري ببرک نومي (چې د ګارد د اور وژنې (اطفایې) په بلوک کې یې دنده اجرا کوله ،او وروسته یې د نور محمد تره کې د ساتونکو په ډله کې دنده لرله کله چې نور محمد تره کې له مینځه ولاړ ببرک هم د هغه دمخالفینو لخوا ووژل شو) موجود و. د امام الدین په لویدو سره هغه پر داودخان فیرونه وکړل او داودخان یې له مینځه یوړ. (۱۲)

ښاغلي داکتر لالاجان شیرزی په کودتاه کې د ګارد د زخمیانو شمېر (۵۳) تنه ښیي چې ده دقوای مرکز روغتون ته معرفي کړې دی (۲۷)

په دي ترتيب سره داود خان له مينځه ولاړ او نوی سياسي نظام مينځ ته راغی ،د داود خان د رژيم ړنګيدل د افغانستان د اوسنيو (۱۳۸۸ لمريز کال)د پېښو سره مستقيم تړاو لري . د ۱۳۵۷ لمريز کال د ثور د اومې نېټې د کودتاه پر مهال د جمهوري ګارد تشکيل او مسئولين په لاندې ډول وو:

۱: جګړن صاحب جان د ګارد قومندان .

۲: جګتورن عبدالرحيم شادان د پيژند آمر.

۳: جګتورن عبدالحق علو مي د ګارد د کشف آمر .

۴: تورن محمد هاشم وردک د کشف معاون .

۵ : جګړن محمد ذاکر حسين د وسله پالی او تخنيک آمر .

۶ : جګړن محمد سرور خان چپرهاری د ګارد د لومړي کنډک قومندان .

۷: جګتورن محمد عزيز حساس د ګارد د لومړي کنډک ددوهم ټولي قومندان.

۸: جګتورن غلام رباني وردک د ګارد د لومړي کنډک ددوهم ټولي قومندان.

۹ : جګتورن محمد نادر خان د ګارد د لومړي کنډک ددريم ټولي قومندان .

۱۰ : جګړن محمد عزيز خان د ګارد د دوهم کندک قومندان.

۱۱: تورن لالاجان ځائی حق شناس د دوهم کنډک د لومړي ټولي قومندان.

۱۲: جګتورن محمد ظاهر د ګارد د دوهم کنډک ددوهم ټولي قومندان.

۱۳ : جګتورن محمد صديق د ګارد د دوهم کنډک د دريم ټولي قوماندان .

۱۴ : جګتورن جبارخيل د ګارد د دوهم کنډک د ماشيندار ټولي قوماندان .

۱۵ : جګتورن اقا محمد د ګارد د مخابري آمر .

۱۶ : تورن عبدالمجيد د اطفايې د بلوک قوماندان .

۱۷ : جګتورن فضل احمد د انظباط د بلوک قوماندان .

په هر ټولي کی دري ، دري تنه د بلوک قوماندانان وو . د هر ټولي دمسئوليت ساحه معلومه وه

خو ښاغلی عبدالمجيد باز د محمد داود خان يار ، بازمحمد د ولسمشر ناظر او لومړی يار يې جنرال جان محمد سالم و . (۱۶)

د هغو تعرض کوونکو قوتونو شمېر او ترکيب چې د ۱۳۵۷ کال په وسله وال پاڅون کې يې ونډه اخستې وه په لاندې ډول د ې. د وسله وال پاڅون د پېښ عمومی مسئول د افغانستان د خلق ديموکراتيک ګوند د مرکزی کميټې غړی حفظ الله امين و .

ګڼه	د قطی نوم	د ګډونکو افرادو شمیر	د محاربوي او زرهپوش ټانکونو شمیر	د طیارو شمیر	د مختلفو توپچی وسایطو شمیر	قوماندانان او مسولین
۱	۱۴ او ۱۵ زغره واله لوا	۴۰۰ تنه	۲۰ عرادی ټانکونه ۲۰ عرادی محاربوي ماشیونه ۲۰ عرادی زرهپوش	۰		جګړن محمد اسلم وطنجار جګړن محمد رفیع
۲	۸۸ توپچی لوا	۳۰۰ تنه	۳۰ M ۳ _D توپونه	۰	لاس لرنکټوپونه	جګړن خلیل الله
۳	کوماندو ۴۴۴ قطعه	۵۰۰ تنه	۱۰ عرادی ټانکونه ۱۵ عرادی زرهپوش	۲۲ باله سو ۲۲ او میک ۲۱		جکتورن محمد یعقوب
٤	د بګرام شکاري غنډونه	۱۰۰ تنه	۰			عبدالقادر پیلوټ
٥	ټول	۱۳۰۰ تنه	۷۰ عرادي B M R ۱۲۵ عرادي زرهپوش		۴۰ ضربه	

په کابل کې د دولت دفاعي قطعات

شمار	د قطعې نوم	ګډونکوونکېپرسوتل شمیر	د محاربوي او زرهپوش تانکونو شمیر	د مختلفو توپونو شمیر	قوماندان او مسئولین	
۱	دجمهوري ګارد لوا	۱۵۰۰ تنه	۱۰ عرادي	۲۲ میله هاوان ۹ میله راکت	جګړن صاحب جان	
۲	د ریشخور فرقه	۵۰۰۰ تنه	۳۱ عرادې	۱۲ ضربه اوبوس	تورن جنرال محمد نظیم	
۳	د قرغې اتمه فرقه	۵۰۰۰ تنه	۲۰ عرادې زرهبوش			
۴	د قول اوردو		۲۰ عرادې زرهپوش			
۵						

۶	مستقل قطعـــات ، انظباط،	۱۰۰ تنه				
۷	پراشـــوت اونور	۱۲۵۰۰	۷۲ عرادې تانګونه ۲۰ عرادې زرهپوش	۲۴ ضـــربه اوبوس		

دو لتې قوتونه د ترکیب او کمیت په لحاظ د کودتاه کوونکو څخه ډیر زیات د تخنیک او شمیر په لحاظ په نا مساوي توګه یو دبل په مقابل کې ولاړ وو. که چېرې مدافع قوتونه په ښه ډول سوق او اداره شوې واې. دوی توان در لود چې تعرض کوونکو قوتونو ته ماتې ورکړې. خو باالمقابل تعرض کوونکو وسله والو د ښه تاکتیک او اداري څخه کار واخېسته د مهمو او کلیدي ځایونویې لکه جمهوري ریاست ارګ ، د دفاع وزارت، محل چنار(دهوایې اومدافع هوائې قوتونو د سوق او اداري مرکز)، د مخابراتې سیستم فلج کول، دافغانستان د راډیو نیول وو، دغو تاکتیکونو ته بیا هم په لاندې ډول اشاره کوو.

- دزر هي قوتونو منظم کار ول او د توپچي قوتونو سره د هغوی هماهنګ کول.
- د طیارو پواسطه د ټانګونو د تعرض ملاتړ او حمایه کول.
- په رڼا ورځ یو ناڅاپې د بریښنا په څیر تیزد حملې د تاکتیک کار ول.
- د مقابل لوري غافل ساتل.
- د مقابل لوري بې رحمانه ټکول او هغوی ته د موقع په لاس نه ورکول تر څو چې د احتیاطي قواو څخه ددوي مقابل کی استفاده ونه کړي. ۳۵_ م ۱۳۰

د ۱۳۵۷ لمریز کال د ثور د اوومي نیټې د وسله وال پاڅون اساسي، نظامي څیري عبارت دي له .

- ډګروال عبدالقادر پیلوټ دهوایي قواو رئیس ارکان (خلقي)په شوروي اتحاد کې تحصیل کړي و .
- جګړن محمد اسلم وطنجار په څلورمه زغره وال قوا کی د کنډک قوماندان (خلقي)

ـ جګړن محمد رفیع د څلورمي زغره والې قوا رئیس ارکان او ددي قواو سر پرست(پرچمي)
ـ جګړن شېر جان مزدور یار په څلورمه زغره واله قوا کی د کنډک قوماندان (خلقي).
ـ جګتورن فتح محمد افسر د څلورمي زغره والې قوا ټانکست (خلقي)، په شوروي اتحاد کې تحصیل کړي و.
ـ تورن محمد داود عزیز په څلورمي زغره والې قوا کې د ټولې قوماندان.
ـ جګړن خلیل د ۸۸ توپچي لوا رئیس ارکان (پرچمي).
ـ جګړن اسدالله سروري د هوایي قواو افسر (خلقي)، زده کړه په شوروي اتحاد کې.
ـ جګتورن سید داودټرون د هوایې قوا د مترلوژی مشر (خلقي)، تحصیل په شوروي اتحاد کې.
ـ سید محمد ګلاب زوی د هوا یي قواو میخانیک (خلقي).
ـ جګړن نظرمحمد پیلوټ د هوایي قواو افسر (خلقي) په شوروي اتحاد کی تحصیل کړي و .
ـ جګړن غوث الدین پیلوټ د هوایي قواو افسر (خلقي) په شوروي اتحاد کی تحصیل کړی و .
ـ تورن اسد الله پیام د جمهوري ګارد د مخابري آمر (خلقي) په شوروي اتحاد کې تحصیل کړی و .
ـ جګړن ګل اقا د جمهوري ګارد د اپراسیون آمر(پرچمي)، په شوروي اتحاد کې د تحصیل کړی و
ـ جګړن عبدالحق علومی د جمهوري ګارد افسر(پرچمي)، په شوروي اتحاد کې تحصیل کړی و
ـتورن مهمند د ۴ څلورم زغره والې قواو افسر (خلقي) په بهر کې تحصیل کړی نه و
ـ تورن عمر د څلورمې زرهې قواو افسر (پرچمي) په بهر کې تحصیل نه وه کړی .
جګتورن محمد یعقوب دکوماندود ۴۴۴ قطعې رئیس ارکان (خلقي) په شوروي اتحاد کې تحصیل کړي و

ـ لومړی بریدمن امام الدین د کوماندو د ۴۴۴ قطعي افسر (خلقي) په شوروي اتحاد کې تحصیل کړي و

ـ جګړن محمد امین د زرهدارو قواو افسر (خلقي)، د هیوادنه بهر یې تحصیل نه و کړي.

ـ جګړن عبدالحق حمدي د هوایي قوا میخانیک (خلقي) په شوروي اتحاد کې تحصیل کړی و(۳۵ـ م م ۱۳۰ او ۱۳۱)

ـ د دوري په مقابل کې د پوځ یو شمېر افسرانو په میړانه او داود خان ته په وفاداری سره مقابله کوله چې د ګارد قوماندان صاحب جان خان ډېر مقاومت وکړ. د دې مقاومت نور افسران عبارت دي له:

ډګرجنرال غلام حیدر رسولي د دفاع وزیر او د مرکزي قواو قوماندان، لوی درستیز تورن جنرال عبدالعزیز د قواې مرکز رئیس ارکان، بریدجنرال عبدالعلي وردګ، د اوومی فرقې قوماندان تورن جنرال محمد نعیم، د یولسمی فرقې قوماندان تورن جنرال محمد یونس، ډګر جنرال محمد موسی د هوایې او مدافع هوایي قوماندان، بریدجنرال ظریف میداني د دافع هوا د ۸۸ توپچي قطعې قوماندان، د حربي پوهنتون قوماندان تورن جنرال شاهپور احمدزي، د ملي مصئونیت رئیس تورن جنرال محمد اسمعیل، د ژندارم او پولیسو قوماندان بریدجنرال محمد طاهر، د قندهار د پنځلسمې قوا قوماندان تورن جنرال غلام نبي فراهي، د پکتیا د قول اوردو قوماندان ډګر جنرال سراج الدین، د خوست د ۲۵ مې فرقې قو مندان بریدجنرال فرح الدین (سیف)، د هوایې او مدافع هوایې قوا درستیز وال ډګروال عبدالقادر، دبګرام د هوایي قواو قوماندان ډګروال غلام سخي، د شیندنډ د هوایې قواو قوماندان ډګروال عبدالرحیم نورستاني، دښاري انظباط قوماندان جګړن خان محمد، د خواجه رواش د هوایي مفرزې قوماندان جګړن خان جان مقبل، د څلورمې زغره والې قوماندان ډګروال سرور نورستاني(چې شوروي اتحاد ته سفر کړی و) او جګړن محمد رفیع د قوا کفالت په غاړه درلود. (۳۵ـ م م ۱۳۱ او ۱۳۲)

دغو پورتنیو افسرانو په مېړانه دفاع کوله چې زیات شمیر په همدي ورځ شهیدان او کم شمېر یې ژوندي مخالفو وسله والوته په لاس ورغلل. په دې ترتیب

د ۱۳۵۷ ل کال د ثور د اوومې نیټې وسله وال پاڅون په ډېر کم وخت د ځانګړې تاکتیک ، قوماندي او انظباط په پایله کې بریالیتوب ته ورسید او په هېواد کې نوی سیاسي رژیم اعلان کړ نوی سیاسي رژیم ډېر ژر د شوروي اتحاد ، هند ، مغلستان ، چکوسلواکیا ، مجارستان ، کیوبا ، ویتنام ، ترکیه ، پاکستان ، جنوبې یمین ، یوګوسلاوي او ایران وروسته نورو هېوادونو یو پر بل پسې په رسمیت وپېژنده . او سفیرانو یې نور محمد تره کې ، ببرک کارمل او حفیظ الله امین سره لیدنې کولې او د خپلو دولتونو لخوا یې ورته ډاډ ور کاوه . (۴۸ ـ م : ۳۷۹)

د داود خان او دهغه کورنۍ د مړو موندلو له پاره په ۱۳۸۷ لمریز کال کې حامد کرزی یو فرمان صادر کړ او یو کمیسیون یې موظف کړ چې د محمد داود خان مړی ولټوي دکمیسیون غړیو د څلورمې زغره والې لوا شاته کار پیل کړ . هلته له سهار څخه تر مازیګره پورې پنځوس ، شپیته تنه کارګرانو د کمیسیون تر نظر لاندې کار کاوه . هر کارګر ته د ورځې درې سوه افغانۍ ور کول کیدې . خو په کومه ورځ چې د سردار محمد داود او د هغه د کورنۍ مړي و موندل شول ، پر دغې تنخواه سل افغانی نوري هم د انعام په توګه ور زیاتې شوې ، کمیسیون اعلان وکړ که هر چاته د پخواني ولسمشر د خښیدو ځای معلوم وي دوې ته دې خبر ور کړي ، کمیسیون د پخواني رژیم له لوړپوړو چار واکو څخه پوښتنې وکړي خو ګټه یې ونه کړه . ځکه هغو ویل نه پوهېږو او خبر نه یو . ځینو افغانانو له بهر څخه تیلفونونه کول یو ځای او بل ځای یې ښوده او کمیسون به هم ځایونه پلټل یوه اونۍ وروسته سردار نادر نعیم خبر راکړ چې له پکتیا څخه د پخوانۍ څلورمې لوا یو افسر ټیلفون کړی او ادعا کوي چې د خښیدو اصلي ځای ورمعلوم دي .: ۱۲ ـ م: ۴۵.

⊗ پاد شاه میر یوه اونۍ وروسته کابل ته راغی ، د کیندنو ځای چې یې ولید . ویې ویل چې تیر وتې یاستې ، تقریبا دري کیلو متره وړاندې یې دصافي غره تر

⊗ پادشاه میر د څلورمې لوا افسر چې د قوماندانۍ لخوا ورته د قبرونو د کیندلو امر شوی او د خښیدو پرمهال پوه شوي چې داودخان او د هغه د کورنۍ مړي دي . او مولاګل د کلي یو ساده بزګر ورته وویل : چې پردغه سیمه یې د تلو او راتلو لار تیره شوي وه . یو ورځ په دغه سیمه کې د عسکرو او موټرو بې ساري ګډه ګوڼه وه . د یو عسکر له خولې مې واوریدل چې دلته داودخان او دهغه د کورنۍ غړي خښ شوي او دي یې ساتنه کوي ، څوورځې وروسته چې عسکر ولاړل د مور په لاربښودنه مې قبرونه په نښه کړل او بیاهغې د خپل مذهبي دود سره سم حلوا راوړه او ویې ویشله . د مولاګل کلیوالو اوس پر هغه ځای زیارت جوړ کړی دی ۱۲ ـ م : ۴۹

لويديځي لمني ته بوتلو چې د څلورمي لوا شمال کيږي. کله چې ورسيدو پاد شاه مير وويل همدا ځای دی. خو تر لږ شيبې وروسته داسي وبريښيده چې هغه هم ځای نه پيژني هري خواته يې کتل بيا يې په عاجزۍ وويل ورونو ديرش کاله تېر شوی د ځمکې مخ اوښتې نوځکه پوره نه پوهيږم چې قبرونه به چيرته وي ، همدغه مهال يو لاروي پوښتنه وکړه چې په څه بوخت ياستی ؟ کله چې وپوهيده په منډه ولاړ او د نږدې کلي څخه دوه کسان حميدالله او مولاګل يې راخبر کړل. دي دواړو سره کره معلومات وو. مولاګل تقريبا شپيته مترہ شاته راغی ، پر يو ځای ودريد او ويی ويل : قبرونه دادي ، نژدې سل مترہ ها خوا ولاړ او په ګوته يې اشاره وکړه. دويم قبر دادی مانا داچې دا مړي په دوو ډله ايزه قبرونو کې په جلا ډول خښ شوي دي ، تر کيندو وروسته په يو قبر کی ۱۳ ديارلس او په بل کی ۱۲ شپاړس مړي (ټول ۲۹ مړي) ښځې ، کوچنيان او نارينه وموندل شول ۱۲ـ م م: ۴۲او۴۷

د داود خان او دهغه دکورنۍ مړي د کابل په پلچرخي کی له موندلو وروسته ۲۰۰۹ زکال د مارچ په ۱۷ نيټه د سکاټ په غونډۍ کې چې د داودخان په نوم ونومول شوه خاورو ته وسپارل شول. ۲ـ م ۲۳۳.

د داودخان دواکمنی پای ته رسيدل او ديوی
سره د هيواد سياسي وضع بدله شوه په دې مود
قدرتونو د مستقيم تيري لپاره زمينه برابره شو
دلوه ۱۵ نيټې پوری زمونږ هيواد ديوه قوی مر
ددې پيښو او حوادثو لاملونه د داودخان دواکمنۍ سره تنګې اړيکې لري.

پـــايـــله

د افغانســتان پــه معاصــر تــاريخ کــې افغــاني دولتونــه د احمــد شــاه بابــا (۱۷۴۷ز -۱۷۷۳ ز کال) او تيمور شاه (۱۷۷۳ز -۱۷۹۳ز کال) له و اکمنۍ وروسته د شاه زمان د پاچا کيدو (۱۷۹۳- ۱۸۰۰ز کال) سره سم د انګليسانو لخوا دسياسي ستونزو سره مـخ شـو .انګليسـانوپه هنـد کـې د خپـل نفـوذ د پراختيـا پـه لارکـې د افغانسـتان امپراتـور (شـاه زمـان) لـوی خنـډ ګانـه نومـوړي يـې د خپلـو سياسـي فعاليتونوپه پايله کې ناکام کړ. په دې کار سره انګليسان خپل هدف تـه يـو څـه نږدې شول. ځکه دوې افغانستان کی ديوه ضعيفه حکومت دمينځ تـه راتـګ لـه پـاره هلې ځلې کولې او د شاه محمود خان سدوزاي د حکومت په خپله يو ضعيفه حکومت و.

انګليسـانو د دريـو ((۱۸۳۹ ،۱۸۳۸-۱۹۱۹ز کـال)) يرغلونـو پواسـطه خپلـو موخو ته ورسيدل . که څه هم دوې په دې ير غلونوکې په نظامي لحاظ ماتې خوړلې وه خو په سياسي لحاظ لاس بري وو . پـه نړۍکې د اروپـا يـې هېوادونـو تـر مينځ د نفوذ د پراختيا له پاره دوه نړيوالې (۱۹۱۴-۱۹۱۸-۱۹۳۹-۱۹۴۵ ز کـالونو) کـې

جګړې وشوې .ددغو جګړو پايلو د افغانستان په سياسي وضع باندې هم ډېره اغېزه وکړه . خصوصا دغه اغيزه د دوهمې نړيوالې جګړې څخه وروسته چې نړۍ په دريوبلاکون يعني ختيځ، لويديځ او ناپيليوهېوادونو باندې وويشل شوه. سردارمحمد داودخان له دوهمې نړيوالې جګړې وروسته (۱۳۴۲، ۱۳۳۲ ل کال ۱۹۵۳-۱۹۲۳ زکال) د افغانستان د صدراعظم په توګه دنده اجرا کوله . دسياسي موقعيت په غوره کولو او داړيکو په ټينګولوکې له ستونزو سره مخ شو.

سردار محمد داودخان د يو آزادې خوښونکې او هېواد پالونکي شخص په توګه چې د هېواد د پر مختګ سره يې ډېره مينه درلوده هڅه کوله چې له سياسي نفوذ پرته مالي او تخنيکي مرسته تر لاسه کړي . دی (داودخان)د ختيځ او لويديځ د ملګرتوب پرځای د ناپېلېتوب د غورځنګ فعال غړي شو. او په هيڅ نظامي ټرون کې شامل نه شو . ځکه داودخان ، نهرو ،مارشال ټيتواوسوکارنوهڅه کوله چې له د واړو خوا وونه (ختيځ اولويديځ) څخه بې له قيده او شرطه مرستې تر لاسه کړي .

افغانستان د شوروي اتحاد او پاکستان سره دګاونډيتوب له املې د سختو سياسي ستونزو سره مخ و.ځکه شوروي اتحاد د يو نړيوال ځواک په توګه د افغانستان د سياسي وضعيت او پېښو سره علاقه درلوده او په دې اړه هيڅکله بې تفاوته نه پاتې کېده. پاکستان چې د افغانستان په خوا کې د انګريزانو پواسطه جوړ شوې هېواد او د امريکا د نظامي سازمان غړي و د افغانستان سره يې د پښتونستان د مسلي پر سر اختلاف درلود . او دغه اختلاف افغاني دولت له هغې اعلامې څخه ښه معلومېږي کوم چې په پښتونستان کې د پاکستانې دولت د نظامي عملياتو په اړوند خپره کړې وه . په دې اعلاميه کې راغلي وو :« د افغانستان جمهوري دولت له يوی خوا هر ډول وژنې او تشدد غندي او له بلې خوا د پښتنو او بلوڅو خلکو په مقابل کې د پاکستان د حکومت د ظلم نه ډکه غېر عادلانه او غېر ديموکراتيکه حرکتونه په تيره بيا په پښتونستان کې د هغه حکومت سخت او نا عاقبت انديشانه حالت هم په کلکه غندي. د هغو د هر ډول خطرناکو عواقبو مسئول يوازې او يوازې د پاکستان حکومت بولي....» (۴۹_م ۲۲۹

خو امريکا د پاکستان په لمسون د افغانستان د دولت سره د مرستو د ورکولو څخه ډډه وکړه ،سردار محمد داودخان د ناچارۍ له کبله دشوروي اتحادڅه د

مرستې غوښتنه وکړه شوروي اتحاد هم دده غوښتنې ته مثبت ځواب ورکړ . د وسلو سر بيره يې د داود خان د صدارت پر مهال د هغه د پنځه کلن اقتصادي پلان د پروژو د عملي کولو له پاره ډيري مرستې وکړې .

سردار محمد داودخان په سياسي لحاظ د شوروي اتحاد ددولتي سيستم (سوسياليزم) پيروی نه کوله خو هڅه يې کوله چې له هغه هېوادڅخه داقتصادي ،تخنيکي او نظامي مرستې تر لاسه کړي څو په سيمه کې دپاکستان سره سيالي وکړي په ځيرنه کې مونږ ته دا واقعيت روښانه شو چې پاکستان هم د امريکا د متحده ايالاتو د اقتصادي مرستو سر بيره په نظامي برخه کې هم په ۱۹۵۱ او ۱۹۵۲ ز کلونو کې د امريکا په پيشنهاد شوي پوځي بلاک کې ګډون وکړ او د دغه هېواد په د ننه کې د پوځي او هوايي اډو جوړولو په باب يې دامريکا سره خبرې تر سره شوي، د ۱۹۵۲ ز کال د جنوري په مياشت د پاکستان د بهرنيو چارو وزيرهم د نظامی اتحاد په جوړيدو او په هغه کی د منځنی او نږدي ختيح د هېوادونو ګډون مهم وګڼه . د ۱۹۵۳ زکال د سپتمبر اواکتوبر په مياشتو کې د پاکستان صدراعظم محمد علي او دپاکستان د پوځ اعلی قوماندان جنرال ايوب خان ته بلنه ورکړل شوه چې واشنګټن ته سفر وکړي . او د امريکا د پوځي کمپټی غړو هم د ۱۹۵۳ زکال په اکتوبر کې پاکستان ته سفر وکړ. ۴۴ـ م م ۳۳۱ او ۳۳۳)

دې وضعيت سردار محمد داودخان هڅاوه چې افغانستان هم بايد پياوړې فوځ اوغښتلې اقتصاد ولري خو د پاکستان پوځ د امريکا د مرستو په اساس دومره پياوړې شوې و چې پر افغانستان باندې د شوروي اتحاد له يرغل وروسته کولی شول چې د خپلو پوځي وسايلو پواسطه د شوروي پوځ عمليات وځاري اولازم ځواب هم ورکړي .د شوروي اتحاد د پوځ يو قوماندان ب گروموف په دې اړه داسې ليکي : (دپاکستان د پوځ وسلې د امريکې په مرستو جوړې شوې دی ، له هوا نه هوا ته ويشتل کيدونکوتوغنديو يې تر لسګونو کيلو متر وپورې واټن ويشتلی شو. په کابين کې دننه تخنيکې امکاناتو پاکستاني پيلوټانو ته دا وس ورکاوه چې په هوا کې هر څه پوره روښانه وويني. دغو پيلوټانو د خپل تخنيک په مرسته کولای شول بې له دې چې په خپلو سترګو ددښمن آلوتکه وويني د آلاتو په مرسته او د توغندي پواسطه را وغورځوې،د ډګروال و ـ اوځکوي آلوتکه

يې په همدې ترتيب ويشتلی ده . په اصل کې هغه د پاکستان د ښکاري آلوتکو پواسطه ويشتل شوې وه. مونږ هڅه کوله د پاکستان له وسله والو ځواکونو سره ان
د تصادفي مخامخ کېدو مخه هم ونيسو ...» ۴۵_ م ۳۸۷

د پورتنيو د لايلو په اساس د داودخان تشويش او وړاندیز د پاکستان په اړه ډېر صحيح او پرځای و. ځکه دده له صدارت (۱۹۵۳) څخه تقريبا ۲۲ کاله وروسته د شوروي اتحاد پوځي افسر د پاکستان پوځي پياوړتيا تائيد کړه . داودخان د صدارت په دوران کې کوښښ کاوه چې د شوروي اتحاد څخه داسي پوځي مرسته تر لاسه کړي چې په نظامي ډګرکې د پاکستان سره سيالي وکړای شي. تر څود پښتنو او بلوڅو سره د هغوي د حقه حقوقو په لاس ته راوړلو کې مرسته وکړي ،د داودخان د صدارت پرمهال په نړۍ کې ملي آزادي ښونکې نهضتونه او ديموکراسي د پياوړتيا او توسعې په حال کې وه .ده هم هيله درلوده چې دافغانستان رونړ اندوته دی دګوندونود جوړولو او مطبوعاتو په برخه کې يو لړ ازادي ورکړل شي . ده ددې کارلپاره پاچا ته په اساسي قانون کې د بدلون وړاندیزوکړخو پاچاد ده وړاندیز ته مثبت ځواب ورنه کړ. په پايله کې ده خپله استعفا وړاندې کړه . پاچا د ده د فکر برخلاف د نومورې استعفا منظور او ډاکتر محمديوسف ته يې د کابينې جوړولو دنده وسپارله په دې کار سره سردار محمداودخان د يوې بلې سياسي ستونزې سره مخ شو نا چاره د يوې بلې سياسي لارې د پيداکولو په فکر شوه ،پوره لس کاله يې په ګوښې ګيرې کې تېر کړل.

سردار محمد داود خان د ۱۳۵۲ لمريز کال د سرطان په ۲۲ نېټه واک ته د رسېدو سره سم د جمهوري رياست ديو فرمان پواسطه پخوانی (۱۳۴۳ل کال) اساسي قانون لغوه اعلان کړ.ده دصدارت ددورې په څېر د اقتصادي پرمختګ له پاره هڅې پيل کړې . خو دا ځل يې هم ډېره تکيه د شوروي اتحاد په مرستو کوله . خو د جمهوريت په اخرو کلونو کې داودخان غوښتل چې دشوروي اتحاد نفوذ او انحصار کم کړي .عربي هېوادونو ته يې مخه کړه . د نومورې دغه اقتصادي پاليسي پر ده باندې د کودتا له امله نيمګړې پاتې شوه.

لويديځو هېوادونو مخکې د ويانا (۱۸۷۸م) په کنګره کې افغانستان د حايل هيواد په توګه پېژندلې و. له دوهم نړيوال (۱۹۴۵) جنګ وروسته هم لويديځ په

ځانګړې ډول د امریکا متحده ایالات افغانستان سره اړیکو ته لېوالـه نه و. په دې اړوند د پاکستان دریځ هم ډیر مهم و. د نړیوالو شرایطو په خوا کې اصلي سیاسي ستونزه داوه چې داود خان پخوانۍ اساسي قانون لغوکړ او د نوي قانون تصویب وځنډیده . بیا هم د نوي اساسي قانون د تصویب وروسته دنورو سیاسي ګوندونو په فعالیت باندې بندیزو لګېده.یوازي یو ګوند دسیاسي فعالیت قانونی اجازه درلود کوم چې د حکومت لخوا جوړ شویو . دې کار د هېواد د رونې اندې خپه کړل

په دې څېړنیز اثر کې د سردار محمد داود خان د سیاسي ستونزو داخلي او نړیوال لاملونه تو ضیح شوي او هم داود خان د واکمنۍ پرمهال شته ستونزو او هغو ستونزو ته چې د هغه پواسطه راپیدا شوي وي او د پورتنیو پېښو سره ارتباط ورکړل شوي ده مونږ په یقین سره ویلي شو چې داود خان د واکمني پرمهال کورنۍ او بهرنۍ سیاستو کړنلاري ، لوري او نیمګړتیاوې د اوسنیو پېښو په رامېنځ ته کېدو کې مستقیمه اغیزه لري .

په نړیوالـه کچـه امریکـا د دوو نړیوالـو نظـامي پکتونـو ـ(Nato) دشـمالي انتلانتیک پکت او (SEATO) دجنوب ختیځي اسیا د پکت پواسطه د شوروي اتحـاد څخـه یـو نظـامي کمر بنـد تـاو کړ.شـوروي اتحـاد دوارسـا د نظـامي پکـت پواسـطه خپـل طرفـداران تقویـه کـول او دوي یـو د بـل د نفـوذ د کمولـو کوښښ کاوه.خو افغانسـتان (د سردار محمـد داودخان)دریمـه لار یعنـي دنـاپېلیوهېوادونو غور زنګ د غړیتوب لار په مخکې ونیوله.چې لویدیځ ددې سیاست پلوي نه کوله . په داخل کې د نورو عواملو تر څنګ ده یو لړ داسی اقدامات وکړل . چې د ده ستونزي یې نورې هم زیاتې کړې دا اقدامات سردار محمد داود خان لخوا د ۱۳۵۲ ل کال داسد په ۴ نېټه د یو فرمان په ذریعه د شاهی دورې اساسي قانون لغوه اعلان شو. او میوندوال د کودتاه په تورد یو شمېر نظامي او ملي اشخاصو بندي کول او وژل،د سیاستي ګوندونو د فعالیت بندول او درهبرانو تعقیبولوددە له پاره سیاسي ستونزې زیاتې کړې، ښاغلي ګلبدین حکمتیار په دې اړه داسې لیکي: ((د سردار محمد داودخان د اقتدار له زمانې چې د یوې عسکري کودتاه په تور زما د نیولو او وژلو فیصله وشو او زما په غیاب کې زما د اعدام پربکړه صادر شوه، د نوموړي په وخت کې دوه ځله زما د اوسېدو ځای محاصره شو، یو ځل په کابل کې

د څلورمې فرقې درئیس ارکان جکتورن شېرعلي خان په کورکې او دوهم ځل په فرزي کې د پاچا صاحب د میرصفي الله په کور کې...)) ۱۷-ـ م ۱۲۲-

د حکمتیار لیکنه ثابتوي چې داود خان د خپلې واکمنې پرمهال سیاسي ګوندونو ته د فعالیت اجازه نه ورکوله چې د نومورو ګوندونو وسله واله مبارزې پیل کړه او دا لړۍ تر اوسه (۱۳۸۸لمریز کال) پورې روانه ده خو سردارمحمد داودخان داقتصادي او سیاسي فعالیتونواو مالي ستونزو سره سره د معارف په برخه کې هم د پام وړ کارونه کړي دي . ده په ۱۳۵۲ لمریز(۱۹۷۳زکال (۱۸) نوي کلیوال،(۹) لومړني ښوونځي جوړ او ۲۳ کلیوال یو ښوونکې ښوونځي له یو ښوونکې دوه ښوونکیو ، او ۲۹ کلیوال ښوونځي لومړنیوښوونځیو او ۲۰ کلیوالي یو ښوونکې دري ښوونکې ښوونځي ته لوړ او د معارف انکشافي بودیجه ۳۲۷۸۳۰۴ افغانیوته لوړه شو ،)۷(اوه لیسې او ۱۰۸ کورسونه جوړ شول چې ۱۲۷ ښوونکو او سوپرو ایزرانولخوا پکې درس ورکول کیده. (۱۰۹) تنه افغاني زده کوونکې بهرته د تحصیل په خاطر ولاړل او په۱۳۵۳ ل ۱۹۷۴ ز کال کې دزده کړي کورسونه جوړشول .په ښوونځي کې د (۲) کلنی او (۷) کلني عمر د شمولیت حد وټاکل شو د نورو اجرا تو تر څنګ په فراه کې دکرنې لیسه اودکابل پولې تخنیک جوړ شو . د موزیک لیسه جوړه ، ۹۰ کلیوال او ۲۵ لومړني ښوونځي پرانستل شول ، ۹۷ کلیوال ښوونځي لومړنیوښوونځیو ته ، ۱۱۲ یو ښوونکي ښوونځي دوه ښوونکې او ۲۵ دوه ښوونکي ښوونځي دري ښوونکې ښوونځیو ته لوړشول په ۱۳۵۴ ل کال کې د بدني روزنې انستیتوت جوړ شو. په ۱۳۵۴ ل کال کې د تعلیمي موسسو شمېر ۴۱۹۸ بابه د زده کوونکو شمېر ۸۸۸۸۰۰ تنو او د ښونکو شمېر ۱۲۴۰۰ تنو ته رسیده .[۴۳-م م۱۱۳او۱۲۲] په ۱۳۵۵ او ۱۳۵۲ لمریز کالونو کې نور پرمختک هم وشو .

د سردار محمد داودخان د وخت د اساسي قانون د تصویب په خوا کې په مختلفو برخو کې(۲۲) مختلف قوانین، ۱۲ تقنیني فرمانونه ۳۰، اساسنامي او ۱۲ مقرري تصویب شوي دي چې ډیرې مهمې یې عبارت دي له:د مترقي مالیې قانون، دجزا قانون په۵۲۳ مادو کې، مدني قانون په (۲۴۱۲) مادوکې ، د ځمکو اصلاحاتودقانون، دبانکونو قانون د ځمکو دسروي، تصفیې ثبت

قانون،دبيمي قانون، دکورنۍ او بهرنۍ پانګي اچوني قانون، د کوپراتيفونوقانون،د سوداګري او صنايعو داطاقونو قانون،د استهلاکي موادو د مالیي قانون ، دسياحت قانون، دترانسپورت او جادي د ترانزيت قانون او دبيسيم د دستګاه له قانون نا ويلي دي پاتې نه شې چې دجزا او مدني قوانين په تدوين او تصويب کې د يو شميراسلامي هيوادونو ، لکه مصر، الجزاير او عراق له متخصصينو د مرستې غوښتنه کړي وه .

د دي څېړنې په جريان کې مونږ ته دا حقيقت ښکاره شو چې د سردار محمد داود خان د صدارت او جمهوريت دواړه دوری له سياسي ستونزو څخه ډکې وي خو ده شته ستونزو په موجوديت کې يو لړ اقتصادي کارونه هم سرته ورسول او پرمختيايي اقتصادي پلانونه يې ترتيب کړل چې تر اوسه د هغو پروژو اهميت د ديادوني وړه

نوموړي دافغانستان د پرمختګ سره مينه درلوداو هڅه يې کوله چې پرستونزو بر لاسي شي خو هيڅا ده ته په ريښتني توګه د مرستې لاس ور نکړ. خو نوموړي د نړۍ د يو نړيوال ځواک تر اغيزي لاندې رانغي .په هرځای هر کنفرانس ،او هر محفل کې په ملې او نړيواله کچه د خپل هېواد ګټو ته په پام کولو سره موضوعوعات مطرح کول. دده صدارت او جمهوريت دوري د هېواد په معاصر تاريخ دويارې او ديادونې وړ ګڼل کېږي. داچې ده سياسي ستونزې درلودې دا ټولې ستونزې دده د ذهن زيږنده نه وې . دا ستونزې د هغه دوخت په نړيوالو او کورنيو اقتصادي او سياسي شرايطو پورې اړه درلوده، دده دټبروتنو او ستونزودیادونې سره سره دده ملي شخصيت د احترام وړ دی ځکه نوموړي هر وخت نړيوالو استعماري ځواکونو واکمنانو ته زغرده ځواب ورکاوه ډېرکسان داسې خبرو او ځواب ورکولو توان نه لری.ځکه هغوي د خپل واک په اړه فکر کوي . خو ده خپل واک بريژنيف ته په زغرده ځواب سره د زوال لور ته سوق کړ . د امريکا ، ايران اوپاکستان واکمنانو سره يې هم په زغرده او ملي ګټو ته په پام کې نيولو سره برخورد کاوه او تل له پاره يې د افغانستان اسلامي ، ملي او ناپيلي هويت وساته.

ددې اثر په څېړنه کې ثابته شوه چې داود خان د ناپېيلو هېواونو په کنفرانس کې فعال ګډون وکړ دافغانستان په معاصر تاريخ کې د دخيل هېواد د بې طرفي په

اړه پوره معلومات ورکړل او د افغانستان په فعالې بې طرفې باندې ټینګار وکړه ده په خپل قاطع بر خورد سره د جواهر لعل نهرو ، مارشال ټیټو او سوکارنو توجوه جلب کړه هغوی دده د وړاندیز سره سم د کنفرانس په مصوبه کې تغیر راوست.

وړاندیزونه :

۱ : ددې څېړنېز اثر لـه لـو سـتلو وروسـته يـې دې پـايلي تـه ورسـېدم چې د سـردار محمد داودخان ژوند ، سياست، او کارونه جلا جلا څېړنو ته اړتيا لري سره لـه دې چې بيا هم دده ژوند ټول اړخونه نـه رو ښـانوی، وړانديز دادی چې دده د ژونـد هره برخه دې د يوې پروژې په بڼه و څېړل شي تر څو دغه نيمګړتيا وې پوره شي .

۲ : داود خـان پـه افغانسـتان کـې درهبـري شـوي اقتصـاد کلـک پلـوی و د ده د صدارت او جمهوريت په دورو کې يو شمېر اقتصـادي زېر نبـاوې جوړې شـوې خـو دده اقتصـادي پلانونـه نيمګړې پـاتې شـول،چه اوس هـم د هغـو پـروژو بشـپړول د افغانستان لپاره اهميت لري.ذيصلاح دولتـی مقامـاتو تـه وړانديز کـوم چـه د دغـو پروژو بشپړول په خپل اقتصادي پلان او پاليسۍ کې شامل کړي .

۳ : د داود خـان د صـدارت پرمهـال د امريکـا متحـده ايـالاتو او شـوروي اتحـاد د خپلو ګټوسره سمې مرستې کولي کله به چه هغوې ګټې پـه خطر کـې شـوی بيـا بـه يې خپلې مرستې قطعـه کړی اوسـنې سياسـي او اقتصـادي حالـت لـږ او ډېـر د هغـه وخـت د شـرايطو سـره ورتـه والـي لـري د اوسـني دولـت سياسـي او اقتصـادي مسـوليتونه تـه وړانديز کـوم چـه ګاونډيو هېوادونـو او نړيوالـو سـره د سياسـي او اقتصادي اړيکو په ټينګو لو کې تاريخي سوابقو او د داود خان د وخت اړيکـو تـه ژوره پاملرنه و کړي .ترڅو دغـه مرستې زمونږ د هېواد د ستونزو د کميدو پـر ځـای زياتې نه کړي .

۴ : ځرنګه چه اوس په نړۍ کې شوروي اتحاد د يو نړيوال ځواک په توګه له مېنځه تللـي ، خـو پـه نړيوالـو سياسـي او اقتصـادي اړيکـو او د افغانسـتان پـه داخلـي سياسي ، وضع باندې د هغوې اغېزه اوس هم د پـاملرنې وړ ده . وړانديز کـوم چـه د اقتصادي او سياسي پاليسۍ په طرحه کولوکې د پخوانی شوروي اتحـاد اوسـنيو شمالي ګاونډيو هېوادو نو اغېزه او نفوذ په پام کې ونيسي .

۵ : د سردار محمد داود خان د سیاسي ستونزود لاملونو په پام کې نیولو سره دولتی ذیصلاح مقاماتو ته وړاندېز کوم چې د چارو په مخ بیولو کې د نورودنظر درناوی وکړي اودپارلماني مبارزې له پاره زمینه برابره کړي ،سیاسي ګوندونه باید وهڅوي چې د وسله الې مبارزې پرځای انتخاباتي مبارزه وکړي مرکزیت باید قوي وساتي ، تر څو په حالاتو باندي کنترول له لاسته ورنه کړي، واکمنان باید خپل نظر کټ مټ د تطبیق وړ ونه ګڼي ، اساسي قانون دې په هر اړخېز ډول پر خپل ځان او نورو تطبیق کړي

۶ : سردار محمد داود خان د ناپیلیتوب د غورزنګ فعال غړی و . په نړیوالو اړیکو کې د هغه ونډه او درېځ باید د یوی پروژی په بڼه وڅېړل شي او نړیوالو خصوصآ امریکا او شوروي اتحاد لخوا د اړیکو قطع کول د هغو ي (امریکایانو اشتباه وه .نه د داود خان

۷: دا چې لوړ رتبه استادان د ټیټو رتبو استادانو په تربیه او لارښونه کې فعاله ونډه اخلي وړاندېز کوم چې د لوړو زده کړو وزارت باید هغوې ته حق الزحمه ورکړي. چې دهغوي اقتصادی ستونزي حل او په ډاډه زړه خپلو لارښوونو ته ادامه ورکړی

۸: لوړو دولتي مقاماتو ته وړاندیز کوم چې یو ښوونځی او یایوه اقتصادي موسسه دې د داود خان په نوم و نومول شي ..

منـاقشـه

کومه څيړنه چې دسردار محمد داودخان د واکمنې او دهغه د سياسي ستونزو په اړوندتر سره شوه په دې څېړنه کې د سردار محمد داود خان د صدارت او جمهوريت پرمهال د ده سياسي ستونزي ، د پاچا له کورنۍ سره سياسي اړيکې ، دسردار محمد هاشم خان ، او نور پنځه صدراعظمانوڅخه يادونه او پرتله شوي او دصدارت د څوکي څخه دده د استعفا د لاملونه د توضيح پرمهال د پاچا کړنه ، موخې هم روښانه دي چې لاندې پايلې درلودې .

څيړنې وښوده چې د سردار محمد داودخان ستونزو د محمدهاشم خان او شاه محمود خان د ستونزو سره ډېر توپير درلود هغوې (سردار محمد هاشم خان او شاه محمود خان) د صدارت پرمهال هريو د پاچا د کورنۍ له غړو سره نېږ اړيکي درلودې او د پاچا کورنۍ شورا له دوې څخه هر اړخيز ملا تړ کاوه حتي دهېواد ټول واکه له دوې سره وو .خو محمد داود خان سره سردار ولي او احمدشاه چې د پاچا د کورنۍ مهم غړي وو. اختلاف درلود او داود خان ته يې په اداري چارو کې ستونزي ايجادولې . څرنګه چې داود خان ، شاه محمود خان له ستونزو سره مخ کړي و.

د سردار شاه محمود خان د صدارت پرمهال د نړۍ استعماري هېوادونه په دوهم نړيوال جنګ او خپل مينځ کې په جګړو اخته وه. او دافغانستان د کورنيو چارو ته دومره وخت نه درلود يوازې د افغانستان بې طرفي ورته مهمه وه . په هېواد کې ديموکراتيک قوتونو نوي د ديموکراسۍ لپاره مبارزه پېل کړې و. خو د داود خان په دوره کې دوهم نړيواله جګړه پاې ته رسيدلې وه په نړۍ او سيمه کې ديموکراتيک او آزادې غوښتونکو قوتونه پياوړي شوي وه .چې دي وضعي د حکومت په کړنلاره او ورځنيو چاروکې ډير اغېزه درلوده.

دسردار محمد داودخان دصدارت دوره د ډاکتر محمد يوسف، ميوندوال ، اعتمادي ډاکتر محمد ظاهر ، موسي شفيق، د صدارت دورو سره ځانګړي توپير په دي کې وه چې دغو صدراعظمانو په وخت کې د سردار محمد داودخان د صدارت په پرتله سياسي ګوندونه ډير پياوړي شوي وه نوموړي صدراعظمان يې استعفا ته اړ ايستل .د ګوندونو د جوړېدو په خوا کې مطبوعاتو هم په نسبي ډول آزادې تر لاسه کړي وه ، حتی په صدراعظمانو به يې نيوکې کولې . په شوراکې دهر صدراعظم د اعتماد د رايې اخستلو پرمهال ډېري ستونزي رامنځته کېدلې چې دغو ستونزو سياسي بڼه درلوده . د موسي شفيق د صدارت پر مهال د هلمند د اوبو د ټرون د لاسليک کولو په اړوند په کابل کې

لاریونونه وشول او حکومت یې تر سیاسي فشار لاندې راوستي وه .دي ګوندونو د دولت هغه کړني چې لږ منفي اړخ به یې درلود ور څخه ډیرسیاسي ګټه اخیسته او له دې پیښې څخه به یې خپل سیاسي پروپاګند کې ډېره ګټه واخیسته او سختې نیوکې به یې کولې ځوانان به یې دحکومت ضد کړونو ته هڅول او هر ګوند د خپلولیکو د پیاوړتیا په موخه مخفي فعالیتونه کول .د دوې ټولو هڅه داوه چې په پوځ او پولیسو کې خپل نفوذ زیات کړي تر څو د پوځي کودتاه له لارې واک ته ورسېږي . خو اعلیحضرت محمد ظاهر شاه په افغانستان کې د نړیوالو شرایطو په پام کې نیولو سره ددیموکراسي پلوي و. نو ځکه د مظاهره کوونکو په مقابل کې یې د امکان تر بریده پوري شدید عکس العمل نه ښوده .مګر د پاچاد کورنۍ غړي ټول په دې نظرنه وو. ځینې یې شدید برخورد پلوي وو چې کله کله به یې په خپل سر هم د مظاهره کوونکو په مقابل کې شدید عکس العمل ښوده .

څېړنې وښوده چې د جمهوریت په دوره کې د سردار محمد داود خان سیاسي ستونزو نوي بڼه غوره کړه . چې ځینې ستونزې لا له پخوا څخه موجودي وي . خو ځینې محمد داودخان د خپل مطلقه رویش په اساس ایجاد کړي ځکه واک ته له رسیدو لږ موده وروسته د ښاغلي محمد هاشم میوندوال او دهغه د کودتاه په تور یو شمېر سیاسي پوځي او ملي شخصیتونه بندي او ووژل. هم یې داسلامي نهضت لارښوونکې بندیان او فرار ته اړکړل . چې په دې کار د خپلې سیاسي ستونزې نورې هم زیاتې کړې ځکه ډېررون اندې او اسلام پاله ډله په ده باندې شکمن شول او لامل یې دا وه چې دده په اداره کې دغه کارونه دافغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند د پرچم د اړخ پواسطه سرته رسیده .

په دې څېړنه کې کوښښ شوي او دا واقیعت روښانه شوي چې داودخان د اقتصادي پلانونو په تطبیق د شوروي اتحاد د مرستو ډېرې وړې ، وروسته ده ته سیاسي ستونزې پیدا کړې . ځکه په دې مرستو کې د افغاني پوځ د افسرانو تربیه هم شامله وو چې وروسته د دغو افسرانو ډېر شمېر د افغانستان د خلق دیموکرایتک ګوند غړي شول او د سردار محمد داود خان د واک په رنګبدو کې فعاله وېنده واخیسته . سردار محمد داود خان هم په دې پوهیده ځکه ده مخکې له مخکې یو شمیر هغه افسران چې په شوروي اتحاد کې تحصیل کړي وو . له دندو څخه لرې کړل خو دا کار ده ته ګټه ونکړه د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د واکمنۍ په اخره لسیزه کې یو اساسي قانون تصویب کړ چې په هغه کې د افغانستان خلکو او رون اندوته یو اندازه سیاسي او ټولنیز حقوق ورکړي شوي وو . سردار

محمد داودخان واک ته د رسیدو (۱۳۵۲ل کال) سره سم دغه اساسي قانون د یو فرمان پواسطه لغوه کړ او نوی اساسي قانون تصویب وځنډیده چې دي خلا ده ته سیاسي ستونزي پیدا کړي ځکه پارلماني مبارزي نه موجودیت کې ګوندونو پټ فعالیت کاوه . او خلکو هم د هغو په وعدو ټینګ باور درلود.

باید یادونه وشي چې د سردار محمد داودخان سیاسي ستونزو خصوصاً دواکمني پرمهال ځانګړي بڼه درلوده د ده ستونزو ډېر ډده په مطلقه پالېسي او کورنۍ سیاست سره اړیکې درلودي. ډده په اند افغانستان په اقتصادي او سیاسي لحاظ وروسته پاتې هېواد دې . په دې هیواد کې یو سیاسي ګوند دسیاسي رهبري له پاره کفایت کوي ، ده دنورو ګوندونو په سیاسي فعالیت باندي بندیز ولګاوه. دي کار هم ده ته ډیري سیاسي ستونزي پیدا کړي تر څو یې ډده واکمني ختمه او هیواد د کورنیو جګړو او ګډوډي خوا ته سوق کړ. دهیواد اوسني سیاسي زعامت باید دغه ستونزو ته دقیقه پاملرنه وکړي هر وړي سیاسي پېښې لا ملونه باید په ژوره توګه وڅېړل شي تر څو په هېواد کې سیاسي ثبات پیدا اوکورینو جګړو ته د پای ټکی کېښودل شی .

ماخذونه

۱_ ا- هارون (۱۳۷۲هـ ش). *داود خان د کې جې بې په لومو کې*، نشرات سبا_ پیښور _ پاکستان.

۲_ احمد زي، سپین غر (۲۰۰۹م – ۱۳۸۸کال). *د ویاړونو لړی*. عنایت الله خپرندویه ټولنه، ناصرباغ، پیښور.

۳_ ادمک، ډبلیو (۱۳۷۸زمري- ۱۹۹۹ اگست). *د شلمې پیړۍ ترنیمایي دافغانستان دبهرنیو اړیکو تاریخ*. ژباړن نثار احمد، دانش کتابتون، قصه خواني بازار- پیښور.

۴_ ارغنداوي، عبدالعلي (۱۹۹۷ز). *ژوندی خاطري، په تیرو نهو لسیزو کی د افغانستان تاریخ*. خپرندوي د بې بې سي د پیښور څانګه چاپ پلیک ارټ، پریس _پیښور.

۵_ اریا نفر، عزیز_ ۲۰۰۴ زکال). *افغانستان او نړۍ (اروپا، امریکا او اسرالیا یې هیوادونه)*. ژباړونکی نصرالله ناصر، خپرونکی د بهرنیو چارو وزارت د ستراتیژیکو څیړنو مرکز، چاپ ځای د میوند څپرندویه ټولنه او مطبعه کابل- افغانستان.

۶_ اریا، محمد نجیم (۱۳۸۷ لمریز کال) طبع چهارم، *محمد هاشم میوندوال*، ارش کتابخانه، مرکز نشراتي میوند، سبا کتابخانه

۷_ اکرم، عاصم ( )*نګاهی به شخصیت، نظریات و سیاست های سردار محمد داودخان*.

۸_فغان، فریاد، نجم الدین (۱۳۸۴هـ - ۲۰۰۶ع). *نګرش برتاریخ معاصر افغانستان*. بخش تخنیکي، انجمن نشراتی دانش – پشاور.

۹ امین، حمیدا لله. (۱۳۶۰هـ ش). *جغرافیایي صنعتی افغانستان*، دیپارتمنت جغرافیه، پوهنځي زمین شناسی پوهنتون کابل.

۱۰ انصاري ، خواجه بشير احمد (۱۳۸۳لمريز پسرلي) .*افغانستان د تيلو په لمبوکی*. ژباړن سيد عبدالله پاچا ، ميوند خپرندويه ټولنه ، صدارت څلور لارې ، کابل ،افغانستان.

۱۱بدر ، صديق ا لله (۱۳۸۲) *چهره ها : د هيواد د نامتو څيرو، لنډه پيژندنه* ، د فجر مطبعه ، کمپوز محمد اکرم درويش.

۱۲جنبش ، داود(۱۳۸۸ل ۲۰۰۹م). *څلرويشت ساعته چې افغانستان يې وارړواه*. د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه ـ جرمنی، اسد دانش مطبعه ، ملې مارکيټ کابل- افغانستان.

۱۳ـجنبش ، عبدالصابر.(۱۳۸۵کال) .*افغانستان در دوران صدارت سردار محمد داودخان* ، مرکز نشراتی سعيد ، قصه خوانی بازار، پشاور.

۱۴حبيبی، عبدالحي (۱۳۷۲ لمريز کال جوزا).*جنبش مشروطيت درافغانستان* . ناشر احسان الله ، ليتو گرافی وچاپ ، اسماعليان.

۱۵ حسين خيل ، ليوال، عبدالروف(۱۳۸۷کال) . *ولې اعدام*. ډيزاين جاويد افغان.

۱۶حق شناس، ځائی لالا جان (مرکه ۱۳۸۸لمريز کال). د جمهوري ګارد د لوا د دوهم کندک د لومړي ټولې قوماندان.

۱۷ـ حکمتيار، ګلبدين(۱۳۷۸هـ ش). *پټهی توطې ، بربنډې څيرې*.

۱۸ حکمتيار، ګلبدين( ) د اسلامي نهضت ، لوړې ،ژورې *د نادرې کورنۍ له راوستو ، د روسانو ترايستو*.

۱۹ـ خپلواک ،عبدالروف(۱۳۸۸ل ـ۲۰۰۹م) . *پاچا خان عدم تشدد او په افغانستان کې دسولې لار*، د مقالو ټولګه ، افغانستان دکلتوري ودې ټولنه – جرمنی، اسد دانش مطبعه کابل- افغانستان.

۲۰ځلمی، محمد ولي (۱۳۸۲هـ ش کال) . *داستبداد او مطلقت په مقابل کې د ځينو افغانانو مبارزې* ، ميوند خپرندويه ټولنه.

۲۱دریځ ،ا مین الله (جدي۱۳۷۹ خورشیدي – جنوري ۲۰۰۱ میلادي).
افغانستان در قرن بیستم ، کتابخانه دانش ،بازار قصه خوانی – شهر پشاور.
۲۲د نیکووا ،ت زاگارو(۱۳۸۵ل-۲۰۰۶ز). *په منځنۍ اسیا کې لوبه لوبه* .
ژباړن محمد طاهر کانې، افغانستان د کلتوري ودې ټولنه –جرمنی، د اسد دانش
خپرندویه ټولنی تخنیکي څانگه – پیښور
۲۳ربښتیا ، سید قاسم.( ) *خاطرات سیاسی سید قاسم ربښتیا* . ۱۳۱۱ -
۱۹۳۱ - ۱۳۷۱ - ۱۹۹۳ بااهتمام محمد قوي کوشان .
۲۴ سیتانی، محمد اعظم(۱۳۷۹-۲۰۰۱م) . *میوند _ دافغانستان دتاریخ څلی*
د سیمنارونو ټولگه ، افغانستان د کلتوري ودې ټولنه ، جرمنی، افغان کمپوز سنټر.
۲۵ سیاسنگ ، صبورالله (۱۳۸۸ل –۲۰۰۹ اگست) . *د پسرلنی سباوون د*
گولیو باران. ژباړن رحمت اریا ، اسد دانش خپرندویه ټولني مطبعه ، ملي
مارکیټ، کابل افغانستان .
۲۶ شرق، محمد حسن ( ) تائسیس و تخریب اولین جمهوری افغانستان
جز خاطرات ۱۳۱۰-۱۳۷۴ .
۲۷ شیرزی، لا لاجان(مرکه ۱۳۸۸ لمریز کال).د ۱۳۵۲- ۱۳۵۷ د ثور تراخرد
جمهوري گارد د *روغتون سرطبیب* وه.
۲۸ طنین ، ظاهر.(۱۳۸۴ ل ل) افغانستان درقرن بیستم ، د ۱۹۰۰-۱۹۹۶
پوري لیتو گرافی ، چاپ وصحافی طیف نگارا ، تهران .
۲۹عارض ، غلام جیلانی، چنگابن۱۳۵۲ ل ل- جولای ۲۰۰۳ع) *د تاریخ په*
اوږدو کې دافغانستان سرحدونه او اداري ویش. ژباړونکی حفیظ الله تراب،
ختیځ بیا رغونی اداره(کور).
۳۰عبدارحیم زی ، عبدالمالک(۱۳۸۸) *ارمغان زندان*، بنیاد عبدالمالک
عبدارحیم زی، مطبعه شمشاد ، کابل افغانستان .
۳۱عطائي ، کریم (۱۳مارچ ۲۰۰۹) *د جمهوریت بنسټ اینبودونکی*، **B.B.C**
pAshto

۳۲عطایي ، کریم (۱۳۸۲ پسر لی) *شهید سردار محمد داودخان اود سرطان د ۲۶ می پاڅون*، ژباړن امیر جان وحید احمدزی، پیر خپرندویه ټولنه .
۳۳ عطایي، محمد ابراهیم (۱۳۸۲هـ ش کال داسد ۲۸مه) . *د افغانستان پر معاصر تاریخ یو لنډه کتنه* ،دویم چاپ، انتشارات میوند ، سبا کتابخانه، کابل .
۳۴ عطایي ، محمد ابراهیم ،(۱۳۴۸ کال د سنبلي نهمه). *د پښتونستان مسئله د حق خودارادیت په رڼا کې*. طبع او تصحیح مهتمم، میراجان (سحیقي) د پوهنی مطبعه .
۳۵عظیمي، محمد نبی (۲۲ دلو۱۳۷۸هـ ش). *اردو وسیاست درسه دهه اخیر افغانستان*، مرکزنشراتی میوند ، سبا کتابخانه، قصه خوانی بازارپیښور.
۳۶ غبار،میر غلام محمد .(.(۱۳۴۶هـ ش) . *افغانستان در مسیر تاریخ*. مطبعه دولتی
۳۷ غوث ، عبدالصمد چنگابښ(۱۳۷۸المریز-۱۹۹۹جون).*د افغانستان سقوط* ژباړن شیر زمان طائزی، دانش کتابتون، قصه خواني بازار ، پیښور.
۳۸ غوربندي، عبدالقدوس(۱۳۷۹-۲۰۰۱م کال). *افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند تاریخ ته یو کتنه*. ژباړن نور محمد کړاو ، افغان کمپوز سنتر گل حاجي پلازا ، پیښور.
۳۹ فایق ،غوث الدین (بهار ۱۳۷۹ خورشیدي) . *رازي راکه نمی خواستم افشا گردد* ؟ کتاب فروشی فضل ، کوچه نعلبندي ، بازار قصه خوانی ، پیښور
۴۰ فرهنگ ، میر محمد صدیق (۱۳۴۶ ه ش) *افغانستان در پنج قرن اخیر جلد سوم با ضمایم واضافات جدید* .
۴۱_ فراهي ، عبدالغفار (۲۰۰۲ ز کال)*افغانستان د دیموکراسۍ او جمهوریت په کلنو کې* ، دانش کتابتون ، قصه خوانی بازار ، پیښور .
۴۲_ کاکړ ، محمد حسن (۱۳۸۸ ل_ ۲۰۰۹ م) *د سرطان کودتاه د افغانستان د اوږدې بې شباتی پیلامه* ، د افغانستان دکلتوري ودې ټولنه جرمني ، اسد دانش مطبعه ، کابل .

۴۳_کامگار، جمیل الرحمن (۱۳۸۸ هـ ل_ ۲۰۰۹ م) *د افغانستان د معارف تاریخ* ژباړن. قاري عبدالسمع شیرزاد ، میوند ، خپرندویه ټولنه ، کابل ، افغانستان

۴۴_ گانکوفسکی ، یو ، وي ، او ، ل ، ر ، گوردن پولنسکایا (۱۳۶۶ هـ ش) **د پاکستان تاریخ ، دوهمه برخه**. ژباړونکی محمد عالم علمي ، دقبایلو وزارت د نشراتو ریاست ، کابل ، افغانستان .

۴۵_ گروموف ، ب (۱۳۷۵ هـ ش ۱۹۹۷ میلادي) *سړي لنبکرې په افغانستان کی* . ژباړه ،داود جنبش ، دانش کتابخانه ، پیښور .

۴۶_ گورگون ، ویکتور گریگو ، یچ (۱۳۸۱ (۲۰۰۲ م) *افغانستان: سیاست او سیاست وال* . ژباړه محب الرحمن ، د افغانستان کلتوري ودې ټولنه / جرمني .

۴۷_ مبارز ، عبدالمجید (۱۹۸۸ میلادي) *بیان حقایق و انتقادات ، کتاب خاطرات سیاسي سید قاسم رښتا* ، سبا کتابخانه ، قصه خواني بازار، پشاور .

۴۸ مبارز ، عبدالمجید (۱۳۷۵ هـ ش) *تجلیل واقعات سیاسي افغانستان (۱۹۱۹_۱۹۹۶)* طرح و دیزان حمید نور .

۴۹_ متین ، کلیم الله (۱۳۵۴ ل د وړې نهمه) *د خپلواکی ټرون* ، د پښتنو او بلوڅو ملي مبارزې ، د سرحداتو وزارت ، د تبلیغاتو د ادارې له خوا کابل ، افغانستان

۵۰ مصداق ، نبي (۱۳۸۷ لمریز_ ۲۰۰۰ م کال) *په شلمه پیړۍ کې د افغانستان بهرني سیاست* ، د پوهنیزه ، سینما د لیکنو ټولگه ، مهتم حفیظ الله غښتلی ، جرمني ، د کولن ښار .

۵۱_ نظري ، محمود (۱۳۸۸ لمریز_ ۲۰۰۹ ز) *د نړی افسانوي او لوتونکې* ، دانش خپرندو یه ټولنه ، پیښور .